

Jaarboek onderwijs in cijfers
2009

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2007–2008	= 2007 tot en met 2008
2007/2008	= het gemiddelde over de jaren 2007 tot en met 2008
2007/'08	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2007 en eindigend in 2008
1997/'98–2007/'08	= oogstjaar, boekjaar enz., 1997/'98 tot en met 2007/'08

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Beheer

Druk

OBT bv, Den Haag

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

Prijs: € 38,50 (excl. administratie- en verzendkosten)
ISBN: 978-90-357-1519-6
ISSN: 1388-9737

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2008.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Voorwoord	5
Kerncijfers	6
1. Algemeen overzicht	9
1.1 Kerncijfers 2007/'08	9
1.2 Leerlingenstromen van 2005/'06 naar 2006/'07	10
1.3 Veranderingen in onderwijsdeelname.	13
2. Primair onderwijs	19
2.1 Basisonderwijs	19
2.2 Speciaal basisonderwijs	22
2.3 Speciale scholen	24
2.4 Uitgaven en inkomsten	27
2.5 Toelichting	29
3. Voortgezet onderwijs	33
3.1 Leerlingen, scholen en geslaagden.	33
3.2 Uitgaven en inkomsten	45
3.3 Toelichting	48
4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	53
4.1 Middelbaar beroepsonderwijs	53
4.2 Educatie	61
4.3 Uitgaven en inkomsten	63
4.4 Toelichting	66
5. Hoger onderwijs	69
5.1 Hoger onderwijs	69
5.2 Hoger beroepsonderwijs	71
5.3 Uitgaven en inkomsten hoger beroepsonderwijs	76
5.4 Wetenschappelijk onderwijs	79
5.5 Uitgaven en inkomsten wetenschappelijk onderwijs	85
5.6 Vergelijking tussen cijfers van het CBS en het Ministerie van OCW.	89
5.7 Toelichting	90

6. Levenlang leren	93
7. Uitgaven voor onderwijs	97
7.1 Kerncijfers	97
7.2 Overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen	100
7.3 Overheidsuitgaven aan huishoudens en bedrijven.	100
7.4 Uitgaven van huishoudens voor onderwijs	102
7.5 Uitgaven van bedrijven en buitenland voor onderwijs	103
7.6 Internationale vergelijking.	104
7.7 Toelichting.	105
8. Onderwijs en maatschappelijke omgeving	107
8.1 Bevolking naar opleidingsniveau en arbeidspositie	107
8.2 Vertraging in de schoolloopbaan: voortgezet onderwijs.	110
8.3 Voortijdig schoolverlaters naar achtergrondkenmerken.	116
8.4 Gediplomeerde schoolverlaters uit het mbo op de arbeidsmarkt.	122
8.5 Afgestudeerden hoger onderwijs op de arbeidsmarkt.	128
8.6 De loopbaan van gepromoveerden.	132
8.7 Particulier onderwijs groeit sneller dan gesubsidieerd onderwijs	140
8.8 Uitgaven aan beroepspraktijkvorming.	145
Tabellen	149
1. Algemeen overzicht	150
2. Primair onderwijs.	153
3. Voortgezet onderwijs.	164
4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	180
5. Hoger onderwijs	197
6. Levenlang leren	235
7. Uitgaven voor onderwijs.	237
8. Onderwijs en maatschappelijke omgeving	241
Onderwijs op de CBS-website	257
Toelichting op enkele gebruikte begrippen	259
Lijst van afkortingen	261
Aan deze publicatie werkten mee	265

Voorwoord

Voor u ligt de elfde editie van het *Jaarboek onderwijs in cijfers*. Ieder jaar presenteert het CBS op deze manier de meest actuele informatie over het Nederlandse onderwijs. Het boek is bedoeld als naslagwerk voor iedereen die beroepshalve of op een andere manier geïnteresseerd is in het onderwijs in Nederland. Net als in de vorige edities, bestaat het Jaarboek onderwijs uit vaste hoofdstukken met informatie over leerlingen, onderwijsinstellingen en onderwijsuitgaven.

Daarnaast wordt er ook dit jaar weer een aantal onderwerpen speciaal belicht. Zo is er in deze editie aandacht voor het opleidingsniveau van de bevolking. Ook komen de kansen op de arbeidsmarkt aan bod van afgestudeerden van het middelbaar beroepsonderwijs, hoger onderwijs en gepromoveerden. Wat heeft een leerling of student nu eigenlijk aan het diploma dat hij of zij heeft behaald?

Enkele conclusies in deze publicatie zijn:

- Het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking neemt toe. Een kwart van de 15–65-jarigen had in 2007 een hbo- of wo-diploma. Tien jaar eerder was dit nog maar 19 procent.
- Een op de tien brugklassers uit 2004/'05 liep in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs vertraging op. Bij vwo'ers komt vertraging het minst voor.
- Het aantal leerlingen dat het onderwijs verliet zonder startkwalificatie is gedaald van 4,4 procent in 2004/'05 naar 3,9 procent in 2005/'06.
- Van de mbo'ers die in 2004/'05 het onderwijs verlieten met een diploma hadden eind september 2005 al zeven van de acht betaald werk.

Het *Jaarboek onderwijs* bevat ook een bijdrage van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In deze editie worden daarin de loopbanen van promovendi belicht. Daaruit blijkt onder andere dat gepromoveerden beroepen uitoefenen met een gemiddeld hoger aanzien dan niet-gepromoveerde academici.

In het tabellengedeelte vindt u een overzichtelijke presentatie van de diverse onderwijsgegevens. Het CBS heeft echter meer in huis aan onderwijscijfers dan in het *Jaarboek onderwijs* is opgenomen. Meer informatie kunt u vinden op de themapagina onderwijs en in de statistische database StatLine op de website van het CBS (www.cbs.nl).

De Directeur-Generaal van de Statistiek
Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, december 2008

Kerncijfers

Kerncijfers onderwijs¹⁾

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
Leerlingen/studenten						
Basisonderwijs	1 000	1 477	1 547	1 549	1 549	1 553
Speciaal basisonderwijs	1 000	58	52	48	46	45
Speciale scholen	1 000	35	46	59	62	65
Voortgezet onderwijs ²⁾	1 000	894	894	940	943	941
Beroepsopleidende leerweg (bol)	1 000	320	299	346	355	351
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	1 000	116	153	137	141	162
Educatie (exclusief vavo)	1 000	.	.	.	48	37
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	1 000	46	24	15	12	13
Hoger beroepsonderwijs	1 000	271	313	357	367	374
Wetenschappelijk onderwijs	1 000	178	166	206	209	213

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Geslaagden/afgestudeerden

Voortgezet onderwijs	1 000	171	153	166	170	.
Beroepsopleidende leerweg (bol)	1 000	75	79	86	85	.
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	1 000	36	49	47	44	.
Mbo alleen examendeelnemer	1 000	.	.	13	14	.
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	1 000	6	5	4	3	.
Hoger beroepsonderwijs (bachelor)	1 000	51	53	59	60	.
Wetenschappelijk onderwijs (bachelor)	1 000	.	0	19	22	.
Wetenschappelijk onderwijs (master)	1 000	.	.	13	19	.
Wetenschappelijk onderwijs (doctoraal)	1 000	28	20	17	11	.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Instellingen

Basisonderwijs	1	7 411	7 059	6 970	6 941	6 913
Speciaal basisonderwijs	1	514	368	326	320	316
Speciale scholen	1	337	332	323	323	323
Voortgezet onderwijs ²⁾	1	1 096	850	666	663	658
Beroepsopleidende leerweg (bol)	1	141	73	70	71	71
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	1	73	70	66	67	67
Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs	1	52	41	37	37	37
Hoger beroepsonderwijs	1	69	62	52	52	51
Wetenschappelijk onderwijs	1	13	13	13	13	13

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

	Eenheid	1 995	2 000	2 005	2 006	2 007*
Uitgaven aan onderwijs³⁾						
Als % van het bruto binnenlands product	mld euro	.	23,8	32,6	34,0	34,7
	%	.	5,7	6,3	6,3	6,1

Bron: CBS (Statistiek van de financiën van het onderwijs).

¹⁾ De gegevens hebben betrekking op het door de overheid bekostigde onderwijs.

²⁾ Het voortgezet onderwijs omvat vwo, havo, mavo, vmbo (inclusief lwoo), vbo, svo en praktijkonderwijs.

³⁾ Het betreft hier de gereviseerde onderwijsuitgaven. De onderwijsuitgaven bestaan uit de geconsolideerde publieke en private uitgaven aan huishoudens en instellingen. De onderwijsgerelateerde private uitgaven aan niet-onderwijsinstellingen zijn hierin niet opgenomen.

Internationale onderwijsgegevens

	2006			2007
	Onderwijs- deelname van 15 tot 20- jarigen	Onderwijs- deelname van 20 tot 30- jarigen	Onderwijs- deelname van 30 tot 40- jarigen	Onderwijs- deelname van 25 tot 65- jarigen (indicator life- long learning)
	%			
België	96	29	9	7
Denemarken	83	38	8	29
Duitsland	89	29	3	8
Finland	88	43	14	23
Frankrijk	86	20	3	7
Griekenland	93	32	1	2
Hongarije	88	25	6	4
Ierland	88	20	6	8
Italië	82	20	3	6
Nederland	89	27	3	17
Noorwegen	86	30	7	18
Oostenrijk	82	20	3	13
Polen	93	31	4	5
Portugal	73	21	4	4
Slowakije	85	17	3	4
Spanje	80	22	4	10
Tsjechië	90	20	4	6
Turkije	45	11	2	2
Verenigd Koninkrijk	70	17	6	27 ¹⁾
Verenigde Staten	78	23	5	.
Zweden	88	36	13	32 ¹⁾
Zwitserland	84	22	4	23 ¹⁾

¹⁾ Deze cijfers hebben betrekking op 2006.

Bron: OECD (Education at a Glance 2008), Eurostat.

1. Algemeen overzicht

1.1 Kerncijfers 2007/'08

In het schooljaar 2007/'08 volgden ruim 3,75 miljoen personen onderwijs aan een door de overheid bekostigde instelling. Dit zijn er 22 duizend meer dan een jaar eerder.

Primair onderwijs

In 2007/'08 bezochten ruim 1,55 miljoen leerlingen het basisonderwijs, iets meer dan een jaar eerder. Hiertegenover staat een kleine afname van het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs. In 2007/'08 telde deze onderwijssoort 45 duizend leerlingen. Op de speciale scholen is het aantal leerlingen in hetzelfde schooljaar toegenomen tot 65 duizend. Ten opzichte van 1995/'96 zijn dit er bijna 30 duizend meer. Onder speciale scholen vallen het basis- en voortgezet onderwijs aan zintuiglijk of lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen.

Voortgezet onderwijs

Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is in 2007/'08 voor het eerst in tien jaar gedaald. In totaal bevolkten ruim 941 duizend scholieren de klaslokalen, waaronder 128 duizend leerlingen die op extra zorg (lwoo en praktijkonderwijs) waren aangewezen. In 2006/'07 behaalden in het voortgezet onderwijs bijna 170 duizend leerlingen een diploma. Dat is 2 procent meer dan een jaar eerder.

Middelbaar beroepsonderwijs

In het schooljaar 2007/'08 is het aantal deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs toegenomen tot 513 duizend. In de beroepsopleidende leerweg (bol) zaten 351 duizend deelnemers. Dat is 1 procent minder dan in het jaar ervoor. De beroepsbegeleidende leerweg (bbl) telde 162 duizend deelnemers. Dat is 15 procent meer dan in het voorgaande jaar. In 2006/'07 behaalden in het middelbaar beroepsonderwijs 143 duizend leerlingen een diploma, 85 duizend in de bol en 44 duizend in de bbl. Daarnaast waren er 14 duizend geslaagden van wie de leerweg onbekend is. Zij volgden geen onderwijs in de bol of bbl, maar stonden alleen ingeschreven om examen te doen.

Volwasseneneducatie

In 2007/'08 namen volgens voorlopige cijfers ruim 37 duizend personen deel aan de educatie. Dat is bijna een kwart minder dan in het jaar ervoor. Het aantal deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is in 2007/'08 toegenomen tot bijna 13 duizend. In 1995/'96 namen echter nog 46 duizend personen aan het vavo deel.

Hoger onderwijs

In 2007/'08 telde het hoger onderwijs 585 duizend studenten, 2 procent meer dan in het voorgaande studiejaar. In het hoger beroepsonderwijs stonden ruim 374 duizend studenten ingeschreven en in het wetenschappelijk onderwijs bijna 213 duizend studenten. Ruim 2 duizend studenten stonden zowel bij het hbo als het wo ingeschreven. In het studiejaar 2006/'07 studeerden bijna 60 duizend hbo'ers af voor het bachelordiploma en behaalden ruim 30 duizend studenten aan de universiteit hun doctoraal of master. Dit zijn de hoogste aantallen afgestudeerden ooit.

Onderwijsinstellingen

In 2007/'08 is in het basisonderwijs, het speciaal basisonderwijs en het voortgezet onderwijs het aantal door de overheid bekostigde instellingen verder afgenomen. Bij de overige onderwijssoorten is er geen of slechts een enkele instelling gefuseerd of gesloten.

Onderwijsuitgaven

In 2007 hebben de publieke en private sector samen 34,7 miljard euro aan onderwijs uitgegeven. Daarvan ging 31,3 miljard euro naar onderwijsinstellingen. Het aandeel van de totale onderwijsuitgaven in het bruto binnenlands product bedroeg 6,1 procent. Per hoofd van de bevolking is 2 121 euro uitgegeven aan onderwijs.

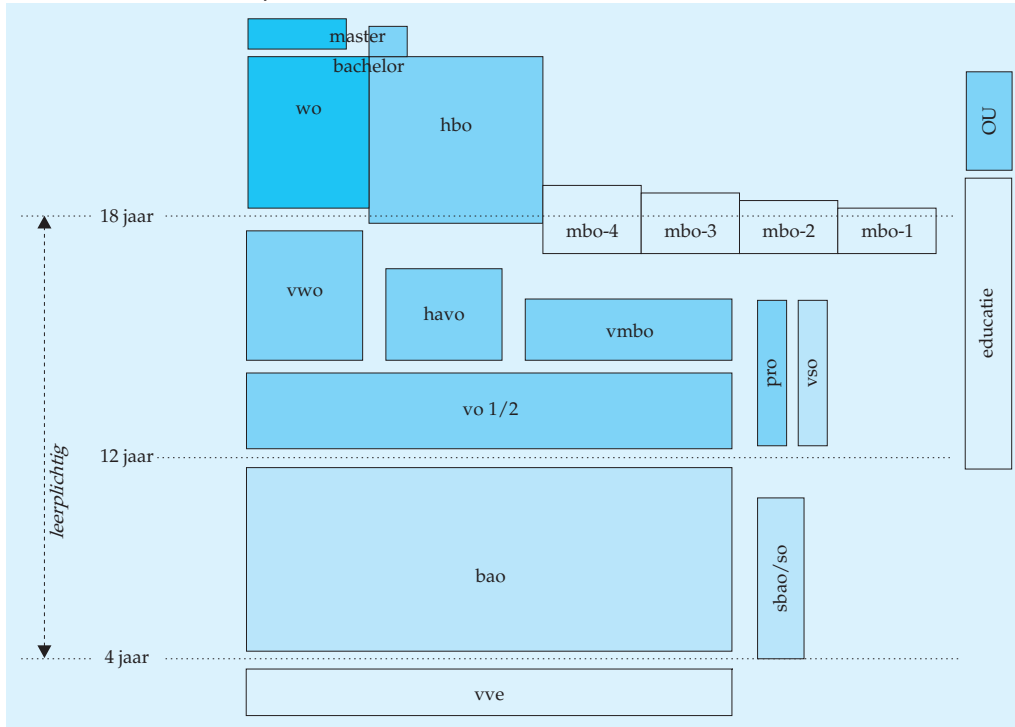
1.2 *Leerlingenstromen van 2005/'06 naar 2006/'07*

Sommige scholieren en studenten verlaten het onderwijs. Anderen veranderen van schoolsoort, blijven zitten of gaan naar een ander leerjaar. Al deze veranderingen worden jaarlijks weergegeven in de onderwijsmatrix, die in het tabellengedeelte achter in dit jaarboek is opgenomen.

In de matrix van 2006 worden de veranderingen beschreven tussen de schooljaren 2005/'06 en 2006/'07. De instroom in een onderwijssoort omvat alle leerlingen die in 2006/'07 zijn ingeschreven, maar in 2005/'06 niet voor die onderwijssoort waren ingeschreven of geen onderwijs volgden. De doorstroom in een onderwijssoort omvat alle leerlingen die in 2006/'07 zijn veranderd van leerjaar binnen dezelfde onderwijssoort in vergelijking met 2005/'06. De uitstroom uit een onderwijssoort omvat alle leerlingen van 2005/'06 die in 2006/'07 niet meer in die onderwijssoort zijn ingeschreven. Zij zijn of naar een andere onderwijssoort gegaan of hebben het onderwijs verlaten.

De randtotalen in de onderwijsmatrix wijken iets af van de cijfers in de hoofdstukken 2-5. Dat komt doordat de matrix gebaseerd is op voorlopige leerlingentellingen voor wat betreft het schooljaar 2006/'07. Daarnaast zijn de geslaagden die alleen stonden ingeschreven om examens te doen (extranei) uit het mbo verdeeld over de leerwegen bol en bbl.

1.2.1 Het Nederlands onderwijsstelsel

Bron: OCW.

ba	basisonderwijs	so	speciaal onderwijs
bbl	beroepsbegeleidende leerweg	vmbo	voorbereidend middelbaar beroeps-onderwijs
bol	beroepsopleidende leerweg	vo	voortgezet onderwijs
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs	vso	voortgezet speciaal onderwijs
hbo	hoger beroeps-onderwijs	vve	voor- en vroegschoolse educatie
mbo	middelbaar beroeps-onderwijs	vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
OU	Open Universiteit	wo	wetenschappelijk onderwijs
pro	praktijkonderwijs		
sbao	speciaal basisonderwijs		

Primair onderwijs

In 2005/'06 verlieten 207 duizend kinderen het basisonderwijs. Daarvan ging ruim 87 procent naar een brugklas voor vmbo, havo of vwo. Ruim 7 procent kwam in een andere onderwijssoort terecht en ruim 5 procent verliet aan het eind van het schooljaar het onderwijs. In hetzelfde schooljaar stroomden bijna 12 duizend kinderen uit het speciaal basisonderwijs. Daarvan ging iets minder dan de helft naar een brugklas voor vmbo, havo of vwo en ruim een derde naar het praktijkonderwijs. Slechts 4 procent verliet het onderwijs. De rest van de kinderen ging naar een andere onderwijssoort. In 2005/'06 verlieten bijna 8 duizend leerlingen de speciale scholen voor leerlingen met een zintuiglijke of lichamelijke handicap, zeer moeilijk lerende

of opvoedbare kinderen en langdurig zieke kinderen. Daarvan ging 18 procent naar het basisonderwijs of naar het speciaal basisonderwijs. Verder ging 32 procent naar een onderwijssoort binnen het voortgezet onderwijs of het middelbaar beroeps-
onderwijs. De helft verliet aan het eind van het schooljaar het onderwijs.

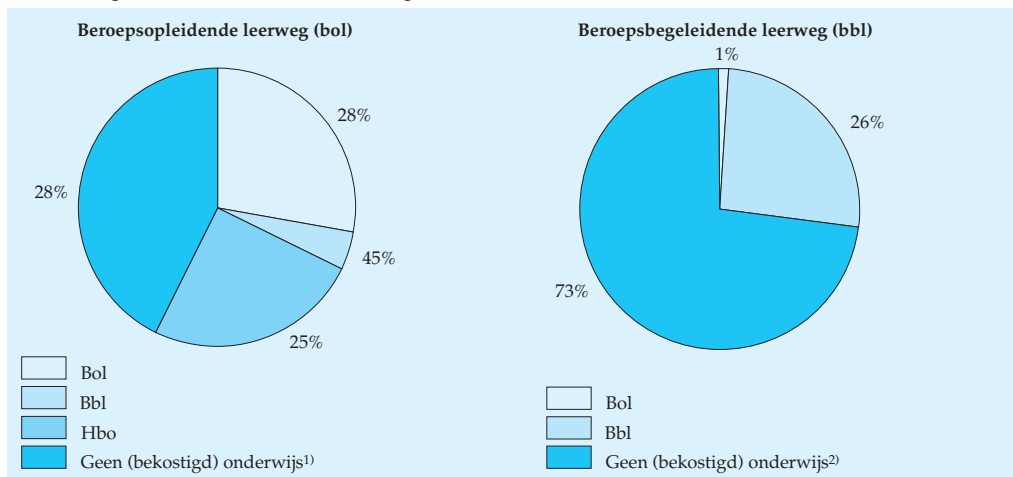
Voortgezet onderwijs

In 2005/'06 behaalden ruim 174 duizend leerlingen een diploma in vmbo, havo of vwo. Van de 103 duizend gediplomeerde vmbo'ers stroomde 84 procent door naar het middelbaar beroeps-
onderwijs en 8 procent naar de havo. Nog eens 8 procent van de geslaagden hield het onderwijs na het behalen van het vmbo-diploma voorals-
nog voor gezien. In hetzelfde schooljaar slaagden bijna 41 duizend leerlingen voor de havo. Hiervan ging 78 procent naar het hoger beroeps-
onderwijs. Een beperkt aantal gediplomeerden koos voor het middelbaar beroeps-
onderwijs (4 procent) of het vwo (6 procent). Eén op de acht havisten verliet na het behalen van het diploma voor minstens één jaar het onderwijs. Van de bijna 31 duizend gediplomeerde vwo'ers stroomde bijna driekwart door naar het wetenschappelijk onderwijs. Ver-
der ging één op de zeven naar het hbo en een enkeling naar het middelbaar beroeps-
onderwijs. Eén op de acht stopte al dan niet tijdelijk met het volgen van het door de overheid bekostigde onderwijs.

Middelbaar beroeps- onderwijs

In 2005/'06 slaagden 93 duizend deelnemers voor de beroepsopleidende leerweg (bol) in het mbo. Eén op de drie koos voor nog een andere opleiding in het middel-

1.2.2 Geslaagden mbo 2005/'06 naar bestemming in 2006/'07

¹⁾ Inclusief een zeer klein aantal geslaagden (0,2%) dat doorstroomt naar vmbo (theoretische leerweg), havo of vwo.

²⁾ Inclusief een zeer klein aantal geslaagden (0,1%) dat doorstroomt naar vmbo (theoretische leerweg) of havo.

Bron: Voorlopige cijfers onderwijsmatrix 2006 OCW(Cfi), CBS.

baar beroepsonderwijs en een kwart stroomde door naar het hbo. Een minderheid (42 procent) verliet het onderwijs na het behalen van het diploma. In hetzelfde schooljaar ontvingen ruim 53 duizend deelnemers een diploma voor de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) in het mbo. Hiervan verliet bijna driekwart na het examen het onderwijs. De overige geslaagden gingen meestal door voor nog een ander diploma in het middelbaar beroepsonderwijs.

Hoger onderwijs

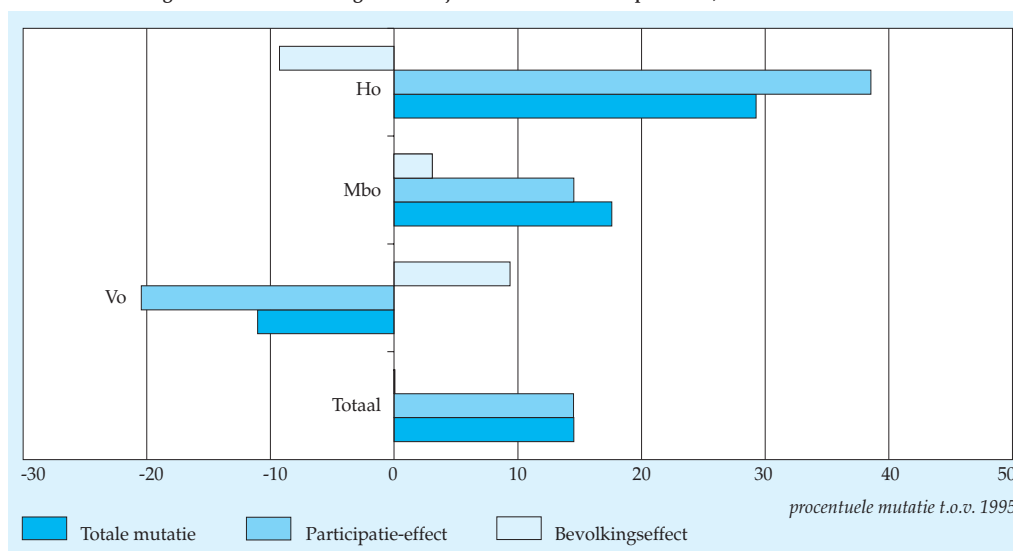
In 2005/'06 hebben ruim 63 duizend studenten met succes een hbo-opleiding afgerond. Van hen verliet 85 procent het onderwijs. Slechts een klein deel studeerde door: bijna 6 procent koos voor nog een andere opleiding in het hbo en ruim 9 procent voor het wetenschappelijk onderwijs. In 2005/'06 ontvingen bijna 31 duizend studenten aan de universiteit het diploma voor hun doctoraal- of masteropleiding. Na het bereiken van deze mijlpaal verliet bijna 90 procent van de academici het onderwijs. De rest schreef zich opnieuw in voor een studie in het hoger onderwijs.

1.3 Veranderingen in onderwijsdeelname

Onderwijsdeelname en bevolking

Steeds meer leerlingen blijven na afloop van de volledige leerplicht in het onderwijs of keren daarin terug. Het aantal leerlingen en studenten van 16 jaar en ouder was over alle onderwijssoorten heen gezien in het schooljaar 2007/'08 15 procent hoger

1.3.1 Ontwikkeling van het aantal leerlingen van 16 jaar en ouder naar componenten, 1995–2007

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

dan in het schooljaar 1995/'96. Per onderwijssoort zijn er forse verschillen. Het aantal leerlingen van 16 jaar en ouder in het voortgezet onderwijs nam sterk af (min 11 procent). Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) groeide met 18 procent en het hoger onderwijs kende een enorme groei van maar liefst 29 procent.

Een verandering van het aantal leerlingen en studenten kan toegeschreven worden aan twee factoren: een groei of afname van de bevolking en een groei of afname in wat wel genoemd wordt de participatiegraad: het aandeel mensen van de bevolking dat onderwijs volgt. Rekenkundig kan de totale mutatie over een bepaalde periode verdeeld worden in een *bevolkingseffect* (het deel van de mutatie dat het gevolg is van een verandering in de bevolking) en een *participatie-effect* (het deel van de mutatie dat het gevolg is van verandering in de participatiegraad). Bij uitsplitsing van de ontwikkeling van het aantal onderwijsdeelnemers naar deze twee effecten blijken er grote verschillen te zijn tussen de diverse onderwijssoorten.

De krimp van 11 procent in het voortgezet onderwijs tussen 1995 en 2007 blijkt het gevolg van een zeer fors afgenomen participatiegraad: het participatie-effect is min 20 procent. Doordat tegelijkertijd de bevolking van 16–19-jarigen toenam, is de afname van het aantal leerlingen van 16 jaar en ouder beperkt gebleven tot de genoemde 11 procent. De afgenomen participatiegraad van leerlingen van 16 jaar en ouder in het vo is vooral te danken aan een veel grotere doorstroming. Die grotere doorstroming is het gevolg van minder stapelen van diploma's en minder zittenblijvers. Stapelen van diploma's komt vooral minder voor binnen het vmbo. Ook het aantal leerlingen dat met een havo-diploma naar het vwo gaat is ten opzichte van 1995/'96 duidelijk afgenomen.

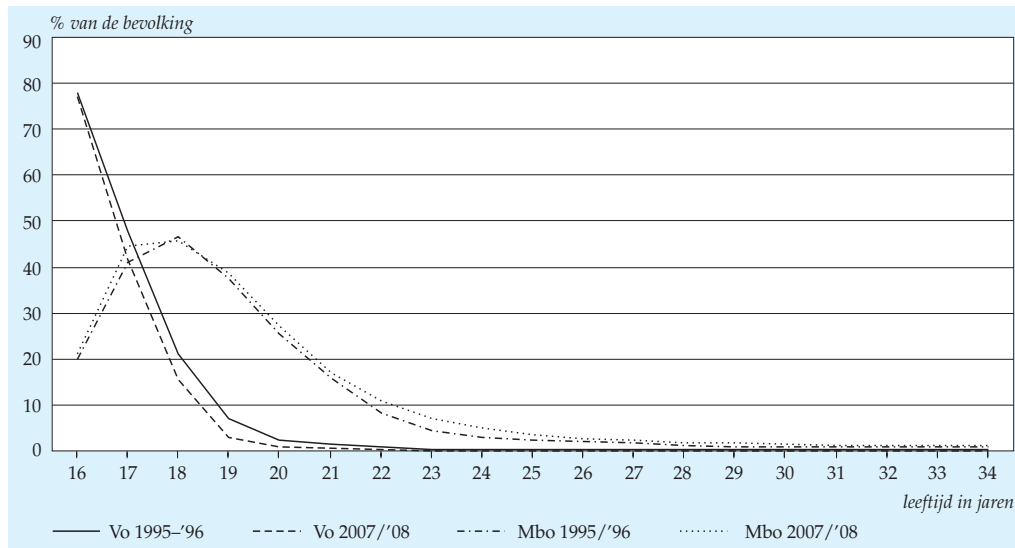
In het mbo is de toename van het aantal leerlingen te danken aan een positief bevolkingseffect (3 procent), samengaand met een sterk gestegen participatiegraad. Het participatie-effect is 15 procent.

Deelname aan het hoger onderwijs is in de beschreven periode zeer populair geworden. De forse groei van het aantal studenten in het hoger onderwijs had nog veel hoger kunnen uitvallen als de bevolking in de voor het hoger onderwijs relevante leeftijdjaren niet was afgenomen. Het effect van de krimpende bevolking is min 10 procent. Het participatie-effect is maar liefst 39 procent.

Eén op de vier jongeren van 20 of 21 jaar volgt een hbo-opleiding

De veranderingen in de deelname aan het onderwijs hebben ook hun weerslag op de leeftijdsprofielen per onderwijssoort. In het voortgezet onderwijs is een duidelijke verjonging opgetreden. Het deelnamepercentage van de bevolking van 17–19 jaar aan deze onderwijssoort nam af van 25 procent naar 20 procent. De leeftijdscurve loopt daardoor wat steiler naar beneden. In het mbo ligt het anders. Het deelnamepercentage is voor vrijwel alle leeftijden gestegen. Vooral bij 17-jarigen en de wat oudere leeftijdsgroep van 22–25 jaar is er een duidelijke toename, respectievelijk van 41 procent naar 45 procent en van 3 naar 7 procent.

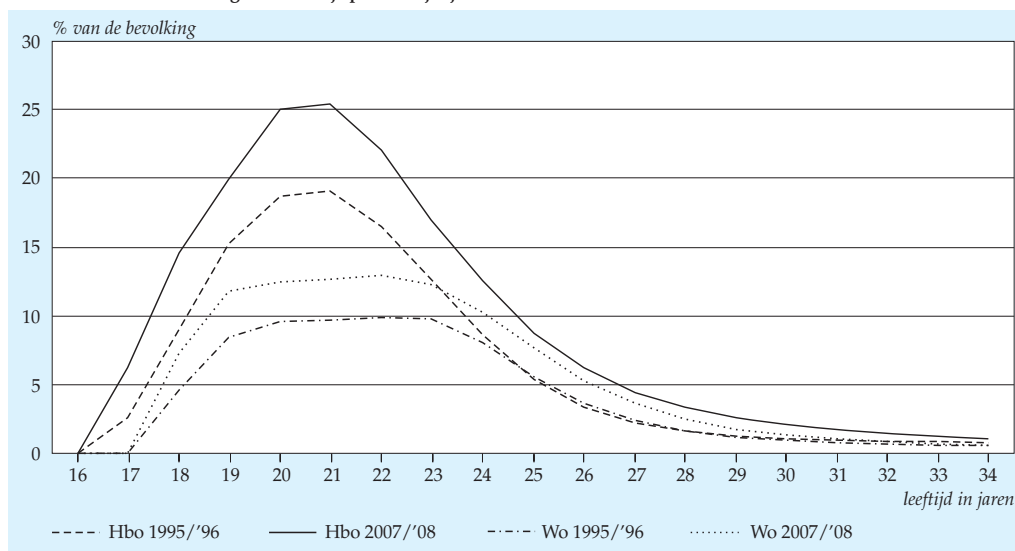
1.3.2 Deelname aan het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs per leeftijdjaar

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Het deelnamepercentage aan het hoger beroepsonderwijs (hbo) groeide over de hele linie. In de leeftijdsgroep 18–24 jaar nam het deelnamepercentage in de beschreven periode fors toe van 14 procent tot 20 procent. De 20 en 21-jarigen behouden de

1.3.3 Deelname aan het hoger onderwijs per leeftijdjaar

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

hoogste deelnamepercentages aan het hbo. In 1995/'96 volgde bijna één op de vijf jongeren van die leeftijd een hbo-opleiding. In 2007/'08 was dat toegenomen tot één op de vier.

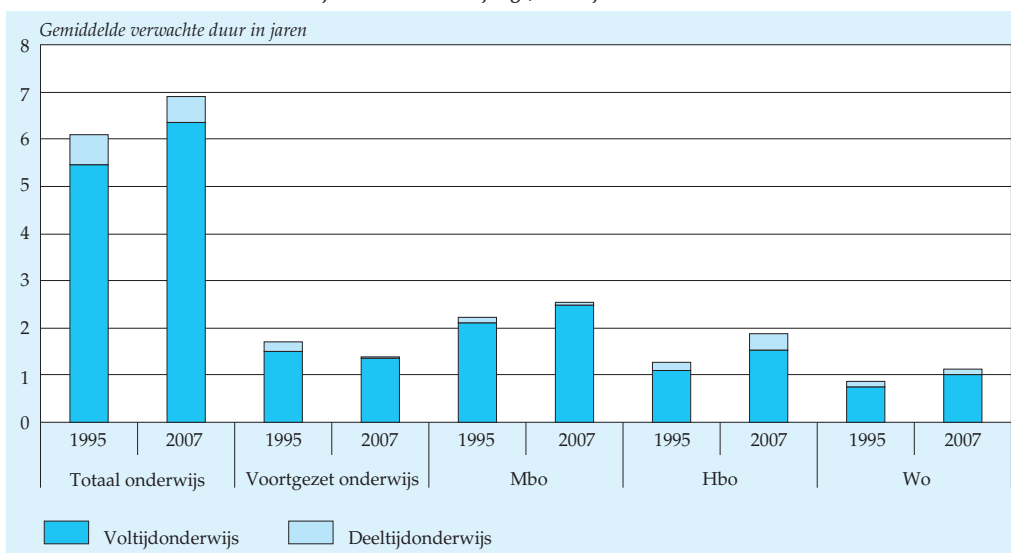
Ook in het wetenschappelijk onderwijs nam de het deelnamepercentage van 18–24-jarigen toe, van bijna 9 procent in het academisch jaar 1995/'96 tot ruim 11 procent in 2007/'08. De deelnamecurve aan het wetenschappelijk onderwijs heeft een meer afgeplatte vorm dan die van het hbo. De deelnamepercentages in de leeftijdsgroep 19–23 jaar liggen dicht bij elkaar. In 1995/'96 bedroegen zij 8 à 10 procent per leeftijdsjaar, en in 2007/'08 waren ze toegenomen tot 12 à 13 procent.

Gemiddelde onderwijsverwachting neemt toe

De gemiddelde onderwijsverwachting van een 16-jarige is de gemiddelde verwachte resterende verblijfsduur in het onderwijs voor een 16-jarige. Gemiddeld wil hier dus zeggen: gemiddeld over alle 16-jarigen in de bevolking, inclusief degenen die op dat moment niet (meer) aan het onderwijs deelnemen.

In het schooljaar 1995/'96 bedroeg de gemiddelde onderwijsverwachting in het voltijdonderwijs voor een 16-jarige vijfenhalf jaar. Als ook deelname aan het deeltijdonderwijs wordt meegerekend bedroeg de onderwijsverwachting ruim 6 jaar. Twaalf jaar later was de gemiddelde onderwijsverwachting in het voltijdonderwijs voor een 16-jarige toegenomen tot bijna zes en half jaar, en inclusief deelname aan het deeltijdonderwijs tot bijna zeven jaar.

1.3.4 Gemiddelde verwachte onderwijsduur voor een 16-jarige, schooljaren 1995/'96 en 2007/'08

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

De verwachte tijd die een 16-jarige gemiddeld nog in het voltijd voortgezet onderwijs zal doorbrengen, is in de beschreven periode teruggelopen van 1,5 jaar tot 1,3 jaar. Zoals hierboven al is opgemerkt komt dat met name door een betere doorstroom in deze onderwijssoort. Tegenover de verkorting van de gemiddelde verwachte verblijfsduur in het voortgezet onderwijs staat een toename van de gemiddelde verwachte duur in het voltijd mbo (beroepsopleidende en beroepsbegeleidende leerweg samen) van 2,1 jaar in 1995/'96 tot 2,5 jaar. De verwachte tijd die een willekeurige 16-jarige in het hoger onderwijs door zal brengen nam sterk toe. De verwachte verblijfsduur in het voltijd hbo nam toe met bijna een half jaar tot ruim anderhalf jaar. De gemiddelde verwachte verblijfsduur in het voltijd wetenschappelijk onderwijs nam minder toe, maar doorbrak wel de grens van één jaar.

Technische toelichting

De decompositie van de ontwikkeling van het aantal onderwijsdeelnemers van jaar t naar jaar $t+1$ in een *bevolkingseffect* en een *participatie-effect* vindt als volgt plaats. Voor zowel jaar t , als jaar $t+1$, worden deelnamefracties per leeftijdsjaar berekend door de onderwijsdeelnemers per afzonderlijk leeftijdsjaar te relateren aan de bevolkingsaantallen van die leeftijden. Door de deelnamefracties van jaar t per leeftijdsjaar te vermenigvuldigen met de bevolkingsaantallen van jaar $t+1$ worden nieuwe fictieve aantallen leerlingen berekend voor jaar $t+1$, die, gesommeerd, een fictief leerlingtotaal voor jaar $t+1$ opleveren. Dat nieuwe fictieve totaal aantal leerlingen wordt gerelateerd aan het werkelijke oude leerlingtotaal van jaar t en zo wordt een schatting verkregen van de ontwikkeling van het aantal leerlingen *alsof de participatiegraad onveranderd is en alleen de bevolking is gewijzigd*. Op analoge wijze kan men ook de werkelijke deelnamefracties van jaar $t+1$ nemen, en die per leeftijdsjaar vermenigvuldigen met de oude bevolkingsaantallen van jaar t . Op die manier krijgt men nieuwe, fictieve leerlingaantallen voor jaar $t+1$, die, gesommeerd, een nieuw en fictief totaal voor jaar $t+1$ geven. Dat fictieve totaal aantal leerlingen kan men relateren aan het oude, werkelijke totaal aantal leerlingen van jaar t , en zo krijgt men een schatting van de ontwikkeling van het leerlingaantal *alsof de bevolking onveranderd is en alleen de participatiegraad gewijzigd is*. Die twee nieuwe, fictieve mutaties die men zo heeft verkregen, respectievelijk het bevolkingseffect en het participatie-effect genaamd, tellen vrijwel op tot de bekende, werkelijke mutatie van t naar $t+1$. Vrijwel, omdat er nog een klein extra effect bijkomt, dat we zouden kunnen aanduiden als een interactie-effect. Er is in dit artikel voor gekozen om dat interactie-effect voor de helft toe te kennen aan het participatie-effect en voor de helft aan het bevolkingseffect.

De *gemiddelde verwachte verblijfsduur* in het onderwijs wordt geschat door voor een bepaald schooljaar de deelnamefracties aan het onderwijs per leeftijdsjaar te sommeren (over alle leeftijdsjaren heen). Dus als in dat schooljaar alle mensen van een bepaalde leeftijd deelnemen aan het onderwijs telt dat voor een heel deelnamejaar. Als slechts een kwart van de mensen van een bepaalde leeftijd

deelneemt, telt dat voor een kwart deelnamejaar, enzovoorts. Deze reken-techniek is niet gebaseerd op longitudinale waarneming van een echt geboorte-cohort, maar is een schatting op basis van een dwarsdoorsnede van de bevolking in één specifiek schooljaar.

Het *voortgezet onderwijs* omvat in deze paragraaf het vmbo (voorheen vbo en mavo), het havo en vwo, het praktijkonderwijs, het voortgezet speciaal onderwijs en het vavo. Als gesproken wordt over het voltijd voortgezet onderwijs valt uiteraard het vavo weg.

Het *voltijd middelbaar beroepsonderwijs* omvat zowel de beroepsopleidende leerweg (bol) als de beroepsbegeleidende leerweg (bbl, voorheen leerlingwezen).

Het *wetenschappelijk onderwijs* omvat ook de diplomadeelnemers aan leergangen van de Open Universiteit. Dat geldt uiteraard niet als het gaat om voltijd wetenschappelijk onderwijs.

2. Primair onderwijs

In het schooljaar 2007/'08 telde het basisonderwijs ruim 1,5 miljoen leerlingen, iets meer dan een jaar eerder. Vergeleken met het schooljaar 1995/'96 is het aantal leerlingen in het basisonderwijs met 75 duizend gestegen. De gemiddelde grootte van een vestiging van een school in het basisonderwijs is in deze periode met 10 procent toegenomen tot 219 leerlingen.

Het aantal leerlingen dat in 2007/'08 was aangewezen op speciaal basisonderwijs is opnieuw afgenomen en kwam uit op bijna 45 duizend. Ten opzichte van het schooljaar 1995/'96 gingen bijna 13 duizend leerlingen minder naar het speciaal basisonderwijs. De gemiddelde grootte van een vestiging van een school in het speciaal basisonderwijs bleef met 126 leerlingen ongewijzigd ten opzichte van het jaar ervoor.

In het schooljaar 2007/'08 zaten bijna 65 duizend leerlingen op speciale scholen. Dit is 84 procent meer dan in 1995/'96. De afgelopen jaren is vooral het aantal zeer moeilijk opvoedbare jongens sterk toegenomen. De gemiddelde grootte van een vestiging van een speciale school kwam in 2007/'08 uit op 131 leerlingen, iets meer dan in het jaar ervoor.

Rijksbijdragen zijn voor instellingen in het primair onderwijs de belangrijkste inkomstenbron. Het aandeel rijksbijdragen is met 92 procent het hoogst van alle onderwijssectoren. In 2006 hadden instellingen in het primair onderwijs de hoogste gemiddelde solvabiliteit en liquiditeit van alle onderwijssectoren.

2.1 Basisonderwijs

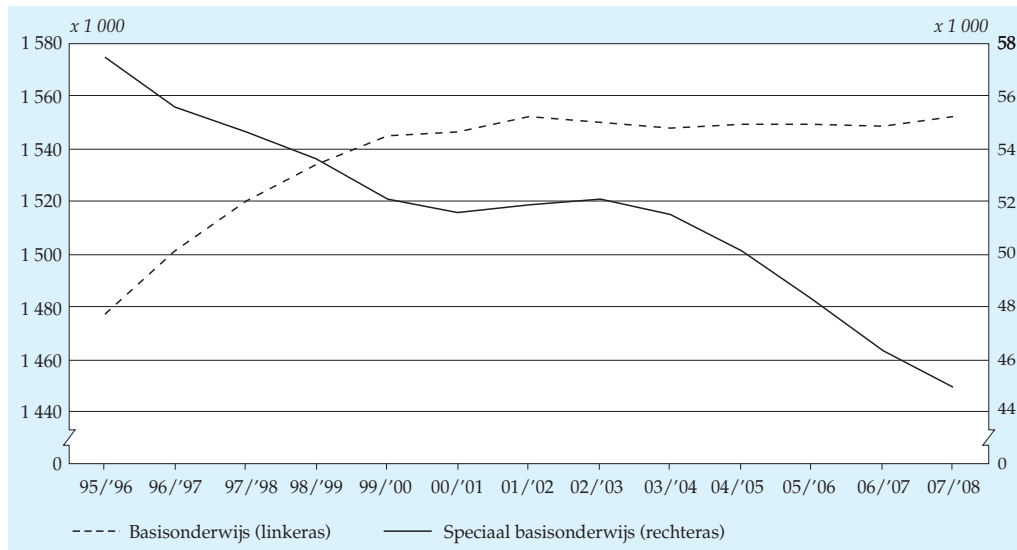
Aantal leerlingen in het basisonderwijs licht gestegen

In het schooljaar 2007/'08 bezochten 1 553 duizend leerlingen het basisonderwijs. Dat zijn er 3 500 meer dan een jaar eerder. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal leerlingen in het basisonderwijs met 75 duizend toegenomen. Dat is een groei van 5 procent.

Vanaf het midden van de jaren negentig nam het jaarlijkse groeipercentage van het aantal leerlingen in het basisonderwijs steeds verder af. Vanaf 2002/'03 kwam het zelfs een paar keer in de min. In 2007/'08 steeg het groeipercentage weer iets. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs in het schooljaar 2008/'09 nog iets verder toenemen. Daarna volgt een afname tot bijna 1 402 duizend leerlingen in 2017/'18.

De verdeling van leerlingen naar denominatie van de school is de afgelopen twaalf jaar nauwelijks gewijzigd. In 2007/'08 ging 31 procent van de leerlingen naar een

2.1.1 Leerlingen in het basisonderwijs en speciaal basisonderwijs

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

openbare school, 34 procent naar een rooms-katholieke, 28 procent naar een protestants-christelijke en 8 procent naar een andere school. In het basisonderwijs maken jongens bij iedere leeftijdsgroep iets meer dan de helft van het totale aantal leerlingen uit. Hun aandeel is het hoogst bij de groep van 12 jaar en ouder (53 procent).

Werkgelegenheid in het basisonderwijs iets toegenomen

In het schooljaar 2007/'08 waren er in ons land 6 913 basisscholen. Dat waren er 28 minder dan in het jaar ervoor. In de tweede helft van de jaren negentig van de vorige eeuw nam het aantal basisscholen nog met gemiddeld 70 scholen per jaar af. In 2007/'08 waren er bijna 106 duizend voltijdbanen (fte's) in het basisonderwijs. Dat is een fractie minder dan in 2006/'07. Ten opzichte van 2000/'01 is het aantal voltijdbanen (fte's) met ruim 15 procent gestegen. In dezelfde periode is het aantal leerlingen maar met 1 procent toegenomen.

Aantal leerlingen per vestiging opnieuw gestegen

In het schooljaar 2007/'08 hadden de basisscholen 7 075 vestigingen. Dit zijn er 33 minder dan in 2006/'07. In het basisonderwijs is de gemiddelde vestigingsgrootte de afgelopen twaalf jaar toegenomen van 199 naar 219 leerlingen. Dit betekent een groei van 10 procent. Het aantal vestigingen is afgenomen en het aantal leerlingen toegenomen. Doorgaans tellen de vestigingen in de grote steden meer leerlingen dan die in de kleinere gemeenten. Zo hadden vestigingen in de vier grote steden in 2007/'08 gemiddeld 276 leerlingen, tegenover 204 leerlingen op scholen in gemeenten met minder dan honderdduizend inwoners. Bij de vier grote steden liep de

gemiddelde vestigingsgrootte in het basisonderwijs uiteen van 263 leerlingen in Utrecht tot 303 leerlingen in Den Haag.

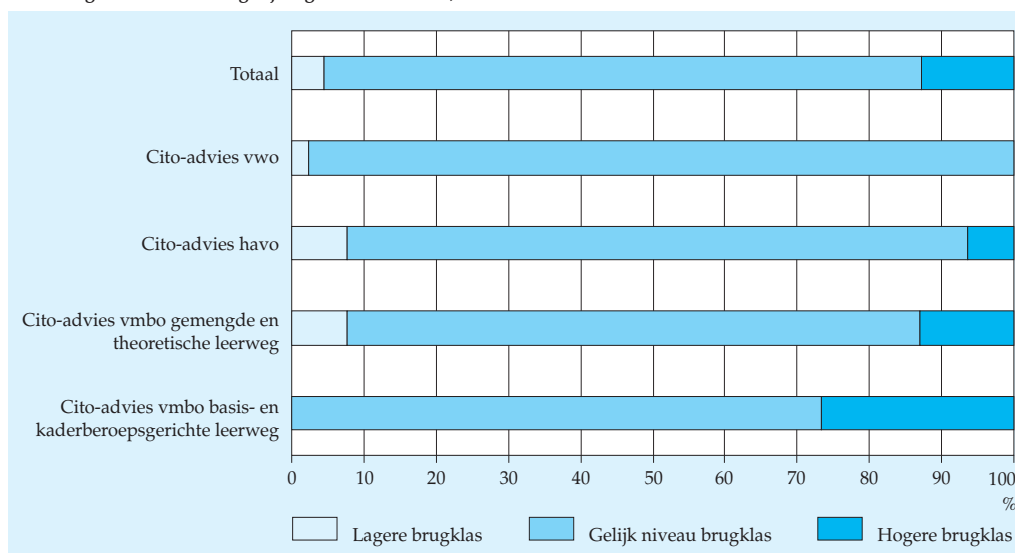
Meerderheid van de leerlingen volgt advies Citotoets op

Aan het eind van groep 8 van de basisschool maken veel leerlingen de Eindtoets Basisonderwijs, beter bekend als de Citotoets. Jongens en autochtonen maken deze toets over het algemeen iets beter dan meisjes en allochtonen. Ook kinderen van wie de ouders hogere inkomsten hebben, haalden doorgaans een hogere score op de Citotoets. Leerlingen met een hogere score gaan echter niet per definitie naar een hogere brugklas in het voortgezet onderwijs.

Met behulp van de score op de Citotoets en het advies van de leerkracht maakt de leerling met zijn of haar ouders een keuze voor een brugklastype in het voortgezet onderwijs. In 2005 koos bijna 13 procent van de leerlingen voor een hoger brugklasniveau dan op basis van hun Cito-score werd geadviseerd. Ruim 4 procent volgde onderwijs op een lager niveau.

Van de leerlingen die een beroepsgericht vmbo-advies kregen op basis van hun score op de Citotoets, ging 27 procent naar een hoger brugklastype. Bij de niet-westerse allochtonen lag dit percentage op 24. Leerlingen met het advies 'havo' op basis van hun score op de Citotoets gingen over het algemeen naar een brugklas van vergelijkbaar niveau. Autochtone leerlingen met een havo-advies gingen echter

2.1.2 Brugklasniveau in vergelijking met Cito-advies, 2005/06

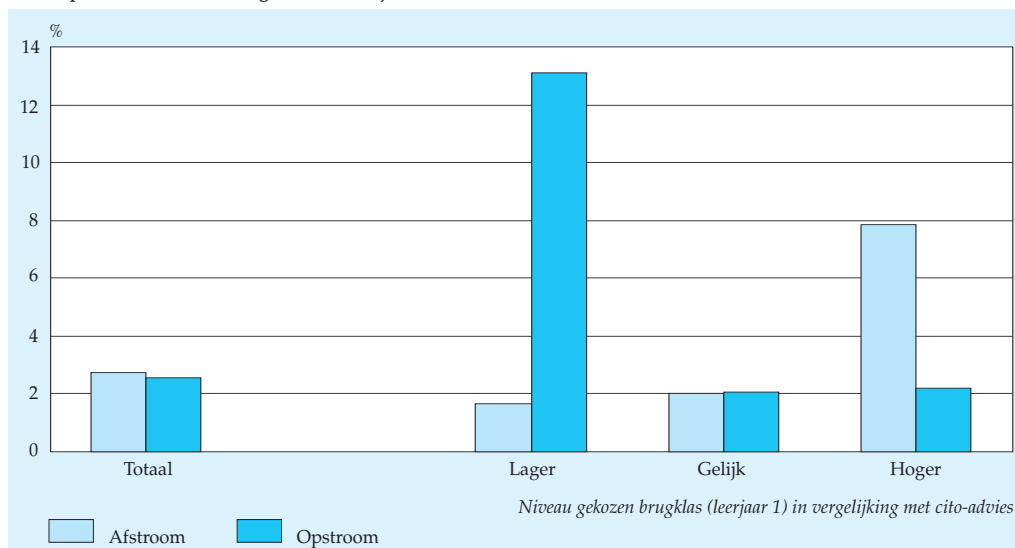
Bron: Cito, CBS (Onderwijsstatistieken).

vaker naar een vmbo-brugklas dan allochtone leerlingen. Van de leerlingen met een Cito-advies voor het vwo volgde vrijwel iedereen dit advies op.

Niveauwisselingen na afwijking van het Cito-advies

De meerderheid van de leerlingen zat in hun tweede jaar voortgezet onderwijs op hetzelfde niveau als in de brugklas. Slechts 3 procent wisselde na het eerste jaar naar een hoger niveau en nog eens 3 procent naar een lager niveau. Leerlingen die hoger of lager dan hun Cito-advies zijn ingestroomd in de brugklas, wisselden na het eerste jaar duidelijk vaker van niveau. Van de leerlingen die voor een lager brugklasniveau kozen, stroomde 13 procent na het eerste jaar op naar een hoger niveau. Van de leerlingen die naar een hoger brugklasniveau waren gegaan, ging 8 procent in het tweede jaar alsnog naar een lager niveau.

2.1.3 Op- en afstroom van brugklas naar leerjaar 2, 2006/'07

Bron: Cito, CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2 Speciaal basisonderwijs

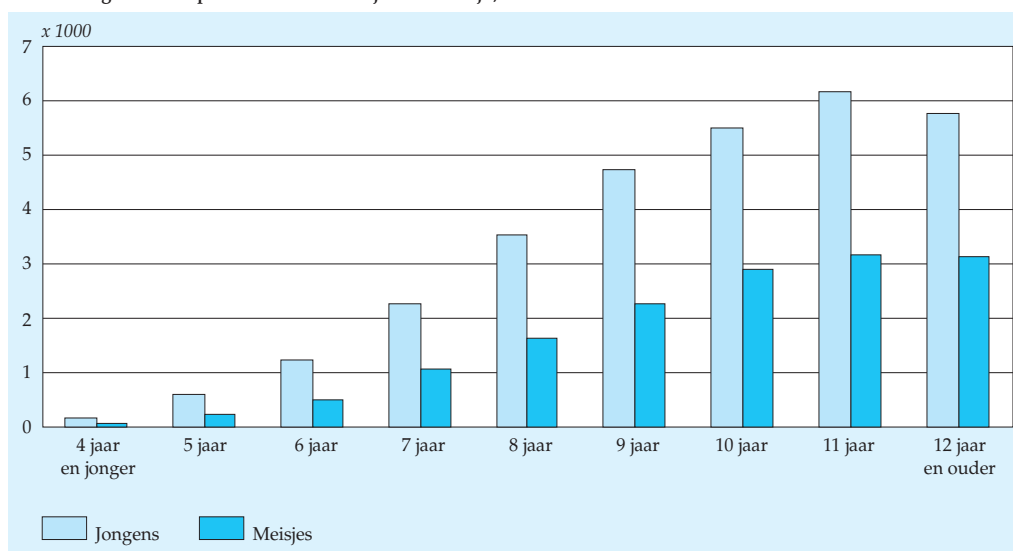
Verdere afname van het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs

Kinderen die meer hulp nodig hebben bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op vormen van speciaal onderwijs. In het schooljaar 2007/'08 was het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs bijna 45 duizend. Met uitzondering van 2001/'02 en 2002/'03 is het aantal leerlingen in deze onderwijssoort voortdurend afgenomen. Het Weer-Samen-Naar-School-beleid, dat in 1991 van start ging, is erop gericht om zoveel mogelijk zorgleerlingen

in het reguliere basisonderwijs te houden. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs de komende tien jaar met een vijfde deel afnemen.

In vergelijking met het reguliere basisonderwijs zitten op scholen voor speciaal basisonderwijs relatief veel jongens en oudere kinderen. In het speciaal basisonderwijs zijn twee van de drie leerlingen van het mannelijk geslacht. In het reguliere basisonderwijs zijn er maar iets meer jongens dan meisjes. In het speciaal basisonderwijs is bijna 60 procent van de leerlingen 10 jaar of ouder, in het regulier basisonderwijs is dit nog geen 30 procent.

2.2 Leerlingen in het speciaal basisonderwijs naar leeftijd, 2007/'08

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

In het speciaal basisonderwijs is ook de verdeling van leerlingen naar denominatie anders dan die voor het reguliere basisonderwijs. Vergeleken met het reguliere basisonderwijs is het aandeel leerlingen op openbare en protestants-christelijke scholen kleiner, op rooms-katholieke scholen gelijk en op de overige scholen voor bijzonder onderwijs veel groter. In 2007/'08 bezocht een kwart van de leerlingen in het speciaal basisonderwijs een openbare school, 24 procent een protestants-christelijke, 33 procent een rooms-katholieke en 18 procent een andere school.

Opnieuw minder scholen voor speciaal basisonderwijs

In het schooljaar 2007/'08 waren er in ons land 316 scholen voor speciaal basisonderwijs. Dat zijn er 4 minder dan in het jaar ervoor. Vóór de invoering van de Wet

op het Primair Onderwijs in 1998 waren er nog ruim 500 scholen voor speciaal basisonderwijs. Afdelingen voor in hun ontwikkeling bedreigde kleuters, die toen nog aan scholen voor moeilijk lerende kinderen en kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden waren verbonden, zijn destijds namelijk als afzonderlijke scholen aangemerkt. In 2007/'08 was de werkgelegenheid in het speciaal basisonderwijs met 7,8 duizend voltijdbanen (fte's) iets lager dan in de drie voorafgaande jaren.

Gemiddelde vestigingsgrootte in de vier grote steden het kleinst

In het schooljaar 2007/'08 waren er 356 vestigingen voor speciaal basisonderwijs. Vergeleken met het voorgaande schooljaar zijn dat er 11 minder. De gemiddelde vestigingsgrootte bleef met 126 leerlingen ongewijzigd ten opzichte van het jaar ervoor. In de vier grote steden was de vestigingsgrootte met gemiddeld 97 leerlingen het kleinst. In de overige steden met meer dan honderdduizend inwoners was de gemiddelde vestigingsgrootte (145 leerlingen) het grootst.

Meer terugverwijzingen naar het basisonderwijs

In de periode 1 oktober 2006 tot en met 30 september 2007 zijn 8,6 duizend leerlingen van het basisonderwijs naar het speciaal basisonderwijs verwezen. Het aantal terugverwijzingen van het speciaal basisonderwijs naar het basisonderwijs was met zo'n 400 leerlingen veel geringer, maar wel hoger dan in het jaar ervoor.

2.3 Speciale scholen

Aantal leerlingen op speciale scholen verder gestegen

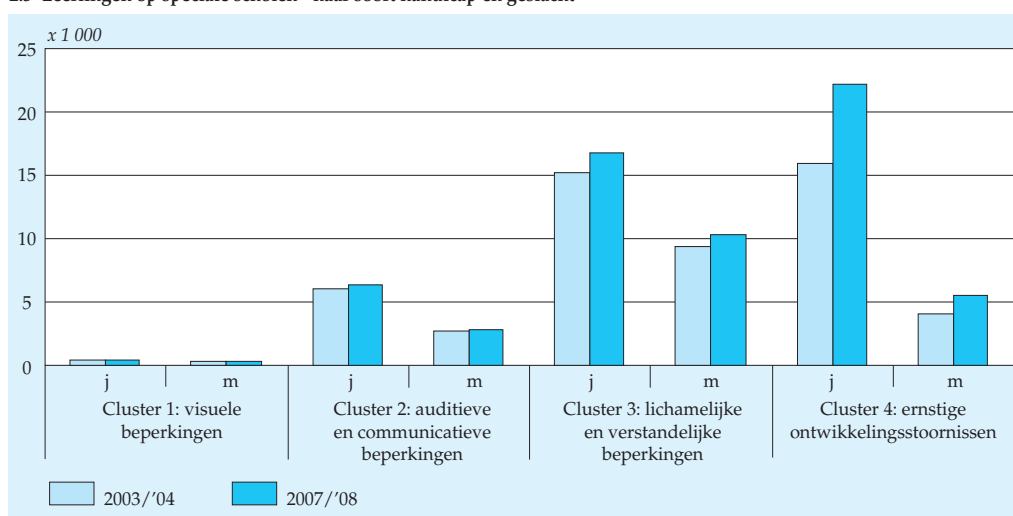
In het schooljaar 2007/'08 zaten er bijna 65 duizend leerlingen op speciale scholen. Zeven van de tien leerlingen op die scholen zijn jongens. Onder speciale scholen vallen het basis- en voortgezet onderwijs aan onder andere visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieken. Acht van de tien leerlingen zitten op een speciale school die onder het bijzonder onderwijs valt. Daarbij is het opmerkelijk dat, in vergelijking met het regulier en speciaal basisonderwijs, een relatief groot aantal leerlingen les volgt op een school die niet tot het protestants-christelijke en rooms-katholieke deel van het bijzonder onderwijs behoort.

Ten opzichte van 2006/'07 is het aantal leerlingen op speciale scholen met ruim 4 procent gestegen. Vergeleken met 1995/'96 bedroeg de totale groei 84 procent. Ieder jaar is het aantal leerlingen in deze vorm van speciaal onderwijs toegenomen. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal leerlingen op speciale scholen de komende tien jaar toenemen tot bijna 74 duizend leerlingen in 2017/'18.

Sterke toename van jongens met een ernstige ontwikkelingsstoornis

Vanaf het schooljaar 2003/'04 zijn de speciale scholen op basis van handicaps of stoornissen van de leerlingen onderverdeeld in vier clusters. Welke handicaps of stoornissen precies bij een bepaald cluster horen, is omschreven in de toelichting aan het eind van dit hoofdstuk. Ten opzichte van 2003/'04 is op de speciale scholen vooral het aantal jongens met een ernstige ontwikkelingsstoornis (cluster 4) sterk toegenomen.

2.3 Leerlingen op speciale scholen¹⁾ naar soort handicap en geslacht

¹⁾ Het betreft hier de speciale scholen voor basis- en voortgezet onderwijs tezamen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Het basisonderwijs op speciale scholen telt veel zeer moeilijk lerende kinderen

In de afgelopen twaalf jaar is het aantal leerlingen in het basisonderwijs op de speciale scholen met 55 procent gestegen tot ruim 36 duizend in 2007/'08. Van hen zat 45 procent op een school die onder cluster 3 valt. In dit cluster zijn de zeer moeilijk lerende kinderen in de meerderheid. Daarnaast ging een derde naar een school die onder cluster 4 valt. Behalve de zeer moeilijk opvoedbare kinderen bevat dit cluster ook veel kinderen met psychische beperkingen. Tot slot is in het basisonderwijs op de speciale scholen cluster 2 van belang. Daarbij gaat het hoofdzakelijk om kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden. In 2007/'08 bezochten 5 700 kinderen vanwege deze handicap een speciale basisschool. Bij een verdere onderverdeling van de vier clusters zijn bij vrijwel alle afdelingen de jongens in de meerderheid. Bovendien blijkt dat ten opzichte van het schooljaar 2006/'07 het aantal psychisch langdurig zieken duidelijk is toegenomen.

Bijna 13 duizend zeer moeilijk opvoedbare kinderen in het voortgezet onderwijs op speciale scholen

Het voortgezet onderwijs op de speciale scholen telde in 2007/'08 ruim 28 duizend leerlingen, dat zijn er bijna tweeënhalf keer zo veel als in 1995/'96. Met een aandeel van 54 procent van de leerlingen was cluster 4 het grootst. Bij dit cluster springen de bijna 13 duizend zeer moeilijk opvoedbare kinderen het meest in het oog. In vergelijking met voorgaande jaren is het aantal leerlingen in deze categorie sterk toegenomen. Cluster 3 nam met een aandeel van 38 procent eveneens een belangrijke plaats in. Evenals in het basisonderwijs gaat het daarbij vooral om zeer moeilijk lerende kinderen.

Meer rugzakleerlingen in het primair onderwijs

Naast plaatsing op speciale scholen is er de mogelijkheid om kinderen met een handicap of stoornis op een school voor speciaal basisonderwijs of een school voor regulier basis- of voortgezet onderwijs te plaatsen. Dit gaat gepaard met een leerlinggebonden financiering om speciale voorzieningen in het onderwijs mogelijk te maken (het zogenaamde rugzakje). In 2007/'08 hadden in het primair onderwijs bijna 25 duizend leerlingen een leerlinggebonden financiering. Een toename van bijna 7 procent ten opzichte van het jaar daarvoor. In 2007/'08 ging 85 procent van deze rugzakleerlingen naar een school voor regulier basisonderwijs en 15 procent naar een school voor speciaal basisonderwijs. Bij beide onderwijssoorten nam vooral het aantal leerlingen met een ernstige ontwikkelingsstoornis toe. Met ambulante begeleiding konden zij toch het regulier onderwijs blijven volgen. Dit geldt ook voor een vrij omvangrijke groep kinderen met een auditieve, communicatieve, lichamelijke of verstandelijke beperking.

Opnieuw meer werkgelegenheid op speciale scholen

In het schooljaar 2007/'08 waren er 323 speciale scholen, evenveel als het jaar ervoor. In 1995/'96 waren dat er nog 337. Het aantal personeelsleden dat in deze vorm van primair onderwijs werkzaam is, is in 2007/'08 opnieuw toegenomen. Er waren toen bijna 19 duizend voltijdbanen (fte's). Dat is 65 procent meer dan in 2000/'01.

Beperkte groei van de gemiddelde vestigingsgrootte

In 2007/'08 hadden de speciale scholen 495 vestigingen. Dat waren er 16 meer dan het jaar ervoor. Door deze groei werd de toename van het aantal leerlingen op de speciale scholen zodanig opgevangen dat de vestigingsgrootte met een gemiddelde van 131 leerlingen beperkt bleef. Per gemeente zijn er echter grote verschillen. Zo liep bij de vier grote steden het gemiddeld aantal leerlingen op de speciale scholen per vestiging uiteen van 96 in Amsterdam tot 204 in Utrecht. In de overige steden met meer dan honderdduizend inwoners zaten op een speciale school per vestiging gemiddeld 151 leerlingen. Evenals bij het speciaal basisonderwijs zijn de vestigingen van speciale scholen het kleinst in gemeenten met minder dan honderdduizend inwoners. Een speciale school telde daar gemiddeld 119 leerlingen.

2.4 Uitgaven en inkomsten

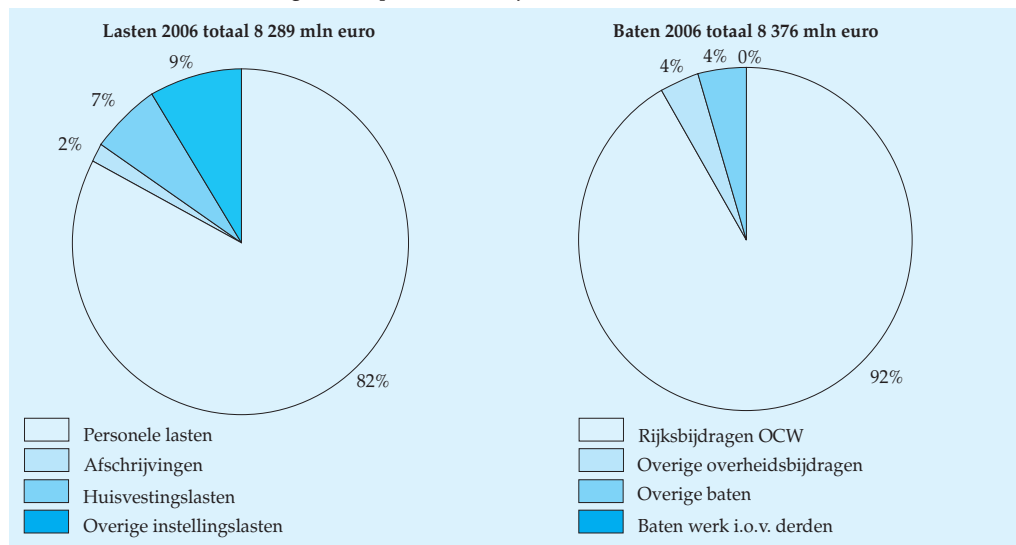
2.4.1 Baten en lasten

Exploitatieresultaat positief

Het primair onderwijs bestaat uit het basisonderwijs (bao), het speciaal basisonderwijs (sbao) en speciale scholen (vso). De totale lasten van instellingen in het primair onderwijs bedroegen 8,3 miljard euro in 2006. Het exploitatieresultaat was positief en kwam uit op 144 miljoen euro.

De personele lasten vormen de grootste uitgavenpost. In 2006 bedroeg het aandeel hiervan in de totale lasten 83 procent. De rijksbijdragen van het Ministerie van OCW vormden in 2006 92 procent van de totale baten, het hoogste percentage van alle onderwijssectoren. Ten opzichte van andere onderwijssectoren zijn instellingen in het primair onderwijs het meest afhankelijk van rijksbijdragen. De overige 8 procent aan baten werd verkregen uit andere inkomstenbronnen, zoals overige overheidsbijdragen, ouderbijdragen en detachering van personeel.

2.4.1 Baten en lasten van instellingen in het primair onderwijs, 2006

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Lumpsumbekostiging voor de instellingen

Sinds het schooljaar 2006/'07 vindt in het primair onderwijs de bekostiging van het personeel plaats op basis van lumpsumbekostiging in plaats van via het declaratiestelsel. Scholen ontvangen één budget voor personele en materiële uit-

gaven. De scholen mogen zelf uitmaken hoe ze dit budget besteden. De basis voor deze nieuwe vorm van bekostiging is de Wet op het primair onderwijs (WPO), de Wet op de expertisecentra (WEC) en de Wet medezeggenschap onderwijs. Invoering van de lumpsum verplicht scholen financiële verantwoording af te leggen. Hierdoor is vanaf 2006 inzicht in de financiële positie van het primair onderwijs.

2.4.2 *Investerings*

Investerings

Scholen in het primair onderwijs investeerden in 2006 285 miljoen euro in nieuwe gebouwen en andere activa. De verkoop van voornamelijk gebouwen en terreinen leverde 4 miljoen euro op. Het investeringssaldo kwam hiermee uit op 281 miljoen euro.

Onderwijshuisvesting

Op 1 januari 1997 zijn de taken en bevoegdheden op het terrein van investeringen in onderwijshuisvesting voor het primair onderwijs door het Ministerie van OCW overgedragen aan de gemeenten. De schoolbesturen zijn sindsdien verantwoordelijk voor het binnenonderhoud (groot onderhoud in de vorm van verbouwingen bijvoorbeeld.) en de gemeenten voor de andere taken op het gebied van onderwijshuisvesting, zoals het onderhoud van de buitenkant (groot onderhoud in de vorm van renovatie bijvoorbeeld.) en de nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen. De gemeenten krijgen hiervoor een vergoeding via de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Een deel van het geld dat is gemoeid met huisvestingsinvesteringen gaat dus buiten de instellingen om en maakt deel uit van de gemeentebegrotingen.

Sinds 1997 bestaat voor gemeenten ook de mogelijkheid van doordecentralisatie, waarbij de verantwoordelijkheid voor investeringen in schoolgebouwen toch wordt overgedragen aan schoolbesturen. In een aantal gevallen is dat ook gebeurd, waarbij het overigens vooral ging om overdracht van het buitenonderhoud.

2.4.3 *Balans*

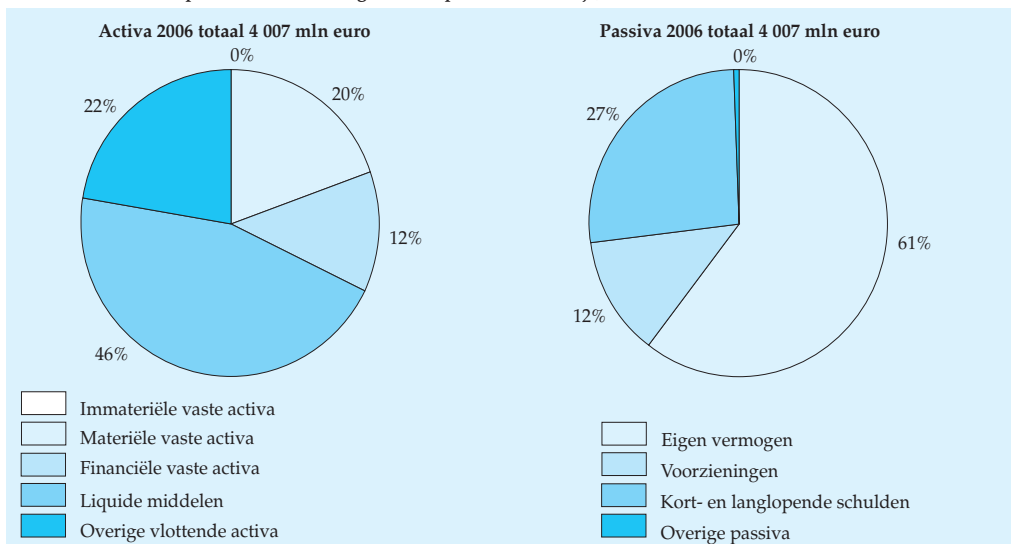
Hoge score solvabiliteit en liquiditeit

De solvabiliteitsratio (quotient van het eigen vermogen en het balanstotaal) in 2006 in het primair onderwijs bedroeg gemiddeld 60,4 procent en ligt boven de door OCW gestelde bovengrens van 60 procent. De solvabiliteit geeft aan op welke wijze

de bezittingen zijn gefinancierd. Het primair onderwijs heeft de hoogste solvabiliteitsratio van alle onderwijssectoren. Een relatief klein deel van het vermogen is vastgelegd in vaste activa. De schoolgebouwen in het primair onderwijs zijn meestal eigendom van de gemeenten. Verder is opvallend dat de aangelegene leningen vrijwel allemaal kortlopend van karakter zijn.

De liquiditeitsratio (quotient van vlottende activa en kortlopende schulden) van de instellingen in het primaire onderwijs bedroeg gemiddeld 2,6. Deze ratio is de hoogste van alle onderwijssectoren. Deze score laat zien in hoeverre de instellingen op korte termijn aan hun verplichtingen kunnen voldoen. De grens die door het Ministerie van OCW als gezond wordt betiteld ligt op minimaal 1,0.

2.4.2 Totaal activa en passiva van instellingen in het primair onderwijs, 2006

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

2.5 Toelichting

Tot augustus 1998 was het primair onderwijs geregeld in twee wetten: de Wet op het Basisonderwijs (WBO) en de Interimwet Speciaal Onderwijs en Voortgezet Speciaal Onderwijs (ISOVSO). De WBO omvatte zowel het voormalige kleuteronderwijs als het voormalig lager onderwijs en maakte een eind aan het bestaan van aparte scholen voor kleuteronderwijs en voor lager onderwijs. De ISOVSO behelsde al het onderwijs aan kinderen die, bijvoorbeeld als gevolg van een verstandelijke,

lichamelijke of zintuiglijke handicap, meer hulp nodig hadden bij de opvoeding en het leren dan het regulier basisonderwijs of voortgezet onderwijs kon bieden. Het ging om:

- kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom; so en vso);
- moeilijk lerende kinderen (mlk; so en vso);
- in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (iobk; alleen so);
- zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk; so en vso);
- zeer moeilijk opvoedbare kinderen (zmok; so en vso);
- dove kinderen (so en vso);
- slechthorende kinderen (so en vso);
- visueel gehandicapte kinderen (so en vso);
- lichamenlijk gehandicapte kinderen (so en vso);
- meervoudig gehandicapte kinderen (so en vso);
- langdurig zieke kinderen (so en vso);
- kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden (alleen so);
- kinderen in scholen verbonden aan pedologische instituten (so en vso).

Vanaf 1 augustus 1998 zijn de WBO en de ISOVSO niet meer van kracht en wordt het primair onderwijs geregeld in twee nieuwe wetten: de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) en de Wet op de Expertisecentra (WEC). De WPO regelt zowel het basisonderwijs zoals opgenomen in de WBO, als het speciaal basisonderwijs, dat bestaat uit het voormalige so-lom, het voormalige so-mlk en het voormalige so-iobk (voor zover verbonden aan scholen voor so-lom en so-mlk). Het voormalige vso-lom en vso-mlk vallen vanaf augustus 1998 onder de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO). De WEC regelt het onderwijs voor alle overige onderwijssoorten die onder de ISOVSO vielen. Bij deze speciale scholen wordt de opleiding aan kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden alleen aangeboden op het 'niveau' van het basisonderwijs. De andere opleidingen worden ook aangeboden als voortgezet onderwijs.

Vanaf 1 augustus 2003 zijn de kinderen op de speciale scholen onderverdeeld in vier clusters:

- *Cluster 1: visuele beperkingen.*
Dit cluster omvat scholen voor visueel gehandicapte kinderen, of meervoudig gehandicapte kinderen met deze handicap;
- *Cluster 2: auditieve en communicatieve beperkingen.*
Dit cluster omvat scholen voor dove kinderen, slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden, of meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps;
- *Cluster 3: lichamenlijke en verstandelijke beperkingen.*
Dit cluster omvat scholen voor lichamenlijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende kinderen en langdurig zieke kinderen met een lichamenlijke handicap, of meervoudig gehandicapte kinderen met een van deze handicaps;

– *Cluster 4: ernstige ontwikkelingsstoornissen.*

Dit cluster omvat scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen, langdurig zieke kinderen anders dan met een lichamelijke handicap en onderwijs aan kinderen in scholen verbonden aan pedologische instituten.

De WEC biedt ook de mogelijkheid om kinderen met een handicap op een school voor speciaal basisonderwijs of een school voor regulier basis- of voortgezet onderwijs te plaatsen. Dit gaat gepaard met een leerlinggebonden financiering om speciale voorzieningen in het onderwijs mogelijk te maken (het zogenaamde rugzakje). Uit de Registratie Geïndiceerde Leerlingen, die door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt bijgehouden, zijn enkele voorlopige cijfers over het totale aantal rugzakleerlingen bekend, dat wil zeggen van leerlingen in het bekostigd en niet-bekostigd onderwijs samen.

Het reguliere basisonderwijs is bedoeld voor kinderen van 4–12 jaar. In Nederland is ieder kind verplicht om naar school te gaan vanaf de eerste schooldag van de maand na de vijfde verjaardag. Kinderen mogen echter al naar de basisschool als ze vier jaar worden. Leerlingen verlaten het basisonderwijs in elk geval aan het einde van het schooljaar waarin zij 14 jaar worden.

Het speciaal basisonderwijs is bedoeld voor kinderen die meer hulp nodig hebben bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden. Vergeleken met scholen voor regulier basisonderwijs hebben scholen voor speciaal basisonderwijs kleinere groepen leerlingen en beschikken ze over meer afzonderlijke deskundigen om de leerlingen met leer- en gedragsproblemen te begeleiden.

Speciale scholen zijn bedoeld voor basis- en voortgezet onderwijs aan visueel gehandicapte kinderen, dove en slechthorende kinderen, lichamelijk gehandicapte kinderen, zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen en langdurig zieken.

3. Voortgezet onderwijs

In 2007/'08 is het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs voor het eerst in tien jaar gedaald. In totaal bevolkten ruim 941 duizend scholieren de klaslokalen, waaronder 128 duizend leerlingen die op extra zorg waren aangewezen. De gemiddelde schoolgrootte in het voortgezet onderwijs is toegenomen tot 1 431 leerlingen. Dat is driekwart meer dan in 1995/'96.

Van de leerlingen in het voortgezet onderwijs was in 2007/'08 gemiddeld 14 procent van niet-westers allochtone herkomst. In de vier grote steden is dit aandeel 44 procent. Leerlingen van niet-westers allochtone herkomst volgen relatief vaak de lagere leerwegen binnen het vmbo. Ook hebben ze vaker een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs. In de laatste leerjaren van het vmbo, de havo en het vwo kiezen niet-westerse allochtonen opvallend vaak voor de economische richtingen.

Aan het eind van het schooljaar 2006/'07 hebben in het voortgezet onderwijs bijna 170 duizend leerlingen een diploma behaald. Dat is 2 procent meer dan een jaar eerder. Autochtone en westers allochtone leerlingen doorlopen het voortgezet onderwijs doorgaans met meer succes dan niet-westers allochtone leerlingen.

In 2006 bedragen de totale lasten van instellingen in het voortgezet onderwijs 6,0 miljard euro. De personele lasten vormen de grootste uitgavenpost. Naast gemeenten investeerden vo-instellingen zelf in 2006 voor 363 miljoen euro in gebouwen en andere activa.

3.1 Leerlingen, scholen en geslaagden

Aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs gedaald

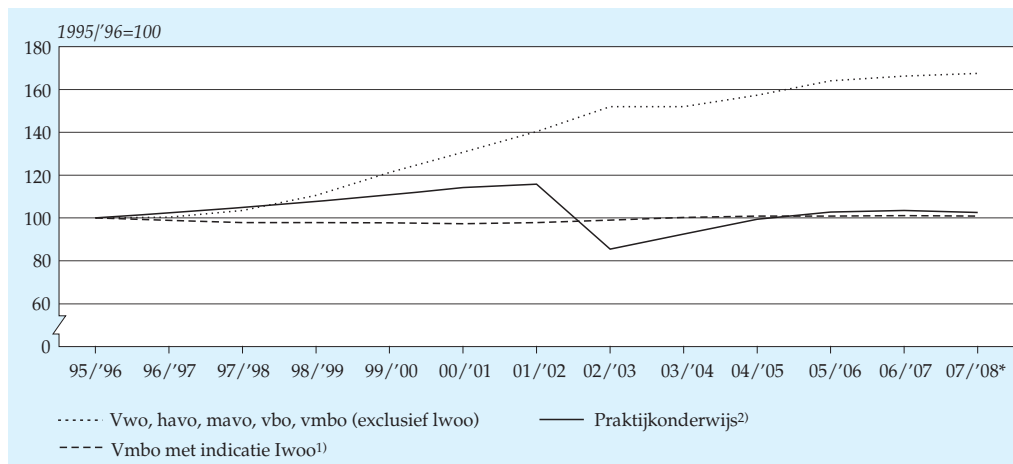
In het schooljaar 2007/'08 is het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs voor het eerst in tien jaar gedaald. Het telde ruim 941 duizend leerlingen. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs de komende drie jaar afnemen tot 925 duizend. In de periode 2011–2015 verwacht men een tijdelijke groei tot bijna 952 duizend leerlingen. Daarna gaat OCW er van uit dat het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs als gevolg van demografische ontwikkelingen zeer sterk zal dalen. Tot het voortgezet onderwijs behoren het vwo, de havo, het vmbo (inclusief het leerwegondersteunend onderwijs; lwoo) en het praktijkonderwijs. Het vmbo is met ingang van het schooljaar 1998/'99 in de plaats gekomen van de mavo en het vbo. Het praktijkonderwijs is tussen 1999 en 2002 ontstaan uit het speciaal voortgezet onderwijs.

In het schooljaar 2007/'08 volgden 813 duizend leerlingen lessen op een school voor vwo, havo of vmbo (exclusief lwoo). De overige 128 duizend leerlingen in het voort-

gezet onderwijs waren aangewezen op extra zorg. Tot de zorgleerlingen behoren de leerlingen in het vmbo met een indicatie voor het lwoo en leerlingen in het praktijkonderwijs. In 2007/'08 waren dit er respectievelijk 101 duizend en 27 duizend, een fractie meer dan in 2006/'07. In de jaren daarvoor nam het totaal aantal zorgleerlingen sterker toe. Het Ministerie van OCW verwacht dat het totaal aantal zorgleerlingen de komende tien jaar zal toenemen tot ruim 150 duizend.

Vanaf 2002/'03 zijn er geen leerlingen meer in het speciaal voortgezet onderwijs (svo). Deze onderwijsvorm is volledig opgegaan in het leerwegondersteunend onderwijs binnen het vmbo en het praktijkonderwijs. Het svo bestond uit het onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (svo-lom) en het onderwijs aan moeilijk lerende kinderen (svo-mlk). De svo-lom leerlingen zijn overgegaan naar het leerwegondersteunend onderwijs binnen het vmbo en het praktijkonderwijs. De svo-mlk leerlingen gingen uitsluitend naar het praktijkonderwijs.

3.1.1 Leerlingen in het voortgezet onderwijs

¹⁾ Vóór 1998/'99 was dit het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo).

²⁾ Vóór 1999/'00 was dit uitsluitend het svo-lom en het svo-mlk en vanaf 2002/'03 uitsluitend het praktijkonderwijs. In de tussenliggende jaren ging het om al deze vormen van speciaal voortgezet onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Aantal rugzakleerlingen in het voortgezet onderwijs in twee jaar tijd meer dan verdubbeld

Evenals het primair onderwijs kent ook het voortgezet onderwijs het fenomeen van rugzakleerlingen. Het gaat hierbij om leerlingen met een handicap of stoornis die dankzij speciale voorzieningen het voortgezet onderwijs op een reguliere in plaats van een speciale school kunnen volgen. De voor hen benodigde speciale voorzieningen zijn mogelijk door een leerlinggebonden financiering (het zogenaamde

rugzakje). In 2007/'08 hadden in het voortgezet onderwijs ruim 14 duizend leerlingen zo'n leerlinggebonden financiering. Dit waren er ruim twee keer zo veel als twee jaar daarvoor. Vooral het aantal leerlingen met een ontwikkelingsstoornis is zeer sterk toegenomen. Met ambulante begeleiding kunnen zij toch het gewone voortgezet onderwijs blijven volgen.

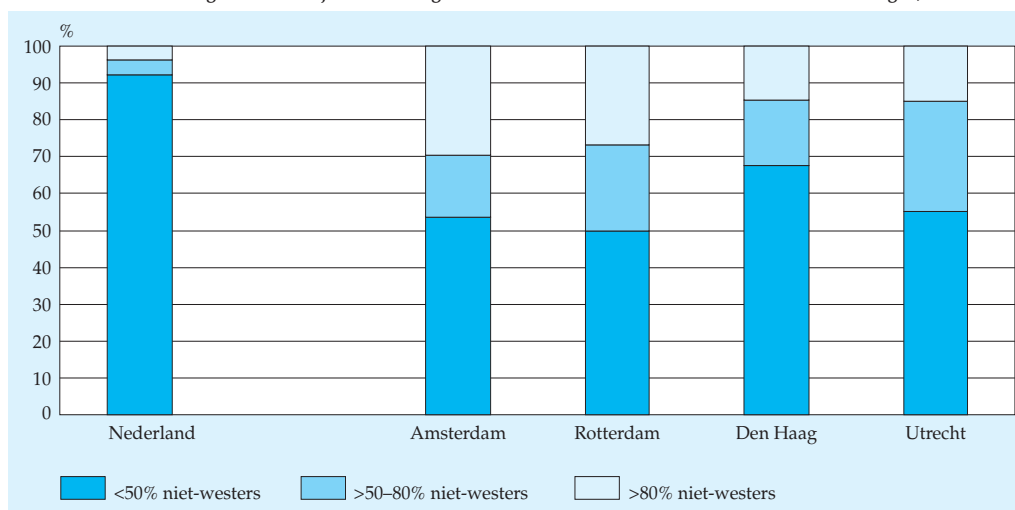
Meer leerlingen op openbare scholen

De afgelopen twaalf jaar is het aantal leerlingen op openbare scholen voor voortgezet onderwijs met ruim een derde toegenomen. De rooms-katholieke scholen verloren daarentegen vooral in de tweede helft van de jaren negentig veel leerlingen. Ten opzichte van 1995/'96 bedroeg de afname 14 procent. In 2007/'08 kreeg ruim een kwart van alle leerlingen in het voortgezet onderwijs les op een openbare school, nog eens ruim een kwart op een rooms-katholieke school en 22 procent op een protestants-christelijke school. De overige leerlingen bezochten een andere school voor bijzonder onderwijs.

Sterke concentratie allochtone leerlingen op scholen in de vier grote steden

De allochtone bevolking is voor een groot deel geconcentreerd in het westen van het land, met name in de vier grote steden: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. In 2007/'08 was in deze vier steden 44 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs van niet-westers allochtone afkomst. In de overige steden met meer dan honderdduizend inwoners was dat 15 procent en in de kleinere gemeenten 9 procent. In de vier grote steden hadden autochtone leerlingen gemiddeld

3.1.2 Scholen voor voortgezet onderwijs¹⁾ in de vier grote steden naar aandeel niet-westers allochtone leerlingen, 2007/'08*

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

26 procent niet-westers allochtone schoolgenoten. Voor de niet-westers allochtone leerlingen lag dat percentage op 64. Dit is voor een groot deel een gevolg van het feit dat allochtonen en autochtonen verschillende onderwijssoorten volgen. Zo gaan autochtonen vaker naar havo en vwo, terwijl niet-westerse allochtonen vaker naar de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen van het vmbo gaan. Daarnaast zijn de niet-westers allochtone leerlingen binnen de grote steden niet gelijk over de wijken verspreid. Ook de bewuste keuze van 'witte' ouders voor een minder gekleurde school van hun kind speelt hierbij een rol.

In de vier grote steden had 44 procent van de scholen voor voortgezet onderwijs meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen. Bij ruim de helft van deze scholen is dit aandeel zelfs meer dan 80 procent. Van de vier grote steden heeft Rotterdam relatief de meeste 'gekleurde' scholen (50 procent) en Den Haag de minste (32 procent).

Werkgelegenheid in het voortgezet onderwijs neemt verder toe

In 2007/'08 waren er in ons land 658 scholen voor voortgezet onderwijs. Dat zijn er 5 minder dan het jaar ervoor. In de tweede helft van de jaren negentig verdwenen er onder andere door fusies gemiddeld nog bijna 50 scholen per jaar. De werkgelegenheid is in 2007/'08 opnieuw iets toegenomen. Omgerekend in voltijdbanen (fte's) werkten er toen bijna 86 duizend personen in het voortgezet onderwijs.

Sterke schaalvergroting in het voortgezet onderwijs

In 2007/'08 had een school in het voortgezet onderwijs gemiddeld 1 431 leerlingen. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal scholen met 40 procent afgenomen, terwijl het aantal leerlingen steeg. Het gemiddeld aantal leerlingen per school nam daardoor met 75 procent toe. In de grote steden tellen de scholen voor voortgezet onderwijs gemiddeld minder leerlingen dan die in de kleinere gemeenten. Zo telde in 2007/'08 een school voor voortgezet onderwijs in gemeenten met minder dan honderdduizend inwoners gemiddeld 1 508 leerlingen, tegenover 1 086 leerlingen in de vier grote steden en 1 442 leerlingen in de overige steden met meer dan honderdduizend inwoners. Bij de vier grote steden liep de gemiddelde schoolgrootte daarbij uiteen van 820 leerlingen in Utrecht tot 1 298 leerlingen in Rotterdam. Door een halvering van het aantal scholen voor voortgezet onderwijs is in Rotterdam het aantal leerlingen per school de afgelopen twaalf jaar zelfs bijna verdubbeld. In vergelijking met het vorig schooljaar is de gemiddelde schoolgrootte in drie van de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam en Utrecht) door een afname van het aantal leerlingen iets gedaald.

Ruim de helft van de leerlingen volgt vmbo

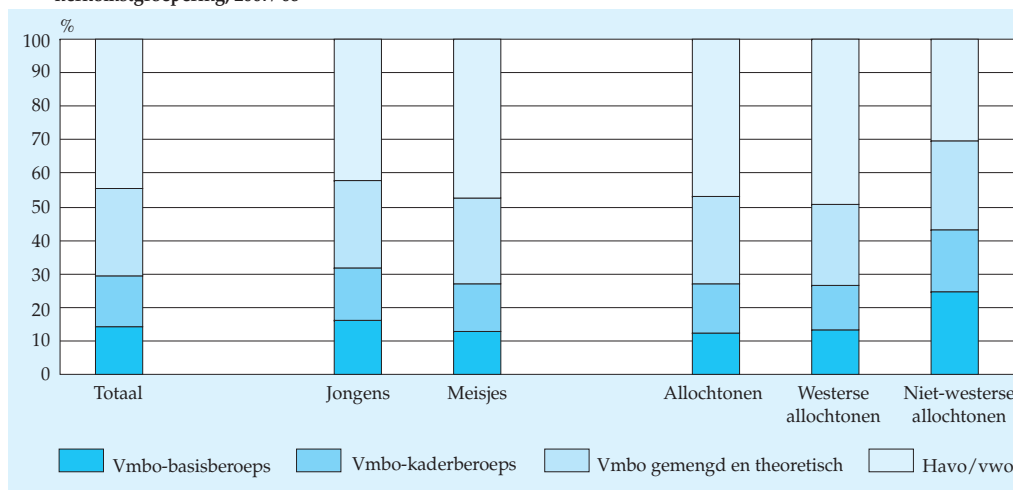
In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs hebben bijna alle leerlingen hun definitieve keuze voor een onderwijssoort gemaakt. Daarom is dit leerjaar heel geschikt om na te gaan hoe de leerlingen over de onderwijssoorten van het voortgezet onderwijs zijn verdeeld. In 2007/'08 waren er in het voortgezet onderwijs

198 duizend derdeklassers. Dit aantal is exclusief het praktijkonderwijs. In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs volgde 55 procent het vmbo (inclusief het lwoo), 20 procent de havo, 21 procent het vwo en een kleine groep (3 procent) een gemeenschappelijk leerjaar van havo en vwo. Binnen het vmbo kozen de meeste leerlingen voor de theoretische leerweg, op enige afstand gevolgd door de kaderberoepsgerichte leerweg en de basisberoepsgerichte leerweg. Een betrekkelijk klein aantal volgde de gemengde leerweg.

Leerlingen van niet-westerse herkomst relatief vaak naar de lagere leerwegen in vmbo

In vergelijking met autochtone leerlingen zitten derdeklassers van niet-westers allochtone herkomst relatief vaak op het vmbo. Bovendien gaan zij binnen het vmbo vaker naar de lagere leerwegen. Zo volgde in 2007/'08 in het voortgezet onderwijs drie van de tien leerlingen van Turkse en Marokkaanse herkomst de basisberoepsgerichte leerweg in het vmbo. Van de autochtone derdeklassers was dit maar 12 procent. Voor de kaderberoepsgerichte leerweg was dit aandeel respectievelijk 21 en 15 procent. Van de autochtone en westerse allochtone derdeklassers zat daarentegen bijna de helft op de havo of het vwo. Van de niet-westers allochtone kinderen was dit nog geen derde. Het minst goed doen de leerlingen het met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Van hen volgde slechts zo'n 22 procent een havo- of vwo-opleiding. Voor alle onderscheiden herkomstgroeperingen geldt dat meisjes vaker op de havo of het vwo zitten dan jongens.

3.1.3 Verdeling over de onderwijssoorten in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs¹⁾ naar geslacht en herkomstgroepering, 2007/'08*

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Autochtone leerlingen in de grote steden vaker naar vwo

De grootte van de gemeente waar de school staat, heeft weinig invloed op de verdeling naar onderwijssoort van leerlingen van niet-westers allochtone herkomst. Bij de autochtone leerlingen maakt het wel uit. Hoe groter de schoolgemeente, hoe meer autochtone leerlingen in het derde leerjaar het vwo volgen. In 2007/'08 liep de deelname van autochtone leerlingen in het vwo uiteen van 20 procent in de kleinere gemeenten tot 32 procent in de vier grote steden. Verder valt op dat autochtone leerlingen die in één van de vier grote steden naar school gaan in het derde leerjaar relatief vaak nog geen definitieve keuze voor havo of vwo hebben gemaakt.

Niet-westerse allochtonen hebben in het vmbo relatief vaak een indicatie voor lwoo

Binnen het vmbo kunnen leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen een indicatie krijgen voor het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). Zij krijgen dan meer ondersteuning en individuele begeleiding bij het volgen van het vmbo. Niet-westers allochtone leerlingen hebben naar verhouding vaker een indicatie voor het lwoo dan autochtone en westers allochtone leerlingen. In 2007/'08 had 31 procent van de niet-westers allochtone leerlingen in het vmbo een lwoo-indicatie, tegenover 21 procent van de autochtone leerlingen. Van de niet-westerse vmbo-leerlingen die in het buitenland zijn geboren (eerste generatie allochtonen) had 38 procent een lwoo-indicatie. Dit laatste is niet zo verwonderlijk. Leerlingen met bijvoorbeeld een taalachterstand kunnen met wat extra ondersteuning misschien toch nog een vmbo-diploma halen.

Bijna drie op de tien vmbo'ers kiezen voor zorg en welzijn

In de laatste leerjaren van het voortgezet onderwijs kiezen de leerlingen in de lagere leerwegen van het vmbo en in de havo en het vwo een sector of profiel. De vmbo'ers kunnen in het derde en vierde leerjaar van de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg kiezen uit de vier sectoren: *landbouw*, *techniek*, *economie* en *zorg en welzijn*. Op enkele scholen is het ook mogelijk om voor een combinatie van deze sectoren te kiezen. De leerlingen van de gemengde leerweg kiezen ook uit deze sectoren, maar dat geldt maar voor één vak.

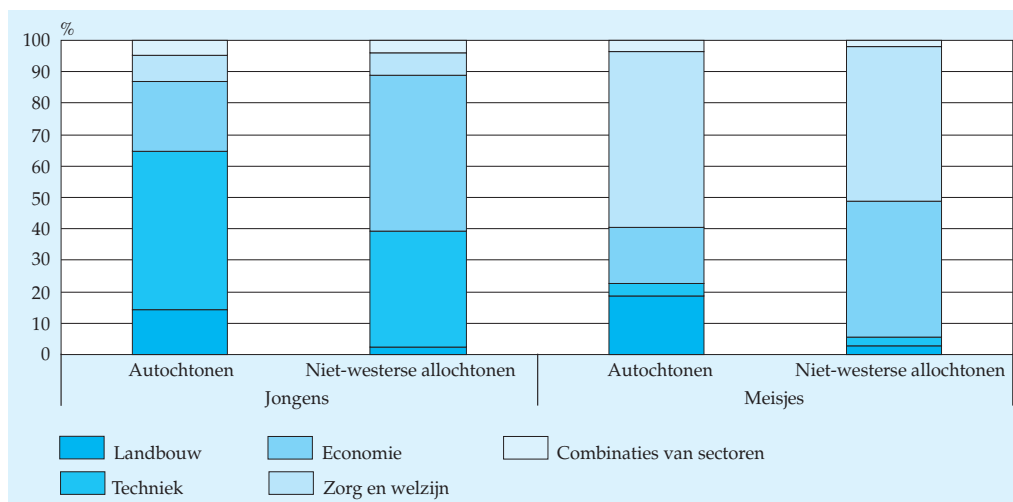
Binnen de leerjaren 3 en 4 van het vmbo (inclusief het lwoo) trok in 2007/'08 de sector *zorg en welzijn* de meeste leerlingen. Bijna 30 procent van de vmbo'ers koos voor deze sector. Op enige afstand volgen de sectoren *techniek* en *economie*, met een aandeel van respectievelijk 27 en 26 procent. Slechts één op de acht leerlingen volgde een vmbo-opleiding in de sector *landbouw*. Het aandeel vmbo'ers dat voor een combinatie van twee sectoren koos, bleef beperkt tot 4 procent. In vergelijking met het schooljaar 2000/'01 is de belangstelling voor de sector *techniek* afgenomen. Het aandeel van de sector *zorg en welzijn* is daarentegen gestegen.

Niet-westerse allochtonen kiezen vaker voor economie

In het vmbo kiezen de niet-westers allochtone jongens ruim twee keer zo vaak voor *economie* dan de autochtone jongens. Bij de meisjes is dit verschil zelfs nog iets groter.

Voor niet-westerse allochtonen is *economie* daarmee de meest gekozen sector in het vmbo. Autochtone jongens kiezen het meest voor *techniek*, terwijl *zorg en welzijn* veruit de populairste sector is bij de autochtone meisjes.

3.1.4 Sectorkeuze vmbo¹⁾ leerjaren 3 en 4 naar geslacht en herkomstgroepering, 2007/'08*

¹⁾ Exclusief de theoretische leerweg.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Grote verschillen in profielkeuze in havo en vwo

In de hoogste leerjaren van havo en vwo kunnen de leerlingen uit vier profielen kiezen: *natuur en techniek*, *natuur en gezondheid*, *economie en maatschappij* en *cultuur en maatschappij*. Op de havo kiezen de leerlingen gemiddeld ruim twee keer zo vaak voor een maatschappij- dan voor een natuurprofiel. Binnen het maatschappijprofiel vond in 2007/'08 een opmerkelijke verschuiving plaats. In vergelijking met een jaar eerder is het profiel *economie en maatschappij* in leerjaar 4 duidelijk in populariteit gestegen en *cultuur en maatschappij* in populariteit gedaald. Mogelijk hangt dit samen met de invoering van de vernieuwde tweede fase in het schooljaar 2007/'08. Daarbij zijn wiskunde en economie in het havo-profiel *cultuur en maatschappij* geen verplichte vakken meer. Omdat wiskunde en/of economie voor veel hbo-studies een vereiste is, kiezen leerlingen nu kennelijk eerder voor het profiel *economie en maatschappij* in plaats van *cultuur en maatschappij*. Evenals in voorgaande jaren was in 2007/'08 in de hoogste leerjaren van de havo *economie en maatschappij* het meest populair. Dat geldt met name voor allochtone jongens en in iets mindere mate ook voor autochtone jongens. Van de jongens met een Marokkaanse achtergrond volgde zelfs bijna twee derde lessen binnen dit profiel. Van de havo-meisjes koos 44 procent voor *cultuur en maatschappij*. Bij hen kwam *economie en maatschappij* op de tweede

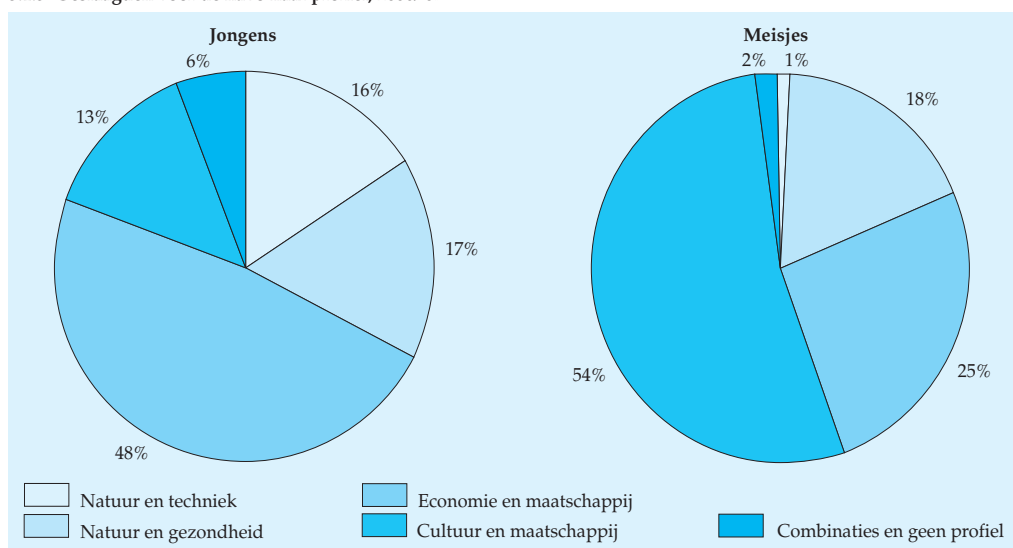
plaats. Zij kozen daarentegen zelden voor *natuur en techniek*. Zowel bij autochtone als allochtone havisten spreekt dit profiel kennelijk alleen de jongens aan.

In het vwo is de profielkeuze wat gelijkmatiger verdeeld dan binnen de havo. Met uitzondering van *cultuur en maatschappij* bij de jongens en *natuur en techniek* bij de meisjes worden alle profielen geregeld gekozen. Jongens hebben een lichte voorkeur voor *economie en maatschappij*, bij de meisjes staat *natuur en gezondheid* duidelijk bovenaan. In 2007/'08 kwamen bij de autochtone jongens *natuur en techniek* en *natuur en gezondheid* op de gedeelde tweede en derde plaats. Bij de niet-westers allochtone jongens was *natuur en gezondheid* het meest in trek. Autochtone en allochtone meisjes kozen na *natuur en gezondheid* bijna even vaak voor *economie en maatschappij* als *cultuur en maatschappij*.

Aantal geslaagden in het voortgezet onderwijs licht toegenomen

In het schooljaar 2006/'07 behaalden in het voortgezet onderwijs bijna 170 duizend leerlingen een diploma. Dat is 2 procent meer dan een jaar eerder. In het vmbo heeft twee vijfde van de geslaagden de theoretische leerweg gevolgd. Zowel de havisten als vwo'ers deden het vaakst examen in het profiel *economie en maatschappij*. Op korte afstand volgde bij de havisten het profiel *cultuur en maatschappij* en bij de vwo'ers het profiel *natuur en gezondheid*. De eerder beschreven profielkeuze van jongens en meisjes op de havo en het vwo weerspiegelt zich vrij goed in de verdeling van de geslaagden. In 2006/'07 haalde op de havo bijna de helft van de jongens een diploma

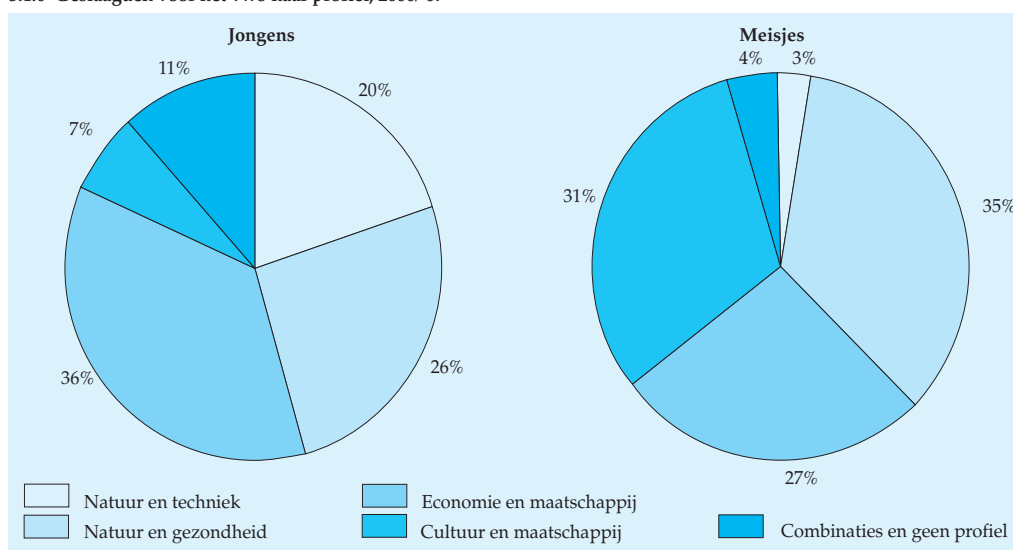
3.1.5 Geslaagden voor de havo naar profiel, 2006/'07

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

voor het profiel *economie en maatschappij*, terwijl bij de meisjes iets meer dan de helft slaagde voor *cultuur en maatschappij*. De andere profielen waren bij de havisten duidelijk minder in trek. In het vwo waren de meisjes vrijwel gelijk verdeeld over de profielen *natuur en gezondheid*, *cultuur en maatschappij* en *economie en maatschappij*. De jongens hadden een duidelijke voorkeur voor *economie en maatschappij* en kozen in iets mindere mate voor *natuur en gezondheid* en *natuur en techniek*.

3.1.6 Geslaagden voor het vwo naar profiel, 2006/'07

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Hoogste slagingspercentages in het vmbo

In 2006/'07 waren de kandidaten die examens deden voor de kaderberoeps- en basisberoepsgerichte leerweg in het vmbo het meest succesvol. Van hen slaagde 95 procent. Binnen het vmbo bleven de eindexamenkandidaten in de twee andere leerwegen daar nauwelijks bij achter. Zowel in de theoretische als gemengde leerweg behaalde 94 procent een diploma. Met een slagingspercentage van 89 vielen de havisten enigszins uit de toon, want van de vwo'ers slaagde 92 procent.

Bij alle onderwijssoorten in het voortgezet onderwijs slagen jongens bijna even vaak voor het eindexamen als meisjes. Daarentegen is het slagingspercentage van autochtone eindexamenkandidaten duidelijk hoger dan dat van niet-westers allochtone eindexamenkandidaten. De westerse allochtonen scoren daarentegen

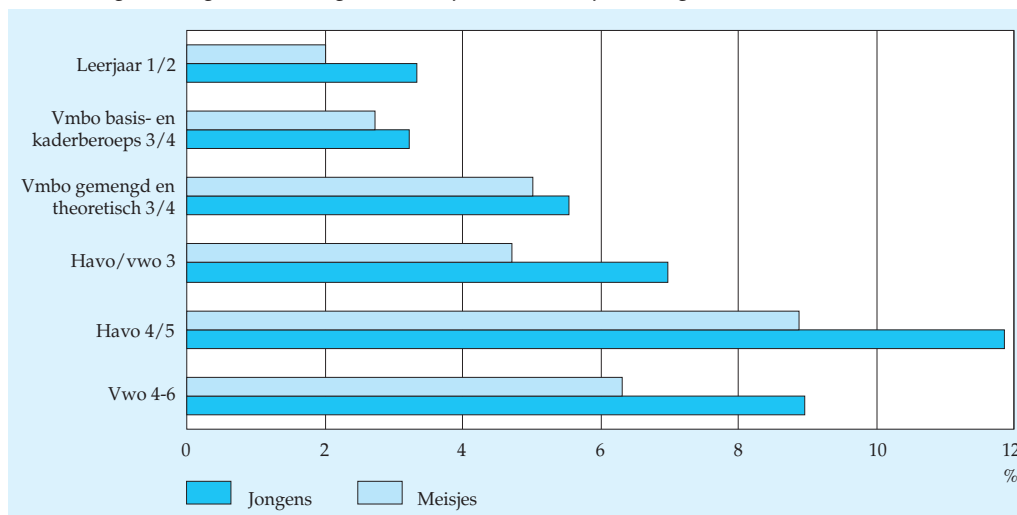
niet veel lager dan de autochtonen. Bij de niet-westerse allochtonen zijn de eind-examenkandidaten van Antilliaanse of Arubaanse herkomst bij de meeste onderwijssoorten het meest succesvol. In 2006/'07 scoorden zij weliswaar steeds lager dan de autochtone kandidaten, maar deden zij het wel veel beter dan degenen die van Turkse herkomst zijn. Vooral bij de havo liepen de slagingspercentages van deze twee groepen ver uiteen.

Veel zittenblijvers in vierde leerjaar havo

In het schooljaar 2006/'07 bleef een op de twintig leerlingen in het voortgezet onderwijs zitten. Dat wil zeggen dat 5 procent van de leerlingen een schooljaar later nog in hetzelfde leerjaar van hetzelfde of een lager schooltype zat. Deze leerlingen liepen dat jaar dus vertraging op in hun schoolloopbaan. Jongens bleven in bijna alle onderscheiden onderwijssoorten en leerjaren vaker zitten dan meisjes. Leerlingen van niet-westers allochtone herkomst liepen gemiddeld vaker vertraging op dan autochtone leerlingen.

De grootste verschillen naar herkomst zijn te vinden binnen de hoogste leerjaren van de theoretische en de gemengde leerweg van het vmbo en het vwo. Door het systeem van brugjaren is de vertraging in het eerste en tweede leerjaar van het voortgezet onderwijs niet groot (respectievelijk 2 en 4 procent). Evenals in voorgaande jaren vond in 2006/'07 de meeste vertraging plaats in de havo, vooral als gevolg van slechte prestaties in het vierde leerjaar. In havo-4 bleef toen 16 procent van de

3.1.7 Vertraagde leerlingen in het voortgezet onderwijs¹⁾ naar onderwijssoort en geslacht, 2006/'07-2007/'08

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

jongens en 12 procent van de meisjes zitten. Ook het vierde leerjaar van het vwo bleek een moeilijke hindernis: 10 procent van de leerlingen liep daar vertraging op. In het vmbo was de vertraging minder groot dan in havo/vwo. Vooral de leerlingen in de beroepsgerichte leerwegen doubleerden niet vaak (4 procent in het derde en 1 procent in het vierde leerjaar). Dit betekent overigens niet dat alle andere leerlingen hun leerjaar met goed gevolg afsloten. Een deel van de leerlingen vertrok uit het (bekostigd) onderwijs en anderen stroomden door naar de assistentopleiding van het mbo. Deze opleiding heeft namelijk een drempelloze instroom.

Hoge uitstroom van ongediplomeerden in beroepsgerichte leerwegen van het vmbo

Van de leerlingen die in 2006/'07 in een eindexamenklas van het vmbo zaten, stroomde het merendeel het jaar daarna door naar het mbo. Van diegenen die hun diploma niet haalden, was dit bijna de helft. Deze laatste groep kwam vooral vanuit de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg. Van de niet-geslaagde vmbo'ers in de gemengde en theoretische leerweg deed de helft het jaar nog een keer over. Van de niet-geslaagde vmbo'ers in de beroepsgerichte leerwegen bleef echter maar 18 procent in het voortgezet onderwijs om alsnog een vmbo-diploma te behalen. In de beroepsgerichte leerwegen was de uitstroom uit het (bekostigd) onderwijs voor de ongediplomeerde leerlingen vrij hoog (20 procent). In de gemengde en theoretische leerweg lag dit percentage veel lager (8 procent).

Leerlingen die in 2006/'07 een vmbo-diploma behaalden, bleven voor het grootste deel onderwijs volgen. Van de geslaagden in de beroepsgerichte leerwegen verliet 7 procent het (bekostigd) onderwijs. Van de geslaagden in de gemengde en theoretische leerweg was dit 4 procent. Bijna driekwart van de leerlingen met een beroepsgericht vmbo-diploma koos voor een vervolgopleiding in de beroepsopleidende leerweg (bol) van het mbo, terwijl 19 procent de leer-werkvariant (bbl) koos. Werkend leren is vooral populair bij autochtone jongens. Bijna drie van de tien jongens en een bijna een kwart van de autochtonen met een beroepsgericht vmbo-diploma koos voor deze leerweg. Van de niet-westerse allochtonen was dit slechts 4 procent. Gediplomeerden in de gemengde en theoretische leerweg kozen maar heel weinig voor de bbl (4 procent). Van hen ging bijna driekwart naar de bol en 19 procent naar de havo. Niet-westers allochtone leerlingen stroomden vaker door naar de havo dan autochtone leerlingen (respectievelijk 24 en 18 procent).

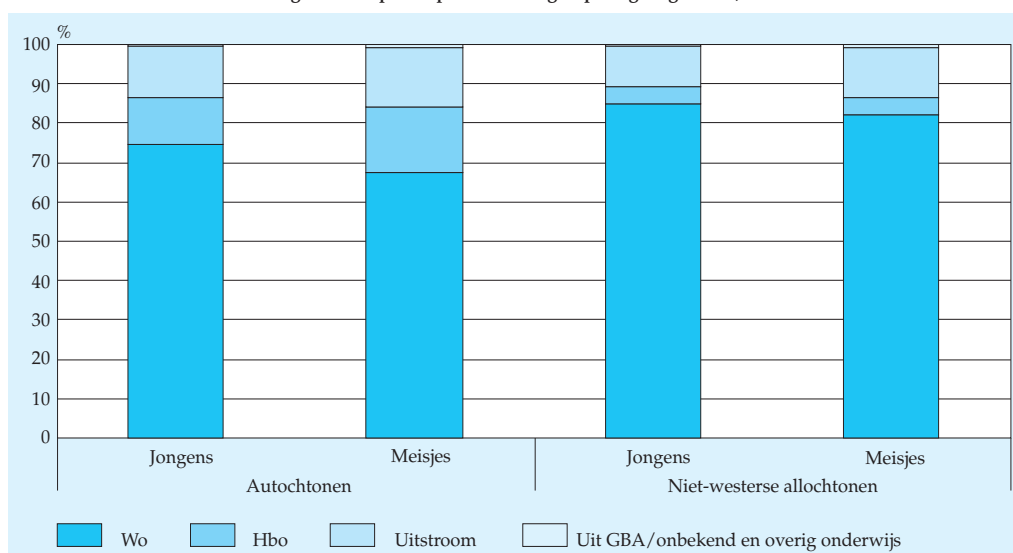
Veel autochtone meisjes met vwo-diploma naar hbo

Veruit de meeste leerlingen, die in 2006/'07 in een eindexamenklas van havo of vwo zaten, volgden het jaar daarop nog steeds een opleiding in het bekostigd onderwijs (havo: bijna 90 procent; vwo: ruim 80 procent). De eindexamenkandidaten die hun diploma niet haalden deden het jaar vaak nog eens over of stroomden door naar ander onderwijs. Van de ongediplomeerde havisten deed bijna de helft het examen nog een keer, ging bijna een kwart naar het vavo, 10 procent naar het mbo en 4 procent naar een andere vorm van bekostigd onderwijs. Van de ongediplomeerde

vwo'ers deed 36 procent het examen over (meisjes en allochtonen minder vaak dan jongens en autochtonen). Verder ging 33 procent van hen naar het vavo, 1 procent naar het mbo en 7 procent naar het hbo. Deze laatste groep had waarschijnlijk al eerder een havo-diploma behaald. Daarnaast stroomde 6 procent door naar overig bekostigd onderwijs.

Leerlingen die in 2006/'07 een havo- of vwo-diploma behaalden, stroomden veelal door naar het hoger onderwijs. Van de havo-gediplomeerden ging 78 procent naar het hbo, 5 procent naar het vwo en 4 procent naar het mbo. Daarnaast stroomde 13 procent voor minstens één jaar uit het (bekostigd) onderwijs. Niet-westerse allochtonen stroomden vaker direct door naar het hbo (83 procent) en minder vaak naar mbo of uit het onderwijs (1 en 9 procent). Van de vwo-gediplomeerden ging 13 procent naar het hbo en 72 procent naar het wo, terwijl 15 procent het (bekostigd) onderwijs voor ten minste één jaar verliet. Ook bij de vwo-gediplomeerden valt op dat niet-westerse allochtonen vaker direct voor de hoogst mogelijke vervolgopleiding hebben gekozen (84 procent van hen stroomde door naar het wo). Verder is het opmerkelijk dat naar verhouding veel autochtone meisjes met een vwo-diploma op zak kozen voor een hbo-opleiding (17 procent) en niet voor het wo (67 procent).

3.1.8 Doorstroom van vwo-leerlingen met diploma per herkomstgroepering en geslacht, 2006/'07-2007/'08*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

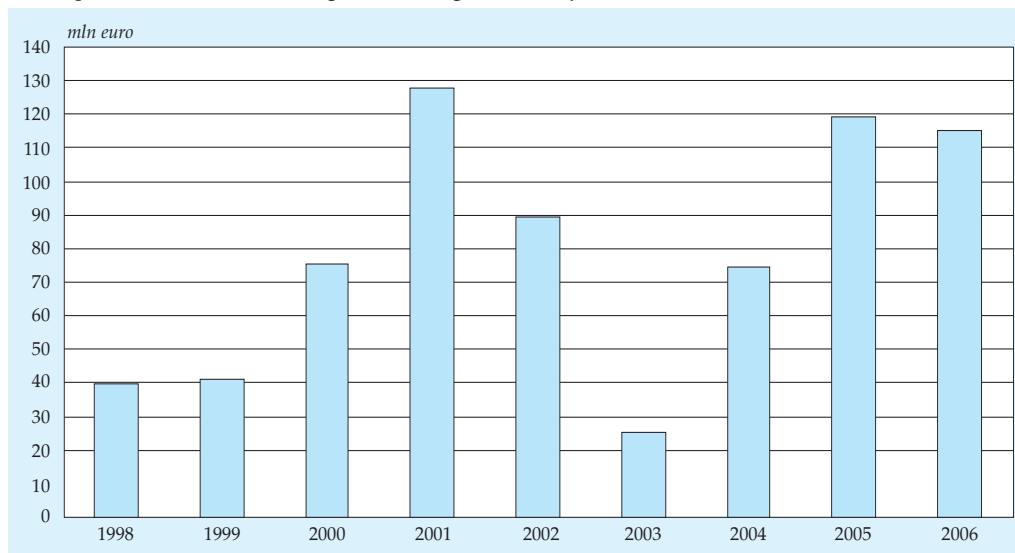
3.2 Uitgaven en inkomsten

3.2.1 Baten en lasten

Exploitatieresultaat stabiel

De lasten van de instellingen in het voortgezet onderwijs (vo) waren in 2006 ruim 6 miljard euro. Dat is een stijging van 4 procent ten opzichte van 2005. De baten vertoonden hetzelfde groeipercentage. Dit leverde een exploitatieresultaat op van 115 miljoen euro, vergelijkbaar met het resultaat van 2005.

3.2.1 Exploitatieresultaat van instellingen in het voortgezet onderwijs

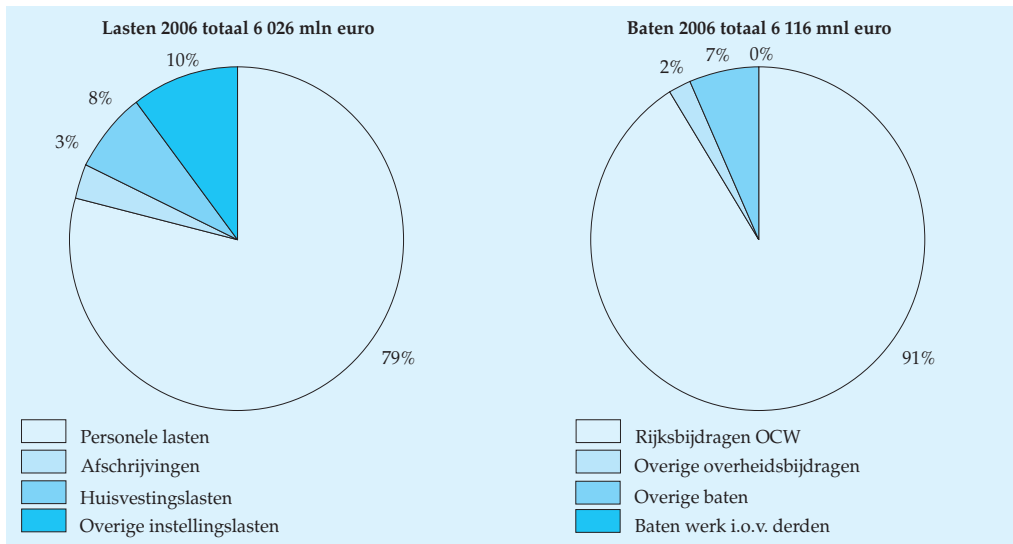
Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Rijksbijdrage grootste inkomstenpost

De baten bestaan traditioneel voor het overgrote deel uit rijksbijdragen. In 2006 maakten deze bijdragen 91 procent uit van de totale baten. Dit percentage is de afgelopen jaren vrijwel hetzelfde gebleven. De instellingen in het voortgezet onderwijs worden volgens het 'lumpsumsysteem' bekostigd. Dit houdt in dat de overheid jaarlijks een bedrag aan de instellingen ter beschikking stelt dat zij in principe vrij kunnen besteden. Ze zijn ter verantwoording van hun feitelijke uitgaven verplicht om een financieel jaarverslag bij het Ministerie van OCW in te dienen. De zelfstandige instellingen bij het speciaal voortgezet onderwijs (svo) die onder de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO) vallen, hanteerden tot en met 2005 nog het declaratiestelsel. Vanaf 2006 vallen ook zij onder het lumpsumsysteem en zijn ook zij verplicht

financiële jaarcijfers beschikbaar te stellen. De omvang van deze groep is overigens (45 miljoen euro aan baten) beperkt.

3.2.2 Baten en lasten van instellingen in het voortgezet onderwijs, 2006

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Lasten en baten groeien naar ruim 6 miljard euro

De totale lasten van instellingen in het voortgezet onderwijs namen toe van 4,3 miljard euro in 2000 tot 6,0 miljard euro in 2006. Lastenstijgingen vloeiden vooral voort uit onderwijscao's gericht op verbetering van arbeidsvoorwaarden, nieuwe onderwijsmethoden (met toenemend gebruik van digitale leermiddelen), gestegen huisvestingskosten (onder andere schoonmaak- en energiekosten) en uitbreiding van

Minder instellingen en meer personeel

Ondanks een afnemend aantal vo-instellingen blijft de totale omvang van het onderwijzend personeel met een vast dienstverband nog steeds groeien. Vooral het aantal deeltijdwerkers nam toe. De groei van het personeelsbestand wordt gedeeltelijk veroorzaakt door het nog steeds groeiend aantal leerlingen. In het kader van beleid van het Ministerie van OCW om de professionaliteit in het personeelsbeleid te versterken en de werkdruk in het voortgezet onderwijs te verminderen, is extra budget beschikbaar gesteld. De gestegen lasten voor uitzend- krachten, declaranten en dergelijke hangen hiermee samen. Declaranten zijn gastdocenten en ander incidenteel personeel.

administratieve- en beheerstaken. Dit laatste hangt samen met de decentralisatie van taken naar en overheveling van budgetten aan de instellingen als gevolg van verzelfstandigingen en fusies van (of samenwerkingsverbanden tussen) scholen. De personele lasten vormden de grootste uitgavenpost. In 2006 bedroeg het aandeel hiervan in de totale lasten 79 procent. Personele lasten hebben voor het grootste deel betrekking op lonen, salarissen en sociale lasten.

3.2.2 *Investerings*

Investerings sterk gestegen

De vo-instellingen investeerden in 2006 voor 363 miljoen euro in gebouwen en andere activa. Dit bedrag (saldo van aan- en verkopen van activa) ligt flink hoger dan in de voorgaande jaren. Het betreft hier overigens alleen de investeringen die door de instellingen zelf zijn gedaan. De schoolgebouwen in het voortgezet onderwijs zijn

Onderwijshuisvesting

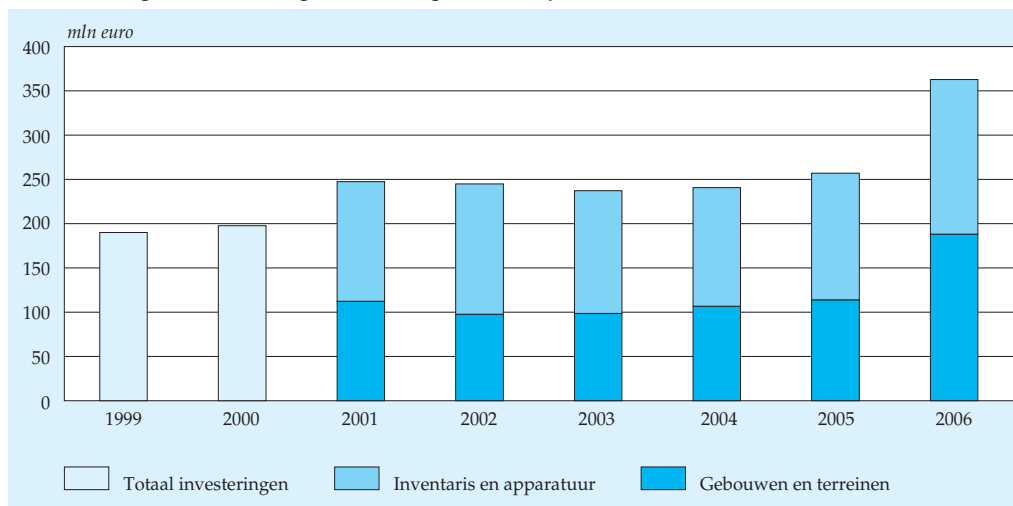
Op 1 januari 1997 zijn de taken en bevoegdheden op het terrein van investeringen in onderwijshuisvesting voor het voortgezet onderwijs (openbaar en bijzonder) overgedragen van het Ministerie van OCW aan de gemeenten. De schoolbesturen waren sindsdien verantwoordelijk voor het binnenonderhoud (groot onderhoud in de vorm van verbouwingen e.d.) en de gemeenten voor de overige taken op het gebied van onderwijshuisvesting, zoals het onderhoud van de buitenkant (groot onderhoud in de vorm van renovatie e.d.) en de nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen. De gemeenten krijgen hiervoor een vergoeding via de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Een deel van het geld dat is gemoed met huisvestingsinvesteringen gaat dus buiten de instellingen om en maakt deel uit van de gemeentebegrotingen.

Sinds 1997 bestaat voor gemeenten ook de mogelijkheid van doordecentralisatie, waarbij de verantwoordelijkheid voor investeringen in schoolgebouwen toch wordt overgedragen aan schoolbesturen. In een aantal gevallen is dat ook gebeurd, waarbij het overigens vooral ging om overdracht van het buitenonderhoud.

Vanaf 1 januari 2005 is ook de verantwoordelijkheid voor het buitenonderhoud van schoolgebouwen in het voortgezet onderwijs aan de schoolbesturen overgedragen. Ter financiering van dit extra onderhoud door de schoolbesturen, is in 2005 structureel ongeveer 25 miljoen euro aan de 'lumpsum' rijksbijdrage toegevoegd.

meestal eigendom van gemeenten. Bij het bve, hbo en wo zijn de instellingen juist wel zelf eigenaar van de schoolgebouwen.

3.2.3 Investerings¹⁾ door instellingen in het voortgezet onderwijs

¹⁾ Investerings: betreft hier het saldo van aanschaf en verkoop van activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

3.2.3 De balans

Financiële positie stabiel

In 2006 bedroeg de gemiddelde liquiditeitsratio van de vo-instellingen 1,7. Vanaf 2002 ligt de gemiddelde liquiditeitsratio van de vo-instellingen op dit niveau. De liquiditeitsratio is het quotiënt van vlottende activa en kortlopende schulden. Deze ratio geeft aan in hoeverre de instellingen op korte termijn aan hun verplichtingen kunnen voldoen. De financiële positie van een instelling kan als gezond worden beschouwd bij een liquiditeitsratio van 1 of hoger. Gemiddeld genomen ligt deze ratio dus ruim boven deze grens. De gemiddelde solvabiliteitsratio, quotiënt van het eigen vermogen en het balanstotaal bedroeg eind 2006 46,2 procent. Deze ratio schommelt vanaf het jaar 2000 rond 45 procent en ligt binnen de door het Ministerie van OCW gestelde grenzen van 10 en 60 procent.

3.3 Toelichting

In 1968 vond de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) plaats. Deze wet, ook wel bekend als de Mammoetwet, bracht voor het eerst alle bestaande

onderwijssoorten voor het voortgezet onderwijs onder in één wet. Tot 1996 vielen het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) ook onder de WVO. Met ingang van 1996 zijn deze twee onderwijssoorten ondergebracht in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB), waardoor het werkingsgebied van de WVO vanaf dat moment de volgende onderwijssoorten omvatte:

- het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo);
- het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo);
- het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo);
- het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo).

Het vwo is bestemd voor leerlingen van 12–18 jaar en heeft een duur van zes jaar. Tot het vwo behoren de schooltypen gymnasium (klassieke talen verplicht), atheneum (zonder klassieke talen) en lyceum (klassieke talen als keuze). Het vwo geeft toegang tot het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs.

De havo is bestemd voor leerlingen van 12–17 jaar en heeft een duur van vijf jaar. De havo bereidt voor op het hoger beroepsonderwijs. Havo-gediplomeerden kunnen ook doorstromen naar het vijfde leerjaar vwo.

Vanaf 1998 heeft een aantal ingrijpende veranderingen plaatsgevonden in het voortgezet onderwijs. Een belangrijke verandering is de invoering van de zogenaamde profielen in de hogere leerjaren van de havo en het vwo. Elk profiel bevat gemeenschappelijke (profielonafhankelijke) vakken, verplichte en profielspecifieke vakken en vrije vakken. Door de invoering van de profielen is de vrije keuze van examenvakken in de havo en het vwo grotendeels komen te vervallen. Er zijn vier profielen:

- natuur en techniek;
- natuur en gezondheid;
- economie en maatschappij;
- cultuur en maatschappij.

De eerste examens in deze profielen vonden in de havo plaats in het schooljaar 1999/'00. Het vwo volgde een jaar later.

Verder is op 1 augustus 1999 een nieuwe onderwijssoort ingevoerd: het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo). Met de invoering van het vmbo kwamen de oude programma's van de mavo en het vbo te vervallen. Het vmbo is bestemd voor leerlingen van 12–16 jaar, heeft een duur van vier jaar, en bereidt voor op het middelbaar beroepsonderwijs. Het vmbo kent vier leerwegen:

- de theoretische leerweg;
- de gemengde leerweg;
- de kaderberoepsgerichte leerweg;
- de basisberoepsgerichte leerweg (inclusief leerwerktrajecten).

Met uitzondering van de theoretische leerweg worden binnen elke leerweg dezelfde vier sectoren onderscheiden als in het 'oude' vbo: landbouw, techniek, economie en 'zorg en welzijn'. Vanaf het schooljaar 2002/'03 is het op enkele scholen ook mogelijk om voor een combinatie van deze sectoren te kiezen. Pas vanaf 2007/'08 is deze combinatiesector in de tabellen opgenomen.

In het schooljaar 2002/'03 zijn voor het eerst examens in de verschillende leerwegen afgelegd. Voor alle leerlingen zijn Nederlands en Engels een verplicht examenvak. Daarnaast moeten zij twee vakken kiezen die verband houden met hun sector en ook nog eens twee andere vakken of een beroepsgericht programma.

Binnen het vmbo is het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) de opvolger van het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo) en het voortgezet speciaal onderwijs voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (vso-lom). Het lwoo is bestemd voor leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen die met extra begeleiding wel in staat zijn om een diploma te behalen.

Met ingang van het schooljaar 1998/'99 is het voortgezet speciaal onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (vso-lom) en aan moeilijk lerende kinderen (vso-mlk) onder het werkingsgebied van de WVO gebracht. De nieuwe benaming van deze onderwijssoorten is speciaal voortgezet onderwijs (svo). Het svo-lom is vervolgens tussen 1999 en 2002 omgevormd tot leerwegondersteunend onderwijs of praktijkonderwijs. Het svo-mlk is in dezelfde periode omgezet in praktijkonderwijs. Deze onderwijssoort is bestemd voor leerlingen die onvoldoende capaciteiten hebben om een diploma te behalen. Het praktijkonderwijs is geen voorbereiding op vervolgonderwijs. Stages vormen een essentieel deel van het onderwijsprogramma. Leerlingen die het praktijkonderwijs verlaten, krijgen een getuigschrift.

Tot slot biedt de Wet op de Expertisecentra (WEC) de mogelijkheid om kinderen met een handicap of stoornis op een school voor regulier voortgezet onderwijs te plaatsen. Dit gaat gepaard met een leerlinggebonden financiering om speciale voorzieningen in het onderwijs mogelijk te maken (het zogenaamde rugzakje). Uit de Registratie Geïndiceerde Leerlingen, die door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt bijgehouden, zijn enkele cijfers over het aantal rugzakleerlingen bekend.

In dit hoofdstuk wordt onder meer aandacht besteed aan de vertraging van leerlingen in het voortgezet onderwijs van 2006/'07 naar 2007/'08. Bij de vertraging gaat het om de groep leerlingen die in ieder geval een jaar langer nodig heeft om een diploma van het voortgezet onderwijs te behalen dan de norm. Vertraging is gedefinieerd als het percentage leerlingen dat in het schooljaar 2007/'08 ofwel in een lager leerjaar, ofwel in een gelijk leerjaar van een niet-hoger schooltype zat dan in het schooljaar 2006/'07. Leerlingen die geen overgangsbewijs kregen voor het volgende

leerjaar van hun eigen schooltype, maar wel naar het volgende leerjaar van een lager schooltype werden bevorderd, zijn hier niet als vertraagden beschouwd. Ook de overstap naar hetzelfde leerjaar van een hoger schooltype (van bijvoorbeeld havo-3 naar vwo-3) is niet als vertraging beschouwd. Leerlingen die hun jaar niet hebben gehaald, maar het daaropvolgende leerjaar niet meer in het voortgezet onderwijs zaten, worden evenmin tot de vertraagden beschouwd. Zij behoren tot de uitstroom van het voortgezet onderwijs. Zij volgen het volgende schooljaar of helemaal geen onderwijs meer, of stromen door naar een andere vorm van onderwijs. De eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs zijn vaak algemene leerjaren, waarin nog geen definitieve schoolkeuze is gemaakt. Bij de berekening van de vertraging in deze leerjaren is daarom geen onderscheid gemaakt in de onderwijssoort van de bestemming. Vertraging betreft hier dus alleen zittenblijven in hetzelfde leerjaar.

4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

In 2007/'08 telde het mbo 513 duizend deelnemers. Dat zijn er 17 duizend meer dan het jaar ervoor. Binnen de beroepsopleidende leerweg (bol) kiest ruim de helft van de deelnemers voor een middenkaderopleiding (niveau 4), terwijl binnen de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) driekwart een basisberoepsopleiding (niveau 2) of een vakopleiding (niveau 3) volgt. In de bbl zijn de deelnemers meestal een stuk ouder dan in de bol. Deelnemers van niet-westerse herkomst volgen relatief vaak het laagste niveau in het middelbaar beroepsonderwijs. Vooral voor de sector 'zorg en welzijn' is de belangstelling de afgelopen jaren sterk toegenomen. Het aantal geslaagden in het mbo is in 2006/'07 afgenomen tot 143 duizend.

In 2007/'08 namen volgens voorlopige cijfers ruim 37 duizend personen deel aan de educatie. Dat is bijna een kwart minder dan in het jaar ervoor. Het aantal deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is in 2007/'08 toegenomen tot bijna 13 duizend, 6 procent meer dan in het jaar ervoor. In 1995/'96 waren er nog 46 duizend deelnemers bij het vavo.

In 2006 gaven instellingen in het beroepsonderwijs ruim een kwart meer uit voor het gebruik van ingehuurd personeel. Bve-instellingen investeerden 55 procent meer in activa ten opzichte van 2005.

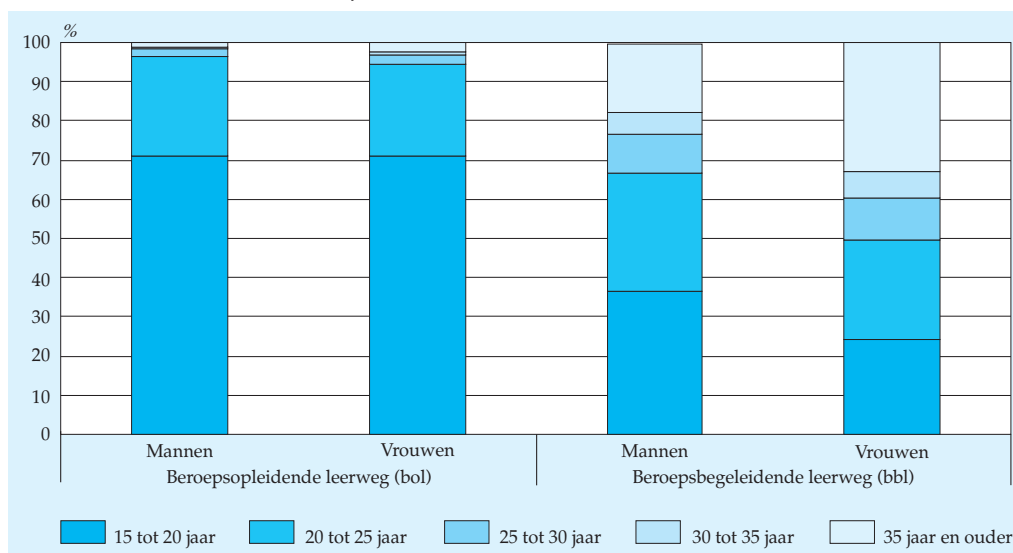
4.1 Middelbaar beroepsonderwijs

Relatief veel oudere deelnemers in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl)

In het schooljaar 2007/'08 telde het mbo 513 duizend deelnemers, 17 duizend meer dan in het jaar ervoor. Van alle mbo'ers volgde 68 procent hun opleiding in de beroepsopleidende leerweg (bol). De overige 32 procent deed de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Deze opleidingsvorm is een combinatie van werken en leren. In de bol waren zeven van de tien deelnemers tussen de 15 en 20 jaar en een kwart tussen de 20 en 25 jaar. Dit geldt zowel voor mannen als vrouwen. Daarmee verschilt de leeftijdsopbouw van de deelnemers in de bol duidelijk met die in de bbl. In de bbl was slechts twee derde van de mannen en de helft van de vrouwen jonger dan 25 jaar. Vooral bij de vrouwen waren de 35-plussers in deze leerweg ruim vertegenwoordigd.

Per sector is er sprake van aanzienlijke verschillen in leeftijdsopbouw van de deelnemers. Zo komt men in de bbl bij *techniek* veel minder ouderen tegen dan bij *zorg en welzijn*. In 2007/'08 was bij *techniek* slechts 15 procent van de deelnemers 35 jaar of ouder, tegen 40 procent in de sector *zorg en welzijn*. Ook in de sector *landbouw* begon

4.1.1 Deelnemers aan het mbo naar leeftijd¹⁾, 2007/'08*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

men in de bbl op wat latere leeftijd aan een opleiding. In de bol daarentegen zijn de deelnemers in de sector *landbouw* relatief jong: bijna 80 procent is tussen de 15 en 20 jaar. Bij de andere sectoren is dat zo'n 70 procent.

Niet-westerse allochtonen kiezen dikwijls voor de bol

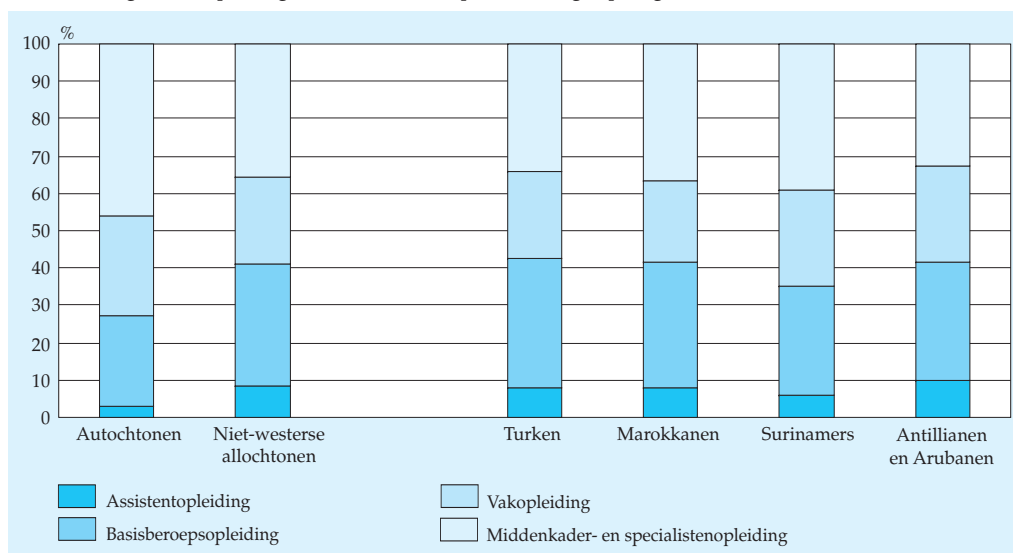
In het schooljaar 2007/'08 namen bijna 136 duizend allochtonen deel aan het middelbaar beroepsonderwijs. Drie kwart van hen was van niet-westerse herkomst. In vergelijking met autochtonen kozen de niet-westers allochtone deelnemers vaak voor de bol. Bijna de helft van hen volgde een opleiding in de sector *economie*. Van de autochtonen is dat nog geen 30 procent. Vooral de opleidingsrichting *handel, administratie en juridische ondersteuning* is bij de niet-westerse allochtonen in trek. Daarentegen volgen zij relatief weinig technische opleidingen. De opleidingsrichtingen *landbouw en dieren* en *persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid* staan bij de niet-westerse allochtonen eveneens minder in de belangstelling.

Relatief weinig niet-westerse allochtonen in het hoogste opleidingsniveau mbo

In 2007/'08 volgde 4 procent van alle deelnemers aan het mbo een assistentopleiding, dat wil zeggen een opleiding op het laagste niveau binnen het middelbaar beroepsonderwijs. Ruim een kwart van de deelnemers volgde de basisberoepsopleiding (niveau 2) en nog eens ruim een kwart de vakopleiding (niveau 3). De meeste mbo-deelnemers (44 procent) gingen naar een opleiding op het hoogste niveau, namelijk een middenkader- of specialistenopleiding. Autochtone deelnemers volgden vaker een opleiding op het hoogste niveau dan allochtone deel-

nemers. De niet-westerse allochtonen bleven daarbij op hun beurt weer achter bij de westerse allochtonen. Zo volgde van de autochtone deelnemers 46 procent een opleiding op niveau 4, terwijl dit van de niet-westers allochtone deelnemers slechts 36 procent was. Van de belangrijkste niet-westerse herkomstgroepen volgden Surinamers nog het vaakst een opleiding op het hoogste niveau. Omgekeerd volgde in 2007/'08 slechts 3 procent van de autochtone deelnemers een opleiding op het laagste niveau, tegenover 6 procent van de westers allochtone deelnemers en 8 procent van de niet-westers allochtone deelnemers.

4.1.2 Verdeling over de opleidingsniveaus in het mbo per herkomstgroepering, 2007/'08*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Ongeacht de herkomstgroepering volgden meer vrouwen een opleiding op het hoogste niveau dan mannen. Van de autochtone deelnemers volgde 49 procent van de vrouwen een middenkader- of specialistenopleiding, tegenover 43 procent van de mannen. Dat is een heel ander beeld dan bij de groep niet-westers allochtone deelnemers. Bij hen volgde 38 procent van de vrouwen een opleiding op het hoogste niveau en van de mannen 33 procent.

Werkgelegenheid in het mbo verder toegenomen

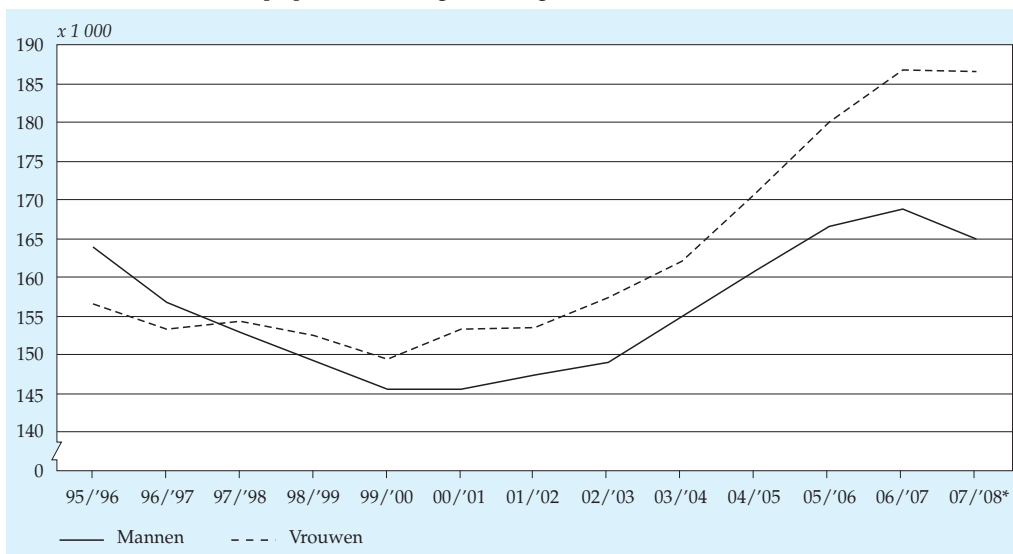
In het schooljaar 2007/'08 telde het mbo 71 scholen voor de bol. Dat is evenveel als in het jaar ervoor. Vrijwel alle scholen boden ook de bbl aan. In de periode 2000–2004 is het aantal scholen waar mbo'ers de bol kunnen volgen geleidelijk aan afgenomen. Daarna zijn er weer drie bijgekomen. Het aantal scholen voor de bbl nam tot en met 2005/'06 af. Daarna is er 1 school bijgekomen. Ten opzichte van het schooljaar

2000/'01 is de werkgelegenheid in het middelbaar beroepsonderwijs (inclusief educatie) met 15 procent toegenomen. Omgerekend in voltijdbanen (fte's) bood deze onderwijssoort in 2007/'08 aan ruim 38 duizend personen werk. Dat is meer dan in de voorgaande jaren.

Aantal mannen in de bol duidelijk afgenomen

In het schooljaar 2007/'08 bedroeg het aantal deelnemers aan de bol 351 duizend. Dat is 1 procent minder dan in het jaar ervoor. Na een daling in de tweede helft van de jaren negentig is het aantal deelnemers aan de bol in de periode 2000–2006 fors gestegen. De afname in 2007/'08 komt vrijwel geheel voor rekening van de mannen. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal deelnemers in de bol in 2008/'09 toenemen tot bijna 360 duizend. Daarna volgt een afname tot bijna 347 duizend deelnemers in 2017/'18. Vanaf het schooljaar 1997/'98 zijn de vrouwen in de bol in de meerderheid. In de jaren daarna hebben zij deze positie ten opzichte van de mannen geleidelijk aan versterkt.

4.1.3 Deelnemers aan de beroepsopleidende leerweg (bol) naar geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Sector 'zorg en welzijn' in de bol bijna even groot als 'economie'

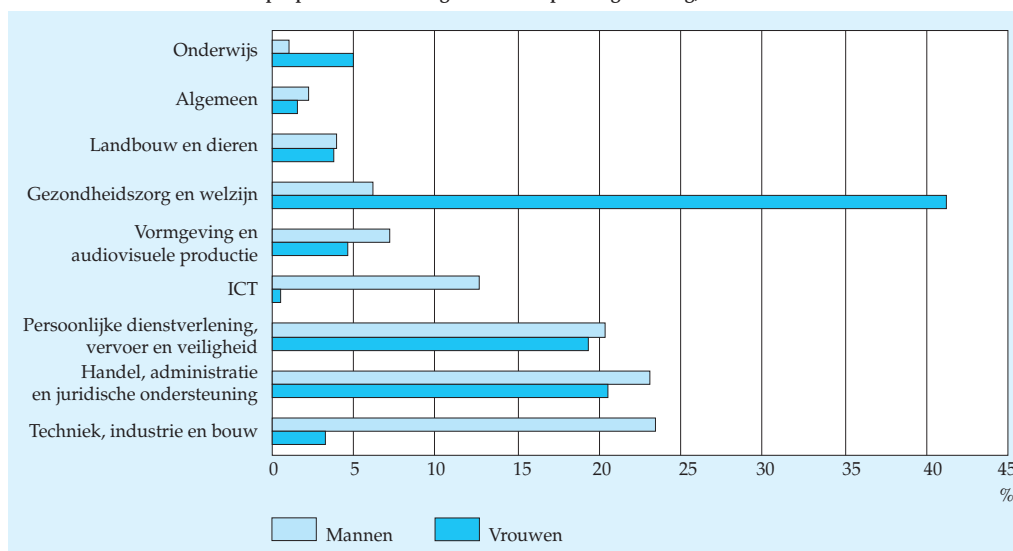
In 2007/'08 volgde ruim 96 procent van de deelnemers in de bol een voltijdopleiding. Nog geen 4 procent stond ingeschreven bij een deeltijdopleiding. In 1995/'96

was dit nog 10 procent. Evenals in voorgaande jaren was in de bol als geheel *economie*, met een aandeel van 37 procent van het totaal aantal deelnemers, de grootste sector. De voorsprong op de sector *zorg en welzijn* (36 procent) is echter gering. In de afgelopen twaalf jaar is het aantal deelnemers bij de sector *zorg en welzijn* met meer dan de helft gestegen. In dezelfde periode nam bij de sector *economie* het aantal deelnemers met 13 procent toe. Op de derde plaats volgt de sector *techniek* met een aandeel van 22 procent van alle deelnemers aan de bol. Na een jarenlange daling is de belangstelling voor deze sector vooral in 2005/'06 sterk toegenomen. Toch was het aantal deelnemers in deze sector in 2007/'08 nog altijd zo'n 13 procent lager dan in 1995/'96. In de bol volgt slechts een klein gedeelte (5 procent) landbouwonderwijs. Vanaf 2005/'06 is er ook een zeer kleine groep deelnemers die een combinatie van twee sectoren volgt.

Gezondheidszorg en welzijn bij vrouwen veruit de populairste opleidingsrichting

In 2007/'08 waren in de bol bij de mannen de opleidingsrichtingen *techniek, industrie en bouw, handel, administratie en juridische ondersteuning en persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid* het meest in trek. Vrouwen hadden ook wel belangstelling voor de twee laatstgenoemde opleidingsrichtingen, maar opleidingen op het gebied van *gezondheidszorg en welzijn* waren bij hen veruit het populairst. Een andere opleidingsrichting die populair is bij vrouwen is *onderwijs*, zij het dat slechts 5 procent hiervoor koos. *ICT* trok daarentegen vrijwel uitsluitend mannen.

4.1.4 Deelnemers aan de beroepsopleidende leerweg (bol) naar opleidingsrichting, 2007/'08*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

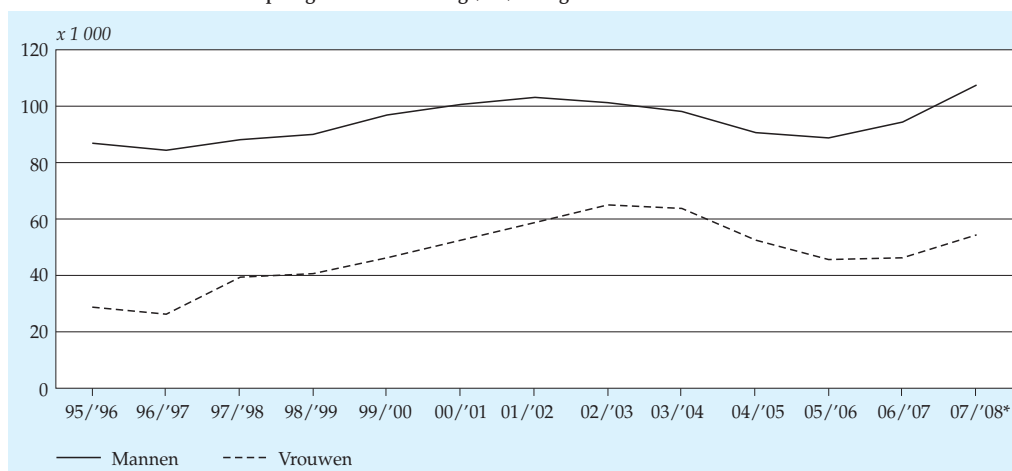
In de bol volgen de meeste deelnemers een opleiding op het hoogste niveau

Ruim de helft van de deelnemers in de bol volgden in 2007/'08 een middenkader- of specialistenopleiding, dat wil zeggen een opleiding op het hoogste niveau binnen het mbo (niveau 4). Verder koos bijna een kwart voor een vakopleiding (niveau 3) en iets minder dan 19 procent voor een basisberoepsopleiding (niveau 2). Daarnaast volgde een kleine groep (3 procent) een assistentopleiding (niveau 1). In de afgelopen vier jaar is in de bol vooral de belangstelling voor de middenkaderopleiding sterk gestegen. In mindere mate geldt dit ook voor de vakopleiding

Sterke groei van het aantal deelnemers aan de bbl

In 2007/'08 namen in totaal bijna 162 duizend mannen en vrouwen deel aan het onderwijs in de bbl. Dat is 15 procent meer dan in het jaar ervoor. In de periode 1996–2002 nam het aantal deelnemers in de bbl ieder jaar toe. Daarna volgde een periode van drie jaar met een daling. Vanaf 2006/'07 steeg het aantal deelnemers in de bbl weer. Daarbij nam vooral het aantal mannen duidelijk toe.

4.1.5 Deelnemers aan de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) naar geslacht¹⁾

¹⁾ Exclusief deelnemers aan interne opleidingen in ziekenhuizen vóór invoering van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB). In 1995/'96 en 1996/'97 ging het daarbij om respectievelijk 21 duizend en bijna 18 duizend deelnemers aan opleidingen voor verpleegkundige of verzorgende.

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

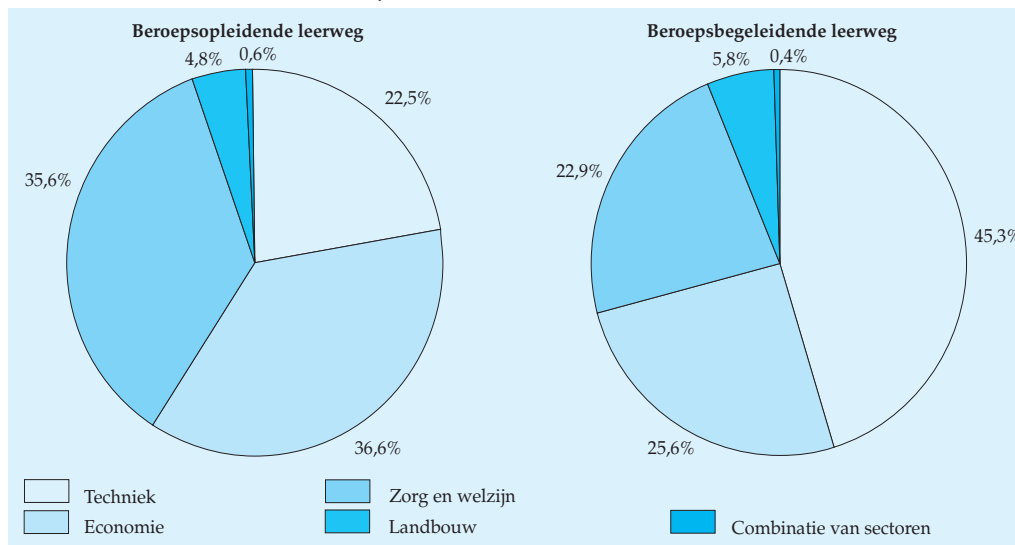
Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal deelnemers in de bbl de komende jaren stijgen tot ruim 184 duizend in 2010/'11. Daarna verwacht men een geleidelijke afname tot bijna 176 duizend deelnemers in 2017/'18.

'Techniek' in de bbl de populairste sector

Net als de bol kent ook de bbl vier sectoren. In tegenstelling tot de bol is hier *techniek* de grootste sector. In 2007/'08 volgde ruim 45 procent van het totaal aantal deelnemers in de bbl een technische opleiding. Op grote afstand volgden *economie* (ruim 25 procent) en *zorg en welzijn* (bijna 23 procent). Iets minder dan 6 procent van de deelnemers stond ingeschreven bij het landbouwonderwijs. Het aantal deelnemers dat voor een combinatie van sectoren koos, is nog zeer klein. Naar opleidingsrichting bezien ging in de bbl de meeste belangstelling uit naar *techniek, industrie en bouw*. Van alle deelnemers aan de bbl volgde 42 procent een opleiding in deze richting. Op ruime afstand volgden de opleidingsrichtingen *gezondheidszorg en welzijn* (21 procent) en *persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid* (16 procent).

Ook de verdeling van de deelnemers over de opleidingsniveaus is in de bbl anders dan in de bol. In de bbl volgde in 2007/'08 drie kwart van de deelnemers een basisberoeps- of vakopleiding. In de bol was dit slechts 41 procent. Daar volgde ruim de helft een middenkader- of specialistenopleiding.

4.1.6 Deelnemers aan het mbo naar onderwijssector, 2007/'08*

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Minder geslaagden in het mbo

In 2006/'07 behaalden bijna 143 duizend deelnemers een mbo-diploma. Dat is 2,5 procent minder dan in het jaar ervoor. In de bol kregen 85 duizend deelnemers een diploma uitgereikt en in de bbl 44 duizend deelnemers. Daarnaast waren er 14 duizend geslaagden van wie de leerweg onbekend is. Deze laatste groep volgde

geen onderwijs in de bol of bbl, maar stond alleen ingeschreven voor het doen van een examen.

De eerder beschreven leeftijdsopbouw van de deelnemers in de bol en bbl weerspiegelt zich vrij goed in de verdeling van de geslaagden. In de bol slaagde men doorgaans op veel jongere leeftijd voor het eindexamen dan in de bbl. In de bol was in alle sectoren meer dan 90 procent van de geslaagden jonger dan 25 jaar. In de bbl liep dit percentage uiteen van 35 procent in de sector zorg en welzijn tot 74 procent bij techniek.

Bijna een kwart van alle geslaagden in het mbo is van allochtone herkomst

In 2006/'07 was bijna een kwart van alle geslaagden in het mbo van allochtone herkomst. In tegenstelling tot de autochtonen waren bij de niet-westerse allochtonen de vrouwelijke geslaagden in de meerderheid. Bij de autochtonen waren de geslaagden vrijwel gelijk verdeeld over de sectoren *zorg en welzijn*, *economie* en *techniek*. Bij de niet-westerse allochtonen werden veruit de meeste diploma's uitgereikt in de sector *economie*. Bij de indeling naar opleidingsrichting stond bij de autochtone en westers allochtone geslaagden *gezondheidszorg en welzijn* op de eerste plaats en bij de niet-westers allochtone geslaagden *handel, administratie en juridische ondersteuning*.

Meeste diploma's in de bol voor een middenkaderopleiding

In 2006/'07 sloot 96 procent van de geslaagden een voltijdopleiding af via de bol. Evenals in voorgaande jaren werden de meeste diploma's uitgereikt in de sectoren *economie* (38 procent) en *zorg en welzijn* (37 procent). Bij de opleidingsrichtingen stonden dan ook *gezondheidszorg en welzijn* en *handel, administratie en juridische ondersteuning* bovenaan, hoewel het aantal geslaagden voor laatstgenoemde richting duidelijk afnam. Bijna de helft van alle geslaagden in de bol kreeg een diploma voor een middenkaderopleiding.

In 2006/'07 werden in de bbl de meeste diploma's uitgereikt in de sector *techniek*. Toch waren dat er duidelijk minder dan in de voorgaande jaren. Dit laatste geldt ook voor het merendeel van de andere sectoren en opleidingsrichtingen. De afname van het aantal diploma's in de bbl is vooral toe te schrijven aan het feit dat er minder deelnemers slaagden bij de basisberoeps- en vakopleidingen.

Doorstroom naar hoger mbo-niveau groter naarmate niveau lager is

De doorstroom binnen en uitstroom vanuit het mbo verschilt per onderwijsniveau. Naarmate het onderwijsniveau hoger is, blijven de deelnemers in twee opeenvolgende jaren vaker binnen eenzelfde niveau. Dat komt voornamelijk doordat de opleidingen van de hogere niveaus over het algemeen een langere studieduur hebben. Doorstroom naar een lager niveau komt erg weinig voor. Doorstroom naar een hoger mbo-niveau komt wel regelmatig voor en gebeurt vaker naarmate het niveau van de opleiding lager is. Van de deelnemers aan de assistentopleiding (niveau 1) in 2006/'07 volgde 30 procent het jaar daarop een mbo-opleiding op een

hoger niveau. Bij de basisberoepsopleiding (niveau 2) en de vakopleiding (niveau 3) was dit respectievelijk 20 en 14 procent. Vrouwen uit de laagste twee niveaus stroomden vaker door naar een hoger niveau dan mannen. En deelnemers aan de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) stroomden vanuit elk niveau minder vaak door naar een hoger niveau dan de deelnemers aan de beroepsopleidende leerweg (bol). Het aandeel mbo'ers dat zonder diploma uit het mbo stroomt, is lager naarmate het niveau stijgt.

Deelnemers aan de bol stromen regelmatig door naar de bbl

Deelnemers aan de voltijd bol vervolgden regelmatig hun onderwijsloopbaan in de bbl. Van de deelnemers die in 2006/'07 zonder diploma uit de bol stroomden, ging 19 procent het daaropvolgende schooljaar naar de bbl. Van de deelnemers die wel een mbo-diploma haalden en vervolgens uit de bol stroomden, ging 8 procent naar de bbl. Deze deelnemers kwamen vooral uit de twee laagste niveaus (assistentopleiding en basisberoepsopleiding). Omgekeerd stromen deelnemers vanuit de bbl maar erg weinig door naar de bol.

4.2 Educatie

Sterke afname van het aantal deelnemers aan de educatie

In het schooljaar 2007/'08 namen, volgens voorlopige cijfers, ruim 37 duizend volwassenen deel aan de educatie die via de gemeenten door het Ministerie van OCW wordt bekostigd. Dat is bijna een kwart minder dan in het jaar ervoor. Ruim zeven op de tien deelnemers volgden een opleiding op niveau 1 of 2, ook wel basiseducatie genoemd. De opleidingen op deze twee laagste niveaus zijn gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen, schrijven en rekenen. Behalve naar niveau zijn de opleidingen van de educatie ook in te delen naar typen. In 2007/'08 volgde ruim de helft van de deelnemers een opleiding die gericht was op sociale redzaamheid en 46 procent een opleiding die gericht was op professionele redzaamheid. Slechts 2 procent volgde een opleiding met als doel educatieve redzaamheid.

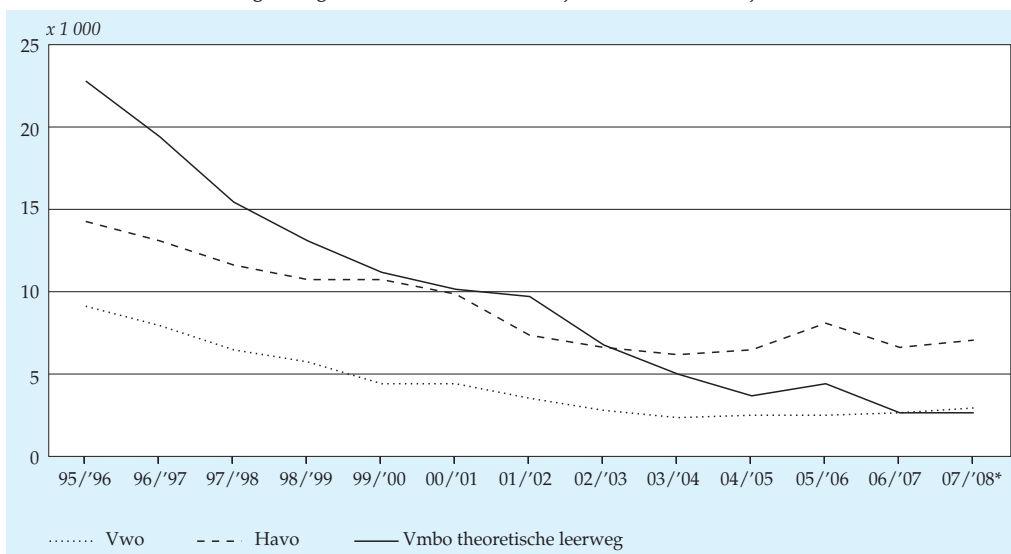
Ruim een kwart van de deelnemers aan de educatie is van autochtone herkomst, 58 procent komt uit de groep niet-westerse allochtonen en 14 procent uit de groep westerse allochtonen. Allochtonen volgden vaker een opleiding op het derde of vierde niveau dan autochtonen. Dit geldt voor westerse allochtonen nog veel meer dan voor niet-westerse allochtonen. Bij de autochtonen ligt bij bijna negen van de tien opleidingen het accent op sociale redzaamheid. Bij de allochtonen staat bij meer dan de helft van de opleidingen de professionele redzaamheid centraal. Zeven van de tien deelnemers aan de educatie waren vrouw. Autochtone en westerse allochtone vrouwen volgden relatief vaker een opleiding op niveau 3 of 4 dan de mannen uit beide herkomstgroeperingen. Omgekeerd volgden bij de niet-westerse alloch-

tonen de mannen wat vaker een opleiding op een van de twee hoogste niveaus dan de vrouwen.

Iets meer deelnemers bij het vavo

In 2007/'08 telde het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) bijna 13 duizend deelnemers, 6 procent meer dan in het jaar ervoor. In 1995/'96 namen er nog 46 duizend personen deel aan het vavo. Daarna is dit aantal vrijwel ieder jaar afgenomen. De afgelopen twaalf jaar vond de grootste daling plaats bij de theoretische leerweg van het vmbo (de vroegere mavo). Het aantal deelnemers nam er met ruim 20 duizend af tot zo'n 2 600 in 2007/'08. In hetzelfde tijdvak nam binnen het vavo ook de belangstelling voor havo en vwo verder af. Bij alle drie de onderwijssoorten nam vooral het aantal vrouwen sterk af. Vanaf 2006/'07 zijn er meer mannelijke dan vrouwelijke deelnemers bij het vavo ingeschreven. Twaalf jaar geleden was slechts een op de drie deelnemers van het mannelijk geslacht.

4.2 Deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) naar onderwijssoort

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

In 2006/'07 werd aan bijna 3 500 deelnemers van het vavo een diploma uitgereikt. Dat zijn er zo'n 800 minder dan in het jaar ervoor. Zowel voor het vwo, de havo als de theoretische leerweg van het vmbo slaagden bijna evenveel mannen als vrouwen. Evenals in voorgaande jaren bleef de havo daarbij de onderwijssoort die de meeste geslaagden in het vavo aflevert.

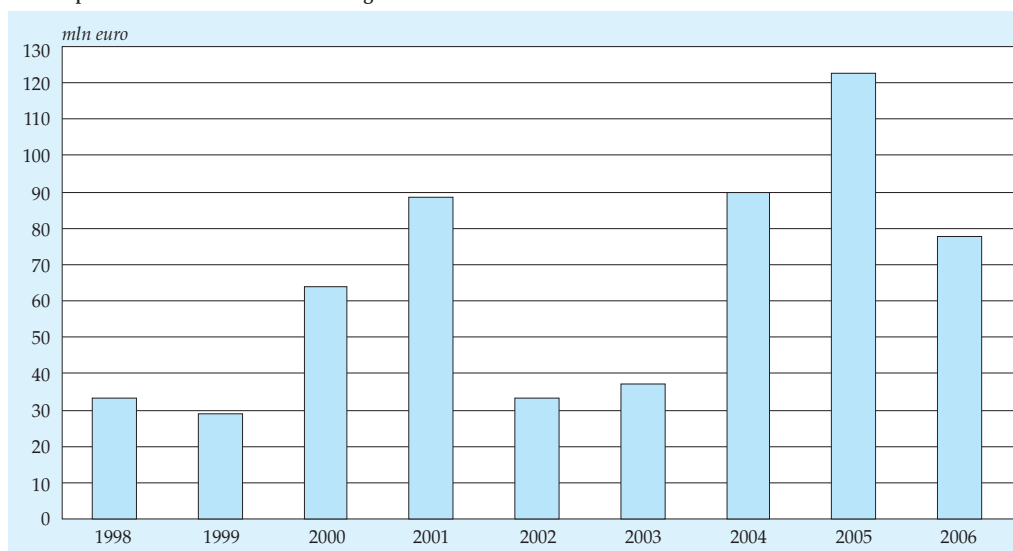
4.3 Uitgaven en inkomsten

4.3.1 Baten en lasten

Daling exploitatieresultaat

De totale lasten van de instellingen in het beroepsonderwijs en de volwasseneducatie (bve) zijn in 2006 met 2 procent gestegen ten opzichte van 2005 en kwamen uit op ruim 3,7 miljard euro. De baten groeiden met hetzelfde percentage. Het positieve exploitatieresultaat van 78 miljoen euro viel echter een flink stuk lager uit dan in 2005. Dit komt voornamelijk door incidentele baten van enkele ROC's in 2005.

4.3.1 Exploitatieresultaat van bve-instellingen

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Toename lasten ingehuurd personeel

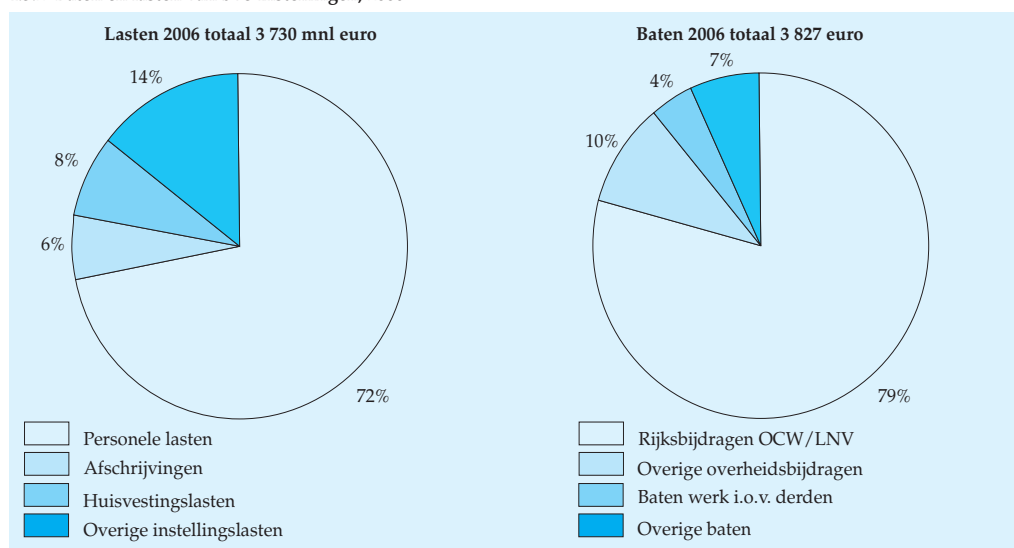
Bijna 72 procent van de totale lasten in 2006 betrof het personeel. Deze personele lasten bestaan vooral uit lonen, salarissen en sociale lasten. De totale loonlasten zijn in 2006 verder afgenomen. De instellingen in het beroepsonderwijs maken steeds vaker gebruik van ingehuurd personeel (onder andere uitzendkrachten). In 2006 werd hieraan ruim een kwart meer uitgegeven dan het jaar daarvoor. De interpretatie van de jaarlijkse ontwikkeling van diverse lasten- en batensoorten wordt enigszins gehinderd door sterk gewijzigde opgaven van sommige onderwijsinstellingen, bijvoorbeeld als gevolg van een fusie. Hierdoor kunnen sommige posten plots sterk stijgen of dalen.

Bijdragen voor inburgering flink gedaald

Verreweg de belangrijkste inkomstenbron (89 procent) van de bve-sector bestaat uit rijksbijdragen en bijdragen van gemeenten. De rijksbijdragen stegen in 2006 met 4 procent ten opzichte van 2005 en vertonen hiermee dezelfde ontwikkeling als in de voorgaande jaren. De overige overheidsbijdragen daalden in 2006 met ruim 17 procent. Deze bijdragen bestaan onder meer uit de gemeentelijke bijdragen voor educatie (volwassenenonderwijs) en inburgering. De gemeentelijke bijdragen hadden in 2006 een omvang van 357 miljoen euro. Vooral de gemeentelijke bijdrage voor inburgering is gedaald. Reden is de ingevoerde aanbestedingsvrijheid van gemeenten, waardoor ook buiten de gesubsidieerde bve-instellingen om ingeburgerd kan worden. De overige 11 procent aan baten verkregen de bve-instellingen uit andere inkomstenbronnen zoals detachering van personeel, deelnemersbijdragen en verhuur van onroerende zaken.

De bve-instellingen worden volgens het 'lumpsumsysteem' bekostigd. Dit houdt in dat de overheid jaarlijks een bedrag aan de instellingen ter beschikking stelt. In het algemeen worden er geen centrale voorschriften gesteld, zodat de instellingen een grote mate van beslissingsvrijheid hebben over de besteding van het budget. De bedragen worden over de instellingen verdeeld op basis van hoofdzakelijk het aantal deelnemers en het aantal afgegeven diploma's. Ter verantwoording van hun feitelijke uitgaven zijn de instellingen wel verplicht om een financieel jaarverslag bij het Ministerie van OCW (of het Ministerie van LNV) in te dienen.

4.3.2 Baten en lasten van bve-instellingen, 2006

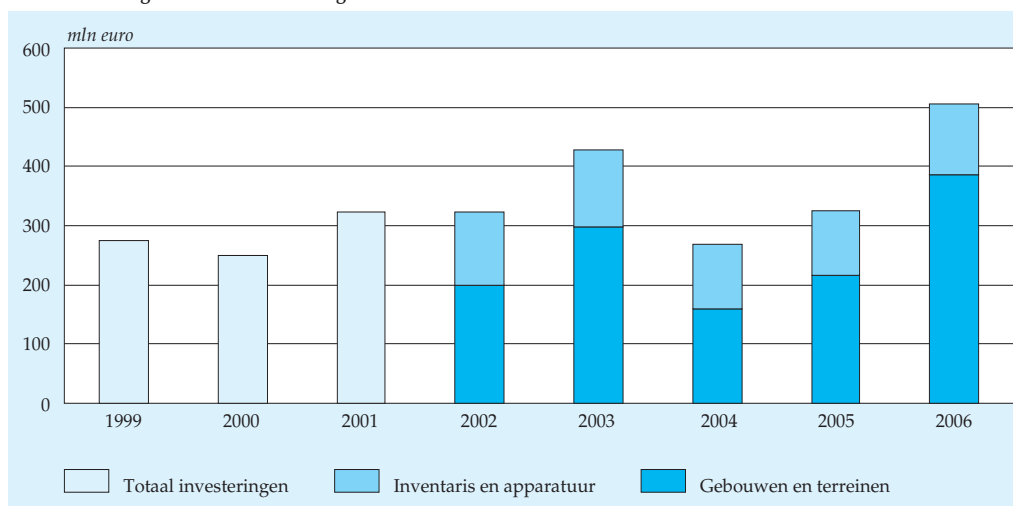
Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

4.3.2 Investerings

Record bedrag geïnvesteerd in gebouwen

De investeringen in activa zijn in 2006 ten opzichte van 2005 met 55 procent gestegen tot 505 miljoen euro. Investerings en desinvesteringen vertonen echter vaak sterke fluctuaties. De investeringen zijn in 2006 voornamelijk gestegen door grote uitgaven in gebouwen door negen bve-instellingen. Deze trokken hiervoor in totaal bijna 260 miljoen euro uit. De instellingen zijn zelf eigenaar van de gebouwen, waardoor ze ook zelf zorg moeten dragen voor investeringen. Het Ministerie van OCW biedt via de rijksbijdragen ondersteuning bij de financiering van investeringen in huisvesting.

4.3.3 Investerings¹⁾ door bve-instellingen

¹⁾ Investerings: betreft hier het saldo van aanschaf en verkoop van activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

4.3.3 De balans

Daling solvabiliteit en liquiditeit

In 2006 was er sprake van een sterke toename van de kortlopende schulden (passivazijde). Doordat de kortlopende schulden sterker toenamen dan de liquide middelen (activazijde) daalde de gemiddelde liquiditeitspositie van de bve-instellingen. De liquiditeitsratio uitgedrukt in het quotiënt van de vlottende activa en de kortlopende schulden, bedroeg in 2006 gemiddeld 1,3. Een score boven de 1 impliceert volgens OCW dat een instelling als geheel op korte termijn aan zijn verplichtingen kan voldoen. De gemiddelde solvabiliteitspositie van de bve-instellingen is in 2006 gedaald.

tot 48,3 procent. Gemiddeld genomen beschikten bve-instellingen daarmee nog wel over een gezonde financiële positie voor de lange termijn. Het Ministerie van OCW hanteert een ondergrens van 10 procent en een bovengrens van 60 procent.

4.4 Toelichting

Op 1 januari 1996 trad de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) in werking. Deze wet bracht de volwasseneneducatie en het middelbaar beroepsonderwijs onder in één regeling. Bij de invoering van de WEB is voor vrijwel het gehele middelbaar beroepsonderwijs een landelijke kwalificatiestructuur van kracht geworden. Deze moet bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Deze kwalificatiestructuur onderscheidt vijf opleidingstypen op vier niveaus:

- niveau 1: assistentopleiding met een duur van een half tot één jaar;
- niveau 2: basisberoepsopleiding met een duur van twee tot drie jaar;
- niveau 3: vakopleiding met een duur van twee tot vier jaar;
- niveau 4a: middenkaderopleiding met een duur van drie tot vier jaar;
- niveau 4b: specialistenopleiding met een duur van één tot twee jaar.

Naast dit onderscheid worden er in het mbo twee leerwegen onderscheiden:

- de beroepsopleidende leerweg, waarbij de omvang van de beroepspraktijkvorming (stage) tussen de 20 en 60 procent van de totale opleidingsduur ligt. Deze leerweg is vergelijkbaar met het oude mbo;
- de beroepsbegeleidende leerweg, waarbij het percentage beroepspraktijkvorming meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur bedraagt en waarbij alleen diegenen worden toegelaten voor wie de volledige leerplicht is geëindigd. Deze leerweg is vergelijkbaar met het oude leerlingwezen.

Binnen de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg zijn de opleidingen tot en met het schooljaar 2004/'05 geclusterd in vier sectoren, namelijk landbouw, techniek, economie en 'zorg en welzijn'. Vanaf 2005/'06 is het ook mogelijk om voor een combinatie van twee sectoren te kiezen.

Behalve naar sectoren zijn de opleidingen in het mbo ook in te delen naar opleidingsrichtingen. In dit jaarboek is daarbij gebruikt gemaakt van de hoofdindeling van de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. Dit is een indeling die het mogelijk maakt om onderwijsprogramma's internationaal te vergelijken. Bij de toepassing van de ISCED op het middelbaar beroepsonderwijs in Nederland is de naamgeving van de categorieën aangepast aan de namen van opleidingen in het mbo. De oorspronkelijke omschrijvingen zijn namelijk sterk gericht op het hoger onderwijs. Binnen de hoofdindeling met 8 ISCED-gebieden is een gedetailleerde indeling met 46 opleidingsrichtingen gemaakt. Tabellen daarover zijn te vinden in StatLine, de elektronische databank van het CBS.

Schema 4.4
Kwalificatiestructuur middelbaar beroepsonderwijs

	Niveau 1: assisterend beroeps- beoefenaar	Niveau 2: basis- beroeps- beoefenaar	Niveau 3: zelfstandig beroeps- beoefenaar	Niveau 4a: middenkader- functionaris	Niveau 4b: specialist
Opleidingstype	assistent- opleiding	basisberoeps- opleiding	vakopleiding	middenkader- opleiding	specialisten- opleiding
Vooropleidings- eisen	geen	(vaak) diploma vmbo: basisberoeps- gerichte leerweg;	diploma vmbo:- – theoretische leerweg – gemengde leerweg – kaderberoeps- gerichte leerweg – (soms) basisberoeps- gerichte leerweg diploma mbo: basisberoeps- opleiding; overgangsbewijs van 3 naar 4 havo of vwo	diploma vmbo: – theoretische leerweg – gemengde leerweg – kaderberoeps- gerichte leerweg diploma mbo: basisberoeps- opleiding; overgangsbewijs van 3 naar 4 havo of vwo	vakopleiding
Doorstroom- mogelijkheden	mbo: basisberoeps- opleiding	mbo: vakopleiding	mbo: – middenkader- opleiding – specialisten- opleiding	hbo	hbo (incidenteel)
Duur	0,5–1 jaar	2–3 jaar	2–4 jaar	3–4 jaar	1–2 jaar

Bij de volwasseneneducatie wordt onderscheid gemaakt tussen de educatie die via de gemeenten door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) wordt bekostigd en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). De educatie vervult een belangrijke rol bij de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving. Bij de educatie kunnen opleidingen worden gevolgd op vier niveaus. De laagste twee niveaus worden basiseducatie genoemd. Deze niveaus zijn gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen, schrijven en rekenen. Behalve naar niveau zijn de opleidingen van de educatie ook in te delen naar typen. Naast educatieve redzaamheid en sociale redzaamheid wordt professionele redzaamheid onderscheiden. De educatieve redzaamheid wordt uitsluitend aangeboden op niveau 4, de twee andere typen op de niveaus 1–4.

In de voorgaande editie van dit jaarboek bestond de educatie slechts uit de niveaus 1 en 2 van de Opleidingenstructuur Educatie. Het ging toen uitsluitend om de basiseducatie. Bovendien waren de cijfers gebaseerd op een volumetelling. Dat wil zeggen dat in een bepaald kalenderjaar alle deelnemers, ongeacht het aantal

cursussen, werden meegeteld. De cijfers die in dit jaarboek over de educatie worden gepresenteerd, zijn gebaseerd op onderwijsnummerbestanden van de IB-Groep en hebben betrekking op alle niveaus van de educatie die via de gemeenten door het Ministerie van OCW worden bekostigd. De cijfers zijn niet vergelijkbaar met die in voorgaande edities van dit jaarboek omdat ze betrekking hebben op één peilmoment aan het begin van het schooljaar. Dus niet meer op een volumetelling over een heel jaar.

Bij de cijfers over de educatie in 2006/'07 moet rekening worden gehouden met een onderschatting van het aantal deelnemers. Enerzijds omdat van sommige instellingen het aantal deelnemers geheel ontbrak of onwaarschijnlijk laag was, anderzijds omdat bij de andere instellingen het aantal deelnemers gemiddeld 5 procent lager was dan in een speciale telling van OCW naar voren kwam. Bij de cijfers over 2007/'08 gaat het om voorlopige cijfers. De definitieve cijfers kunnen hoger uitvallen.

Het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is bestemd voor personen die alsnog een diploma of deelcertificaat willen behalen van het vmbo (theoretische leerweg), de havo of het vwo. Het vavo is primair opgezet als tweedekansonderwijs, maar tegenwoordig kunnen ook deelnemers die in het reguliere voortgezet onderwijs voor hun examen zijn gezakt er terecht.

De opleidingen voor het middelbaar beroepsonderwijs en educatie (inclusief vavo) worden merendeels gegeven op Regionale Opleidingen Centra (ROC's). Voor het middelbaar beroepsonderwijs zijn daarnaast vakscholen en Agrarische Opleidingscentra (AOC's) van belang.

5. Hoger onderwijs

Het hoger onderwijs telde in het studiejaar 2007/'08 opnieuw meer studenten. In het hoger beroepsonderwijs stonden ruim 374 duizend studenten ingeschreven en in het wetenschappelijk onderwijs bijna 213 duizend. In het hoger onderwijs kiezen mannen vooral 'bedrijfskunde en administratie', bij de vrouwen zijn 'gezondheidszorg en welzijn' en 'onderwijs' in trek.

In het studiejaar 2006/'07 haalden bijna 60 duizend hbo'ers het bachelordiploma en ruim 30 duizend studenten aan de universiteit hun doctoraal of master. Dit zijn de hoogste aantallen afgestudeerden ooit. Zowel in het hbo als het wo hebben vrouwen een duidelijk hoger studierendement dan mannen. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal allochtonen in het hoger onderwijs meer dan verdubbeld. Hun studierendement is echter veel lager dan dat van de autochtonen. Dit geldt voornamelijk voor de niet-westerse allochtonen.

In 2006 ontvingen hbo-instellingen ten opzichte van 2005 bijna 6 procent meer aan baten uit collegegelden. Hbo-instellingen hadden in 2006 gemiddeld de laagste liquiditeit en solvabiliteit van alle onderwijssectoren. Het exploitatieresultaat van universiteiten was in 2006 ruim 100 miljoen hoger dan in 2005. Universiteiten zijn ten opzichte van andere onderwijssectoren minder afhankelijk van rijksbijdragen. Baten uit contractonderzoek vormden in 2006 na de rijksbijdragen de belangrijkste inkomstenpost.

5.1 Hoger onderwijs

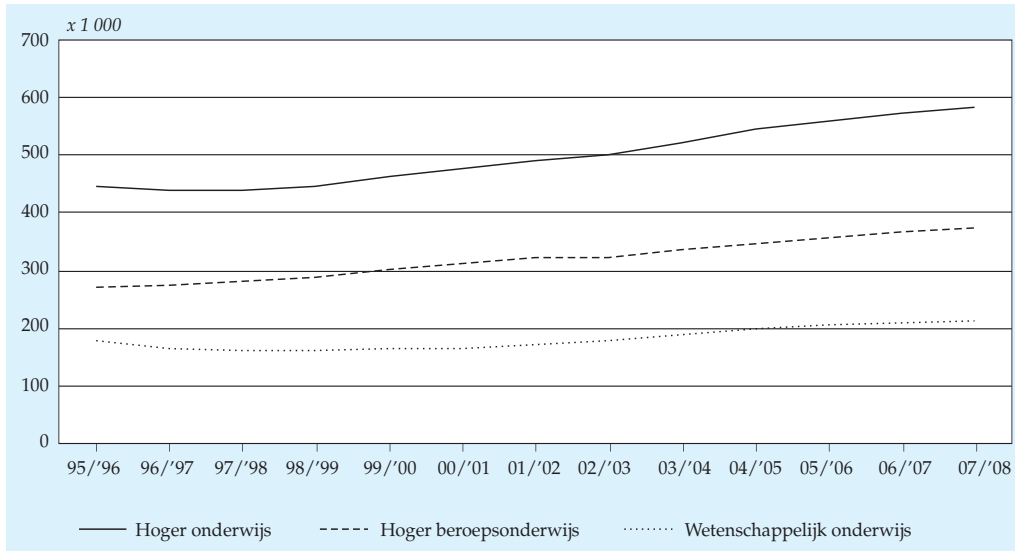
Aantal studenten in het hoger onderwijs blijft stijgen

In het studiejaar 2007/'08 stonden 585 duizend personen ingeschreven in het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. Dat is 2 procent meer dan in het jaar ervoor. In de afgelopen twaalf jaar is het aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs voortdurend toegenomen. Na een afname in de jaren negentig is het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs vanaf 1999/'00 eveneens ieder jaar gestegen, hoewel de groei in 2007/'08 opnieuw zeer bescheiden was. Ingeschrevenen die in één opleidingsjaar zowel een hbo- als een wo-studie volgden, zijn bij beide vormen van hoger onderwijs meegeteld. Dat gold in 2007/'08 voor ruim 2 duizend personen. Binnen het hoger onderwijs als geheel worden zij slechts eenmaal meegeteld. Het aantal ingeschrevenen in het hoger onderwijs is daardoor iets lager dan de som van het aantal ingeschrevenen in het hbo en wo afzonderlijk.

Studies op het gebied van bedrijfskunde en gezondheidszorg het meest in trek

In 2007/'08 volgden 85 procent van de ingeschrevenen in het hoger onderwijs een voltijdstudie. Ruim de helft van de studenten was vrouw. Bij mannen is *bedrijfskunde*

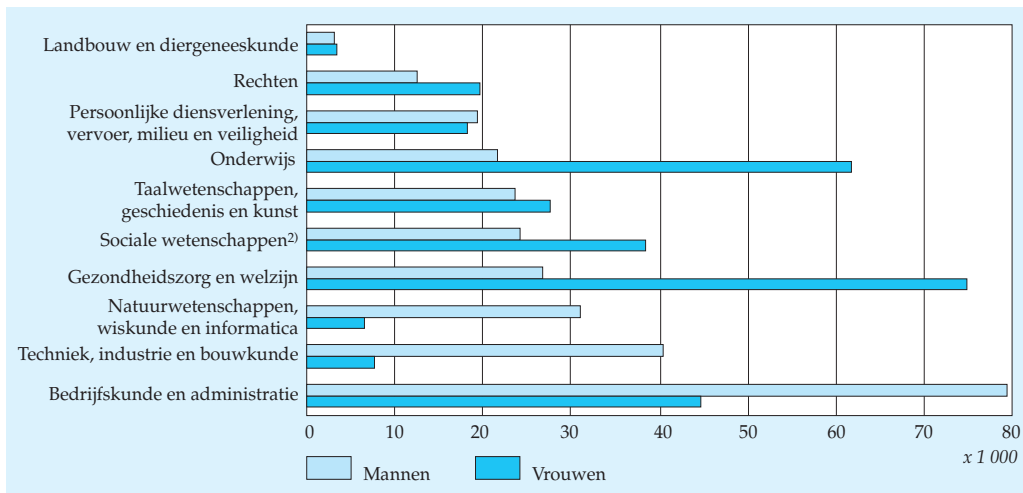
5.1.1 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

en administratie veruit de populairste studierichting, vrouwen zijn het meest geïnteresseerd in *gezondheidszorg en welzijn*. Daarnaast zijn bij de vrouwelijke studenten ook studies op het gebied van *onderwijs* in trek. Typische opleidingen voor

5.1.2 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs per studierichting¹⁾, 2007/'08*

¹⁾ Exclusief een zeer klein aantal ingeschrevenen waarvan de studierichting onbekend is.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

mannen zijn verder *techniek, industrie en bouwkunde en natuurwetenschappen, wis- kunde en informatica*.

Bij de studierichtingen in het hoger onderwijs is door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gebruik gemaakt van de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) gebruikt een indeling naar HOOP-gebieden. HOOP staat voor Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan. Bij deze indeling was in 2007/'08 *economie* de populairste studierichting, op ruime afstand gevolgd door *gedrag en maatschappij* en *techniek*. In paragraaf 5.6 wordt nader ingegaan op het verschil tussen de indelingen van het CBS en het Ministerie van OCW.

Werkgelegenheid bij universiteiten verder afgenomen

In 2006/'07 waren er in ons land 64 door de overheid bekostigde instellingen voor hoger onderwijs: 51 hogescholen en 13 universiteiten. De Open Universiteit wordt ook door de overheid bekostigd, maar is in deze aantallen niet meegeteld. Vooral door fusies is het aantal hogescholen de afgelopen twaalf jaar sterk afgenomen. In 1995/'96 waren er nog 69 hogescholen. Omgerekend in voltijdbanen (fte's) bood het hoger onderwijs in 2006/'07 aan bijna 62 duizend personen werk. Tegenover een groei van het aantal voltijdbanen (fte's) in het hoger beroeps- onderwijs, staat een verdere afname van de werkgelegenheid in het wetenschap- pelijk onderwijs.

5.2 Hoger beroepsonderwijs

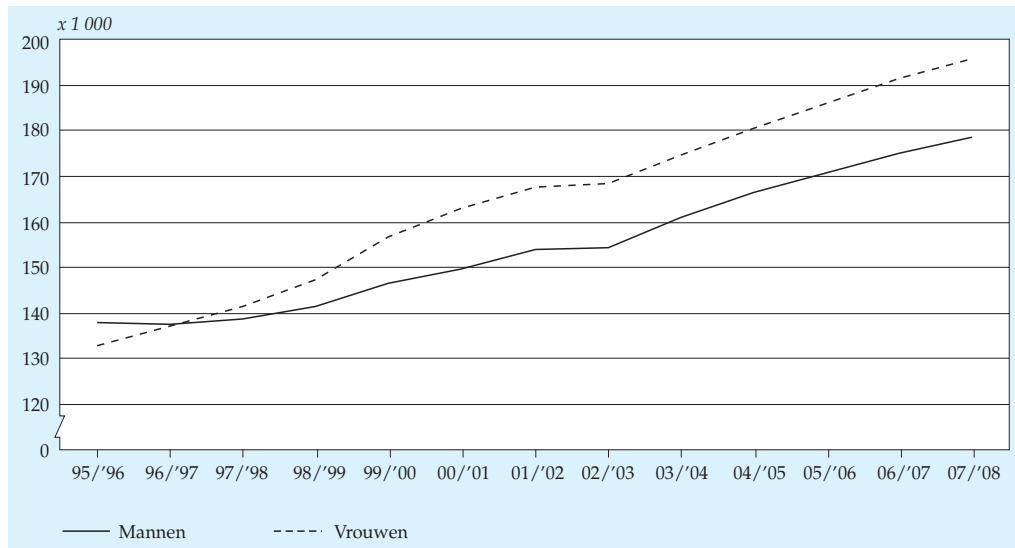
Vrouwelijke studenten in de meerderheid

In het studiejaar 2007/'08 volgden ruim 374 duizend studenten een opleiding in het door de overheid bekostigde hbo. Dat is een stijging van ruim 2 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Het Ministerie van OCW verwacht dat het aantal hbo- studenten de komende tien jaar verder stijgt. In de Referentieraming wordt uitge- gaan van 418 duizend studenten in het studiejaar 2017/'18. De afgelopen twaalf jaar is het aantal vrouwelijke studenten in het hbo met 48 procent gestegen en het aantal mannelijke studenten met 30 procent. Vanaf 1997/'98 studeren meer vrouwen dan mannen in het hbo. In 2007/'08 was 52 procent van de ingeschrevenen vrouw. Dat komt overeen met bijna 196 duizend studenten.

Bedrijfskunde en administratie opnieuw de populairste studierichting

In het studiejaar 2007/'08 was *bedrijfskunde en administratie* met ruim 86 duizend studenten opnieuw de populairste studierichting binnen het hbo. Daarna volgden studies op het gebied van *onderwijs en gezondheidszorg en welzijn*. Het kleinste aan- tal studenten stond ingeschreven bij *landbouw en diergeneeskunde*. De afgelopen twaalf jaar is het aantal studenten in de studierichtingen *onderwijs, gezondheidszorg*

5.2.1 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

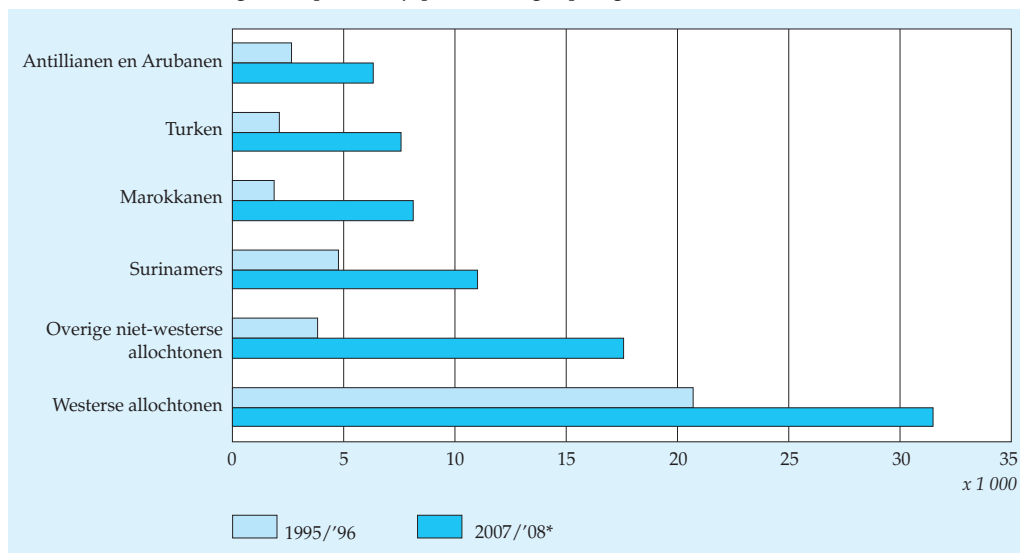
en welzijn en persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid het sterkst gestegen. Vanaf 2006/'07 nam de belangstelling voor *techniek, industrie en bouwkunde* ook iets toe. Vooral tussen 1995/'96 en 2000/'01 had deze studierichting bij het aantal (her)inschrijvingen te maken met een flinke daling. In het studiejaar 2003/'04 konden studenten zich voor het eerst inschrijven voor een hbo-studie rechten. Vanaf dat moment is dit een van de snelst groeiende studierichtingen.

Aantal niet-westers allochtone studenten meer dan verdrievoudigd

In het studiejaar 2007/'08 stonden in het hoger beroepsonderwijs ruim 82 duizend allochtonen ingeschreven. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal westerse allochtone studenten met meer dan de helft toegenomen tot ruim 31 duizend en is het aantal niet-westers allochtone studenten meer dan verdrievoudigd tot ruim 50 duizend. Daarbij is vooral het aantal studenten uit de categorie 'overige niet-westerse allochtonen' sterk toegenomen. Ter vergelijking: het aantal autochtone hbo'ers nam in dezelfde periode met bijna een kwart toe tot 282 duizend.

Bij niet-westerse allochtonen is de studierichting *bedrijfskunde en administratie* veruit favoriet. Westerse allochtone studenten kiezen relatief vaak voor *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst*. In vergelijking met de autochtone hbo'ers staan er daarentegen betrekkelijk weinig westerse en niet-westerse allochtonen ingeschreven bij de studierichting *onderwijs*.

5.2.2 Alloctonen in het hoger beroepsonderwijs per herkomstgroepering

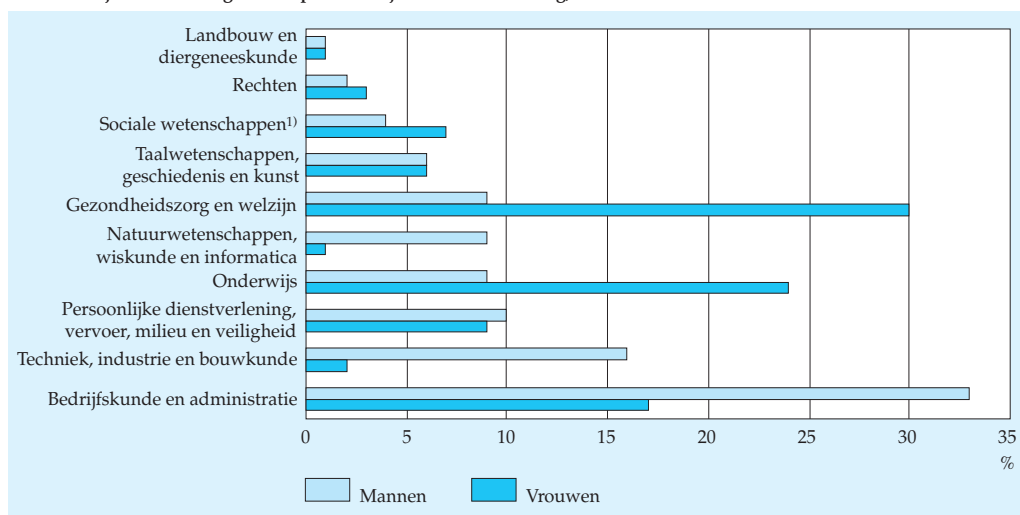

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Verdere groei van het aantal eerstejaarsstudenten

In 2007/'08 stonden er bijna 93 duizend eerstejaarsstudenten in het hoger beroepsonderwijs ingeschreven. Dat is 2 procent meer dan in het jaar daarvoor. Vier van de

5.2.3 Eerstejaars in het hoger beroepsonderwijs naar studierichting, 2007/'08*

¹) Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

tien hadden havo als vooropleiding en drie van de tien mbo. Ten opzichte van 1995/'96 is het aandeel vwo'ers dat aan een hogere beroepsopleiding begon meer dan gehalveerd (van 20 naar 9 procent). In hetzelfde tijdvak nam het aandeel havisten en mbo'ers beiden met 5 procentpunten toe. In 2007/'08 nam onder de eerstejaars vooral de belangstelling voor de studierichting *onderwijs* duidelijk af.

Ruim de helft van de eerstejaars in 2007/'08 was vrouw. Van hen kozen drie op de tien voor een studie op het gebied van *gezondheidszorg en welzijn*, bijna een kwart koos voor *onderwijs* en een zesde deel voor *bedrijfskunde en administratie*. Bij de mannelijke eerstejaars was de studierichting *bedrijfskunde en administratie*, met een aandeel van 33 procent, veruit het populairst. Op ruime afstand volgde *techniek, industrie en bouwkunde*.

Recordaantal afgestudeerden

In 2006/'07 zijn bijna 60 duizend studenten afgestudeerd voor een bacheloropleiding in het hbo. Dit is het hoogste aantal ooit. Het Ministerie van OCW verwacht dat het aantal afgestudeerden de komende tien jaar zal stijgen tot ruim 66 duizend. In het studiejaar 2006/'07 was 57 procent van de afgestudeerden vrouw. Ruim acht van de tien afgestudeerden, studeerden in voltijd. Bijna drie kwart van de hbo-afgestudeerden was 25 jaar of jonger. De afgelopen elf jaar is het aantal afgestudeerden bij alle studierichtingen toegenomen met uitzondering van de richting *techniek, industrie en bouwkunde*. Bij *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* is het aantal afgestudeerden zelfs bijna verdubbeld. Ten opzichte van 1995/'96 is vooral een veel groter aantal niet-westerse allochtonen afgestudeerd in het hbo. Evenals hun westers allochtone studiegenoten rondden zij relatief vaak een studie *bedrijfskunde en administratie* met succes af. Bij de autochtonen studeerden de meesten af in de studierichting *onderwijs*.

Vrouwen studeren doorgaans sneller af dan mannen

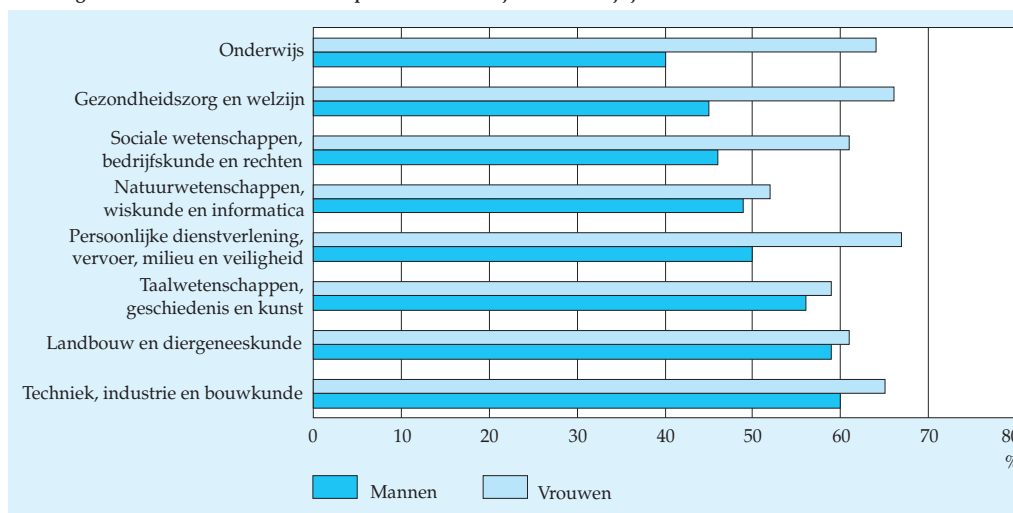
Voor de meeste opleidingen in het hoger beroepsonderwijs staat een studieduur van vier jaar. Van de studenten die in de periode 1995–2002 aan een voltijdstudie begonnen, rondden ongeveer 57 procent de opleiding binnen vijf jaar af. Bij de deeltijdstudies was dit rond de 47 procent. De relatief grote groep hbo'ers met havo als vooropleiding doet gemiddeld iets langer over de studie dan degenen die daarvoor op het vwo hebben gezeten of op het mbo een beroepsopleidende leerweg (bol) hebben gevolgd. In het hoger beroepsonderwijs zijn studenten die van het vwo komen het meest succesvol. Zij studeren niet alleen het snelst af, maar halen ook het vaakst de eindstreep. Na negen jaar was rond de 78 procent van hen afgestudeerd. Bij degenen die van de havo of het mbo bol afkwamen, bleef dit aandeel na negen jaar steken op zo'n 70 procent.

Vrouwen studeren doorgaans sneller af dan mannen. Vanaf 1995 is bij de voltijdstudies in alle jaargroepen (cohorten) het percentage afgestudeerden na vijf jaar

studie onder vrouwen ongeveer 14 procentpunten hoger dan bij de mannen. Na negen jaar studie is van de vrouwen nog steeds 10 procentpunt meer afgestudeerd dan van de mannen. Bij alle studierichtingen zijn de vrouwen eerder afgestudeerd dan de mannen. Van de autochtone hbo'ers is na vijf jaar zo'n 60 procent afgestudeerd. Van de westers allochtone studenten had na vijf jaar ruim de helft een opleiding afgerond, terwijl van de niet-westers allochtone studenten op dat moment rond de 40 procent de studie met succes had afgerond. Ook na negen jaar is van beide categorieën allochtonen een veel kleiner deel afgestudeerd dan van de autochtonen.

Van de hbo'ers die in 1995 of later aan een voltijdstudie zijn begonnen, haakte na 1 jaar ongeveer één op de zeven af. Afgaande op de cohorten 1995–1999 heeft uiteindelijk bijna een kwart de studie in het hoger onderwijs verlaten zonder af te studeren.

5.2.4 Afgestudeerden voor het bachelordiploma in het voltijd hbo¹⁾ na vijf jaar studie (cohort 2002)

¹⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Na vijf jaar beste studieresultaten bij gezondheidszorg en welzijn

In het voltijd-hbo had van cohort 2002 na vijf jaar 58 procent van de studenten een eerste eindexamen in het hoger onderwijs op zak: 51 procent van de mannelijke en 65 procent van de vrouwelijke studenten. Van dit cohort had in de tussentijd 20 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Een iets grotere groep stond in

het zesde jaar nog ingeschreven. Studenten met vwo als vooropleiding hadden het hoogste rendement. Van de grote groep autochtonen had na vijf jaar 61 procent de studie succesvol afgerond. Van de westerse allochtonen was dit 56 procent en van de niet-westerse allochtonen slechts 44 procent. Bij laatstgenoemden liep het rendement uiteen van 31 procent bij de Antillianen en Arubanen tot 52 procent bij de studenten uit de categorie 'overige niet-westerse allochtonen'. De niet-westerse allochtonen stonden in het zesde jaar nog wel vaak ingeschreven in het hoger onderwijs.

Bij het onderscheid naar studierichting lopen de slagingspercentages minder ver uiteen. Bij cohort 2002 werden de beste resultaten behaald bij *gezondheidszorg en welzijn*. Na vijf jaar was 63 procent van dit cohort voor een studie in deze richting afgestudeerd. Hier staat tegenover dat bij de studierichting *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica* op hetzelfde moment pas 50 procent een diploma op zak had. Wel stond bij laatstgenoemde studierichtingen nog een relatief grote groep studenten ingeschreven.

Aantal afgestudeerden voor vervolgoopleidingen en masters verder toegenomen

In 2006/'07 is het aantal afgestudeerden voor een vervolgoopleiding of master in het hbo toegenomen tot bijna 5 duizend. Acht van de tien geslaagden zijn vrouwen. Veruit de meesten volgden een verdere studie op het gebied van onderwijs. Daarbij gaat het hoofdzakelijk om vervolgoopleidingen voor het speciaal onderwijs. Daarnaast waren als enige ook vervolgoopleidingen op het gebied van *taalkwetenschappen, geschiedenis en kunst* in trek. Het merendeel van deze studies heeft betrekking op muziek, beeldende kunst en grafische of industriële vormgeving.

5.3 Uitgaven en inkomsten hoger beroeps onderwijs

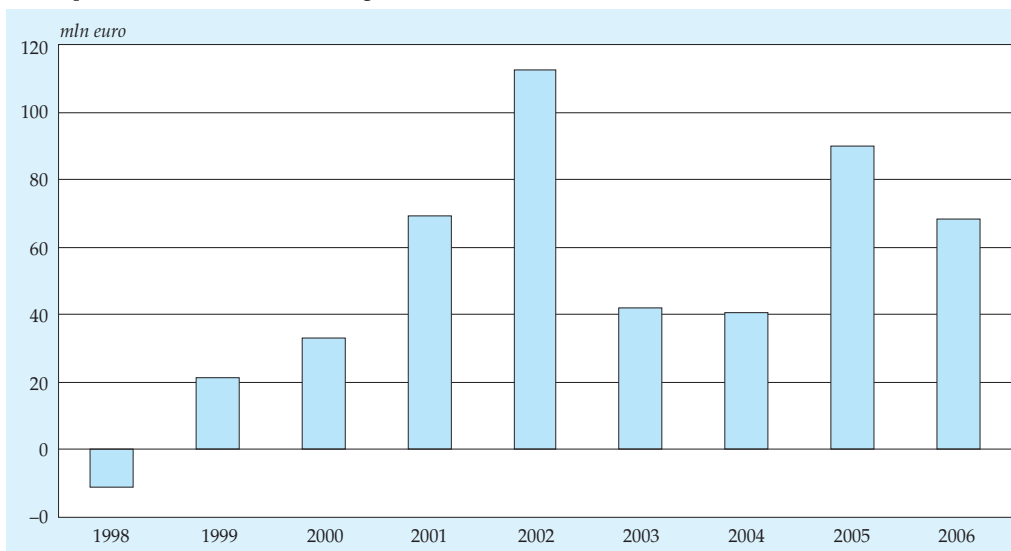
5.3.1 Baten en lasten hoger beroepsonderwijs

Exploitatieresultaat afgenomen

In 2006 bedroegen de totale lasten van de hbo-instellingen ruim 2,7 miljard euro. Dat is bijna 5 procent meer dan in 2005. De baten groeiden wat minder hard. Het exploitatieresultaat (68 miljoen euro positief) viel daardoor lager uit dan in 2005, maar ligt nog wel ruim boven het niveau van de jaren 2003 en 2004.

De personele lasten vormen traditioneel de grootste uitgavenpost in het hbo. In 2006 bedroeg het aandeel hiervan in de totale lasten 70 procent. Hoewel dit aandeel over de jaren heen stabiel is, treden soms onderliggende verschuivingen op. Zo zijn de uitgaven voor uitzendkrachten en declaranten, in 2006 flink toegenomen (16 procent). Niettemin ligt het aandeel van deze post in de totale personeelskosten nog steeds iets onder het niveau van bijvoorbeeld het jaar 2000.

5.3.1 Exploitatieresultaat van hbo-instellingen

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

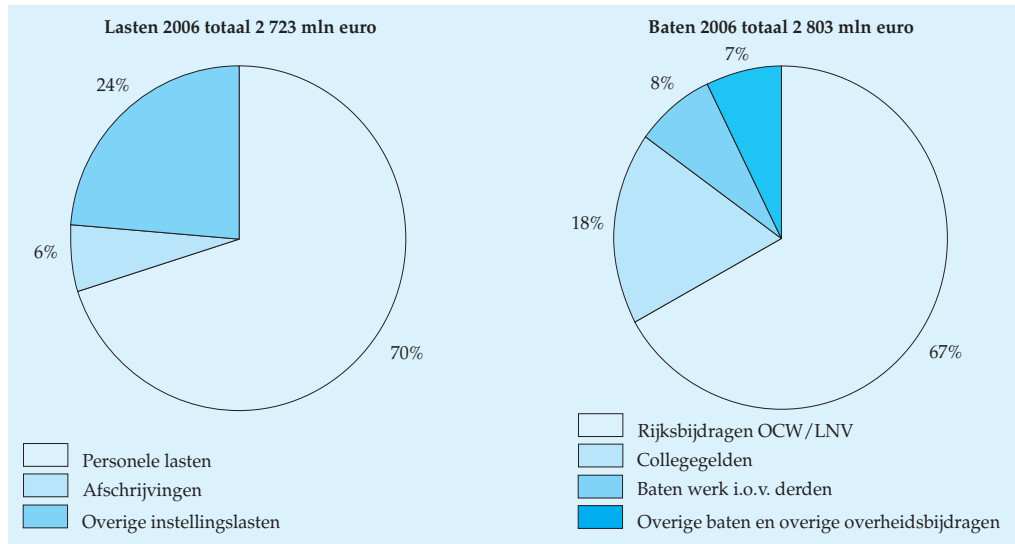
Baten collegegelden toegenomen

De rijksbijdragen zijn in 2006 met 2 procent gestegen ten opzichte van 2005 en vormden daarmee twee derde deel van de totale baten. Het aandeel van de collegegelden bedroeg 18 procent. Deze baten zijn in 2006 met bijna 6 procent gestegen. Dat is redelijk in lijn met voorgaande jaren. De toename is te verklaren uit de verhoging van het wettelijke collegegeld enerzijds en het toegenomen aantal studenten aan hbo-instellingen anderzijds. De overige 15 procent aan baten werd verkregen uit andere inkomstenbronnen, zoals werk in opdracht van derden. Daarbij gaat het in het hbo vooral om contractonderwijs.

Lumpsum voor de instellingen

De rijksbijdragen worden bijna geheel in de vorm van een lumpsumbedrag aan de instellingen ter beschikking gesteld. Naast deze in principe vrij te besteden middelen komen er ook (tijdelijke) subsidies voor die voor realisatie van specifieke beleidsdoelen bedoeld zijn, bijvoorbeeld voor kennisinnovatie in het hoger beroepsonderwijs, voor het vergroten van de instroom voor bèta of techniekstudies in het hbo (deltaplan Bèta/techniek), voor versterking van de zorgopleidingen in het hbo en voor investering in informatie- en communicatietechnologie ter ondersteuning van de (digitale) vernieuwing van het hbo.

5.3.2 Baten en lasten van hbo-instellingen, 2006

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.3.2 Investerings hoger beroepsonderwijs

Forse toename investeringen

Hbo-instellingen investeerden in 2006, 310 miljoen euro in nieuwe gebouwen en andere activa. De verkoop van voornamelijk gebouwen en terreinen leverde 22 miljoen euro op. Het investeringsaldo kwam hierdoor uit op 288 miljoen euro, ruim 100 miljoen meer dan in het voorgaande jaar. De hbo-instellingen zijn eigenaar van de gebouwen en moeten daarom zelf voor investeringen in gebouwen zorgen. Een deel van de rijksbijdragen is bedoeld voor de financiering van deze investeringen.

5.3.3 Balans hoger beroepsonderwijs

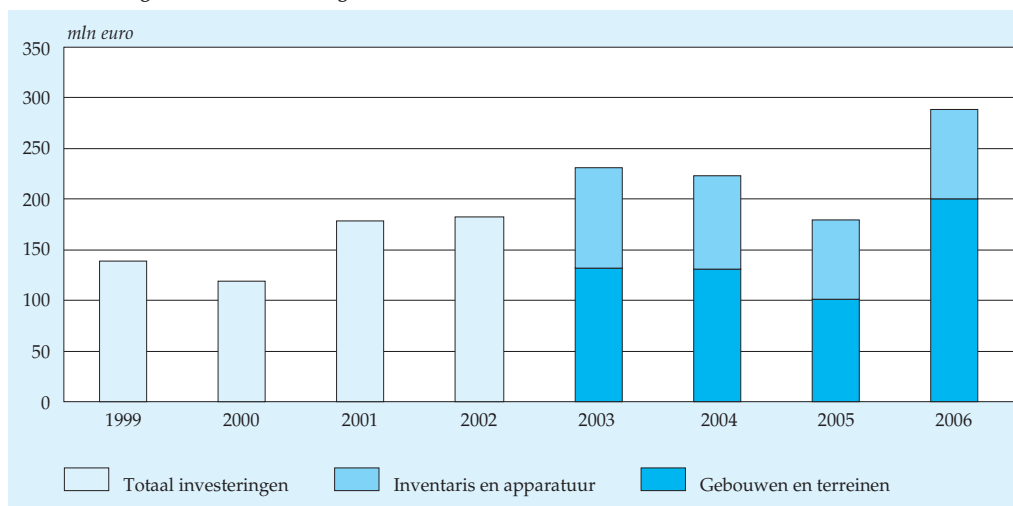
Solvabiliteit stijgt, liquiditeit daalt

In 2006 was er sprake van een relatief sterke afname van enerzijds bank- en spaartegoeden (activazijde) en anderzijds langlopende leningen en voorzieningen (passivazijde). De gemiddelde solvabiliteitsratio (quotient van het eigen vermogen en het balanstotaal) van hbo-instellingen bedroeg eind 2006, 35,9 procent. Deze ratio is vanaf het jaar 2000 met ruim 12 procentpunt gestegen en ligt binnen de door het Ministerie van OCW gestelde grenzen van 10 en 60 procent. De solvabiliteitsratio is gemiddeld echter een stuk lager dan bij de andere onderwijssectoren.

De liquiditeitsratio (quotient van vlottende activa en kortlopende schulden) bedroeg in 2006 gemiddeld 0,8 procent en is hiermee op het laagste punt gekomen in de periode 2000–2006. Deze ratio is ook de laagste van alle onderwijssectoren.

De liquiditeitsratio geeft aan in welke mate een instelling aan haar verplichtingen op korte termijn kan voldoen. De grens die door het Ministerie van OCW als gezond wordt betiteld, ligt op minimaal 1.

5.3.3 Investerings¹⁾ door hbo-instellingen

¹⁾ Investerings: betreft hier het saldo van aanschaf en verkoop van activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.4 Wetenschappelijk onderwijs

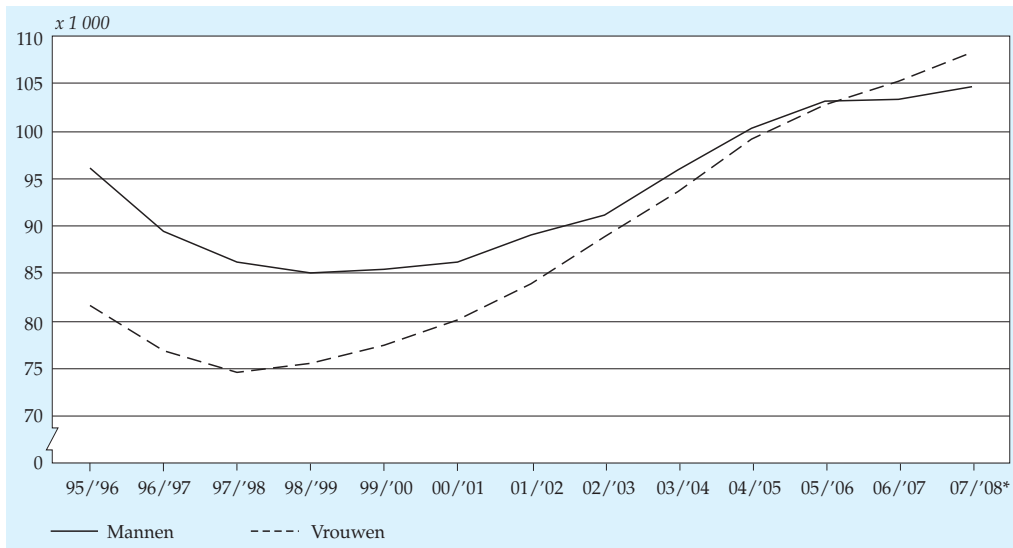
Aantal studenten blijft toenemen

In het studiejaar 2007/'08 telde het wetenschappelijk onderwijs bijna 213 duizend studenten. Dat is 2 procent meer dan in het jaar ervoor. Het Ministerie van OCW verwacht dat het aantal studenten in het wo de komende tien jaar flink zal stijgen. In de Referentieraming wordt uitgegaan van bijna 288 duizend studenten in het studiejaar 2017/'18. De afgelopen jaren is het aantal vrouwelijke studenten veel sneller gestegen dan het aantal mannelijke studenten. Vanaf 2006/'07 staan bij de universiteiten meer vrouwen dan mannen ingeschreven.

Sociale wetenschappen nog steeds het meest in trek

Ongeveer tien jaar geleden stond binnen het wetenschappelijk onderwijs een kwart van alle studenten ingeschreven voor een studie op het gebied van *sociale wetenschappen*. In 2007/'08 was dit aandeel niet meer dan 20 procent. Desondanks bleef deze studierichting met ruim 42 duizend studenten het meest in trek. Op enige afstand volgen *bedrijfskunde en administratie* en *gezondheidszorg en welzijn*. De belangstelling voor deze twee studierichtingen is de afgelopen twaalf jaar sterk

5.4.1 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

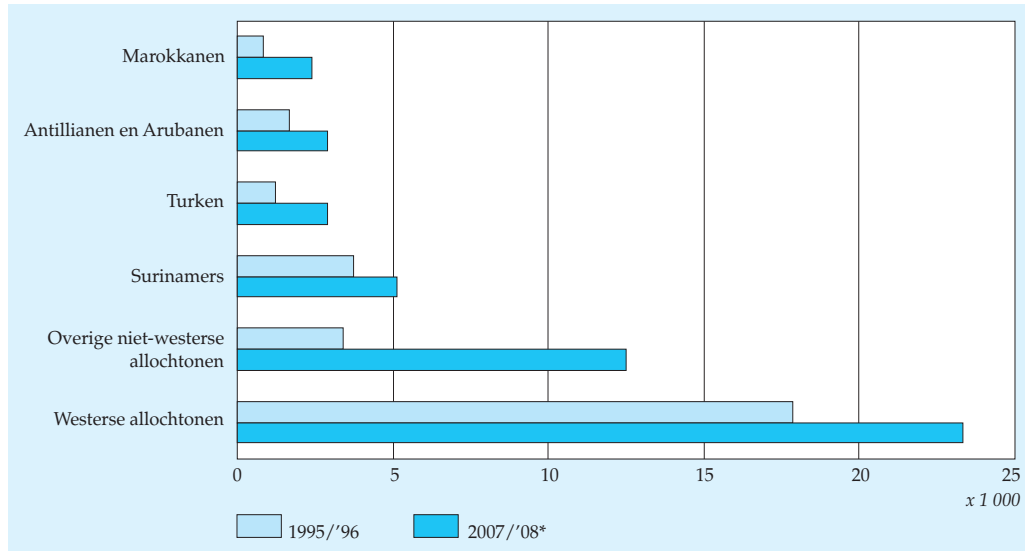
gestegen. Studies op het gebied van *persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid* en *landbouw en diergeneeskunde* kenden veruit het kleinste aantal ingeschrevenen.

Opmars van niet-westers allochtone studenten

In het studiejaar 2007/'08 stonden in het wetenschappelijk onderwijs ruim 49 duizend allochtonen ingeschreven. Ten opzichte van 1995/'96 is het aantal westers allochtone studenten met 30 procent toegenomen tot ruim 23 duizend. Het aantal niet-westers allochtone studenten is in deze periode meer dan verdubbeld tot bijna 26 duizend. Evenals in het hbo is hierbij vooral het aantal ingeschrevenen uit de minder traditionele niet-westerse landen zeer sterk gestegen. In dezelfde periode is het aantal autochtone studenten aan de universiteiten met slechts 7 procent toegenomen tot ruim 157 duizend.

In 2007/'08 waren zowel bij de westers als niet-westers allochtone studenten de vrouwen in de meerderheid. Bij de autochtonen hebben de mannen nog een kleine voorsprong op de andere sekse. De niet-westerse allochtonen stonden het vaakst ingeschreven bij de studierichting *bedrijfskunde en administratie*. Ook kozen zij relatief vaak voor een studie *rechten*. De westerse allochtonen kozen daarentegen, net als de autochtonen, het meest voor *sociale wetenschappen*. Daarnaast was bij de westerse allochtonen de studierichting *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst* populair.

5.4.2 Allochtonen in het wetenschappelijk onderwijs per herkomstgroepering

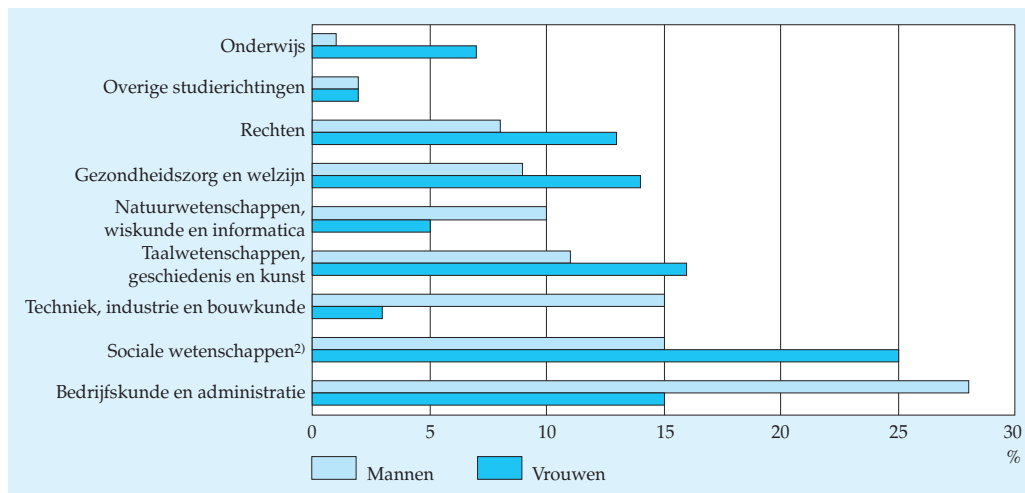

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Opnieuw meer eerstejaarsstudenten

In 2007/'08 stonden ruim 45 duizend studenten voor het eerst ingeschreven bij een universiteit. Dat is bijna 5 procent meer dan in het jaar ervoor. Ruim de helft van de eerstejaarsstudenten was vrouw. In het studiejaar 1998/'99 waren er voor het eerst

5.4.3 Eerstejaars in het wetenschappelijk onderwijs naar studierichting¹⁾, 2007/'08*

¹⁾ Exclusief een zeer klein aantal eerstejaars waarvan de studierichting onbekend is.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

meer vrouwelijke dan mannelijke eerstejaars. In 2007/'08 hadden bijna zes van de tien eerstejaars vwo als vooropleiding en was iets minder dan een kwart in het bezit van een hbo-propedeuse of hbo-einddiploma. De afgelopen twaalf jaar is ook het aantal eerstejaars met een andere (buitenlandse) vooropleiding sterk gestegen. In vergelijking met 2006/'07 vond de grootste stijging van het aantal eerstejaarsstudenten plaats bij *bedrijfskunde en administratie*. Bij deze studierichting nam het aantal eerstejaars met bijna duizend studenten toe.

Bij de mannelijke eerstejaars was in 2007/'08 *bedrijfskunde en administratie* het meest in trek. Ruim een kwart koos voor deze studierichting. Daarnaast waren er veel mannen die aan een studie *sociale wetenschappen of techniek, industrie en bouwkunde* begonnen. De vrouwelijke eerstejaars schreven zich het meest in voor *sociale wetenschappen* (25 procent). Op de tweede plaats kwam bij hen de studierichting *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst*.

Forse toename aantal afgestudeerden voor een masteropleiding

Sinds het studiejaar 2002/'03 is officieel de bachelor-masterstructuur ingevoerd. In 2006/'07 werd aan 22 duizend studenten het bachelordiploma uitgereikt en aan ruim 19 duizend studenten het masterdiploma. Vooral voor de masteropleidingen betekent dit een forse toename van het aantal afgestudeerden. Gelijktijdig nam het aantal afgestudeerden voor een doctoraalopleiding sterk af. Met ruim 11 duizend afgestudeerden zijn de oude opleidingen in het wetenschappelijk onderwijs nog geen verleden tijd. Behalve deze diploma's kregen ook nog eens ruim 3 200 studenten een beroepsdiploma uitgereikt.

Omdat de doctoraal- en masteropleidingen een vrijwel vergelijkbaar opleidingsniveau garanderen, kunnen de afgestudeerden daarvan bij elkaar worden geteld. Zodoende studeerden in 2006/'07 ruim 30 duizend studenten af voor een doctoraal-examen of master. Dat is een stijging van 4 procent ten opzichte van het voorgaande jaar en het hoogste aantal ooit. Van alle afgestudeerden was ruim de helft vrouw. Zes op de tien afgestudeerden waren 25 jaar of jonger. Een overgroot deel, 28 duizend studenten, sloot met het behalen van het diploma een voltijdstudie af. Van alle afgestudeerden was bijna een kwart allochtoon. In zes jaar tijd is het aantal westerse allochtonen dat een doctoraal-examen of master succesvol afsloot verdubbeld en het aantal niet-westerse allochtonen zelfs verdrievoudigd. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het totaal aantal studenten dat een doctoraal- of masteropleiding succesvol afrondt de komende tien jaar oplopen tot ruim 36 duizend.

Na zes jaar hebben zes van de tien voltijdstudenten een diploma op zak

In het wo staat voor de meeste doctoraalopleidingen een studieduur van vier of vijf jaar. Met de invoering van het bachelor-masterstelsel in 2002/'03 zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase van drie jaar en een daarop aansluitende masterfase van één of twee jaar. Van de studenten die in 2001 aan een voltijdstudie begonnen, studeerde 61 procent binnen zes jaar af voor een eerste eind-

diploma in het wetenschappelijk onderwijs, dat wil zeggen het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Bij de deeltijdstudies was dit slechts 31 procent. Vanaf cohort 2002 is een steeds groter deel van de studenten al na 3, 4 of 5 jaar afgestudeerd. Daarbij moet echter de kanttekening worden gemaakt dat het aandeel afgestudeerden voor de driejarige bacheloropleidingen in plaats van de vierjarige doctoraalopleidingen een steeds belangrijker plaats inneemt. Door dit verschil in de duur van de opleidingen is het niet direct mogelijk na te gaan of het studierendement de afgelopen jaren verbeterd is. Afgaande op de resultaten van de afzonderlijke cohorten is het studierendement bij voltijdstudies wel veel hoger dan bij deeltijdstudies. Gemiddeld doen studenten niet alleen korter over een voltijdopleiding, maar wordt die ook door een groter deel van de studenten met succes afgerond. Een kleine groep studenten stapt na korte tijd van het wo over naar het hbo en haalt daar een bachelordiploma.

Studierendement van autochtonen hoger dan dat van allochtonen

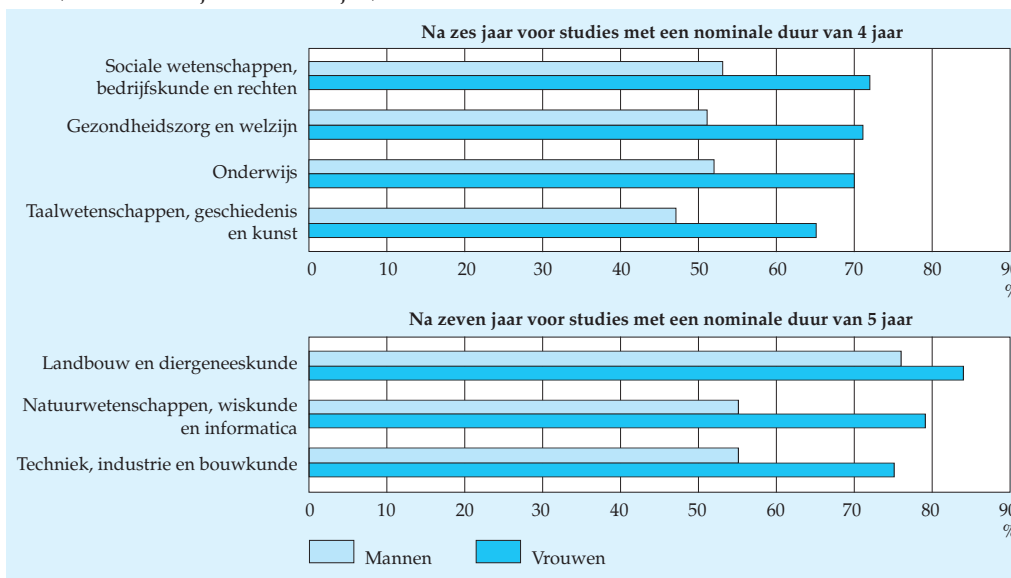
Bij de voltijdstudies is het studierendement van vrouwen hoger dan dat van mannen. Vrouwen studeren niet alleen sneller af, maar halen uiteindelijk ook vaker een eindexamen in het wo dan mannen. De relatief grote groep studenten met vwo als vooropleiding doet gemiddeld veel langer over een universitaire studie dan degenen die een hbo-diploma op zak hebben. Laatstgenoemden hebben echter in veel gevallen recht op een of meer vrijstellingen. Toch haalt na verloop van tijd een groter deel van de vwo'ers dan van de ingestroomde hbo'ers de eindstreep in het wo. Zo was van cohort 1998 na negen jaar 74 procent van de vwo'ers voor het eerste eindexamen in het wo geslaagd, tegen 65 procent van de hbo'ers. Vóór die tijd had één op de tien vwo'ers en drie op de tien hbo'ers het hoger onderwijs verlaten. Autochtonen zijn in het wo op hun beurt succesvoller dan westerse en niet-westerse allochtonen. Na zes jaar blijft vooral het studierendement van de niet-westerse allochtonen duidelijk achter bij dat van hun autochtone studiegenoten. Na negen jaar is het verschil nog iets groter geworden: van cohort 1998 was op dat moment 72 procent van de autochtonen afgestudeerd, tegen 57 procent van de niet-westerse allochtonen.

Bij alle studierichtingen studeren vrouwen meestal eerder af dan mannen

Per studierichting lopen de percentages geslaagden in het voltijd-wo na een bepaald aantal jaren sterk uiteen. Ook als men onderscheid maakt tussen studies met een nominale studieduur van vier en vijf jaar. Tot de laatste groep behoren de meeste studies binnen de richtingen *natuurwetenschappen, wiskunde en informatica, techniek, industrie en bouwkunde* en *landbouw en diergeneeskunde*. Bij de vierjarige studies varieert het percentage afgestudeerden voor studenten met vwo als vooropleiding uit cohort 2001 na zes jaar van 47 procent voor *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst* bij de mannen tot 72 procent voor *sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten* bij de vrouwen. Bij de vijfjarige studies loopt dit percentage voor studenten met vwo als vooropleiding uit cohort 2000 na zeven jaar uiteen van 55 procent voor *techniek, industrie en bouwkunde* bij de mannen tot 84 procent voor *landbouw en diergeneeskunde*

bij de vrouwen. Bij alle studierichtingen is het studierendement van vrouwen gemiddeld hoger dan van mannen.

5.4.4 Afgestudeerden voor het eerste einddiploma¹⁾ in het voltijd wo²⁾ met vwo als vooropleiding (cohort 2001 na 6 jaar en 2000 na 7 jaar)

¹⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding. De categorie 'persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid' is in deze grafiek niet vermeld omdat het aantal afgestudeerden in deze studierichting te klein is om daar betrouwbare cijfers over te geven.

²⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

In het voltijd-wo had van cohort 2001 na zes jaar twee derde van de vwo-instroom een eerste einddiploma in het hoger onderwijs behaald: 58 procent van de mannen en 77 procent van de vrouwen. Van de autochtone studenten uit deze jaargroep had op dat moment 70 procent het doctoraaldiploma of bachelordiploma op hbo- of wo-niveau op zak. De westerse en niet-westerse allochtonen bleven daar met respectievelijk 60 en 54 procent duidelijk bij achter. Bij laatstgenoemden liep het rendement uiteen van 49 procent bij de Turken tot 58 procent bij de studenten uit de categorie 'overige niet-westerse allochtonen'. In het voltijd-wo had van cohort 2001 na zes jaar 6 procent het hoger onderwijs zonder diploma verlaten. Vooral Antillianen en Arubanen stopten voortijdig met hun studie. Bij de vierjarige opleidingen was de uitval het laagst bij *gezondheidszorg en welzijn* en bij de vijfjarige opleidingen bij *landbouw en diergeneeskunde* en *techniek, industrie en bouwkunde*. In het zevende jaar stond in het voltijd-wo van cohort 2001 nog 26 procent van de vwo-instroom ingeschreven bij het hoger onderwijs.

Meer beroepsdiploma's en promoties

Voor bepaalde beroepen is met het behalen van het doctoraal- of masterdiploma de universitaire opleiding nog niet voltooid. Zo moet voor geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde, farmacie en alle universitaire lerarenopleidingen een afsluitend beroepsexamen worden afgelegd. In 2006/'07 is het aantal afgestudeerden voor deze studies in vergelijking met een jaar daarvoor iets toegenomen. Er werden toen ruim 3 200 beroepsdiploma's uitgereikt. Daarnaast promoveerden er bijna 3 200 personen. Dat is 6 procent meer dan in het voorgaande studiejaar. In de afgelopen zes jaar is vooral het aantal vrouwelijke gepromoveerden sterk gestegen. In 2006/'07 vond bijna een derde van de promoties bij de faculteit geneeskunde plaats.

Veel veranderingen bij de theologische universiteiten

Behalve de bijna 213 duizend ingeschrevenen aan de reguliere universiteiten, volgden in 2007/'08 ook nog eens een kleine duizend studenten een studie aan een theologische universiteit of aan de Universiteit voor de Humanistiek. Dit aantal is veel hoger dan in het voorgaande jaar omdat in 2007/'08 de theologische universiteit Kampen is gefuseerd met het Theologisch Wetenschappelijk Instituut Leiden. Voorheen kwam dit instituut niet voor in de enquête van het CBS. Daarentegen is het aantal ingeschrevenen bij de theologische universiteiten en de Universiteit voor de Humanistiek duidelijk lager dan in de jaren vóór 2006/'07. Dit komt doordat de theologische universiteit van Utrecht en Tilburg vanaf het studiejaar 2006/'07 beide zijn opgegaan in de reguliere universiteit van Tilburg. Door deze veranderingen is het niet goed mogelijk om aan te geven of het aantal studenten bij de vier overgebleven instellingen is toe- of afgenomen. In 2007/'08 stonden er iets meer mannen dan vrouwen ingeschreven. Twee op de drie ingeschrevenen studeerde theologie, de overigen humanistiek. In 2006/'07 kregen 70 studenten een diploma als bewijs dat ze geslaagd waren voor een van deze doctoraal- of masterstudies. Daarnaast rondden nog eens 15 studenten hun proefschrift bij deze instellingen succesvol af.

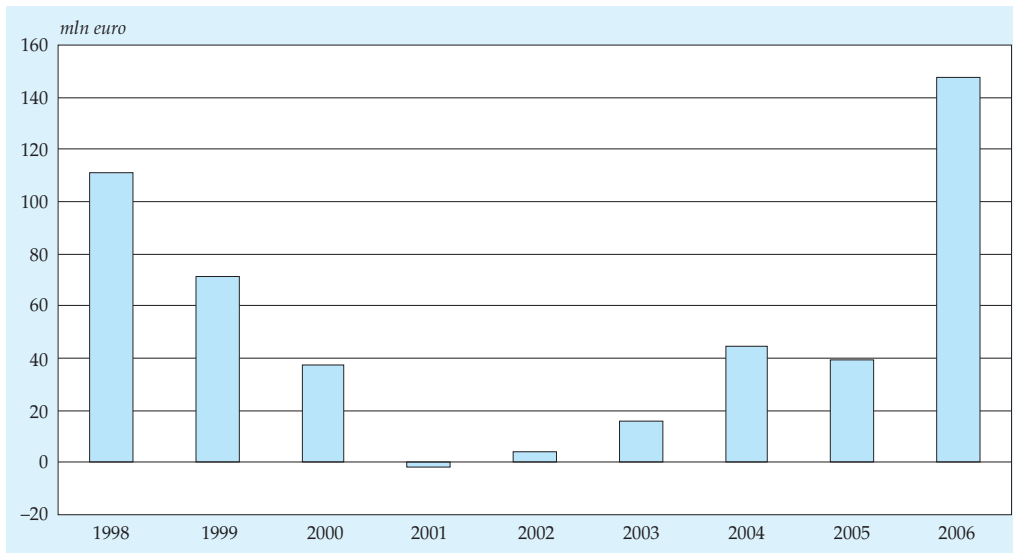
5.5 Uitgaven en inkomsten wetenschappelijk onderwijs

5.5.1 Baten en lasten wetenschappelijk onderwijs

Exploitatieresultaat universiteiten fors toegenomen

In 2006 bedroeg het exploitatieresultaat van de universiteiten 147 miljoen euro. Dat is ruim 100 miljoen hoger dan in 2005. Het beeld is hiermee anders dan bij de overige onderwijssectoren, waar sprake is van dalende exploitatieoverschotten. Dit positieve beeld wordt veroorzaakt doordat alle belangrijke inkomstenbronnen van universiteiten (rijksbijdragen, collegegelden en werk voor derden) harder stegen dan de uitgaven.

5.5.1 Exploitatieresultaat van instellingen in het wetenschappelijk onderwijs

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

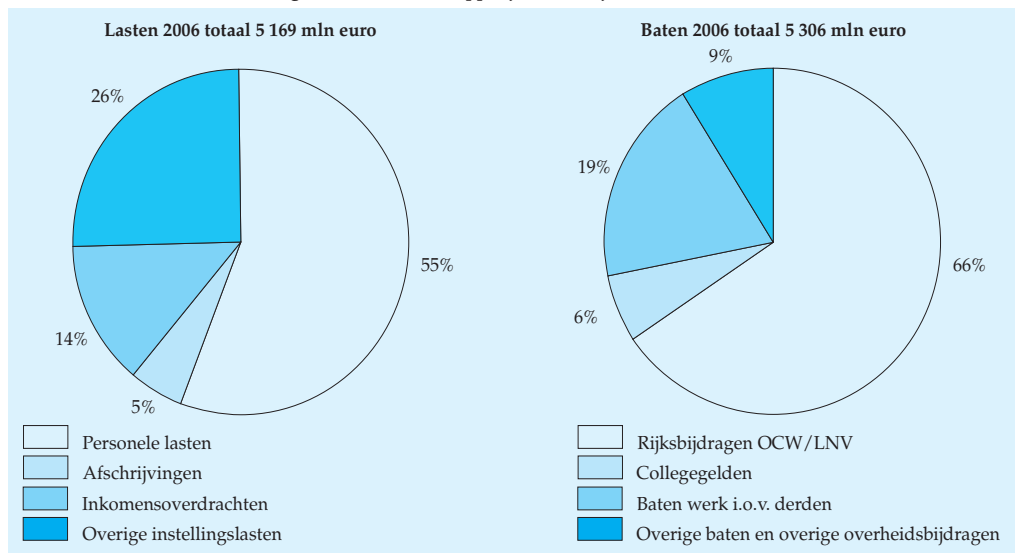
Personeelslasten gedaald

De zeer gematigde lastenstijging is vooral terug te voeren op de ontwikkeling van de personele lasten (hoofdzakelijk lonen, salarissen en sociale lasten). Deze lasten daalden zelfs ten opzichte van 2005, met 2 procent. Dit komt deels door een daling in het onderwijsondersteunend personeel en door lagere toevoegingen voor wachtgeldvoorzieningen. Het aandeel van de personele lasten in de totale lasten is overigens lager dan bij de andere onderwijssectoren doordat bij de wo-instellingen ook omvangrijke inkomensoverdrachten voorkomen. Deze overdrachten hebben grotendeels betrekking op (doorbetaling van) de rijksbijdragen voor academische ziekenhuizen en universitaire medische centra. Deze rijksbijdragen worden voornamelijk gebruikt voor de bekostiging van de werkplaatsfunctie die zij vervullen voor de universiteiten.

Ontwikkeling rijksbijdragen stabiel

Twee derde deel van de baten kwam in 2006 voor rekening van de rijksbijdragen. Ten opzichte van een jaar eerder namen de rijksbijdragen met 3 procent toe. De ontwikkeling bleef daarmee gelijk aan het gemiddelde in de periode 2000–2005. De verdeling van de rijksbijdragen over de universiteiten is voor een deel afhankelijk van prestatie-indicatoren, zoals het aantal eerstejaars studenten, het aantal behaalde diploma's en het aantal promoties. Het overige deel van de rijksbijdragen wordt onafhankelijk van prestatie-indicatoren vastgesteld en toegewezen. Voor dit deel vindt jaarlijks een correctie plaats voor de ontwikkeling van de loonkosten, de prijsontwikkeling, de studentenontwikkelingen en eventuele beleidsmatige bijstellin-

5.5.2 Baten en lasten van instellingen in het wetenschappelijk onderwijs, 2006

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

gen vanuit het Ministerie van OCW. De universiteiten beschikken over bestedingsvrijheid binnen de wettelijke taken. Zij kunnen zelf prioriteiten bepalen en de toegewezen middelen schuiven tussen onderwijs en onderzoek. In het jaarverslag moeten de wo-instellingen aan het Ministerie van OCW (of het Ministerie van LNV) verantwoording afleggen over de ontvangen rijksbijdragen en het gevoerde beleid van de instelling.

Academische ziekenhuizen

In de rijksbijdragen aan de universiteiten is een deel inbegrepen dat bestemd is voor academische ziekenhuizen. Via een inkomenoverdracht worden deze gelden door de universiteiten doorgegeven aan de betreffende ziekenhuizen die bijdragen besteden aan onderzoek en onderwijs. De academische ziekenhuizen vervullen de onderzoeksfunctie en werkplaatsfunctie namens de medische faculteiten van de universiteiten. Op de werkplaats komen aankomende medici met de dagelijkse praktijk van de geneeskunde in aanraking. Ook vervullen de academische ziekenhuizen met de medische faculteiten een onderzoeksfunctie. Steeds meer medische faculteiten fuseren overigens met academische ziekenhuizen tot zogeheten universitaire medische centra (UMC). Dit bemoeilijkt de vergelijking van de universitaire cijfers, omdat de universiteiten in hun jaarrekening verschillende manieren hanteren voor het verantwoorden van hun financiële relaties met de UMC's.

Universiteiten minst afhankelijk van rijksbijdragen

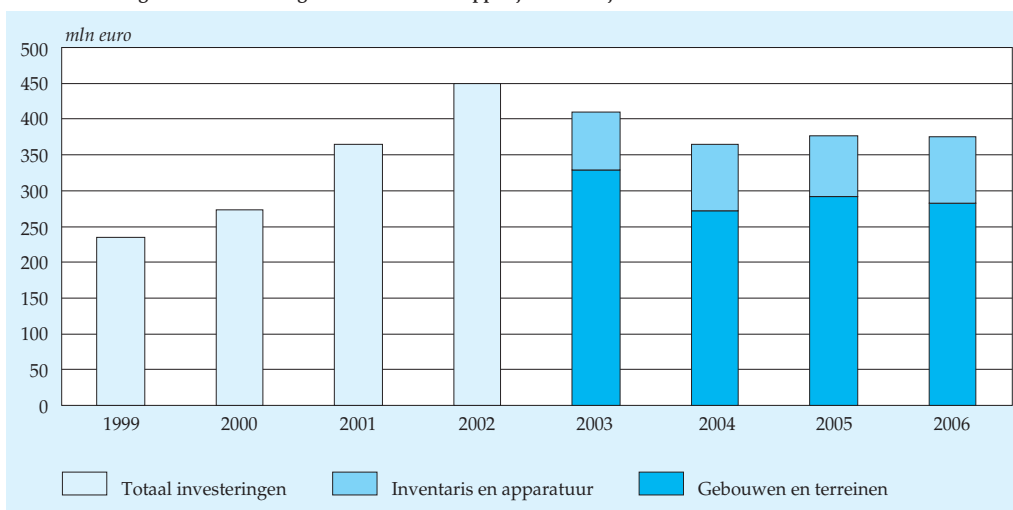
Ten opzichte van andere onderwijssectoren zijn universiteiten minder afhankelijk van rijksbijdragen. Andere inkomstenbronnen, zoals werk in opdracht van derden en collegegelden, zijn voor hen ook belangrijk. In 2006 werd een kwart van de exploitatie gedekt uit deze inkomsten. Het werk voor derden bestaat vooral uit contractonderzoek en contractonderwijs. De baten uit contractonderzoek vormen na de rijksbijdragen de belangrijkste inkomsten. Het wordt gefinancierd door internationale organisaties, nationale overheden, het NWO (Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek), de KNAW (Koninklijke Nederlandse Academie van de Wetenschappen), overige non-profitorganisaties en bedrijven. In 2006 was hiermee een bedrag van 0,8 miljard euro gemoeid.

5.5.2 *Investerings wetenschappelijk onderwijs*

Investerings gelijk gebleven

Universiteiten investeerden in 2006 in totaal 375 miljoen euro (na aftrek verkoop van activa). Doordat zowel de investeringen als de desinvesteringen met ongeveer 100 miljoen euro stegen, bleef het saldo van de investeringen op het niveau van het jaar ervoor. De wo-instellingen zijn eigenaar van de gebouwen en moeten daarom zelf voor investeringen in die gebouwen zorgen. Het Ministerie van OCW biedt via de rijksbijdragen ondersteuning bij de financiering van investeringen in huisvesting.

5.5.3 *Investerings¹⁾ door instellingen in het wetenschappelijk onderwijs*

¹⁾ Investerings: betreft hier het saldo van aanschaf en verkoop van activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.5.3 *Balans wetenschappelijk onderwijs*

Relatief hoge solvabiliteit

De gemiddelde solvabiliteitsratio (quotiënt van het eigen vermogen en het balans-totaal) van de universiteiten bedroeg 55,5 procent en ligt dicht bij de door OCW gestelde bovengrens van 60 procent. De solvabiliteit geeft aan op welke manier de bezittingen zijn gefinancierd. Op het primair onderwijs na, hebben de universiteiten van alle onderwijsinstellingen de hoogste solvabiliteitsratio.

De liquiditeitsratio (quotiënt van vlottende activa en kortlopende schulden) van de universiteiten bedroeg gemiddeld 0,9. Deze score laat zien in hoeverre de instellingen op korte termijn aan hun verplichtingen kunnen voldoen. De grens die door het Ministerie van OCW als gezond wordt aangegeven ligt op minimaal 1.

5.6 *Vergelijking tussen cijfers van het CBS en het Ministerie van OCW*

De cijfers over het hoger onderwijs (ho) zoals die in dit jaarboek staan, zijn gebaseerd op gegevens uit de bestanden van het 'Project één cijfer Hoger Onderwijs'. Het Ministerie van OCW baseert de cijfers die het publiceert op precies dezelfde bestanden als het CBS. Toch zijn er verschillen. Het totaal aantal ingeschrevenen in het ho is wel precies gelijk, maar het aantal ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo) zijn bij het Ministerie van OCW iets lager. Dit komt doordat de OCW-cijfers als gevolg van bekostigingsrichtlijnen gecorrigeerd zijn voor dubbele inschrijvingen. Het gaat daarbij om studenten die zowel bij het hbo als wo zijn ingeschreven. Bij de OCW-cijfers worden de totalen opgeteld voor hbo en wo tot het totaal ho. In dit jaarboek en in de Stat-Line-tabellen van het CBS is dit niet het geval, omdat studenten die zowel een hbo- als een wo-opleiding volgen bij beide onderwijssoorten zijn meegeteld.

Een tweede verschil tussen het CBS en het Ministerie van OCW is de gehanteerde indeling naar studierichting. Het CBS gebruikt de International Standard Classification of Education (ISCED), het Ministerie van OCW een indeling naar HOOP-gebieden. HOOP staat voor Hoger Onderwijs en OnderzoeksPlan.

De indelingen verschillen zodanig dat het niet mogelijk is om een directe aansluit-tabel te maken. Geen enkel ISCED-gebied past integraal in een HOOP-gebied of omgekeerd. De meeste cellen met een groot aantal studenten zijn echter over het algemeen goed te verklaren. Zo zitten in het studiejaar 2007/'08 de studenten uit het HOOP-gebied *onderwijs* praktisch allemaal in het ISCED-gebied *onderwijs*. Omgekeerd is dat niet zo. Ruim 14 duizend ingeschrevenen uit het ISCED-gebied *onderwijs* worden in de HOOP-indeling onder *gedrag en maatschappij* geteld; dit zijn studenten in de pedagogische studies en onderwijskunde. Het HOOP-gebied *land-*

bouw en natuurlijke omgeving is bij de ISCED-gebieden verdeeld over verschillende categorieën. Dit komt voornamelijk doordat alle studies aan de Wageningen Universiteit tot het HOOP-gebied *landbouw en natuurlijke omgeving* worden gerekend. De meer sociaal-economische en bedrijfskundige studies in Wageningen worden bij de ISCED-gebieden tot de *sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten* gerekend, terwijl studies als biotechnologie, voedingsmiddelentechnologie en tuinen landschapsinrichting onder *techniek, industrie en bouwkunde* vallen. Daarnaast wordt diergeneeskunde uit het ISCED-gebied *landbouw en diergeneeskunde* bij de HOOP-gebieden tot *gezondheidszorg* gerekend. Ook het HOOP-gebied *techniek* is bij de ISCED-gebieden verdeeld over de verschillende categorieën. Hierbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan grafische en industriële vormgeving en 'kunst en techniek' die onder *taalwetenschappen, geschiedenis en kunst* vallen, technische bedrijfskunde en bestuurskunde die tot de *sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten* worden gerekend en biomedische technologie en medisch laboratoriumonderzoek die deel uitmaken van *gezondheidszorg en welzijn*. Het ISCED-gebied *persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid* tenslotte, kent geen vergelijkbare categorieën bij de HOOP-indeling en is dus verdeeld over de verschillende gebieden. Het zwaartepunt ligt in het HOOP-gebied *economie*.

5.7 Toelichting

In 1993 werd de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) ingevoerd. Deze wet regelt het hoger beroepsonderwijs, het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek en het onderwijs van de Open Universiteit. Hoger beroepsonderwijs (hbo) wordt gegeven aan reguliere en aangewezen hogescholen, wetenschappelijk onderwijs (wo) aan reguliere en aangewezen universiteiten.

Reguliere hogescholen en universiteiten worden door de overheid bekostigd. Zij zijn gebonden aan het wettelijk vastgestelde collegegeld. Studenten hebben recht op studiefinanciering. Aangewezen hogescholen en universiteiten zijn particuliere instellingen die wettelijk erkende opleidingen aanbieden. Zij ontvangen geen bekostiging van de overheid en kunnen zelf de hoogte van hun collegegeld vaststellen. Voor de wettelijk erkende opleidingen die zij aanbieden, hebben de studenten recht op studiefinanciering. De aangewezen instellingen moeten voor die erkende opleidingen aan dezelfde eisen voldoen als de reguliere hogescholen en universiteiten.

De cijfers in dit hoofdstuk hebben uitsluitend betrekking op het door de overheid bekostigde hoger onderwijs. Aangewezen instellingen blijven dus buiten beschouwing. Uitzondering is dat er bij het wo een tabel is opgenomen met gegevens van de aangewezen theologische universiteiten en de Universiteit voor de Humanistiek. In dit hoofdstuk gaat het bovendien alleen om wettelijk erkende opleidingen. Dat zijn

opleidingen die opgenomen zijn in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO).

Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het zogenoemde bachelor-masterstelsel (BaMa) ingevoerd. Als gevolg daarvan zijn de meeste reguliere hbo-opleidingen omgezet in bacheloropleidingen van 4 jaar en zijn de wetenschappelijke opleidingen opgedeeld in een bachelorfase (3 jaar) en een daarop aansluitende masterfase (1 of 2 jaar). Om de instroom in het hoger onderwijs te vergroten, kunnen studenten in het hoger beroepsonderwijs vanaf 2006/'07 ook voor een associate degreeprogramma kiezen. Dit is een tweejarige opleiding binnen een hbo-bacheloropleiding die wordt afgesloten met een (nieuwe) wettelijke graad.

Studenten of ingeschrevenen aan de reguliere hogescholen en universiteiten zijn degenen die hun collegegeld of examengeld hebben betaald en van wie de inschrijvingsprocedure is voltooid.

Afgestudeerden zijn degenen die met goed gevolg een afsluitend examen in het hbo of wo hebben afgelegd. Bij het hbo gaat het daarbij om een examen voor de hoofd-fase van een opleiding 'oude stijl', een bacheloropleiding, een associate degree-programma of een vervolgopleiding. Bij het wo gaat het om een examen voor een doctoraalopleiding, een bachelor- of masteropleiding, een afsluitend beroeps-examen of een promotie. Bij de promoties worden de mensen geteld die hun proefschrift hebben afgerond en het doctoraat hebben behaald.

Bij de studierichtingen in het hoger onderwijs is gebruik gemaakt van de International Standard Classification of Education (ISCED) van de Unesco. Deze classificatie maakt het mogelijk onderwijsprogramma's internationaal te vergelijken. Omdat de classificatie in het hbo en het wo hetzelfde is, zijn ook uitkomsten voor het totale hoger onderwijs naar studierichting gepresenteerd.

In dit hoofdstuk is het aantal ingeschrevenen en geslaagden gebaseerd op uitkomsten van het 'Project één cijfer Hoger Onderwijs'. In dit project werken het CBS, de Informatie Beheer Groep (IBG), de HBO-raad, de Vereniging van Universiteiten (VSNU), Cfi en het Ministerie van OCW samen om bij publicaties over het hoger onderwijs dezelfde bronbestanden te gebruiken en met uniforme definities en berekeningsmethoden tot een gecoördineerde telling te komen. De tabellen over de promoties en de theologische universiteiten en de Universiteit voor de Humanistiek zijn gebaseerd op CBS-enquêtes. De jaarcijfers over ingeschrevenen en eerstejaars-studenten hebben uitsluitend betrekking op degenen die op de peildatum 1 oktober in een bepaald studiejaar in het bronbestand voorkwamen. Bij de cijfers over de afgestudeerden en studierendementen gaat het om een volumetelling. Bij de afgestudeerden wil dat zeggen dat in een bepaald studiejaar alle afgestudeerden zijn meegeteld, ongeacht de datum waarop ze het diploma in de loop van dat studie-

jaar hebben behaald. Bij de studierendementen houdt de volumetelling in dat in een bepaald jaar alle eerstejaarsstudenten zijn meegeteld, ongeacht de datum waarop zij in de loop van dat studiejaar voor het eerst stonden ingeschreven.

6. Levenlang leren

In 2007 nam 16,6 procent van de Nederlandse bevolking van 25 tot 65 jaar deel aan enige vorm van opleiding of cursus. In 2006 namen 1,3 miljoen mensen van 15 tot 65 jaar deel aan het post-initiële onderwijs. Het aantal deelnemers aan de Open Universiteit is de afgelopen twaalf jaar sterk teruggelopen.

Het (blijven) leren van volwassenen wordt steeds vanzelfsprekender. In een maatschappij die constant in beweging is en waar technologieën elkaar in snel tempo opvolgen, is het van groot belang dat de mensen zich blijven bijscholen; zowel ten behoeve van het werk, als voor particuliere doeleinden. In dit hoofdstuk wordt de Europese indicator voor Life-long learning gepresenteerd, evenals de Nederlandse indicator voor post-initieel onderwijs. Daarnaast komt ook de deelname aan de Open Universiteit aan de orde.

Life-long learning: Nederland behoort in Europa tot de subtop

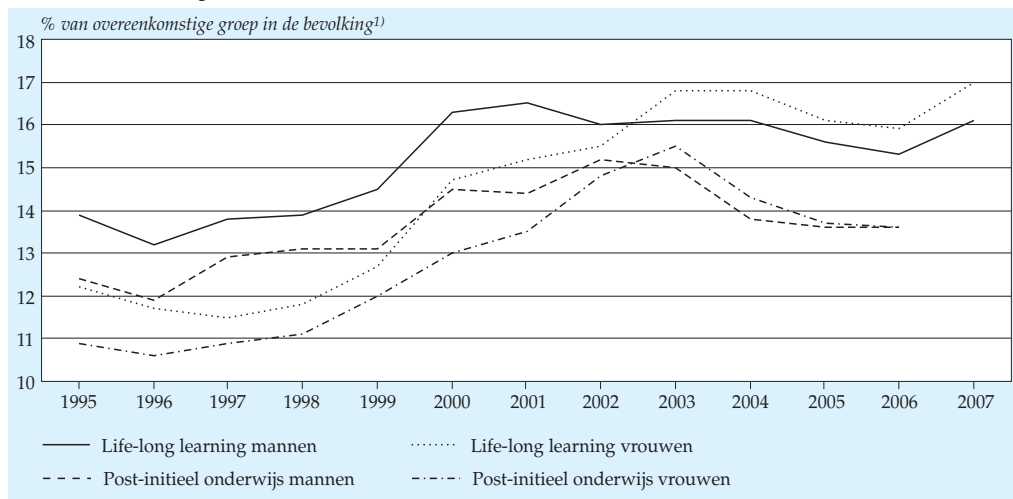
Eén van de zogenaamde Lissabondoelstellingen is dat in 2010 in heel Europa 12,5 procent van de bevolking van 25 tot 65 jaar deelneemt aan enige vorm van opleiding of cursus; zowel werkgerelateerde- als vrijetijdscursussen. De Nederlandse regering heeft zichzelf een ambitieuzer doel gesteld en streeft naar een deelname van 20 procent in 2010. Nederland voldoet al jaren ruim aan de Lissabonnorm voor levenlang leren van 12,5 procent, maar de Nederlandse norm voor 2010 was in 2007 nog niet gehaald. Van de Nederlandse bevolking van 25 tot 65 jaar volgde dat jaar 16,6 procent een opleiding of cursus. Dat was iets hoger dan het percentage van het jaar ervoor.

Europese landen die hoog scoren op de indicator zijn de Scandinavische landen, het Verenigd Koninkrijk en de niet-EU-landen Zwitserland en IJsland. Nederland behoort tot de subtop. Andere landen in onze regio, zoals Duitsland, België en Frankrijk hadden voor 2007 een deelnamepercentage van rond de 7,5. In de meeste Europese landen volgen relatief meer vrouwen dan mannen een opleiding of cursus. Dit geldt de laatste jaren ook voor Nederland.

Deelname post-initieel onderwijs iets lager dan life-long learning

De Europese indicator voor 'life-long learning' is een vrij ruwe maat. Iedereen van 25 tot 65 jaar die deelneemt aan een opleiding of cursus wordt meegeteld. In de indicator zijn dus ook de wat trage studenten van hbo en wo en een enkele mbo-leerling opgenomen, die nog in hun initiële schoolloopbaan bezig zijn. Terwijl bijvoorbeeld een 24-jarige die een bedrijfsopleiding volgt niet wordt meegenomen. Het CBS heeft daarom de indicator post-initieel onderwijs ontwikkeld. Hierin wordt de deelname aan opleidingen weergegeven na toetreding in de maatschappij, dus nadat men het initiële onderwijs heeft verlaten.

6.1 Ontwikkeling van de indicatoren life-long learning (25-64jaar) en post-initieel onderwijs (15-64 jaar) in Nederland naar geslacht

¹⁾ Post-initieel onderwijs: % van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt.

Bron: Eurostat, CBS-Onderwijsstatistieken.

Beide indicatoren, life-long learning en post-initieel onderwijs, laten voor Nederland over de jaren eenzelfde verloop zien. De indicator voor post-initieel onderwijs ligt steeds op een wat lager niveau dan de life-long learning indicator. Ook de verschillen tussen de deelname van mannen en vrouwen geven in beide indicatoren eenzelfde beeld. De grootste verschillen tussen beide indicatoren zijn te vinden in de jongere leeftijdscategorieën.

1,3 miljoen deelnemers aan post-initieel onderwijs

De deelname aan het post-initieel onderwijs steeg van 1,1 miljoen deelnemers in 1995 tot 1,3 miljoen deelnemers in 2006. In 2003 werden de meeste deelnemers geteld, namelijk 1,5 miljoen. Als percentage van de bevolking van 15 tot 65 jaar die geen initieel onderwijs meer volgt, was de deelname in 1995 11,6 procent, in 2003 15,2 procent en in 2006 13,6 procent. De afname tussen 2003 en 2006 geldt over de hele linie, ongeacht de soort opleiding of specifieke kenmerken van de deelnemers. Alleen de werkloze beroepsbevolking volgde in 2006 relatief iets vaker een post-initiële opleiding dan in 2003.

Grote verschillen bij deelnemers

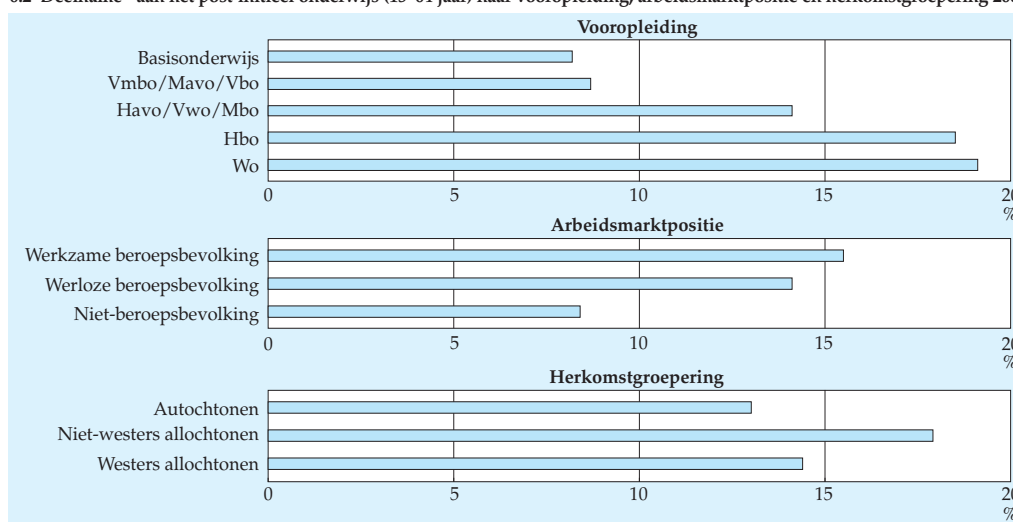
In de deelname aan het post-initieel onderwijs zijn grote verschillen te constateren naar leeftijd. Hoe ouder de Nederlander, hoe lager de deelname aan opleidingen en cursussen. In 2006 volgde ruim 20 procent van de 15- tot 30-jarigen een post-initiële opleiding. Van de 30- tot 35-jarigen was de deelname 17 procent en van de 35- tot

45-jarigen rond de 15 procent. Daarboven neemt het percentage verder af tot 4,6 bij de 60- tot 65-jarigen.

Allochtonen volgden in de hele periode van onderzoek vaker een post-initiële opleiding dan autochtone Nederlanders. Met name de niet-westerse allochtonen. Dit komt doordat zij veel opleidingen doen die te maken hebben met de inburgering en het leren van Nederlands.

Mensen die al een hoger opleidingsniveau hebben, namen vaker deel aan post-initieel onderwijs dan mensen met een laag opleidingsniveau. Bovendien is de deelname van mensen met een wo-opleiding sinds 1995 behoorlijk toegenomen (van 15,7 procent in 1995 tot 19,1 procent in 2006). De overige groepen groeiden veel minder hard.

6.2 Deelname¹⁾ aan het post-initieel onderwijs (15-64 jaar) naar vooropleiding, arbeidsmarktpositie en herkomstgroepering 2006

¹⁾ Als percentage van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Grootste deel post-initieel onderwijs heeft te maken met werk

Mensen die niet behoren tot de beroepsbevolking volgen veel minder vaak een post-initiële opleiding dan mensen die werkloos zijn of per week een baan hebben van 12 uur of meer. Deze laatste groep, de werkzame beroepsbevolking, volgde weer iets vaker een opleiding of cursus dan de werkloze beroepsbevolking.

Het merendeel van de opleidingen en cursussen is arbeidsmarkt gerelateerd, maar dit aandeel lijkt wat af te nemen, namelijk van 87 procent in 2000 en 88 procent in

2001 tot 82 procent in 2006. Als belangrijkste motivatie voor het volgen van de opleiding of cursus worden 'om bij te blijven' genoemd en 'om ander werk te kunnen doen', in 2006 respectievelijk 30 en 26 procent. Voor een op de vijf deelnemers was de opleiding of cursus verplicht en maar iets minder deelnemers noemden als reden 'om promotie te kunnen maken'. De reden van promotie wordt overigens vaker door mannen dan door vrouwen genoemd.

Deelname Open Universiteit sterk gedaald

Een voorbeeld van een instelling waar mensen vooral post-initieel een opleiding volgen is de Open Universiteit. Het aantal personen dat een opleiding volgt via de Open Universiteit is de afgelopen twaalf jaar sterk gedaald. In 2008 stonden bij deze instelling nog geen 14 duizend studenten ingeschreven. Dat is ongeveer de helft van het aantal studenten in 1995. Bijna 70 procent van de studenten volgde de Open Universiteit om een diploma te halen in het hoger onderwijs. De overige deelnemers deden één of meerdere cursussen of wisten nog niet of ze door zouden gaan voor een volledig hbo- of wo-diploma. Van alle deelnemers aan de Open Universiteit had meer dan de helft minimaal hbo als vooropleiding en zes op tien deelnemers had een betaalde baan.

Toelichting

Tot het post-initieel onderwijs wordt alle deeltijdonderwijs gerekend, plus het voltijdonderwijs als in de periode daarvóór de onderwijsloopbaan van deze persoon voor ten minste vijf jaar is onderbroken. De indicator wordt uitgedrukt als percentage van de bevolking van 15 tot 65 jaar die geen initieel onderwijs volgt. Scholieren en studenten blijven dus buiten beschouwing. De Europese indicator voor life-long learning heeft een ondergrens van 25 jaar. Beide indicatoren, post-initieel onderwijs en de Europese life-long learning, worden bepaald met behulp van de EBB. Eurostat krijgt direct na afloop van het enquêtejaar een bestand waarop zij haar eigen analyse uitvoert.

De indicator post-initieel onderwijs is berekend voor de jaren 1995 tot en met 2006. In 2000 is sprake van een kleine breuk door een veranderde vraagstelling in de EBB en vanaf 2003 is een deel van het voltijdonderwijs meegenomen in het post-initieel onderwijs. Het CBS heeft in 2008 een nieuwe weging voor de jaarcijfers ontwikkeld. In verband met deze revisie waren de herziene cijfers voor 2000–2006 en de nieuwe cijfers voor 2007 te laat beschikbaar om nog in dit jaarboek op te kunnen nemen.

De vragen naar de redenen voor deelname aan een opleiding of cursus zijn niet gesteld aan deelnemers aan reguliere voltijddopleidingen. Een reguliere voltijddopleiding is een voltijdse opleiding die minimaal een jaar duurt.

7. Uitgaven voor onderwijs

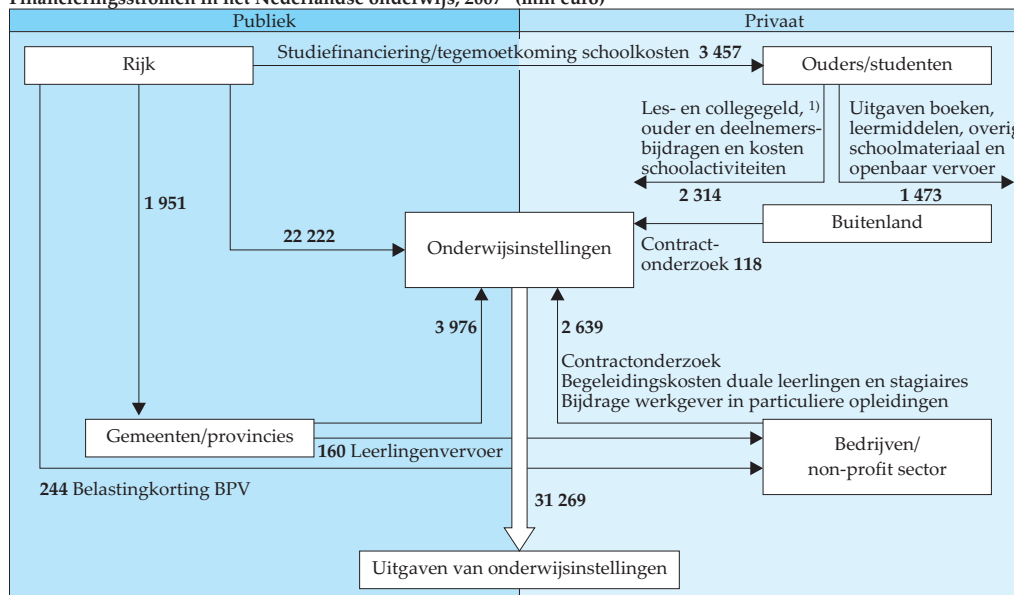
De onderwijsuitgaven zijn in 2007 toegenomen, maar wel minder dan in de afgelopen jaren. De uitgaven aan het middelbaar beroepsonderwijs stegen het meest, door extra uitgaven van de overheid en het bedrijfsleven. Het aandeel van de totale onderwijsuitgaven in het bruto binnenlands product is echter gedaald.

7.1 Kerncijfers

Onderwijsinstellingen ontvingen ruim 31 miljard euro

In 2007 besteedden overheid, bedrijven, huishoudens en organisaties in het buitenland samen 31,3 miljard euro aan de Nederlandse onderwijsinstellingen. Het Rijk was de belangrijkste financier binnen de overheid. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en andere ministeries, zoals het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), gaven in totaal 24,2 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Van dit geld stroomde 92 procent rechtstreeks naar de

Schema 7.1
Financieringsstromen in het Nederlandse onderwijs, 2007* (mln euro)

¹⁾ De lesgelden worden in dit overzicht als betalingen van ouders/studenten aan de onderwijsinstellingen beschouwd, ook al worden ze geïnd door het Rijk. Het Rijk is in feite alleen een doorgeefluik van het geld tussen ouders/studenten en de onderwijsinstellingen.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

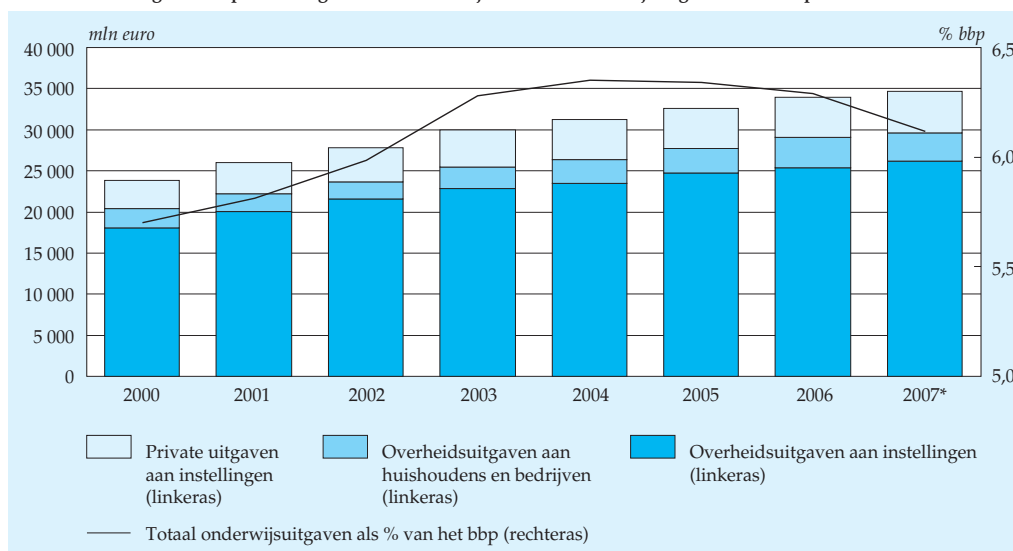
instellingen, de rest kwam via de gemeenten bij de instellingen terecht. Doordat steeds meer gemeenten hun scholen voor openbaar onderwijs laten verzelfstandigen, wordt een steeds groter deel van de gelden direct door het Rijk aan de onderwijsinstellingen verstrekt. Voor niet-verzelfstandigde instellingen verloopt de geldstroom nog van het Rijk via de gemeenten naar de onderwijsinstellingen. Naast de uitgaven aan onderwijsinstellingen, verstrekte het Rijk 3,5 miljard euro aan studiefinanciering en tegemoetkoming in de schoolkosten aan studenten en scholieren.

De private sector heeft in 2007 5,1 miljard euro aan onderwijsinstellingen besteed. Bedrijven (inclusief instellingen in de non-profit sector) gaven 2,6 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Ruim 70 procent van dit geld werd besteed aan de begeleiding van duale leerlingen en stagiaires. Huishoudens betaalden 2,3 miljard euro aan onderwijsinstellingen. Daarnaast gaven ze buiten de onderwijsinstellingen nog eens 1,5 miljard euro uit aan boeken, materialen en reiskosten voor openbaar vervoer. Organisaties in het buitenland, zoals de Europese Unie, gaven 0,1 miljard euro uit aan contractonderzoek dat door universiteiten werd uitgevoerd.

Aandeel onderwijsuitgaven in bbp gedaald

De uitgaven van overheid, bedrijven, huishoudens en het buitenland zijn in 2007 ten opzichte van een jaar eerder met 2,2 procent toegenomen. Gecorrigeerd voor inflatie bedroeg de stijging 0,6 procent. Uitgedrukt als percentage van het bruto binnen-

7.1 Overheidsuitgaven en private uitgaven aan onderwijs en totale onderwijsuitgaven als % bbp

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

lands product (bbp) zijn de onderwijsuitgaven in 2007 echter met bijna twee tiende procentpunt gedaald naar 6,1 procent. De groei van de uitgaven aan onderwijs blijft daarmee achter bij de groei van de economie.

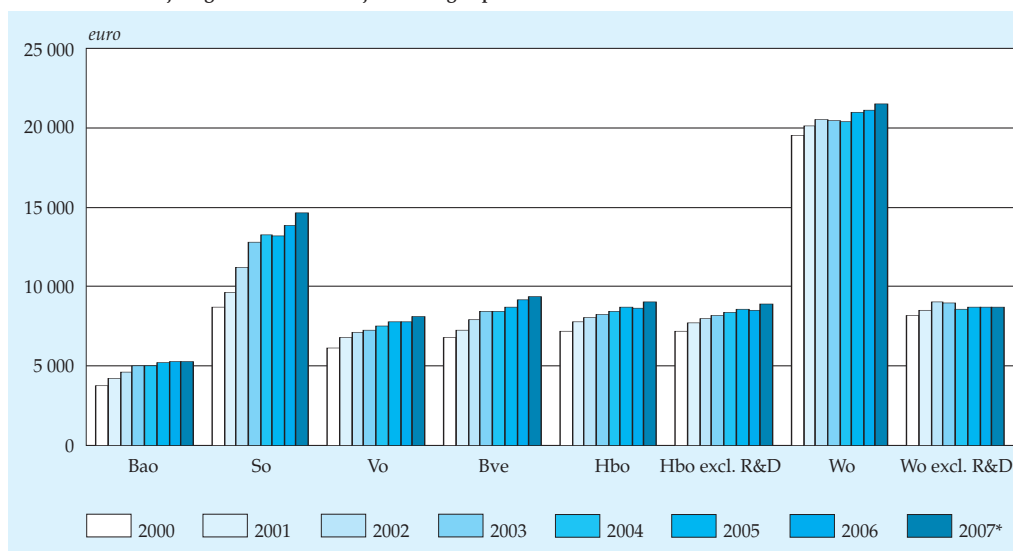
In 2007 werd per hoofd van de bevolking 2 121 euro aan onderwijs uitgegeven. Dat is bijna 620 euro meer dan in 2000, een toename van 41 procent. Gecorrigeerd voor inflatie was de groei echter 19 procent. Het aandeel van de onderwijsuitgaven door de overheid in de totale overheidsuitgaven is gedaald naar 11,7 procent.

Daling uitgaven per student in het wetenschappelijk onderwijs

De uitgaven per leerling in het bve en het speciaal onderwijs zijn in de periode 2000–2007 het meest gestegen. Het Rijk heeft in deze periode haar uitgaven voor deze sectoren verhoogd voor onder andere het bestrijden van voortijdig schoolverlaten, het inrichten van praktijklokalen en in het speciaal onderwijs voor de financiering van de grote toestroom van leerlingen.

Bij de bepaling van de uitgaven per student in het wetenschappelijk onderwijs kan het onderzoek wel of niet meegerekend worden. Inclusief onderzoek zijn de uitgaven per student een stuk hoger: de onderzoeksuitgaven aan de universiteiten maken namelijk 60 procent van de totale uitgaven uit. Het Rijk is de grootste financier van het onderzoek, op afstand gevolgd door bedrijven en organisaties in het buitenland. Ongeacht of het onderzoek aan universiteiten wordt meegenomen, zijn de uitgaven per student in het wetenschappelijk onderwijs gecorrigeerd voor

7.2 Totale onderwijsuitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

inflatie tussen 2000 en 2007 gedaald met 7 tot 10 procent. Deze afname wordt veroorzaakt doordat het aantal studenten aan universiteiten groeit tegenover een relatief lage groei van de rijksbijdrage.

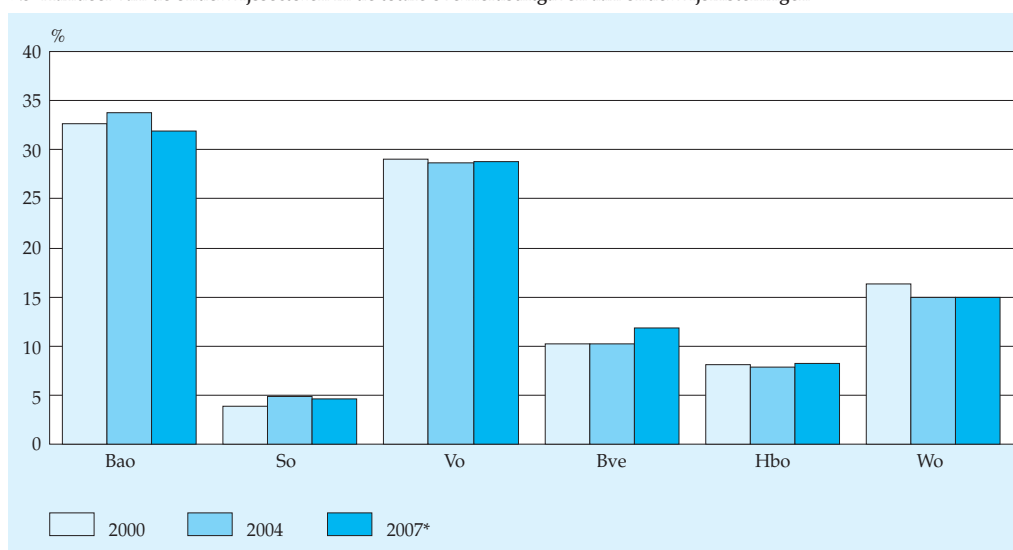
7.2 Overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen

Overheidsuitgaven stijgen vooral voor het bve

In 2007 gaven Rijk, provincies en gemeenten samen 26,2 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen, een stijging van 3,2 procent ten opzichte van 2006. De laatste jaren zijn vooral de uitgaven aan beroepsonderwijs en volwasseneneducatie gestegen: in 2007 met 29 procent ten opzichte van 2004. Dit hangt samen met de toename van het aantal leerlingen. Daarnaast heeft het Rijk ook extra geld beschikbaar gesteld voor bepaalde projecten, zoals de bestrijding van voortijdig schoolverlaten.

In 2007 ging 61 procent van de onderwijsuitgaven naar het basis- en voortgezet onderwijs. Deze sectoren hebben dan ook de meeste leerlingen. De overheid besteedde respectievelijk 8,3 en 7,5 miljard euro aan het basis- en het voortgezet onderwijs. De afgelopen jaren heeft vooral het bve verhoudingsgewijs meer en het basisonderwijs minder geld gekregen.

7.3 Aandeel van de onderwijssectoren in de totale overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

7.3 *Overheidsuitgaven aan huishoudens en bedrijven*

Verdere toename aandeel leningen in de verstrekte studiefinanciering

Het Rijk gaf in 2007 bijna 3,5 miljard euro uit om studenten tegemoet te komen in de kosten van hun studie of opleiding. Dit is 313 miljoen euro minder dan in 2006. Belangrijkste reden voor deze daling is dat het Rijk in 2006 een deel van de OV-studentenkaart voor 2007 heeft vooruitbetaald aan de openbaar vervoerbedrijven (300 miljoen euro).

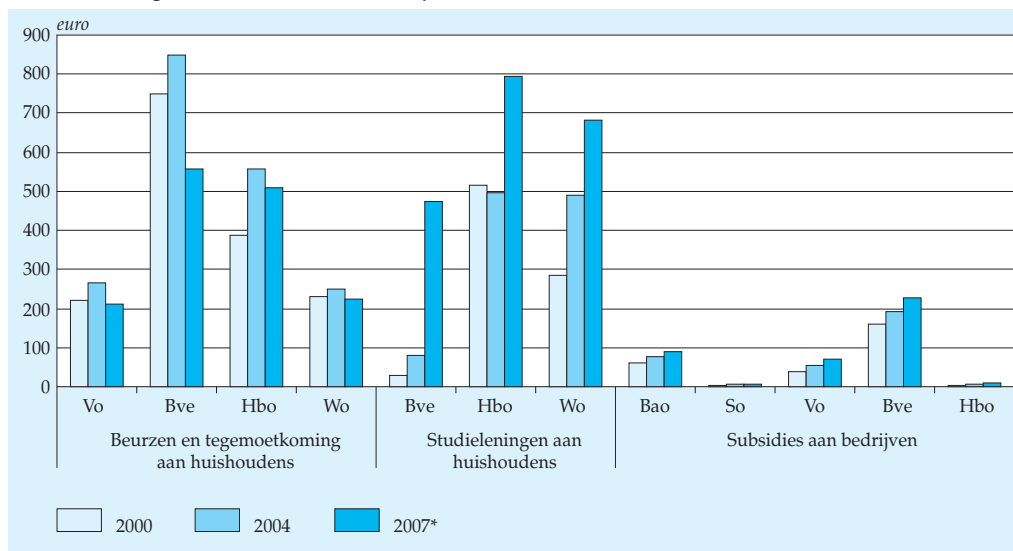
Tussen 2000 en 2007 is een verdere verschuiving opgetreden in de samenstelling van de studiefinanciering: de leningen zijn verder gestegen ten koste van de beurzen. Werd in 2000 nog 34 procent verstrekt in de vorm van een lening, in 2007 was dat al opgelopen naar 56 procent. Dit komt door de introductie van de prestatiebeurs: in 1996 ingevoerd voor nieuwe studenten in het hoger onderwijs en in 2005 ook voor de nieuwe deelnemers van 18 jaar en ouder op niveau 3 en 4 van de beroepsopleidende leerweg (bol). Bij de prestatiebeurs wordt de studiefinanciering in eerste instantie verstrekt als lening. Als een student voldoende studieresultaten behaalt, kan deze vervolgens worden omgezet in een gift. Naast deze zogenaamde voorwaardelijke lening kan een student ook nog een lening aangaan die ongeacht het presteren altijd terugbetaald moet worden. Bovendien bestaat vanaf 2007 de mogelijkheid voor het aanvragen van collegegeldkrediet: een aparte lening om het collegegeld te betalen. Studenten kunnen per jaar een maximumbedrag van vijf maal het wettelijke collegegeld lenen. Ook deze lening moet altijd terugbetaald worden. Van zowel de voorwaardelijke als de onvoorwaardelijke leningen wordt steeds vaker gebruikt gemaakt door studenten. Ook is het gemiddelde bedrag dat een student per jaar leent, gestegen.

Meer subsidies verstrekt voor leerplekken en stageplaatsen

In 2007 heeft de overheid voor ruim 400 miljoen euro subsidies verstrekt aan bedrijven, 20 procent meer dan een jaar eerder. Het gaat om twee soorten subsidies: belastingkorting voor beroepspraktijkvorming en subsidies voor leerlingenvervoer. Bedrijven die plaats bieden aan duale leerlingen en stagiaires kunnen een belastingkorting ontvangen van het Rijk. Deze subsidie is bedoeld om een deel van de kosten van de begeleiding van leerlingen te vergoeden. Bedrijven worden op deze manier gestimuleerd om leerplekken en stageplaatsen beschikbaar te stellen. De korting is vooral van toepassing op het bve. In vergelijking met 2006 is het bedrag aan verstrekte belastingkorting in deze sector in 2007 fors gestegen: met 36 procent.

De gemeenten zijn verantwoordelijk voor het inkopen van leerlingenvervoer bij vervoerders. Het leerlingenvervoer is bestemd voor leerlingen in het basis-, het speciaal- en het voortgezet onderwijs die niet in staat zijn zelfstandig naar school te reizen. De uitgaven van gemeenten aan de vervoersbedrijven worden beschouwd als subsidies. Deze uitgaven zijn licht gestegen in 2007.

7.4 Overheidsuitgaven aan huishoudens en bedrijven

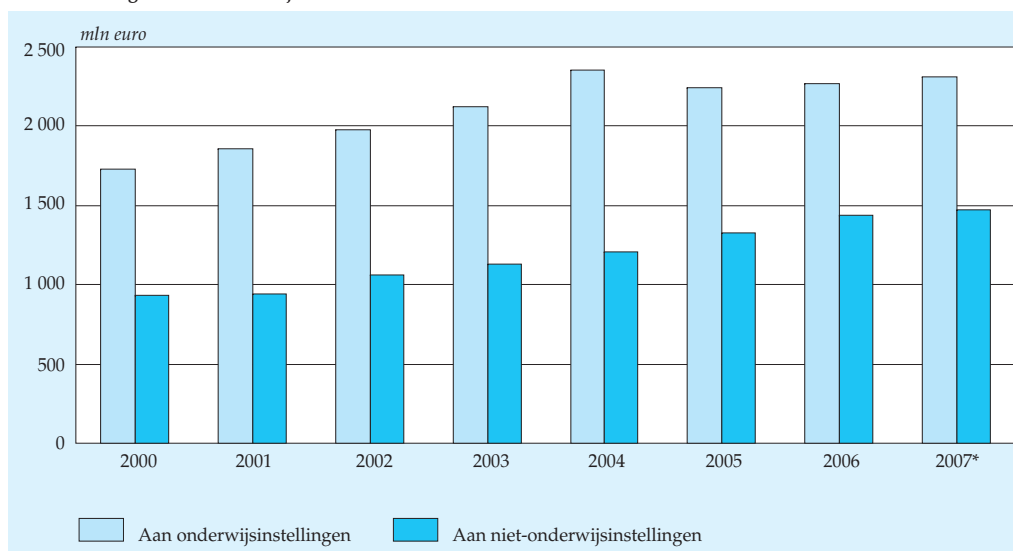
Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

7.4 *Uitgaven van huishoudens voor onderwijs*

Beperkte toename in uitgaven aan schoolkosten door huishoudens

In 2007 betaalden huishoudens 2,3 miljard euro aan de onderwijsinstellingen, ruim 2 procent meer dan het jaar ervoor. Het betreft uitgaven aan les- en collegegeld,

7.5 Private uitgaven aan onderwijs: door huishoudens

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

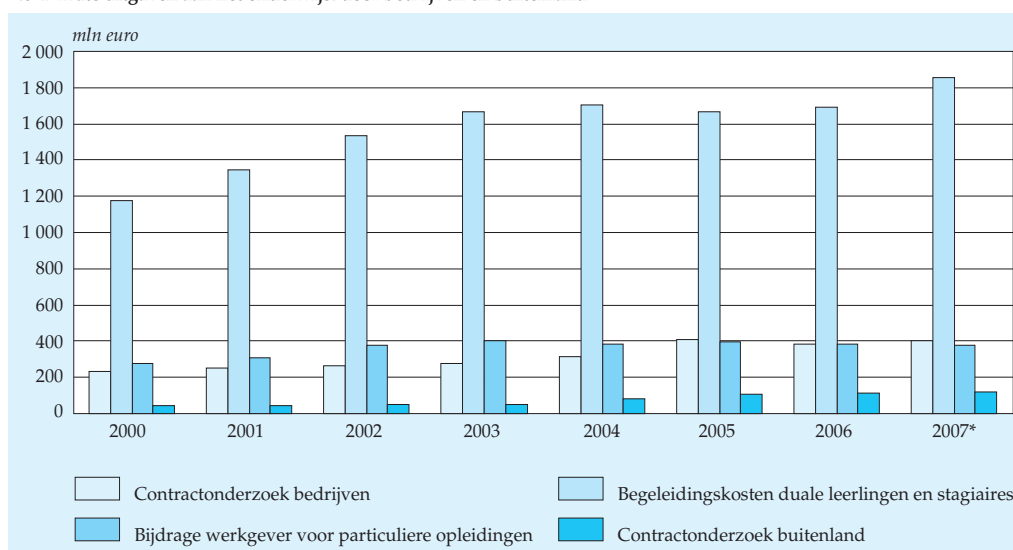
ouder- en deelnemersbijdragen en geld voor schoolactiviteiten. Huishoudens hebben daarnaast uitgaven buiten de onderwijsinstellingen om, voor boeken, overige leermiddelen, schoolmaterialen en reizen van en naar school met het openbaar vervoer. Deze zijn in 2007 met 2 procent gestegen naar een bedrag van bijna 1,5 miljard euro. De totale onderwijsuitgaven van huishoudens zijn de afgelopen jaren relatief hard gestegen. Overigens is in 2005 het lesgeld afgeschaft voor leerlingen in het voortgezet onderwijs en bol-leerlingen jonger dan 18 jaar.

7.5 Uitgaven van bedrijven en buitenland voor onderwijs

Bedrijven besteden fors meer aan opleiding duale leerlingen

De uitgaven van bedrijven aan onderwijsinstellingen zijn in 2007 gestegen met 7 procent en die van organisaties in het buitenland met ruim 4 procent. Het grootste deel van de uitgaven van bedrijven aan onderwijsinstellingen betreft uitgaven in het kader van het duale onderwijs voor de begeleiding van duale leerlingen en stagiaires tijdens het praktijkgedeelte van hun opleiding. In het bve zijn de uitgaven hiervoor het hoogst, in mindere mate komen ze ook voor in het hbo en voortgezet onderwijs. In totaal stegen deze uitgaven in 2007 met 10 procent naar bijna 1,9 miljard euro. Daarnaast geven bedrijven geld uit aan contractonderzoek. De opdrachten tot onderzoek worden vooral geplaatst bij universiteiten en in mindere mate bij hbo-instellingen. De uitgaven van bedrijven voor contractonderzoek zijn in 2007 met 4 procent gestegen.

7.6 Private uitgaven aan het onderwijs: door bedrijven en buitenland

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Als werknemers een werkgerelateerde opleiding volgen aan een particuliere onderwijsinstelling, dragen bedrijven vaak bij in de opleidingskosten. Deze bijdragen zijn in 2007 licht gedaald. Het gaat hierbij om erkende opleidingen van langer dan een half jaar die extern aan een particuliere onderwijsinstelling worden gevolgd door de werknemer.

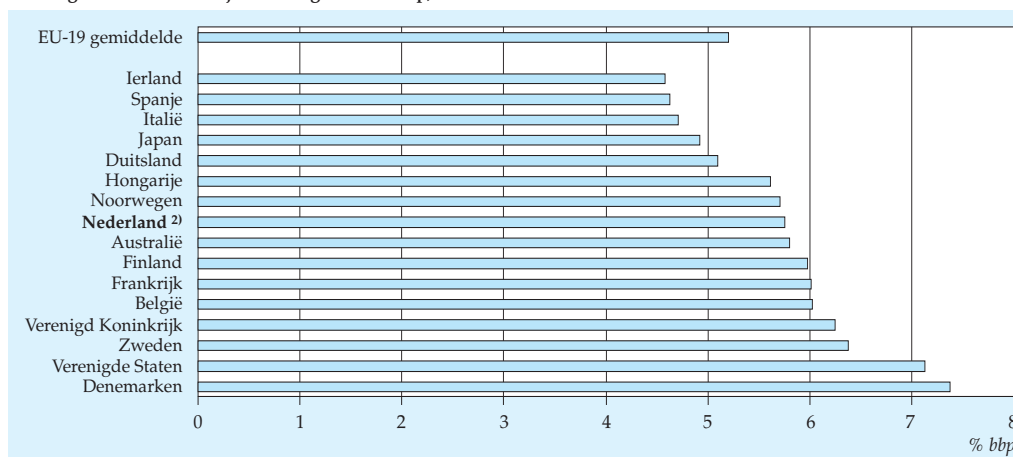
De uitgaven vanuit het buitenland aan onderwijsinstellingen betreffen contractonderzoek dat door universiteiten wordt uitgevoerd. De onderzoeken worden onder andere gefinancierd met subsidieprogramma's van de Europese Unie.

7.6 Internationale vergelijking

Totale uitgaven aan onderwijsinstellingen boven EU-gemiddelde

De totale uitgaven aan onderwijsinstellingen lagen als percentage van het bbp in Nederland in 2005 boven het EU-gemiddelde. Behalve Nederland scoren ook de meeste andere West-Europese landen hoger dan gemiddeld. Het zijn vooral Zuid- en Oost-Europese landen die onder het EU-gemiddelde scoren. Van de ons omringende landen werd in Duitsland een kleiner deel van het bbp aan de onderwijsinstellingen besteed dan in Nederland. België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en de meeste Scandinavische landen gaven een groter deel uit.

7.7 Uitgaven aan onderwijsinstellingen als % bbp, 2005 ¹⁾

¹⁾ De uitgaven zijn exclusief de overheidsuitgaven aan private partijen. Voor Nederland betekent dit exclusief de overheidsuitgaven aan studiefinanciering, leerlingenvervoer en de belastingkorting Beroepspraktijkvorming (BPV).

²⁾ De Nederlandse onderwijsuitgaven zijn gerevisieerd. In de OESO-publicatie zijn de nieuwe cijfers nog niet verwerkt, voor het Jaarboek Onderwijs 2009 wel.

Bron: Education at a Glance - OESO 2008 (Tabel B2.2 blz. 238).

Een recentere vergelijking met andere landen is nog niet mogelijk. Wel wordt opgemerkt dat de Nederlandse onderwijsuitgaven als percentage van het bbp in 2006 en 2007 licht gedaald zijn ten opzichte van 2005.

7.7 Toelichting

De gegevens over de overheidsuitgaven zijn ontleend aan de rekeningen van het Rijk, de provincies, de gemeenten en samenwerkingsverbanden van gemeenten. Ze hebben betrekking op de in het verslagjaar uitgegeven en ontvangen bedragen. De uitkomsten over het jaar 2007 hebben nog een voorlopig karakter omdat sommige gegevensbronnen nog niet (volledig) beschikbaar zijn.

De gegevens over de private uitgaven worden samengesteld uit meerdere bronnen. Gegevens over de uitgaven door huishoudens zijn ontleend aan verschillende schoolkostenonderzoeken en jaarverslagen van gesubsidieerde onderwijsinstellingen. Het Ministerie van OCW laat sinds 1999 de hoogte van de schoolkosten periodiek onderzoeken. De jaarverslagen van gesubsidieerde onderwijsinstellingen worden ook gebruikt om de bijdragen van bedrijven en organisaties in het buitenland vast te stellen, evenals de uitgaven van de onderwijsinstellingen. De omvang van particulier en duaal onderwijs wordt door het CBS bepaald door eigen berekeningen, waarbij onder andere gebruik wordt gemaakt van de enquête beroepsbevolking en van publiek toegankelijke informatie zoals studiegidsen en internet.

De gepresenteerde cijfers zijn berekend volgens door de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) gestandaardiseerde definities. De overheidsuitgaven aan onderwijs zijn verdeeld in de uitgaven aan instellingen en de uitgaven aan bedrijven en huishoudens. Onder de uitgaven aan onderwijsinstellingen vallen de kosten van de onderwijskundige diensten, de aanvullende niet-onderwijskundige diensten (vervoerskosten, studentenvoorzieningen e.d.) en de zogenaamde apparaatskosten. Deze laatste uitgaven hebben betrekking op het bewaken van de kwaliteit van het onderwijs, het voeren van beleid en administratie door ministeries en gemeenten, subsidies aan schoolbegeleidingsdiensten en dergelijke.

De overheidsuitgaven aan bedrijven betreffen bepaalde subsidies en fiscale regelingen. Bij het optellen tot de totale onderwijsuitgaven wordt de belastingkorting Beroepspraktijkvorming niet meegenomen, omdat de uitgaven die bedrijven maken voor beroepspraktijkvorming al worden meegenomen. Op deze manier wordt het dubbeltellen van geldstromen voorkomen. De uitgaven aan huishoudens omvatten de door de overheid verstrekte beurzen en leningen. Door middel van een verdeelmodel wordt berekend welk deel van de verstrekte beurzen door de huishoudens wordt gebruikt om betalingen te verrichten aan onderwijsinstellingen. Dit deel kan namelijk worden beschouwd als publieke subsidies die via de huis-

houdens naar instellingen vloeien. Met deze geldstroom wordt rekening gehouden wanneer de publieke en private uitgaven gesommeerd worden tot een totaal van de onderwijsuitgaven aan instellingen en huishoudens.

De studiefinanciering wordt verstrekt als beurs of als lening. Voor de bepaling wat moet worden toegerekend als leningen wordt hier de internationale OESO definitie gebruikt. In deze definitie worden alle uitgaven die initieel als lening worden verstrekt meegenomen, ongeacht of ze later worden kwijtgescholden of omgezet in een beurs.

Vergeleken met het Jaarboek Onderwijs uit 2007 zijn de onderwijsuitgaven herzien. De cijfers zijn bij de revisie in zijn algemeenheid naar boven bijgesteld.

Het CBS heeft de afgelopen jaren gewerkt aan de verbetering van de financiële gegevens over onderwijs. Enkele ontbrekende onderdelen in de uitgaven voor onderwijs zijn ingevuld en de kwaliteit van de huidige data is sterk verbeterd. De belangrijkste verandering is dat voor de eerste keer data met betrekking tot particuliere onderwijsinstellingen en duale leerbedrijven in de statistiek zijn opgenomen. Daarnaast zijn nu ook de overheidssubsidies aan bedrijven en de onderzoeksuitgaven van universitaire medische centra en het beroepsonderwijs opgenomen.

Meer informatie over de revisie van de statistiek onderwijsuitgaven is te vinden op de website van het CBS onder het thema Onderwijs en vervolgens publicaties.

8. *Onderwijs en maatschappelijke omgeving*

8.1 *Bevolking naar opleidingsniveau en arbeidspositie*

Het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking blijft gestaag toenemen. Een kwart van de 15–65 jarigen had in 2007 een hbo- of wo-diploma. Tien jaar eerder was dit nog 19 procent. Vooral onder vrouwen in de leeftijd 25–35 jaar is het aandeel hoger opgeleiden sterk toegenomen.

Opleidingsniveau blijft toenemen

In 2007 was een kwart van de Nederlandse bevolking in de leeftijd 15–65 in het bezit van een hbo- of wo-diploma. Dit aandeel is in de afgelopen tien jaar gestaag toegenomen. In 1997 was nog 19 procent van de bevolking hoger opgeleid. Daarnaast hebben steeds minder personen alléén het basisonderwijs afgerond. Dit aandeel is afgenomen van 12 procent tot 8 procent in de afgelopen tien jaar. In dezelfde periode is het aandeel (v)mbo'ers vrijwel niet veranderd.

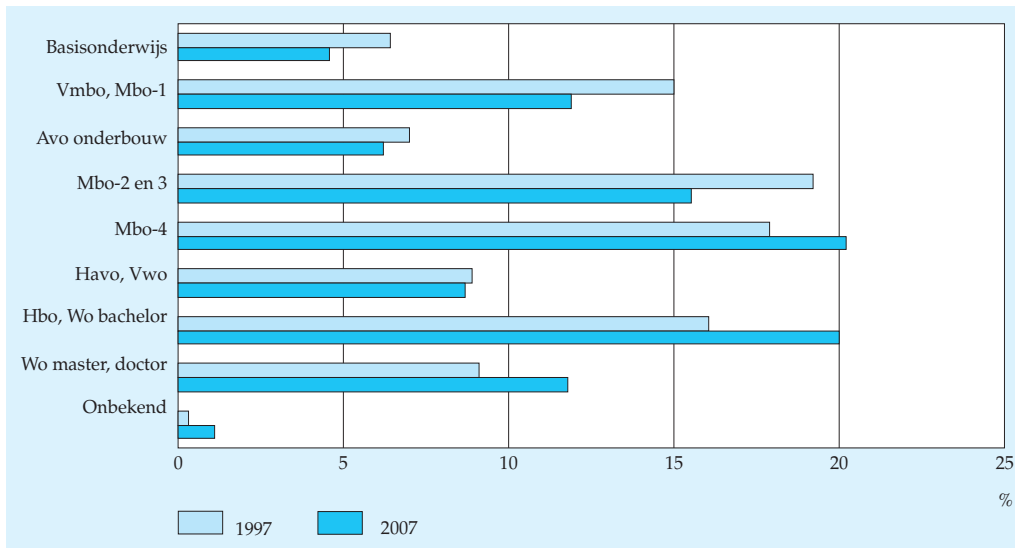
Vaker hoger opgeleid

De toename in opleidingsniveau komt omdat jongeren – en dan vooral jongere vrouwen – vaker dan voorheen doorleren. Bij de 15–25 jarigen is dit nog niet zichtbaar, aangezien een deel van hen nog een opleiding volgt. Maar dit komt naar voren bij de 25–35 jarigen waarvan het merendeel is uitgeleerd. In 2007 was onder 25–35 jarigen het aandeel hoger opgeleiden het grootst met 35 procent. Dit is een toename van 11 procentpunten in vergelijking met tien jaar eerder. Deze stijging komt vooral voor rekening van vrouwen. Had in 1997 nog 23 procent van de 25–35 jarige vrouwen een hbo- of wo-diploma. In 2007 was dit toegenomen tot 38 procent. In dezelfde periode was dit aandeel bij mannen ook gestegen, maar minder sterk, namelijk van 25 naar 33 procent.

Turken en Marokkanen blijven achter

Het opleidingsniveau van Turken en Marokkanen blijft nog steeds achter bij de rest van de bevolking. In 2007 was in totaal 9 procent van de Turken en Marokkanen hoger opgeleid. Bij Surinamers en bij Antillianen/Arubanen was dit respectievelijk 18 en 19 procent. Ook onder 25–35 jarigen was het aandeel Turken en Marokkanen met een hbo- of wo-diploma vrij laag. In 2007 was 13 procent van de 25–35 jarige Turken hoger opgeleid, en bij Marokkanen 15 procent. Ter vergelijking; van de Surinamers en Antillianen/-Arubanen in de leeftijd 25–35 jaar was respectievelijk 29 en 32 procent hoger opgeleid.

8.1 Opleidingsniveau werkzame beroepsbevolking 1997 en 2007

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

Werkzame beroepsbevolking

Mannen waren in 2007 vaker werkzaam dan vrouwen. Van de 15–65 jarige mannen behoorde driekwart tot de werkzame beroepsbevolking; bij vrouwen was dit 57 procent. Dit verschil tussen mannen en vrouwen is in de afgelopen tien jaar wel afgenomen. In 1997 was 74 procent van de 15–65 jarige mannen en 47 procent van de 15–65 jarige vrouwen werkzaam. Met name laag opgeleide vrouwen zijn minder vaak werkzaam. Ook hier geldt dus dat de toename in het opleidingsniveau van vrouwen ertoe bijdraagt dat de verschillen tussen mannen en vrouwen kleiner worden.

In 2007 was in totaal 32 procent van de werkzame bevolking hoger opgeleid. Dit is een toename van 7 procentpunten in vergelijking met tien jaar eerder. Het aandeel hoger opgeleiden onder de werkzame beroepsbevolking ligt hoger dan onder de totale bevolking. Dit komt omdat lager opgeleiden minder vaak een baan hebben.

Toelichting

De gegevens in deze paragraaf zijn ontleend aan de Enquête beroepsbevolking (EBB) van het CBS. De EBB wordt sinds 1987 gehouden onder mensen die in Nederland wonen met uitzondering van de personen in institutionele huishoudens (zoals tehuizen, internaten, revalidatiecentra en gevangenissen). Deze enquête wordt bij een steekproef van 1 procent van de bevolking uitgevoerd. De EBB bevat arbeidsmarktkenmerken en demografische kenmerken. De demografische kenmerken, zoals geslacht, geboortedatum, burgerlijke staat, land van herkomst en positie in het huishouden, hebben betrekking op alle leden van het huishouden. De vragen naar

de positie op de arbeidsmarkt worden alleen gesteld aan personen van 14 jaar of ouder. Zij hebben onder andere betrekking op het al dan niet werkzaam zijn, de positie in de werkring, het bedrijf waar men werkt, het zoeken naar werk, de gevolgde opleiding en het ingeschreven zijn bij een Centrum voor Werk en Inkomen (CWI).

De uitkomsten van de EBB zijn gebaseerd op een steekproefonderzoek. De uitkomsten hebben daardoor een onnauwkeurigheidsmarge.

8.2 Vertraging in de schoolloopbaan: het voortgezet onderwijs

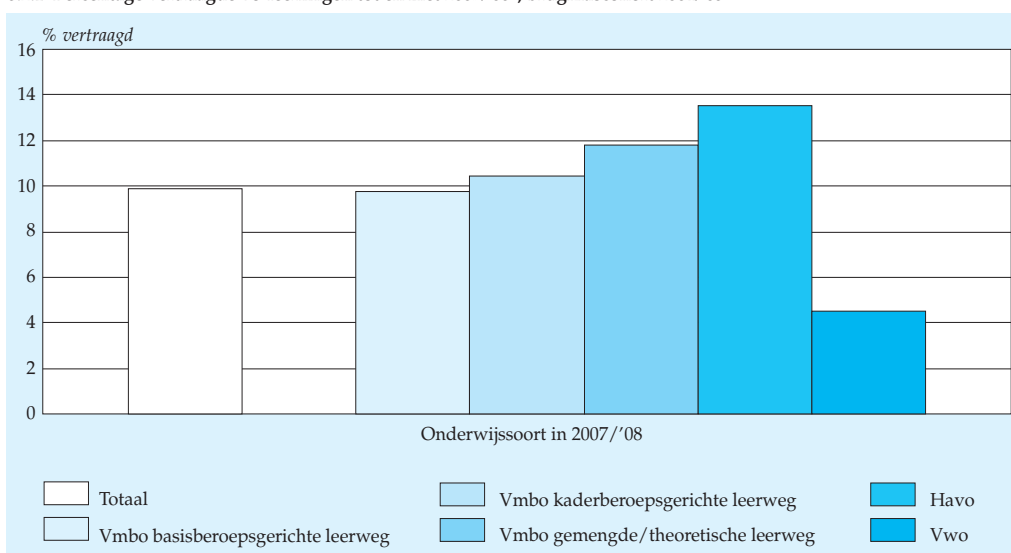
De leerlingen die in schooljaar 2004/'05 voor het eerst in de brugklas zaten, zijn tot en met het begin van het vierde schooljaar (2007/'08) gevolgd in hun voortgang door het voortgezet onderwijs. Hierbij is gekeken of een leerling steeds is overgegaan naar een volgend leerjaar of dat er een leerjaar is overgedaan. We noemen dit laatste vertraging. Leerlingen die zijn begonnen in een brugklas voor het algemeen voortgezet onderwijs (avo) lopen vaker vertraging op dan leerlingen die zijn begonnen in een brugklas voor het beroepsgerichte vmbo. Daarnaast lopen jongens en kinderen uit eenoudergezinnen vaker vertraging op.

Één op de tien leerlingen vertraagd

In het schooljaar 2004/'05 zaten bijna 186 duizend leerlingen voor het eerst in de brugklas van het voortgezet onderwijs. Iets meer dan de helft van deze leerlingen zat in een avo-brugklas (gemengde of theoretische leerweg van het vmbo, havo of vwo) en ruim 16 procent zat in een beroepsgerichte vmbo-brugklas (vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg). De overige 31 procent had in de brugklas nog niet voor een richting gekozen en zat in een (brede) avo/vmbo-brugklas.

De leerlingen die in 2004/'05 in de brugklas zaten, zitten aan het begin van schooljaar 2007/'08 normaal gesproken in het vierde leerjaar. Sommige leerlingen doen echter gedurende hun schoolcarrière een jaar over. Omdat zij langer doen over het afronden van hun opleiding dan de meest efficiënte route, lopen deze leerlingen vertraging op in hun schoolloopbaan.

8.2.1 Percentage vertraagde vo-leerlingen tot en met 2007/'08*, brugklascohort 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Aan het begin van het vierde jaar na hun start in het voortgezet onderwijs (oktober van schooljaar 2007/'08), had 10 procent van de leerlingen één jaar vertraging opgelopen; zij zaten dus in het derde leerjaar. Leerlingen die in een avo-brugklas waren begonnen, liepen het vaakst vertraging op. Van hen zat 11 procent in leerjaar drie. Van de beroepsgerichte vmbo-brugklassers was dit nog geen 9 procent.

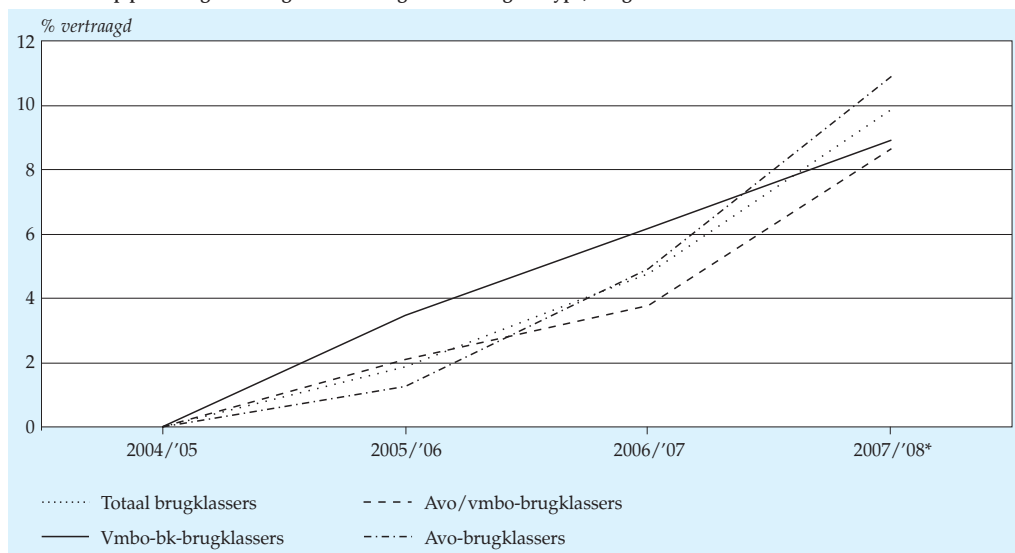
Vwo'ers minst vaak vertraagd

Leerlingen die aan het begin van hun vierde jaar in het voortgezet onderwijs op de havo zaten, liepen in de jaren daarvoor het vaakst vertraging op. Van hen zat in 2007/'08 bijna 14 procent nog in het derde leerjaar. Leerlingen op het vwo waren het minst vaak vertraagd (nog geen 5 procent).

Leerlingen doen vaker het derde leerjaar over dan het eerste of tweede leerjaar. Dit komt voor een belangrijk deel doordat de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs vaak bestaan uit een brugperiode, waarin bekeken wordt welk niveau het meest geschikt is voor een leerling. Leerlingen die minder goed presteren veranderen in een brugperiode eerder van niveau dan dat ze een leerjaar overdoen. In het derde leerjaar, wanneer een leerling daadwerkelijk voor een niveau gekozen heeft, blijft hij vaker zitten dan dat hij naar een lager niveau overstapt.

Leerlingen uit een avo- of avo/vmbo-brugklas van 2004/'05 deden vaker het derde leerjaar over dan leerlingen uit een beroepsgerichte vmbo-brugklas. Waar bij aanvang van het derde jaar 5 procent van de avo-brugklassers één jaar vertraagd was, is

8.2.2 Verloop percentage vertraagde vo-leerlingen naar brugklastype, brugklascohort 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

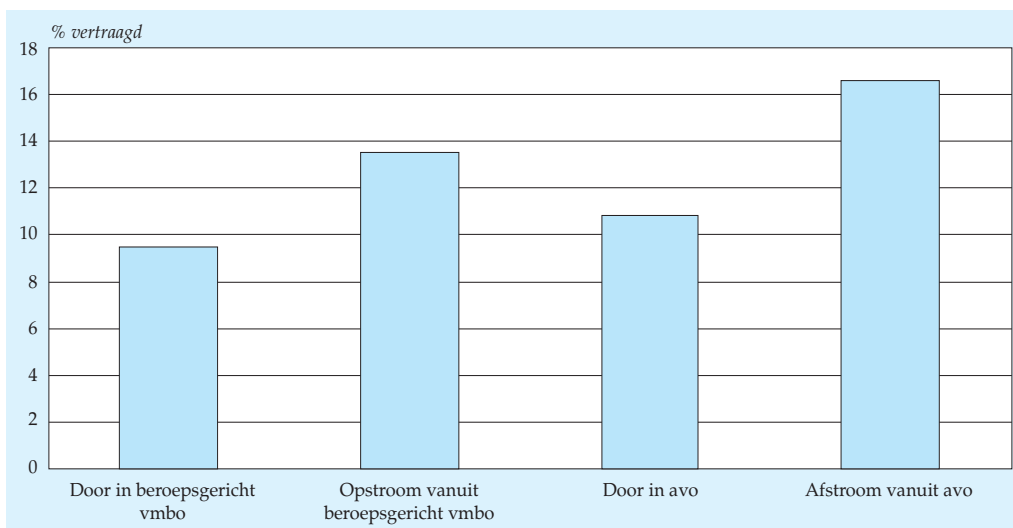
dit een jaar later opgelopen tot in totaal 11 procent. Onder de beroepsgerichte vmbo'ers is de vertraging gelijkmatiger verdeeld over de verschillende jaren. Tussen het derde en vierde jaar in het voortgezet onderwijs steeg de vertraging van 6 naar 9 procent. Daarnaast stromen leerlingen vanuit het beroepsgerichte vmbo vaker uit het voortgezet onderwijs dan leerlingen vanuit het avo. Het beroepsgerichte vmbo is (met uitzondering van het praktijkonderwijs) het laagste niveau van het voortgezet onderwijs; leerlingen kunnen dus niet verder afstromen.

Leerlingen die afstromen ook relatief vaak vertraagd

Een leerling kan vertraging oplopen door te doubleren (in hetzelfde leerjaar én op hetzelfde niveau blijven zitten) of door in hetzelfde leerjaar te blijven en naar een hoger of juist lager niveau te gaan. Dit laatste gebeurt bijvoorbeeld wanneer een leerling afstroomt van vwo-3 naar havo-3.

De meeste leerlingen die op een gegeven moment niet overgaan naar een hoger leerjaar, blijven op het niveau waarop ze in de brugklas zijn begonnen. We zien wél dat leerlingen die in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs zijn op- of afgestroomd, vaker vertraging oplopen dan de leerlingen die in deze periode niet zijn afgeweken van hun brugklasniveau. Van alle avo-brugklassers uit 2004/'05 was aan het begin van 2007/'08 ruim 6 procent afgestroomd naar het beroepsgerichte vmbo. Hiervan had bijna 17 procent een jaar vertraging opgelopen. Onder de leerlingen die opstroomden vanuit een beroepsgerichte vmbo-brugklas (in totaal 12 procent) was

8.2.3 Percentage vertraagde vo-leerlingen tot en met 2007/'08 naar op-, af- of doorstroom t.o.v. brugklasniveau, brugklascohort 2004/'05

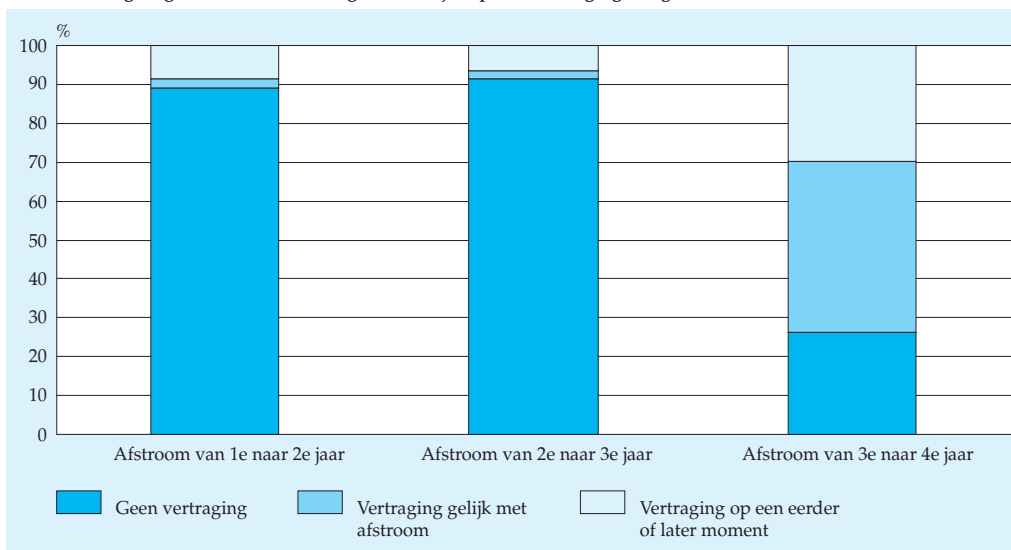
Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

bijna 14 procent een jaar vertraagd. Deze leerlingen vervolgden hun schoolloopbaan meestal in de gemengde of theoretische leerweg van het vmbo.

Vertraging en afstroom meestal niet gelijktijdig

Van de 6 950 leerlingen die in de eerste twee jaren zijn afgestroomd, liepen negen van de tien geen vertraging op. De leerlingen die wél vertraging hebben opgelopen, deden dit meestal niet in hetzelfde jaar dat ze afstroomden, maar pas later. We zien in het derde jaar een andere trend dan in de eerste twee jaren. Van de 1 330 leerlingen die van het derde op het vierde jaar afstroomden, liep 44 procent gelijktijdig vertraging op. Zij bleven dus nog een jaar langer in leerjaar drie. Slechts een kwart van deze groep stroomde af en ging meteen door naar leerjaar vier. De rest van deze afstromers liep al in een eerder jaar vertraging op. De afwijkende trend voor het derde leerjaar komt voor een belangrijk deel doordat in het vierde leerjaar van het vmbo het examen plaatsvindt. Doorstroom vanuit een andere onderwijssoort naar het vierde leerjaar is lastiger, omdat al in het derde leerjaar wordt vooruitgelopen op dit examen.

8.2.4 Percentage afgestroomde vo-leerlingen naar (tijdstip van) vertraging, brugklascohort 2004/'05

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

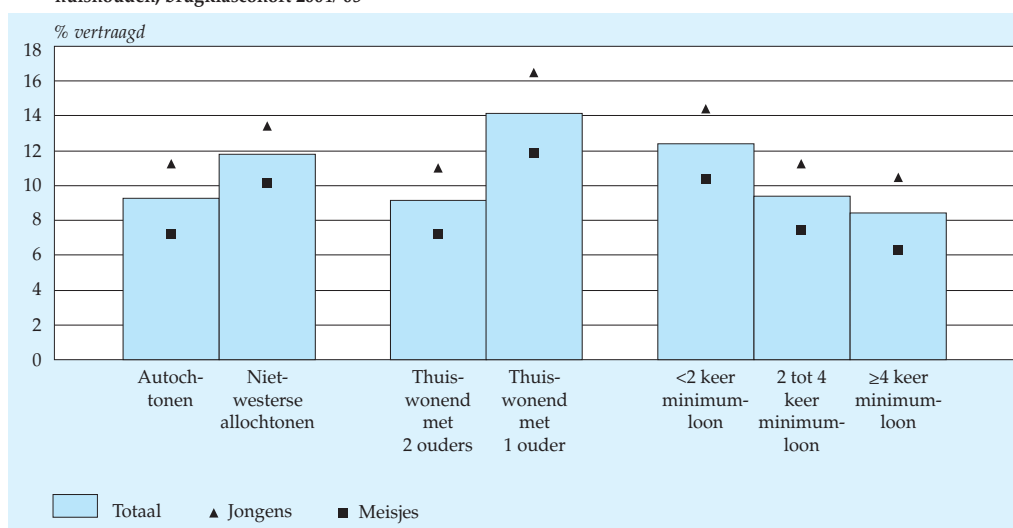
Jongens en allochtonen vaker vertraagd

Bijna 12 procent van de jongens liep tot en met het begin van het vierde jaar in het voortgezet onderwijs een jaar vertraging op. Hiermee doen de jongens het minder goed dan de meisjes, van wie 8 procent aan het begin van het vierde jaar op school nog in leerjaar drie zat.

Over het algemeen lopen allochtone leerlingen vaker een jaar vertraging op dan autochtone leerlingen. Alleen van de beroepsgerichte vmbo-brugklassers liepen autochtonen en allochtonen even vaak een jaar vertraging op (9 procent). Het beeld wordt met name bepaald door de niet-westers allochtone leerlingen die in een avo-brugklas zijn begonnen. Van hen zat aan het begin van het vierde jaar in het voortgezet onderwijs 15 procent nog in leerjaar drie, tegenover 10 procent van de autochtone avo-brugklassers.

Het verschil in vertraging tussen autochtone en niet-westers allochtone leerlingen is bij meisjes groter dan bij jongens. Van de niet-westerse jongens was 13 procent vertraagd, terwijl dit bij de autochtone jongens voor 11 procent gold. Bij de meisjes lagen deze percentages op respectievelijk 10 en 7.

8.2.5 Percentage vertraagde vo-leerlingen tot en met 2007/08 naar herkomstgroepering, gezinstype en inkomsten van het huishouden, brugklascohort 2004/05

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

Thuisbasis van invloed op vertraging

De thuissituatie van leerlingen aan het begin van de brugklas heeft invloed op de vertraging in het voortgezet onderwijs. Jongeren uit eenoudergezinnen liepen beduidend vaker een jaar vertraging op (14 procent) dan leerlingen uit een gezin met twee ouders (9 procent).

Daarnaast lopen kinderen uit armere milieus vaker vertraging op dan kinderen met rijkere ouders. Dit verschil is bij de avo-brugklassers het grootst. Van de leerlingen uit de laagste inkomstenklasse die zijn begonnen in een avo-brugklas had in het

vierde jaar 15 procent een jaar vertraging opgelopen. Van de avo-brugklassers uit de hoogste inkomstenklasse was dit nog geen 9 procent. Bij leerlingen die zijn begonnen in een beroepsgerichte vmbo-brugklas lagen deze percentages op respectievelijk 10 en 9.

Technische toelichting

Het brugklascohort in dit artikel bestaat uit de leerlingen die in 2004/'05 voor het eerst in de brugklas van het voortgezet onderwijs zaten. Dit wil zeggen dat de leerlingen die in 2004/'05 voor de tweede keer in de brugklas zaten, niet in het cohort zijn opgenomen. Daarnaast bevat het brugklascohort geen leerlingen die onderwijs volgen aan de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra (AOC's) en ontbreken ook de leerlingen in het praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs. Het aandeel leerlingen dat één jaar vertraging heeft opgelopen is berekend op de totale groep leerlingen, dus inclusief de leerlingen die geen vertraging hebben opgelopen, een klas hebben overgeslagen, 2 jaar vertraging hebben opgelopen of uit het voortgezet onderwijs zijn gestroomd. Op- en afstroom zijn in dit artikel berekend op basis van de drie (brugklas)niveaus 'beroepsgerichte vmbo', 'avo/vmbo' en 'avo' (avo is een verzamelterm voor de gemengde/theoretische leerweg van het vmbo, het havo en het vwo). Leerlingen die van avo naar het beroepsgerichte vmbo zijn gegaan, zijn afgestroomd. Leerlingen die van het beroepsgerichte vmbo naar avo zijn gegaan, zijn opgestroomd.

Het gezinstype en de inkomsten van het huishouden zijn vastgesteld op de laatste vrijdag van september van 2004, oftewel aan het begin van de brugklas. De inkomsten bestaan uit de inkomsten uit arbeid en uitkeringen van het totale huishouden waartoe de leerling op dat moment behoorde.

8.3 Voortijdig schoolverlaters naar achtergrondkenmerken

Van de leerlingen die in het schooljaar 2005/'06 in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs zaten, verliet 3,9 procent het onderwijs zonder startkwalificatie. Dit zijn 50 duizend leerlingen. Een jaar eerder was het aandeel voortijdig schoolverlaters nog 4,4 procent. De meeste uitval komt vanuit het mbo. Niet-westerse allochtonen vallen vaker uit dan autochtonen. Daarnaast bestaat er een verband tussen uitval en criminaliteit; voortijdig schoolverlaters worden vaker verdacht van een misdrijf dan niet-voortijdig schoolverlaters.

Daling aantal voortijdig schoolverlaters

Een goede opleiding die wordt afgerond met het behalen van een zogenoemde startkwalificatie is van belang om te kunnen slagen op de arbeidsmarkt. Een leerling heeft een startkwalificatie met ten minste een afgeronde havo- of vwo-opleiding, of een basisberoepsopleiding (mbo niveau 2). Leerlingen die van school gaan zonder een startkwalificatie worden voortijdig schoolverlaters genoemd (het gaat in dit geval om leerlingen jonger dan 23 jaar en behorende tot de Nederlandse bevolking; zie kader).

Het percentage leerlingen dat zonder startkwalificatie het onderwijs heeft verlaten is in het schooljaar 2005/'06 gedaald naar 3,9 procent. Een jaar eerder was dit nog 4,4 procent. In het schooljaar 2005/'06 zaten bijna 1,3 miljoen leerlingen in het voortgezet onderwijs of middelbaar beroepsonderwijs. Hiervan verlieten ongeveer 50 duizend leerlingen voortijdig het onderwijs. Jongens vielen net als een jaar eerder vaker uit dan meisjes. De voortijdige schooluitval was in het schooljaar 2005/'06 5 procent bij jongens, tegenover 3 procent bij meisjes.

Sterke daling voortijdig schooluitval vanuit bbl

De grootste daling van het aantal voortijdig schoolverlaters was te vinden op het mbo. Hier daalde het percentage voortijdig schoolverlaters van 10 procent tot 9 procent. Voornamelijk leerlingen van Antilliaanse/Arubaanse afkomst en Turkse en Surinaamse leerlingen lieten op het mbo een daling zien.

Ook al is het percentage voortijdig schoolverlaters vanuit het mbo flink gedaald, nog steeds is hier de uitval het grootst. Binnen het mbo geldt hoe hoger het niveau, hoe minder schooluitval. Van de leerlingen in de assistentopleiding (niveau 1) verliet 38 procent een jaar later het onderwijs zonder startkwalificatie. Vanuit de basisberoepsopleiding (niveau 2) ging het om 15 procent en vanuit de vakopleiding (niveau 3) en de middenkader- en specialistenopleiding (niveau 4) om respectievelijk 7 en 5 procent. De grootste daling van het percentage voortijdig schoolverlaters was te vinden op mbo niveau 3. Hier is het percentage schooluitval afgenomen van 9 procent in het schooljaar 2004/'05 naar 7 procent in het schooljaar 2005/'06. In tegenstelling tot deze dalende trend liet de assistentopleiding een lichte stijging zien van het aandeel voortijdig schoolverlaters.

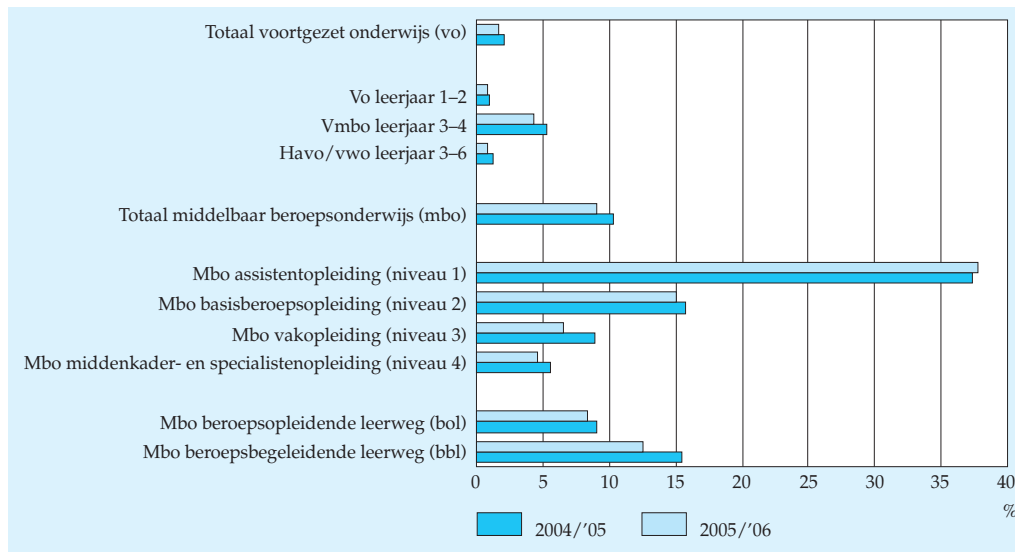
De uitval vanuit de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) in het mbo daalde met bijna drie procentpunt. De uitval van 13 procent was vanuit de bbl echter nog steeds hoger dan vanuit de beroepsopleidende leerweg (bol), waar 8 procent uitviel.

Zeven procent van vmbo-4 leerlingen voortijdig van school

Vanuit het voortgezet onderwijs verliet ongeveer 2 procent van de leerlingen het onderwijs voortijdig. De meeste uitval vond plaats in het laatste jaar van het vmbo (7 procent). Met name leerlingen die hun examenjaar afsluiten zonder diploma vielen uit. Zowel vmbo-leerlingen met als zonder diploma die het onderwijs verlaten worden gerekend tot de voortijdige schoolverlaters, omdat een vmbo-diploma nog geen startkwalificatie geeft. Met name leerlingen die hun examenjaar afsluiten zonder diploma verlieten voortijdig het onderwijs.

Leerlingen met een indicatie voor het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) binnen het vmbo vielen vaker uit dan leerlingen zonder deze indicatie. Het oplopen van vertraging in de onderwijsloopbaan hangt ook samen met voortijdige uitval. Vooral leerlingen die meer dan een jaar vertraging hadden opgelopen in hun gang door het voortgezet onderwijs vielen vaker uit zonder startkwalificatie.

8.3.1 Voortijdig schoolverlaters naar onderwijssoort

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Niet-westerse allochtonen vallen vaker uit

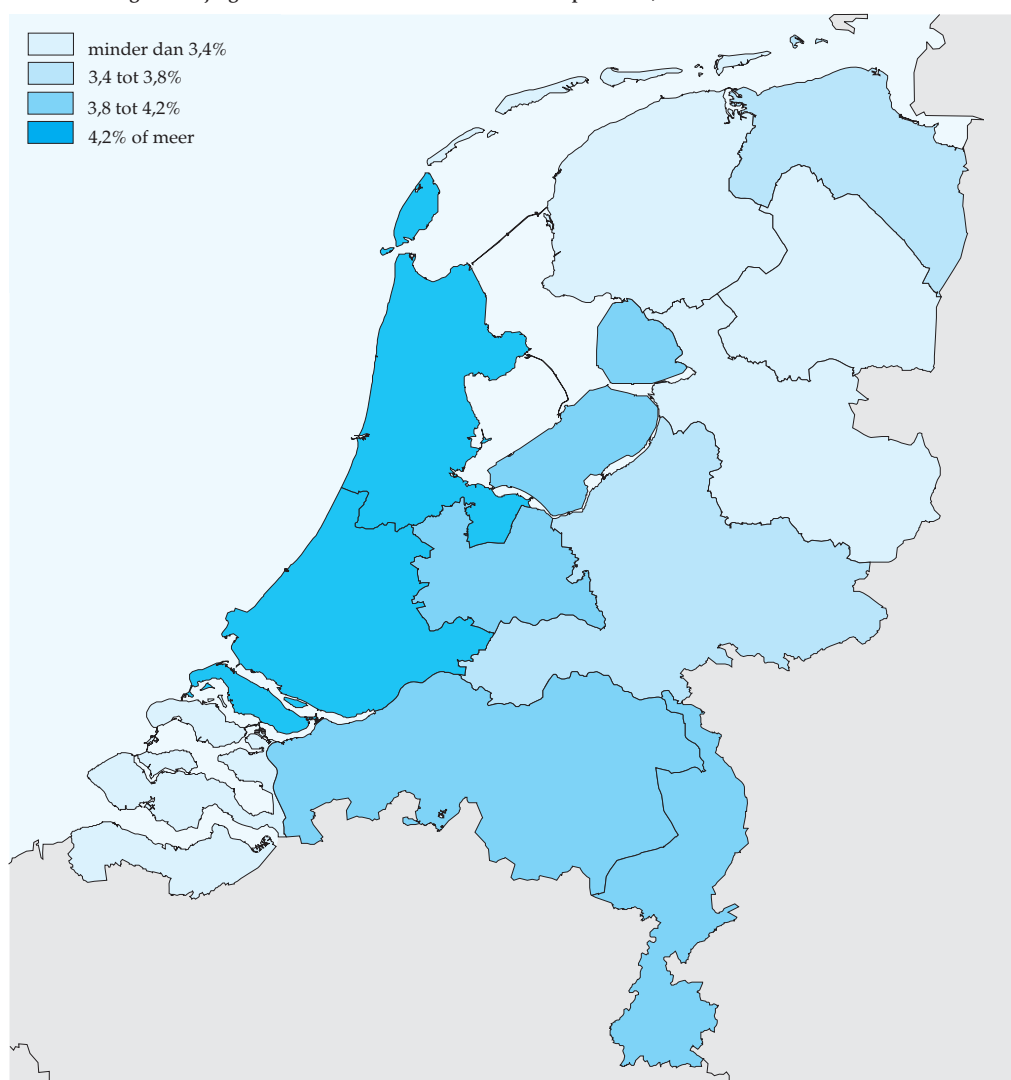
De daling in schooluitval ten opzichte van het schooljaar 2004/'05 was ongeveer gelijk voor autochtonen en allochtonen en lag rond een half procent. Net als het voorafgaande jaar gingen niet-westerse allochtonen in het schooljaar 2005/'06

vaker voortijdig van school dan autochtonen (7 procent tegenover 3 procent). De uitval was het grootst bij de leerlingen van Antilliaanse/Arubaanse afkomst. Ook was de schooluitval groter bij eerste generatie niet-westerse allochtonen en dan vooral diegenen die korter dan vijf jaar in Nederland woonden.

Uitval groter bij eenoudergezinnen

Voortijdige schooluitval was evenals in schooljaar 2004/'05 twee keer zo groot bij leerlingen uit een eenoudergezin dan bij leerlingen uit een twee-oudergezin. Een

8.3.2 Percentage voortijdig schoolverlaters vanuit vo en mbo naar provincie, 2005/'06

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

kleine groep leerlingen, vooral uit het mbo, voert al een eigen huishouden. Binnen deze groep was de uitval het grootst (bijna 14 procent). Leerlingen afkomstig uit een huishouden met een hoog inkomstenniveau vielen minder vaak uit dan leerlingen uit een huishouden met een laag inkomstenniveau. De schooluitval laat bij beide inkomstengroepen dezelfde dalende trend zien.

Meer uitval in grote steden

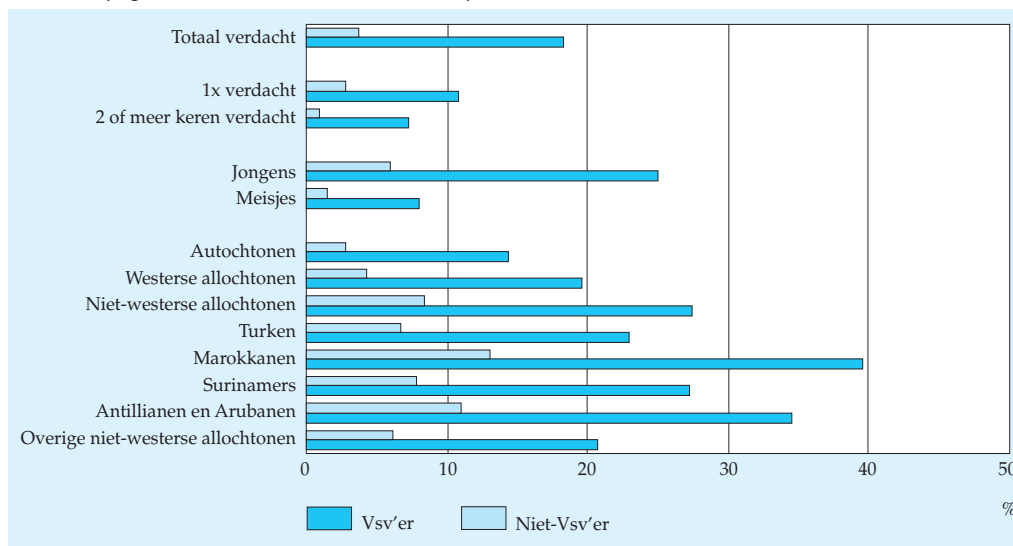
De meeste schooluitval vond plaats in de grote steden. Koploper was net als een jaar eerder Rotterdam, gevolgd door Amsterdam. Echter, door een flinke daling van de schooluitval in Rotterdam is het verschil tussen beide steden bijna verdwenen.

In principe geldt hoe stedelijker de omgeving, hoe meer voortijdige uitval. Deels hangt dit samen met het grote aandeel niet-westerse allochtonen in de grote steden, maar ook onder de autochtone leerlingen was de uitval in stedelijke gebieden groter dan elders. In de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland was de uitval het grootst. De provincies Overijssel, Drenthe en Friesland hadden de minste uitval.

Voortijdig schoolverlaters vaker verdacht van misdrijf

Voortijdig schoolverlaters zijn vaker verdacht van een misdrijf dan leerlingen die doorstromen in het onderwijs of het onderwijs met een startkwalificatie hebben verlaten. In de drie jaar voorafgaand aan het vertrek uit het onderwijs in 2005/'06 was 18 procent van de voortijdig schoolverlaters aangehouden door de politie als verdachte van een misdrijf, tegenover 4 procent van de niet-voortijdig schoolverlaters. Voortijdig schoolverlaters zijn ook vaker verdacht van meerdere misdrijven; 7 pro-

8.3.3 Voortijdig schoolverlaters en verdacht van misdrijf, 2005/'06

Bron: CBS, Korps Landelijke Politiediensten (KLPD).

cent van de voortijdig schoolverlaters is minimaal 2 keer verdacht van een misdrijf in de afgelopen drie jaar. Onder niet-voortijdig schoolverlaters lag dit aandeel op 1 procent.

Jongens zijn vaker verdacht van een misdrijf dan meisjes. Onder de voortijdig schoolverlaters is het verschil nog groter: in 2005/'06 was binnen deze groep een kwart van de jongens verdacht van een misdrijf tegenover 8 procent van de meisjes. Voortijdig schoolverlaters van allochtone herkomst zijn vaker verdacht van een misdrijf dan autochtone voortijdig schoolverlaters, maar ook vaker dan allochtonen die niet voortijdig zijn uitgevallen. Bijna 20 procent van de voortijdig schoolverlaters van westers allochtone afkomst was verdacht van een misdrijf, tegenover 14 procent van de autochtone schoolverlaters en 4 procent van de niet-voortijdig schoolverlaters van westers allochtone afkomst. Bij voortijdig schoolverlaters van niet-westerse afkomst was 28 procent verdacht van een misdrijf tegenover 8 procent van de niet-voortijdig schoolverlaters van niet-westerse afkomst. Voortijdig schoolverlaters van Marokkaanse afkomst zijn het vaakst verdachte van een misdrijf; 40 procent van hen is in de drie jaar voorafgaand aan het schoolverlaten een keer verdachte geweest.

Voortijdig schoolverlaters

Voortijdig schoolverlaters worden gedefinieerd als leerlingen die het (bekostigd) onderwijs verlaten zonder dat zij een startkwalificatie hebben behaald. Een leerling heeft een startkwalificatie met ten minste een afgeronde havo- of vwo-opleiding, of een basisberoepsopleiding (mbo niveau 2).

De gegevens in deze paragraaf zijn gebaseerd op de directe door- en uitstroom uit het door de overheid bekostigde onderwijs tussen 1 oktober 2005 en 1 oktober 2006, ofwel de uitstroom gedurende het schooljaar 2005/'06. Dit wordt ook de jaarlijkse nieuwe aanwas van voortijdig schoolverlaters genoemd. Leerlingen die in een eerder schooljaar zonder startkwalificatie uitstroonden worden niet meegeteld. Bovendien worden leerlingen die het onderwijs slechts tijdelijk verlaten of de opleiding vervolgen in het particuliere onderwijs hier wél als voortijdig schoolverlater aangemerkt.

De cijfers hebben betrekking op de leerlingen uit het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs die ultimo september 2006 jonger waren dan 23 jaar en die op beide peilmomenten (ultimo september 2005 en ultimo september 2006) tot de Nederlandse bevolking behoorden (dat wil zeggen ingeschreven stonden in de Gemeentelijke Basisadministratie, GBA). Het totaal aantal leerlingen in de onderzoekspopulatie wijkt daarmee af van het totaal aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs in 2005/'06.

Het voortgezet onderwijs wordt weergegeven exclusief het praktijkonderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs is exclusief leerlingen die alleen ingeschreven staan voor het doen van een examen (extraneï).

De achtergrondgegevens hebben betrekking op de situatie vóór het schoolverlaten, namelijk ultimo september 2005.

De cijfers over verdacht zijn van een misdrijf zijn afkomstig uit het Herkenningsdienst Systeem (HKS) van de politie. In dit onderzoek zijn alle verdachten van misdrijven opgenomen tegen wie een proces-verbaal van aanhouding is opge maakt in de drie jaar voorafgaand aan het vertrek uit het onderwijs, namelijk 2003, 2004, 2005.

8.4 *Gediplomeerde schoolverlaters uit het mbo op de arbeidsmarkt*

Van de mbo'ers die na het schooljaar 2004/'05 het onderwijs verlieten, verlieten bijna 58 duizend de school met een diploma. Wat is dit diploma waard op de arbeidsmarkt? In deze paragraaf worden de gediplomeerden vanuit de verschillende mbo-opleidingen met elkaar vergeleken op een aantal aspecten van de arbeidsmarkt. Besproken wordt onder andere hoeveel en wie van deze gediplomeerde schoolverlaters eind september 2005 al betaald werk hadden, hoe groot het aandeel voltijd werkenden was en wat een voltijd werknemer direct na het verlaten van de school verdiende.

Zeven van de acht mbo'ers heeft kort na behalen van het diploma al een baan

In 2004/'05 volgden ruim 458 duizend personen een mbo-opleiding in de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol-vt) of de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Iets meer dan een kwart volgde het jaar daarna geen onderwijs meer. Van deze schoolverlaters behaalden er bijna 58 duizend in hun laatste schooljaar een mbo-diploma¹⁾. Bijna twee derde van hen voltooide een opleiding in de maanden juni en juli. Eind september 2005 hadden zeven van de acht gediplomeerde schoolverlaters betaald werk²⁾. De groep werkenden bestond voor 99 procent uit werknemers, 1 procent was zelfstandig ondernemer. De helft van deze zelfstandigen had daarnaast een baan als werknemer. Lang niet alle mbo-gediplomeerden met een baan werkten voltijd: 55 procent van de werknemers had een deeltijd betrekking.

Eén op de vijf mbo-gediplomeerde schoolverlaters had eind september 2005 geen baan of werkte minder dan 12 uur per week. Van deze groep had slechts een zesde een uitkering. Dit is mogelijk te verklaren doordat het aanvragen van een uitkering één tot twee maanden in beslag neemt en een aanzienlijk deel van deze gediplomeerden pas in juli of augustus het onderwijs heeft verlaten.

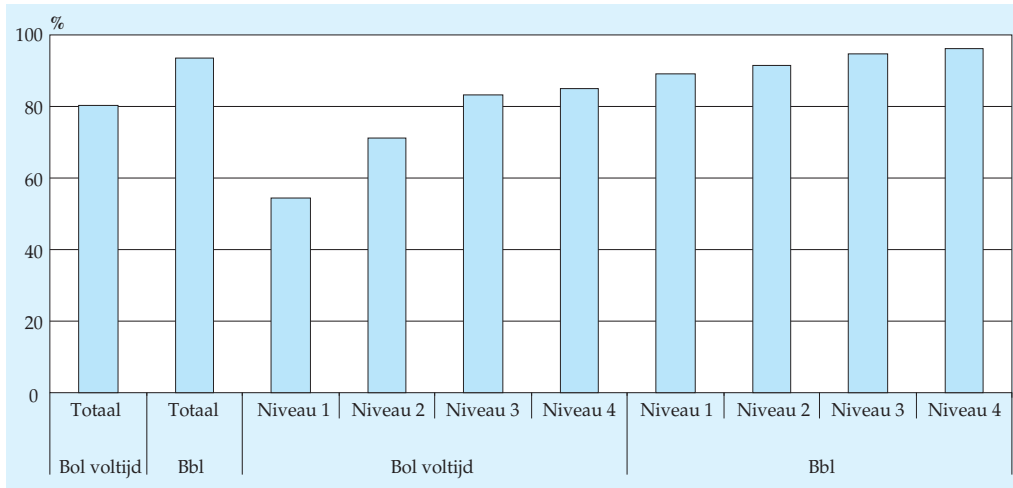
Geslaagden bbl succesvoller op de arbeidsmarkt

Ruim de helft van de mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit 2004/'05 heeft een opleiding gevolgd via de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), de anderen behaalden hun diploma via de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol-vt). Gediplomeerden vanuit de bbl hadden eind september na het schoolverlaten veel vaker werk dan gediplomeerden vanuit de voltijd bol (93 tegen 80 procent). Werkten bbl-geslaagden als werknemer dan hadden ze vaker een voltijd betrekking dan geslaagden uit de voltijd bol die als werknemer werkzaam waren. Van de gediplomeerde schoolverlaters uit de bbl werkte ruim de helft van de werknemers in voltijd. Bij de gediplomeerde schoolverlaters vanuit de voltijd bol was dit nog geen derde.

Geslaagden vanuit de bbl verdienen meer dan geslaagden vanuit de voltijd bol wanneer ze als voltijd werknemer aan de slag zijn. Van de bbl-gediplomeerden verdiende 93 procent minimaal 1,2 keer het minimumloon. Bij de geslaagden vanuit

8.4.1 Mbo-geëdiplomeerde schoolverlaters uit 2004/'05

Personen met werk¹⁾, naar leerweg en diplomaniveau

¹⁾ Al het betaald werk als werknemer of zelfstandige in Nederland, gemeten op 30 september 2005.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

de bol was dit 71 procent. Dit hangt mogelijk samen met het feit dat de geëdiplomeerde schoolverlaters vanuit de bbl veel ouder waren dan de geëdiplomeerde schoolverlaters vanuit de voltijd bol. Zes op de tien bbl-geëdiplomeerden was op 1 oktober 2005, 23 jaar of ouder³⁾, tegenover ongeveer een op de tien bol-geëdiplomeerden. Daarnaast was het aandeel vrouwen onder de geslaagden vanuit de voltijd bol die voltijd werkzaam waren als werknemer twee keer zo groot als dat bij de geslaagden vanuit de bbl die voltijd werkzaam waren als werknemer. Aangezien vrouwen in het algemeen minder verdienen dan mannen⁴⁾, kan dit enige invloed hebben op het verschil in loon tussen de leerwegen.

Hoe hoger het diplomaniveau, hoe groter de kans op een baan

Slechts 7 procent van de mbo-geëdiplomeerde schoolverlaters uit 2004/'05 kwam van school met een diploma van een assistentopleiding (niveau 1). Dit diplomaniveau geldt niet als startkwalificatie⁵⁾ voor de arbeidsmarkt. Een kwart van de geëdiplomeerde schoolverlaters had een diploma op niveau 2 (basisberoepsopleiding), 32 procent op niveau 3 (vakopleiding) en 36 procent op niveau 4 (mid-denker- of specialistenopleiding). Ongeveer twee derde van de geëdiplomeerden op de niveaus 1, 2 en 3 volgde een opleiding via de bbl. Van de niveau 4 geëdiplomeerden deed minder dan een derde dit via de bbl.

Hoe hoger het diplomaniveau is, hoe vaker men betaald werk had. Dit geldt zowel voor de geslaagden uit de bbl als voor de geslaagden uit de voltijd bol. Het verschil tussen de diplomaniveaus is groter bij geslaagden uit de voltijd bol dan bij geslaag-

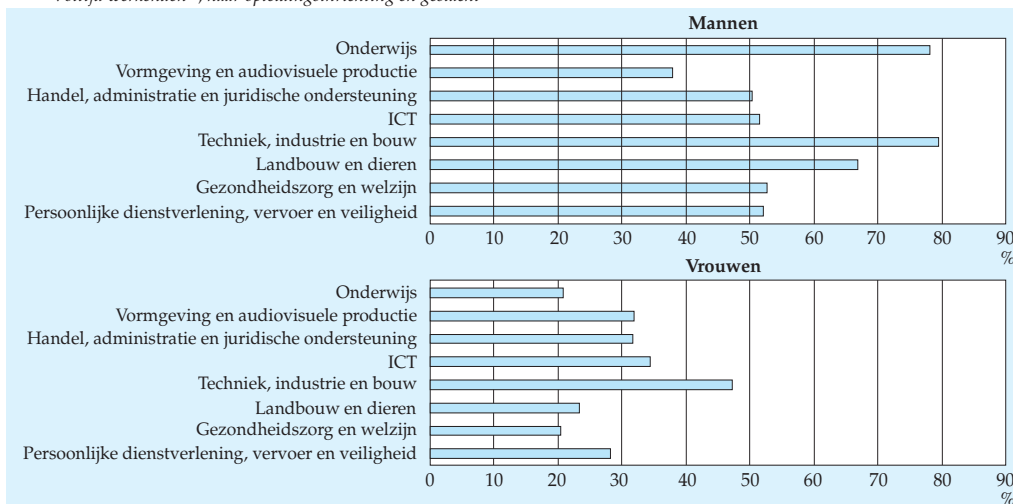
den uit de bbl. Bij de voltijd bol had slechts 54 procent van de niveau 1 gediplomeerden betaald werk. Bij de niveau 4 gediplomeerden was dit 85 procent. Onder de bbl-gediplomeerden met een diploma op niveau 1 had 89 procent betaald werk. Het verschil met niveau 4 was hier slechts zeven procentpunten.

Voor gediplomeerden die een opleiding via de bbl volgden, gold bovendien: hoe hoger het diplomaniveau, hoe hoger het inkomen. Voor opgeleiden in de voltijd bol gaat dit niet op. Hier blijken juist de niveau 1 gediplomeerden het meest te verdienen: ruim driekwart van de voltijd werknemers verdiende minimaal 1,2 keer het minimumloon. Bijna de helft van deze groep blijkt de assistentopleiding *orde en veiligheid* gevolgd te hebben en werkzaam te zijn bij defensie. Dit is een mogelijke verklaring voor de relatief hoge startsalarissen. Bij de overige diplomaniveaus vanuit de bol verdiende rond de 70 procent van de voltijd werknemers minimaal 1,2 keer het minimumloon.

Geslaagden in techniek en zorg hebben het vaakst een baan

Bijna een derde van de gediplomeerde schoolverlaters uit 2004/'05 heeft een opleiding in de opleidingsrichting⁶⁾ *gezondheidszorg en welzijn* afgerond. Diploma's in de richting *techniek, industrie en bouw* kwamen eveneens veel voor (23 procent). Opleidingen in het *onderwijs* (opleidingen tot onderwijssistent of praktijkopleider) en in de richting *vormgeving en audiovisuele productie* waren, beide met een aandeel van 2 procent, verreweg het minst populair. Sommige richtingen werden vooral door

8.4.2 Mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit 2004/'05
 Voltijd werkenden¹⁾, naar opleidingsrichting en geslacht

¹⁾ Percentage voltijd werkenden van het totaal aantal werknemers, gemeten op 30 september 2005.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

vrouwen gevolgd, andere voornamelijk door mannen. De gediplomeerde schoolverlaters uit de richtingen *techniek, industrie en bouw* en *ICT* waren voor het overgrote deel mannen (95 procent en 88 procent). Gediplomeerden uit *gezondheidszorg en welzijn* en *onderwijs* waren over het algemeen vrouwen (92 procent en 90 procent).

Geslaagden uit de twee grootste richtingen, *techniek, industrie en bouw* en *gezondheidszorg en welzijn*, bleken het meest succesvol op de arbeidsmarkt. Negen van de tien geslaagden in deze richtingen hadden eind september 2005 betaald werk. Mbo'ers met een diploma in de richtingen *vormgeving en audiovisuele productie* en *ICT* hadden het minste succes op de arbeidsmarkt; van deze gediplomeerden had maar 82 procent betaald werk. Het relatief lage percentage werkenden in deze laatste twee richtingen hangt mogelijk samen met het grote aandeel gediplomeerden vanuit de bol (91 en 73 procent). Eerder bleek al dat geslaagden vanuit deze leerweg minder vaak werk hadden.

Mannen hadden veel vaker een voltijd dienstverband dan vrouwen. Voor zowel mannen als vrouwen gold echter dat gediplomeerde schoolverlaters uit de richting *techniek, industrie en bouw* die een baan vonden als werknemer, het vaakst een voltijd betrekking hebben (80 procent van de mannen en 47 procent van de vrouwen). Gediplomeerde schoolverlaters uit de richting *gezondheidszorg en welzijn* bleken als werknemer het minst vaak in voltijd te werken. Dit gold met name voor de vrouwen (20 procent), maar ook de mannelijke werknemers uit de richting *gezondheidszorg en welzijn* werkten relatief weinig in voltijd (53 procent). Onder de mannen leverde de opleidingsrichting *vormgeving en audiovisuele productie* het kleinste percentage voltijders (38 procent) op.

Voltijd bol: onderwijs en zorg verdienen het meest, vormgeving het minst

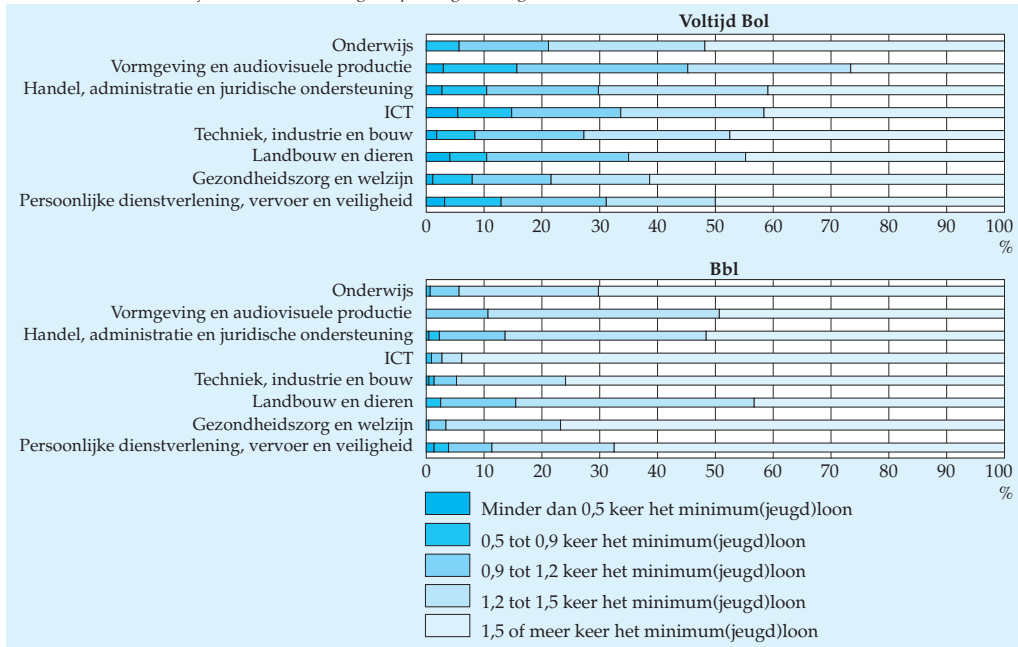
Van de gediplomeerde schoolverlaters uit de voltijd bol die als voltijdwerknemer werkten, verdienden de geslaagden in de richtingen *onderwijs* en *gezondheidszorg en welzijn* het meest. Iets minder dan 80 procent van hen verdiende eind september na schoolverlaten al minimaal 1,2 keer het minimumloon. Schoolverlaters vanuit de voltijd bol met een diploma in de *vormgeving en audiovisuele productie* hadden de minste inkomsten. Slechts 55 procent van de voltijd werknemers met een diploma in deze richting verdiende minimaal 1,2 keer het minimumloon.

Bbl: ICT en zorg verdienen het meest, landbouw het minst

Voor de schoolverlaters met een diploma uit de bbl die als voltijd werknemer werkten liggen de verhoudingen tussen de opleidingsrichtingen anders dan bij de schoolverlaters met een diploma uit de voltijd bol die als voltijd werknemer werkten. Bbl-gediplomeerden uit de richtingen *ICT* en *gezondheidszorg en welzijn* die als voltijd werknemer werkten hebben hier de hoogste inkomsten: ruim 95 procent verdiende minimaal 1,2 keer het minimumloon. Geslaagden uit de richting *landbouw* die als voltijd werknemer werkten verdienden het minst: 84 procent verdiende

8.4.3 Mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit 2004/05

Inkomsten uit voltijd werk¹⁾, naar leerweg en opleidingsrichting

¹⁾ Voltijd werknemers, gemeten op 30 september 2005.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

minimaal 1,2 keer het minimumloon. Dit is echter nog altijd meer dan de geslaagden in de voltijd bol, ongeacht hun opleidingsrichting.

Noten in de tekst

- 1) De onderzoekspopulatie voor dit artikel is de groep mbo-gediplomeerde schoolverlaters van 2004/'05. Dit zijn personen die tussen 1 oktober 2004 en 30 september 2005 een mbo-diploma gehaald hebben. Zij stonden op 1 oktober 2004 ingeschreven aan een door de overheid bekostigde mbo-opleiding in bol voltijd of bbl en stonden het daaropvolgende schooljaar (op 1 oktober 2005) niet meer ingeschreven aan een door de overheid bekostigde onderwijsinstelling.
- 2) Het gaat hier om al het betaalde werk als werknemer of zelfstandige in Nederland, gemeten op 30 september 2005. Arbeid in het buitenland en overige arbeid zoals freelancewerk zijn hierbij niet meegenomen. Bovendien is bij het vaststellen van het al dan niet hebben van werk geen rekening gehouden met het aantal uren dat iemand werkzaam was. De hier gehanteerde definitie komt dan ook niet overeen met die van de beroepsbevolking die vaak gebruikt wordt in ander publicaties van het CBS.
- 3) Vanaf 23 jaar is het minimumloon voor alle leeftijden gelijk, dus wordt een mogelijk effect van leeftijd zichtbaar in de maandinkomsten gerelateerd aan het minimum(jeugd)loon.

- 4) Van de mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit 2004/'05 verdiende 88 procent van de voltijd werkende mannen minimaal 1,2 keer het minimumloon versus 80 procent van de voltijd werkende vrouwen.
- 5) Voor een startkwalificatie is een diploma nodig op ten minste het tweede niveau van het mbo of een havo- of vwo-diploma.
- 6) De hier gebruikte indeling in vakgebieden (opleidingsrichtingen) is gebaseerd op de hoofdingeling in acht gebieden van de International Standard Classification of Education (ISCED). Dit is een indeling die het mogelijk maakt onderwijsprogramma's internationaal te vergelijken. De naamgeving die gebruikt wordt bij de ISCED is echter sterk gericht op het hoger onderwijs. Om goed aan te sluiten bij de opleidingen in het mbo heeft het CBS deze benaming in mbo-publicaties enigszins aangepast. Deze indeling wordt hier onder andere gebruikt omdat het een meer gespecificeerd beeld geeft dan de gebruikelijke indeling in vier sectoren.

8.5 *Afgestudeerden hoger onderwijs op de arbeidsmarkt*

Van de studenten uit het hoger onderwijs die in het studiejaar 1999/'00 afstudeerden had 90 procent vijf jaar na afstuderen een baan. Niet-westerse allochtonen hadden minder vaak werk dan autochtonen, maar zij kregen wel een hoger loon. Direct na het afstuderen bedroeg het gemiddelde maandloon van een afgestudeerde uit het wetenschappelijk onderwijs 1 700 euro en uit het hoger beroepsonderwijs 1 400 euro. Mannen verdienden meer dan vrouwen. Dit verschil neemt toe naarmate de tijd tot afstuderen groter wordt en komt voor een belangrijk deel doordat vrouwen meer in deeltijd (gaan) werken.

Negen van de tien afgestudeerden heeft na vijf jaar betaald werk

Van de afgestudeerden in het hoger onderwijs in 1999/'00 had 74 procent direct na het afstuderen een baan. Eén op de tien afgestudeerden besloot om verder te gaan studeren. Een jaar later was het percentage afgestudeerden met betaald werk opgelopen tot bijna 86 procent. Tegelijkertijd nam het percentage van de overig afgestudeerden af. Vijf jaar na afstuderen had 90 procent van de afgestudeerden betaald werk. De groep emigratie/sterfte is in die vijf jaar geleidelijk opgelopen naar drie procent. Het percentage afgestudeerden dat een uitkering ontving, is de hele periode gelijk gebleven op rond de twee procent.

Autochtonen hebben vaker een baan dan niet-westerse allochtonen

Direct na afstuderen hadden de autochtonen van cohort 1999/'00 vaker dan niet-westerse allochtonen een baan. Vijf jaar na afstuderen is het verschil opgelopen van zes naar negen procentpunten. Van de afgestudeerde hbo'ers hadden de vrouwen direct na afstuderen vaker een betaalde baan dan de mannen. Dit verschil werd kleiner naarmate de tijd tot het afstuderen groter werd. Mannen bleven na het afstuderen iets vaker onderwijs volgen, met name in het wo. Na het afronden van een studie in het wo hadden mannen juist iets vaker een betaalde baan.

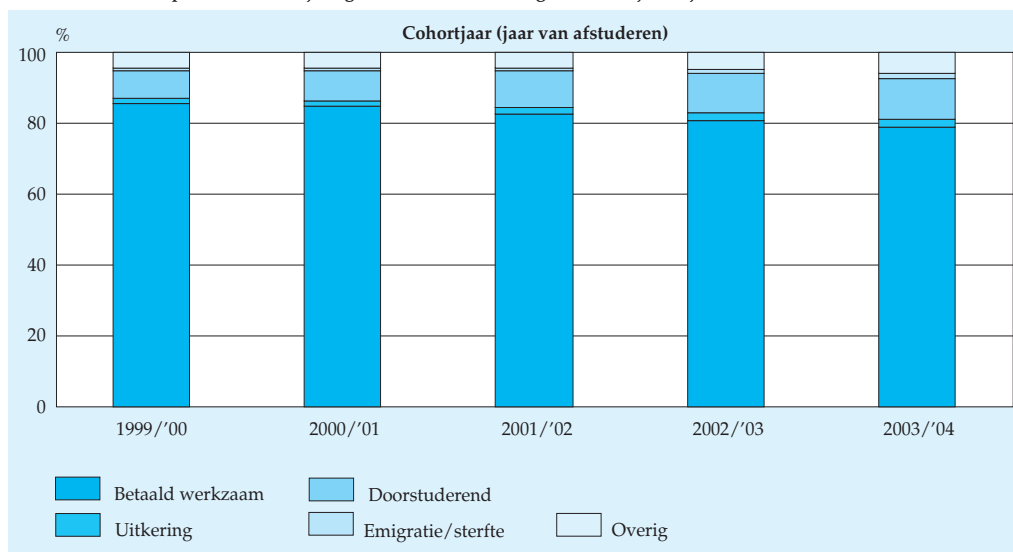
Veel niet-westers allochtone hbo-afgestudeerden studeren door in het wo

Eén jaar na afstuderen in het hoger onderwijs had 86 procent van cohort 1999/'00 betaald werk. Van cohort 2003/'04 had nog maar 79 procent van de afgestudeerden na een jaar betaald werk. Deze afname ging vooral samen met een toename van het aantal afgestudeerden dat doorging met een vervolgopleiding. Bij afgestudeerde autochtonen daalde het percentage afgestudeerden met werk in die periode van 86 naar 81 procent. Bij niet-westerse allochtonen daalde het aandeel nog veel sterker (van 80 naar 63 procent). Deze daling valt – naast de toename van de niet-westers allochtonen die doorstudeerden (van 8 naar 14 procent) – samen met een forse stijging bij de overig afgestudeerden van 6 naar 14 procent.

Van de afgestudeerden in het hbo in 1999/'00 was tien procent één jaar na afstuderen bezig met een opleiding in het wo. Bij autochtonen en niet-westerse allochtonen lagen deze percentages voor cohort 1999/'00 ook rond de tien procent. Bij de

afgestudeerde hbo'ers in 2003/'04 was het percentage doorstuderenden in het wo na één jaar opgelopen tot 15 procent. Voor autochtonen was het 14 procent en bij de niet-westerse allochtonen was 18 procent nog bezig met een studie in het wo.

8.5.1 Arbeidsmarktpositie van voltijd afgestudeerden in het hoger onderwijs één jaar na afstuderen

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken, SSB).

Verskil in loon tussen hbo'er en wo'er steeds groter

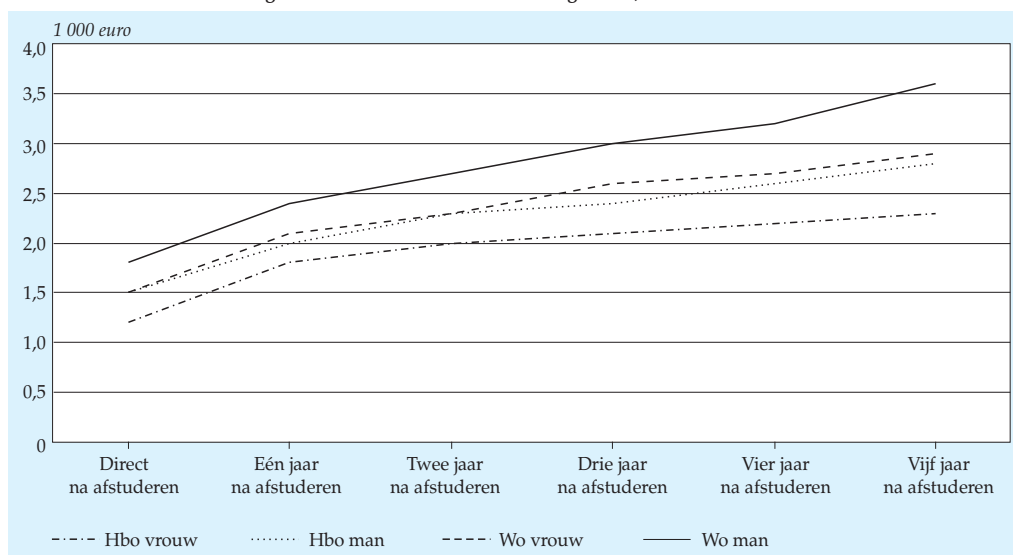
Afgestudeerde hbo'ers en wo'ers verschilden in het gemiddelde maandloon dat zij als werknemer verdienden. Dit verschil neemt toe met het aantal jaren dat zij werkzaam zijn. Direct na afstuderen bedroeg het gemiddelde maandloon van een in het studiejaar 1999/'00 afgestudeerde wo'er 1 700 euro en van een hbo'er 1 400 euro. Na vijf jaar is het verschil opgelopen naar 700 euro. Een wo'er verdiende gemiddeld 3 200 euro en een hbo'er 2 500 euro. Deze bedragen zijn niet gecorrigeerd voor inflatie.

Loon van mannen hoger dan vrouwen

Het gemiddelde maandloon van afgestudeerden in het hoger onderwijs is voor alle onderscheiden cohorten en momenten voor mannen hoger dan voor vrouwen en dit verschil loopt met de jaren op. Direct na afstuderen lag het verschil in maandloon tussen mannen en vrouwen rond de twee- à driehonderd euro. Mannen verdienden in bijna alle cohorten gemiddeld 1 600 euro en vrouwen 1 400 euro. Na twee jaar bedroeg het verschil 300 euro en na drie en vier jaar 400 euro. Na vijf jaar was het verschil opgelopen tot 600 euro. Ook relatief gezien steeg het loon van de mannen iets

sterker dan dat van de vrouwen. Voor afgestudeerde wo'ers zijn de verschillen iets groter dan voor afgestudeerde hbo'ers. Voor een deel is het verschil in loon tussen mannen en vrouwen toe te schrijven aan het feit dat vrouwen vaker in deeltijd werken dan mannen. In deze cijfers is geen rekening gehouden met de deeltijd-component. Daarnaast zal bijvoorbeeld de bedrijfssector en de functie nog een rol spelen in de hoogte van het loon. Hoeveel elke factor aan het verschil bijdraagt, is niet onderzocht.

8.5.2 Fiscaal maandloon van afgestudeerden in het hbo en wo naar geslacht, cohort 1999/'00

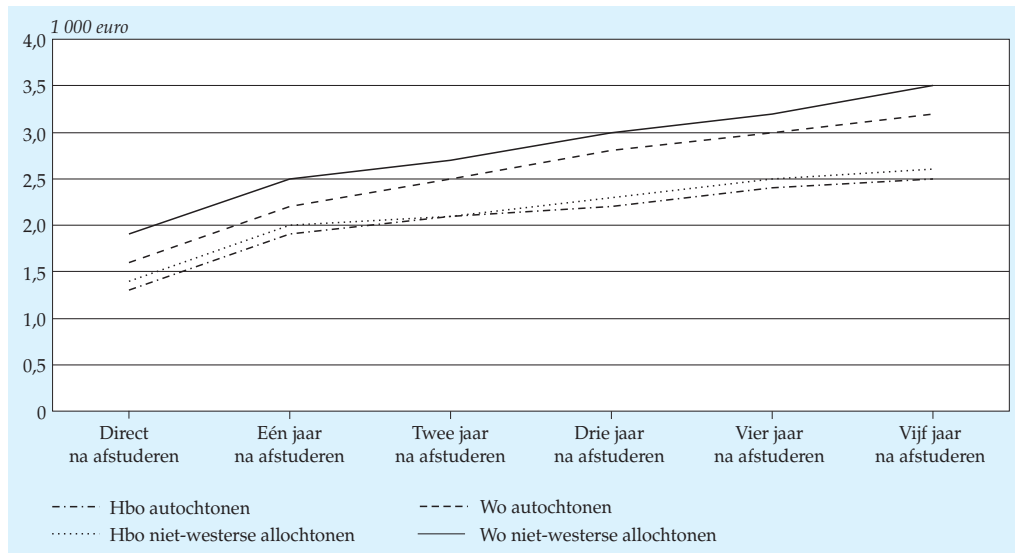

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek, SSB).

Niet-westers allochtone afgestudeerden in het ho verdienen meer dan autochtonen

Van de afgestudeerden die werk hadden als werknemer blijken niet-westerse allochtonen meer te verdienen dan autochtonen. Direct na afstuderen is dit al zo en het verschil blijft bestaan, ook tot vijf jaar na afstuderen. De verschillen zijn bij de wo-afgestudeerden iets groter dan bij de hbo-afgestudeerden. Voor de hogere lonen van de niet-westerse allochtonen zijn de volgende verklaringen te geven (Verschuuren en Das, 2006). In de eerste plaats zijn niet-westerse allochtonen bij afstuderen wat ouder dan de autochtone afgestudeerden en oudere afgestudeerden verdienen over het algemeen wat meer. In de tweede plaats kozen niet-westerse allochtonen vaker voor een studierichting in de economische en juridische sector; sectoren met vaak goed betaalde banen. Tot slot werken niet-westerse allochtonen met een universitaire opleiding gemiddeld meer uren per week.

8.5.3 Fiscaal maandloon van afgestudeerden in het hbo en wo naar herkomstgroepering, cohort 1999/'00

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek, SSB).

Van de afgestudeerden in het hoger onderwijs is op verschillende momenten na het afstuderen de arbeidsmarktpositie bepaald. Vanaf het cohort afgestudeerden in het studiejaar 1999/'00 is in september direct na afstuderen en de jaren erna nagegaan of zij werkzaam waren, een uitkering ontvingen of nog verder doorstudeerden. Naast deze drie groepen wordt nog een groep 'overige afgestudeerden' onderscheiden. Dit zijn afgestudeerden die niet terug te vinden zijn op de arbeidsmarkt en ook niet in de onderwijsregistraties. De laatste groep die onderscheiden wordt betreft emigratie en sterfte. Daarnaast is van deze cohorten afgestudeerden op verschillende momenten vastgesteld wat het gemiddelde fiscale maandloon is van de werknemers uit de groep. In de cohorten worden alleen die afgestudeerden meegenomen die een voltijdinschrijving hadden in het hoger onderwijs.

8.6 De loopbaan van gepromoveerden

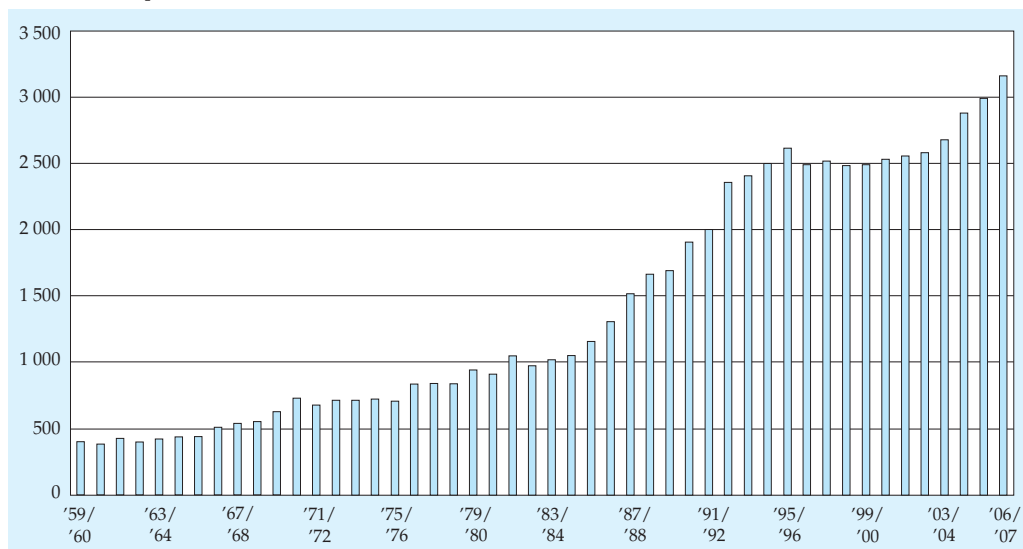
Voor het eerst zijn er landelijke cijfers beschikbaar over alle gepromoveerden in Nederland en enkele kenmerken van deze gepromoveerden, zoals onderwijsachtergrond en arbeidssituatie.

Gepromoveerden spelen een belangrijke rol in onze samenleving

Hoger opgeleiden en, binnen deze groep de gepromoveerden, spelen een belangrijke rol in de vooruitgang van wetenschappelijk onderzoek, in nationale innovatieprocessen en hierdoor in het economisch presteren van landen. Ze dragen bij aan de vergroting en verspreiding van kennis en technologieën. Vanaf de jaren 60 van de vorige eeuw is het aantal promoties langzaam toegenomen van een niveau van ongeveer 400 per jaar tot meer dan 3 000 per jaar op dit moment.

Over het promotietraject en de loopbaan van gepromoveerden heeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in oktober 2005 een nota uitgebracht 'Onderzoekstalent op waarde geschat'. De nota besteedt aandacht aan de omvang van het aantal promoties, de onderzoekersopleiding, het loopbaanperspectief en het probleem van onderbenut potentieel. Op basis van de toenmalige situatie richt het overheidsbeleid zich op het vergroten van het aantal promoties, het verbeteren en vernieuwen van de promotietrajecten en het verbeteren van het loopbaanperspectief van gepromoveerden.

8.6.1 Het aantal promoties in Nederland, vanaf 1960

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

Er is betrekkelijk weinig informatie

Maar over de situatie van gepromoveerden en hun maatschappelijke bijdrage is eigenlijk weinig bekend. Noch nationaal, noch internationaal. Daarom werken OESO, EUROSTAT en UNESCO sinds 2005 met elkaar samen in een project, dat vooral is gericht op het verzamelen van internationaal vergelijkbare basisgegevens over de loopbaan van gepromoveerden in de leeftijd tot 70 jaar. Een groot aantal EU en niet-EU-landen neemt inmiddels aan het project deel. Er is een modelvragenlijst ontwikkeld waarin gevraagd wordt naar persoonskenmerken, de onderwijsachtergrond, de arbeidsmarktsituatie, mobiliteit en output en publicaties.

Het CBS heeft onderzoek gedaan naar de beschikbaarheid van gegevens¹⁾

Om een bijdrage te leveren aan deze internationale statistiek, maar ook omdat Nederland nauwelijks specifieke gegevens heeft over gepromoveerden, heeft het Ministerie van OCW het CBS in 2007 gevraagd om een haalbaarheidsstudie uit te voeren. Doel was te bekijken in hoeverre er Nederlandse gegevens beschikbaar zijn. Daarbij is er voor gekozen om in eerste instantie te kijken naar bestaande gegevens en gegevensbestanden. Hiervoor heeft het CBS gebruik gemaakt van gegevens uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB), en op persoonsniveau deze gegevens aangevuld met gegevens uit de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) en het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). Op basis van de verzamelde gegevens is een driejaars-gemiddelde berekend (2004–2006), om de foutenmarge te verkleinen vanwege de lage jaarlijkse aantallen²⁾. De gegevens geven een eerste beeld, maar kunnen zeker niet alle gewenste informatie leveren. De reden hiervoor is dat in een aantal gevallen de celwaarden te laag zijn om als betrouwbaar cijfer te kunnen publiceren. Ook zijn vanwege de betrouwbaarheid in een aantal gevallen de gegevens op een hoger aggregatieniveau gepubliceerd dan gevraagd in het internationale project.

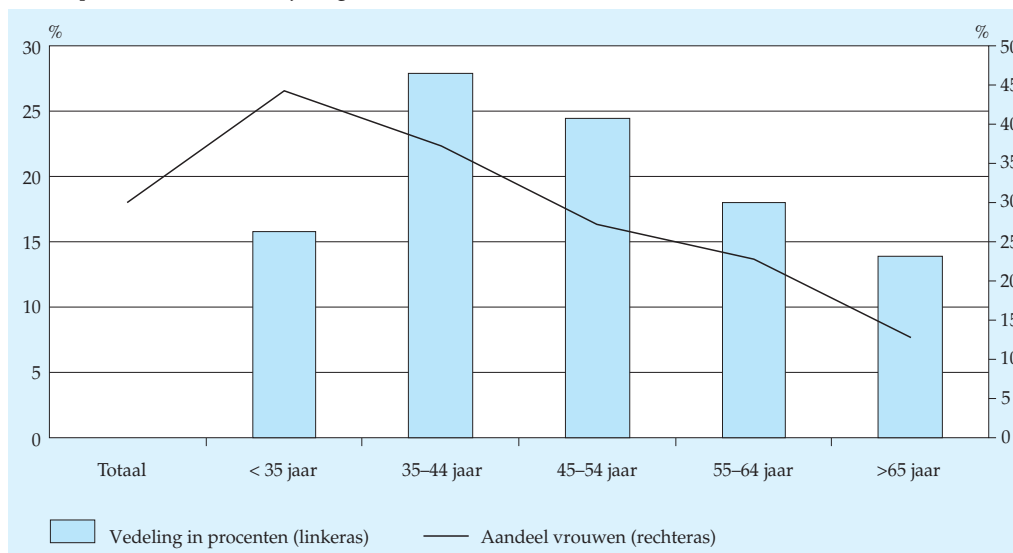
Er zijn met name gegevens beschikbaar over persoonkenmerken en de onderwijsachtergrond en in mindere mate over de arbeidsmarktsituatie.

De grootste groep gepromoveerden is de groep 35–44 jarigen

Nederland kende in 2005 gemiddeld 80 duizend gepromoveerden in alle leeftijds-categorieën (vanaf 15 jaar). Daarvan was 70 procent man en 30 procent vrouw. Als we alleen kijken naar de gepromoveerden tot 70 jaar, de groep waarop het internationale project zich richt, dan telde Nederland 72 duizend gepromoveerden. De grootste groep gepromoveerden bevindt zich in de leeftijdscategorie van 35 tot 44 jaar (28 procent). Ook blijkt dat hoe jonger de gepromoveerden zijn, hoe groter het aandeel vrouwen is. In de categorie tot 35 jaar loopt het aandeel op tot bijna bijna 45 procent.

De meeste gepromoveerden zijn in Nederland geboren, zo'n 90 procent van het totaal. Van de niet in Nederland geboren komt het merendeel uit Europa en Azië. Bijna alle gepromoveerden hebben de Nederlandse nationaliteit (97 procent). Uitsplitsing van de groep met de Nederlandse nationaliteit naar leeftijdsgroep laat zien dat hoe ouder men is, hoe hoger het aandeel met de Nederlandse nationaliteit is.

8.6.2 Gepromoveerden naar leeftijd en geslacht (in % van totaal), 2004/2006

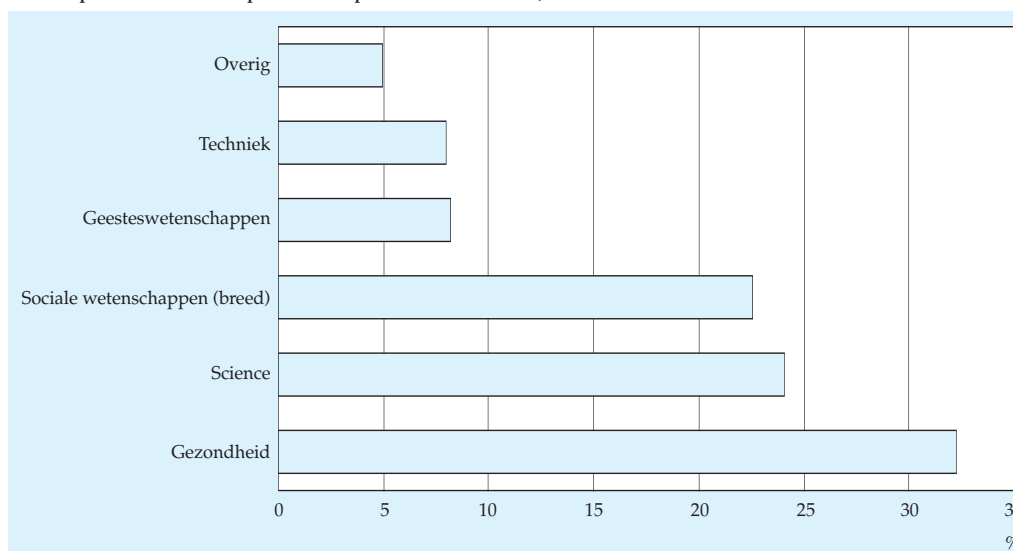

Bron: CBS (Enquête Beroepsbevolking).

Het gebied 'gezondheid en welzijn' heeft de meeste gepromoveerden

Drie gebieden domineren de onderwijsachtergrond van de gepromoveerden: het gebied *gezondheid en welzijn* (1/3), gevolgd door *science* (1/4) en *sociale wetenschappen*, economie en recht (1/4). Binnen *science* is de grootste groep gepromoveerd in de

8.6.3 Gepromoveerden naar promotiedisipline (in % van totaal), 2004/2006

Bron: CBS (Enquête Beroepsbevolking).

fysica (bijna 60 procent). Bij de recent gepromoveerden is de gemiddelde promotieleeftijd 33 jaar, de lengte van de promotie is gemiddeld bijna 6 jaar. Er zijn weinig verschillen tussen mannen en vrouwen bij de gemiddelde promotieleeftijd, maar vrouwen doen korter over hun promotie dan mannen.

Het CBS-onderzoek is een goede basis voor verdere gegevensverzameling

Conclusie is dat het rapport, op basis van bestaande gegevens, een eerste belangrijk totaaloverzicht geeft van de gepromoveerden, woonachtig in Nederland, naar een aantal kenmerken. Voor redelijk wat tabellen van het internationale project van OESO, EUROSTAT en UNESCO is het mogelijk om gegevens te verzamelen. Wel is het zo dat veel van de detailgegevens niet publiceerbaar zijn vanwege de kleine aantallen en de daaruit voortkomende grote onbetrouwbaarheidsmarges. Ook lijkt de gebruikte aanpak een goede basis te zijn om verder te werken aan een meer structurele verzameling van gegevens over de loopbaan van gepromoveerden.

De arbeidsmarktpositie van gepromoveerden in Nederland

De Nederlandse bevolking telt ruim een miljoen mensen met een opleiding op universitair niveau. In de jaren 2004–2007 waren er gemiddeld een kleine 70 duizend academici met een doctorstitel, die geen onderwijs meer volgden. Dat is ruim zes procent van alle mensen met een universitaire graad. Het gaat dan om mensen die na het behalen van hun doctoraal een aanstelling hebben gehad aan een universiteit om bijvoorbeeld als assistent-in-opleiding (aio) of als onderzoeker-in-opleiding (oio) een promotieonderzoek af te ronden. Maar ook zogenoemde buitenpromovendi – met een arbeidsplaats buiten de universiteit – en mensen die hun promotie in het buitenland hebben afgerond, behoren tot deze groep. Tijdens hun promotieonderzoek doen promovendi een aantal vaardigheden op, op het terrein van onderzoek en rapportage, maar ook op het gebied van presentaties geven en (soms) het geven van onderwijs.

Hieronder gaan we in op de verschillen in arbeidsmarktpositie tussen gepromoveerde en niet-gepromoveerde mensen met een universitaire graad. Hebben gepromoveerden vaker werk dan niet-gepromoveerde academici? En hebben zij ook andere soorten banen? Om dit te bepalen maken we gebruik van de Enquête Beroepsbevolking (EBB), die een jaarlijkse steekproefomvang van ongeveer 100 duizend personen heeft. Uit de EBB's van 2004 tot en met 2007 zijn alle personen geselecteerd die een diploma hebben op universitair niveau en die op het moment van interviewen geen opleiding meer volgen. Van hen is vervolgens op basis van informatie over hun onderwijsloopbaan bepaald welke mensen gepromoveerd zijn. In de periode 2004–2007 ging het gemiddeld per jaar om 958 duizend academici, waarvan 68 duizend gepromoveerden.³⁾

Het hebben van een baan

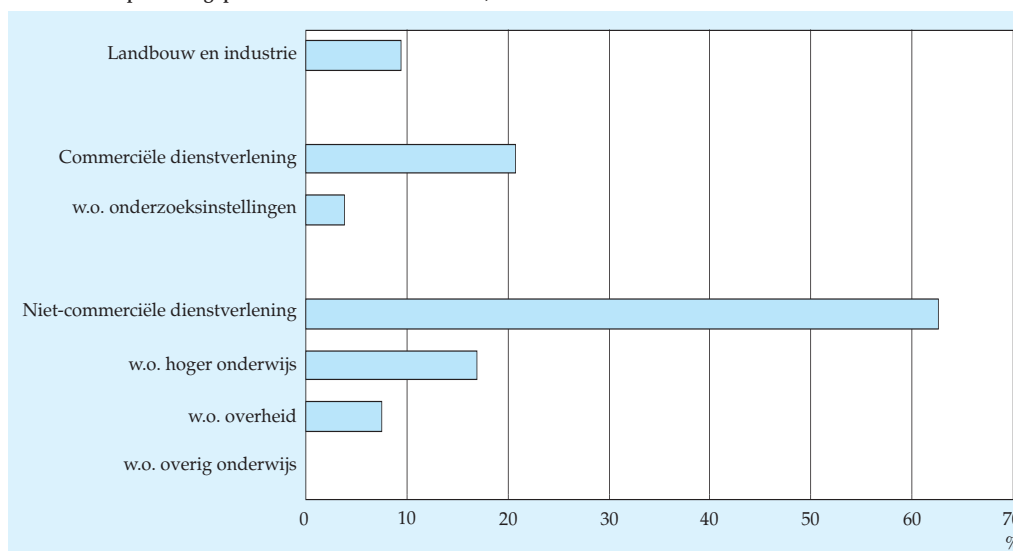
Wanneer we kijken naar de deelname van gepromoveerden en niet-gepromoveerden aan de beroepsbevolking en naar hun binding met de arbeidsmarkt, dan valt op

dat er eigenlijk maar weinig verschillen zijn tussen beide groepen. Ruim driekwart behoort tot de werkzame beroepsbevolking en werkt dus minstens 12 uur per week. Een op de vijf academici maakt geen deel (meer) uit van de beroepsbevolking. Het gaat daarbij onder meer om 65-plussers. Ook het soort dienstverband en de positie in de werkring verschillen niet heel veel tussen gepromoveerden en niet-gepromoveerden. Van de academici die behoren tot de werkzame beroepsbevolking, heeft ruim 70 procent een vast dienstverband en bijna 20 procent een eigen bedrijf. De rest heeft (nog) geen vast dienstverband. Hierin verschillen zij nauwelijks met de niet-gepromoveerde academici. Gepromoveerden werken wel iets vaker voltijd: 72 versus 67 procent. Dat hangt samen met de oververtegenwoordiging van mannen in deze groep.

De bedrijfstak en het beroep

Wat betreft de bedrijfstak waar men werkzaam is en de aard van het beroep is er wel een aantal duidelijke verschillen tussen gepromoveerde en niet-gepromoveerde academici. Bijna de helft van de academici is werkzaam in de niet-commerciële dienstverlening, zoals bij de overheid, in het onderwijs of de gezondheidszorg. Ruim een derde werkt in de commerciële dienstverlening en ruim een op de tien in de landbouw of industrie. Gepromoveerden zijn oververtegenwoordigd in de niet-commerciële dienstverlening; 63 procent werkt in die bedrijfstak. Zoals kan worden verwacht, zijn relatief veel gepromoveerden werkzaam in het hoger onderwijs. Daarentegen werken bij de overheid relatief weinig gepromoveerde academici.

8.6.4 De werkplek van gepromoveerden (in % van totaal), 2004/2007

Bron: CBS (Enquête Beroepsbevolking).

Het beroepsniveau en de beroepsrichting van gepromoveerde en niet-gepromoveerde academici verschilt ook duidelijk. Zo werken gepromoveerden meestal op het hoogste beroepsniveau: 83 procent heeft een wetenschappelijk beroep tegen 53 procent van de niet-gepromoveerde academici. Een aanzienlijk deel van de laatste groep, namelijk 30 procent, werkt op een niveau lager. In lijn met hun afstudering zijn relatief veel gepromoveerden werkzaam in een medisch of paramedisch beroep, bijvoorbeeld als arts, tandarts of specialist. Ook is een substantieel deel werkzaam als docent of staffunctionaris in het onderwijs. Het gaat dan veelal om eerstegraads docenten en beroepen in het wetenschappelijk onderwijs. Een vergelijkbaar grote groep gepromoveerden heeft een economisch, administratief of commercieel beroep. Toch worden dergelijke beroepen vaker door een niet-gepromoveerde academicus uitgeoefend.

Beroepsprestige, sociaaleconomische status en sociale klasse

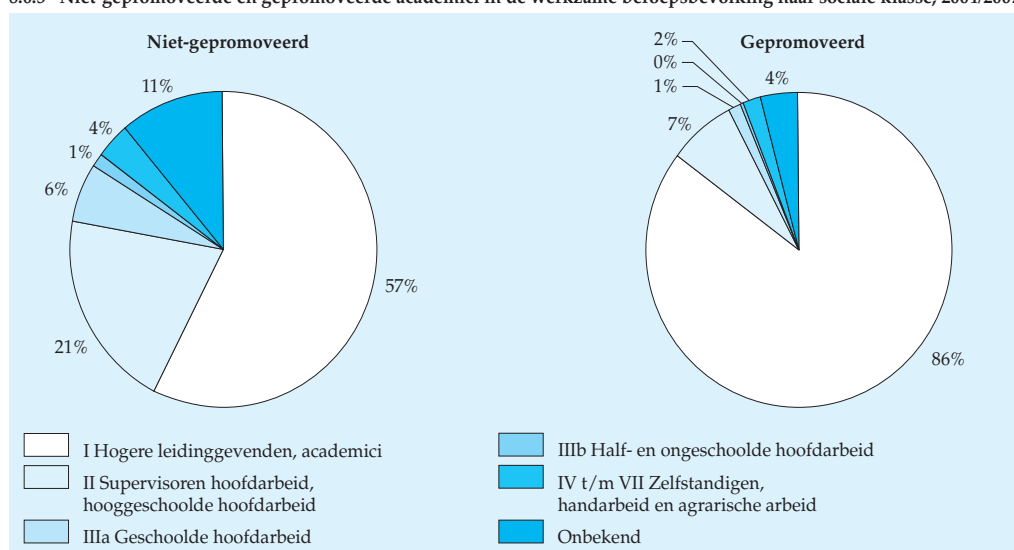
Beroepen kunnen worden geordend van hoog naar laag. Een voorbeeld van zo'n ordening is de zogenoemde beroepsprestigeladder (Sixma en Ultee 1983), waarbij door middel van een steekproef uit de Nederlandse bevolking is gevraagd naar het aanzien van beroepen in de samenleving. Er blijkt veel overeenstemming over het prestige van beroepen. Zo worden bijvoorbeeld chirurgen, rechters en hoogleraren doorgaans bovenaan de beroepsprestigeladder geplaatst. De ordening blijkt in de tijd vrij stabiel. Een tweede ordening, naar sociaaleconomische status (Ganzeboom et al. 1992), ordent beroepen op basis van de opleiding en het inkomen van de beroepsopvoeder. Zowel de indeling naar beroepsprestige als naar sociaaleconomische status heeft een schaal die loopt van 0 (laag) tot 100 (hoog). Gemiddeld oefenen gepromoveerden beroepen uit met een hoger aanzien dan niet-gepromoveerde academici. Het verschil bedraagt acht punten op een schaal van 0 tot 100. Dat is vergelijkbaar met het verschil in prestige tussen de totale groep beroepsbeoefenaren met een academische opleiding en de beroepsbeoefenaren met een opleiding in het hoger onderwijs. Ook de sociaaleconomische status van gepromoveerde academici is acht punten hoger.

Een derde manier waarop beroepen kunnen worden ingedeeld is naar sociale klasse (Erikson et al. 1979). Binnen de klassen van deze indeling worden beroepen samengenomen die gekenmerkt worden door dezelfde markt- en arbeidssituatie. De marktsituatie verwijst naar de hoogte van het inkomen van het beroep, de arbeidsvoorwaarden, de mate van economische zekerheid en de kansen op verbetering van de economische positie. De arbeidssituatie heeft betrekking op de hiërarchische positie van het beroep en de controle over het productieproces. Op basis van deze criteria verdelen Erikson et al. (1979) beroepen in 11 categorieën in:

- I Hogere leidinggevenden, academici;
- II Supervisors hoofdarbeid, hooggeschoolde hoofdarbeid;
- IIIa Geschoolde hoofdarbeid;
- IIIb Half- en ongeschoolde hoofdarbeid;

- Iva Kleine zelfstandigen met <10 personeel;
- Ivb Kleine zelfstandigen zonder personeel;
- Ivc Zelfstandige en leidinggevende agrariërs;
- V Supervisoren handarbeid, hooggeschoolde handarbeid;
- VI Geschoolde handarbeid;
- VIIa Halfgeschoolde en ongeschoolde handarbeid;
- VIIb Agrarische arbeid.

8.6.5 Niet-gepromoveerde en gepromoveerde academici in de werkzame beroepsbevolking naar sociale klasse, 2004/2007

Bron: CBS (Enquête Beroepsbevolking).

8.6.1 Gepromoveerde en niet-gepromoveerde academici naar beroepsbevolking, 2004/2007

	Totaal	w.v.		Totaal	w.v.	
		Niet-gepromoveerd	Gepromoveerd		Niet-gepromoveerd	Gepromoveerd
	x 1 000			%		
Totaal	958	890	68	100	100	100
Werkzame beroepsbevolking	736	683	53	77	77	78
Werkloze beroepsbevolking	30	29	.	3	3	.
Niet beroepsbevolking	192	178	14	20	20	20

Bron: CBS (Enquête Beroepsbevolking).

De meeste gepromoveerden behoren tot de sociale klasse van hogere leidinggeven- den en academici: 85 procent. Van de niet-gepromoveerde afgestudeerden uit het wetenschappelijk onderwijs is dat ruim de helft. Ruim een op de vijf niet-gepromo- veerden kan worden gerekend tot de hooggeschoolde hoofdarbeiders of hun directe leidinggevend. Zes procent is een geschoolde hoofdarbeider.

Noten in de tekst

- 1) Het volgende rapport was het resultaat: Statistics Netherlands, *Careers of Doctorate holders 2005. Feasibility study and first results*, study of the Centre of Policy Related Statistics, Voorburg/Heerlen, 2007
- 2) In de 3 jaren zijn bijna 1 800 gepromoveerden geïdentificeerd.
- 3) De uitkomsten in dit artikel wijken in beperkte mate af van eerder door het CBS gepubliceerde cijfers over gepromoveerden. Zo schatten Hersevoort, Rienstra en Ter Haar (2007) in hun haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheden om op basis van CBS-bronnen statistische informatie over gepromoveerden samen te stellen het aantal gepromoveerden op 80 duizend. De hier gepubliceerde gepu- bliceerde cijfers wijken af doordat een herziene weging van de Enquête Beroeps- bevolking is toegepast, recentere gegevens zijn gebruikt en onderwijsvolgende personen zijn uitgesloten.

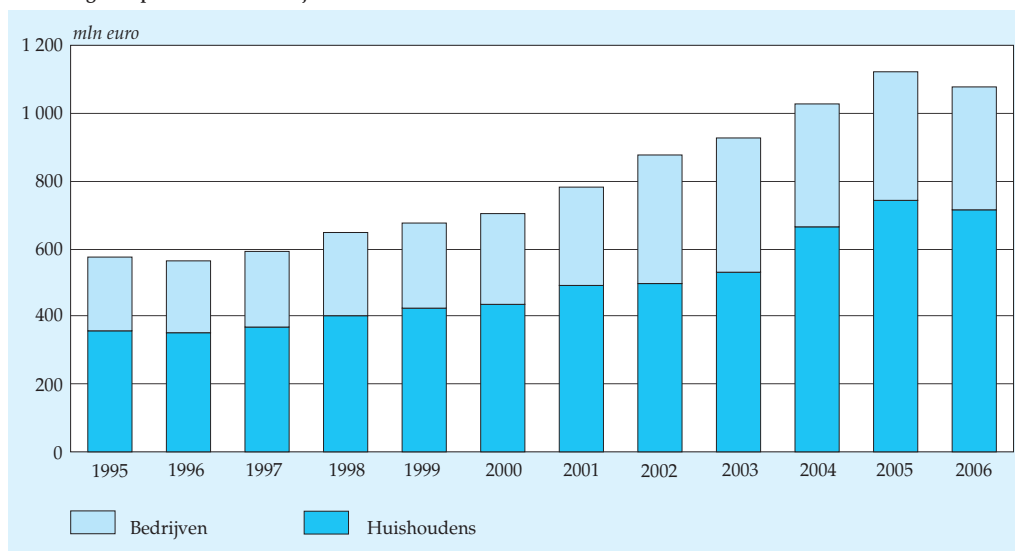
8.7 Particulier onderwijs groeit sneller dan gesubsidieerd onderwijs

Het CBS heeft voor het eerst de uitgaven aan particulier onderwijs in kaart gebracht. In Nederland is in 2006 bijna 1,1 miljard euro aan particulier onderwijs uitgegeven. Dat is 4 procent van de totale onderwijsuitgaven. De uitgaven aan particulier onderwijs zijn de afgelopen jaren sneller gestegen dan die aan gesubsidieerd onderwijs.

Sterke groei uitgaven particulier onderwijs

De uitgaven aan particulier onderwijs zijn de afgelopen tien jaar bijna verdubbeld. In 2006 bedroegen zij bijna 1,1 miljard euro. In 1996 was dat nog 561 miljoen euro. Zowel de deelnemersaantallen als de kosten per deelnemer zijn toegenomen. Ruim 183 duizend mensen volgden in 2006 een particuliere opleiding.

8.7.1 Uitgaven particulier onderwijs

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

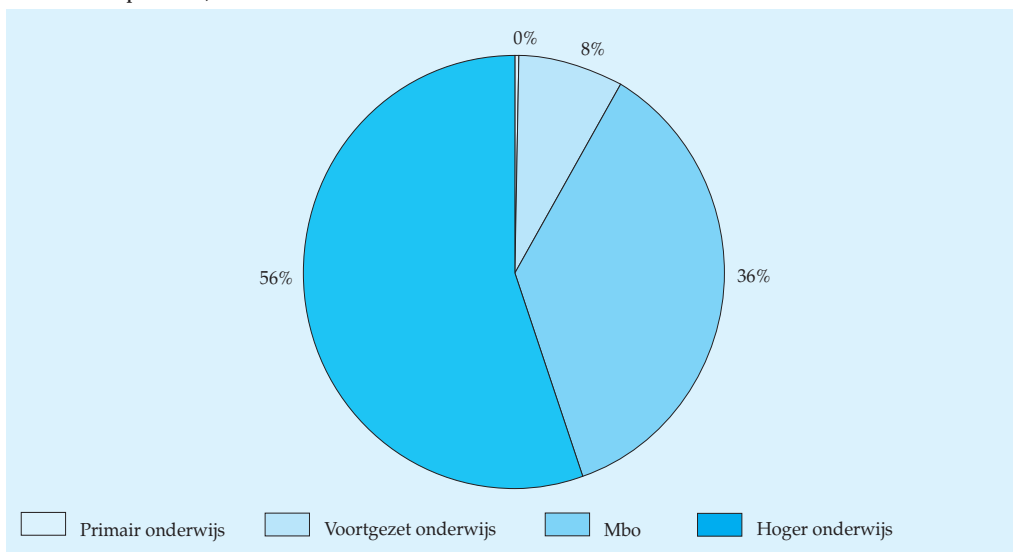
Werkgevers dragen een derde van de kosten bij

Deelnemers nemen zelf twee derde van de kosten van het particulier onderwijs voor hun rekening, werkgevers betalen een derde. De deelnemers aan particulier onderwijs volgen de opleiding meestal om een beter perspectief op de arbeidsmarkt te krijgen. Soms zijn particuliere opleidingen zelfs de enige mogelijkheid om een diploma te behalen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de opleiding tot piloot of tot master in business administration.

Vooral beroeps- en hoger onderwijs

Particulier onderwijs richt zich vooral op het beroeps- en hoger onderwijs. De omvang van het particuliere primair en voortgezet onderwijs is zeer beperkt. Ruim de helft van de uitgaven aan particulier onderwijs gaat naar het hoger onderwijs. In het middelbaar en hoger onderwijs volgt één op de tien deelnemers particulier onderwijs.

8.7.2 Aandeel per sector, 2006

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Particulier onderwijs verschilt van gesubsidieerd onderwijs

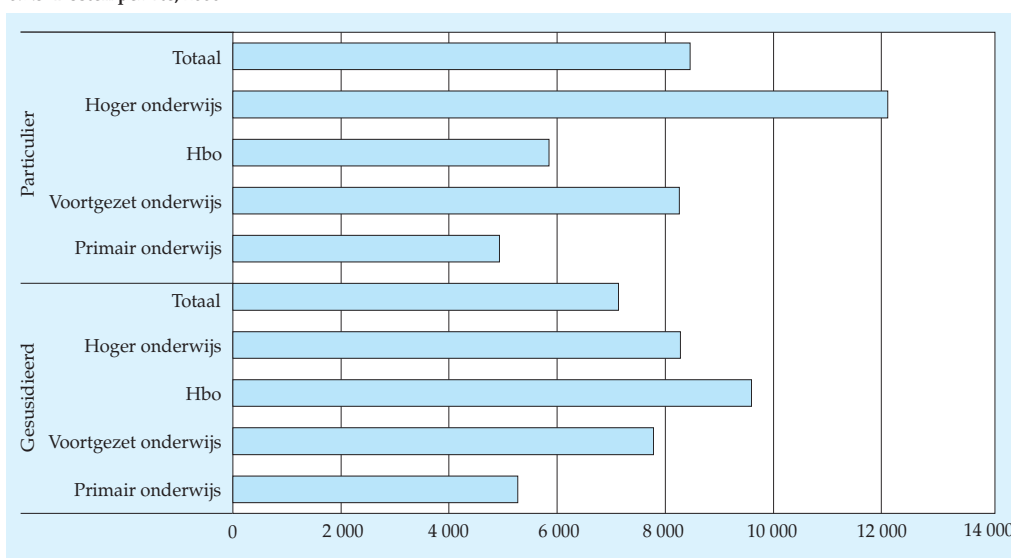
Bij de vergelijking van de kosten voor particulier en gesubsidieerd onderwijs is enige voorzichtigheid geboden. Zo volgen veel meer deelnemers aan het particuliere onderwijs een opleiding op deeltijdbasis, bijvoorbeeld via afstandsonderwijs. De achtergrondkenmerken van de deelnemers verschillen ook sterk, bijvoorbeeld in de verhouding leerplichtigen en niet-leerplichtigen, maar ook in de leeftijdsverdeling. Tot slot verschilt de samenstelling van de opleidingen die particulier gegeven worden van de gesubsidieerde opleidingen. Voor de vergelijking zijn de kosten per deelnemer van beide typen onderwijs omgerekend naar en uitgedrukt in zogeheten voltijd equivalenten. Op die manier berekend, kostte het particulier onderwijs in 2006 gemiddeld 8 500 euro per deelnemer, terwijl het gesubsidieerd onderwijs gemiddeld 7 150 euro kostte.

De kosten van het particuliere hoger onderwijs waren in 2006 hoger dan die van het gesubsidieerde hoger onderwijs: circa 12 100 tegen 8 300 euro per deelnemer. Een

particuliere Mbo-opleiding was echter goedkoper dan zijn gesubsidieerde tegenhanger: 5 850 tegenover 9 600 euro. In de prijs van het particuliere Mbo zijn echter geen kosten meegenomen voor het duale gedeelte (praktijkvorming).

Tussen particuliere onderwijsinstellingen zijn de prijsverschillen (op gelijke opleidingsniveaus) vaak veel groter dan in het gesubsidieerde onderwijs. Bovendien komen de kosten van particulier onderwijs vrijwel geheel voor rekening van de deelnemer en eventueel diens werkgever, terwijl die van het gesubsidieerde onderwijs vrijwel geheel voor rekening komen van de overheid.

8.7.3 Kosten per vte, 2006

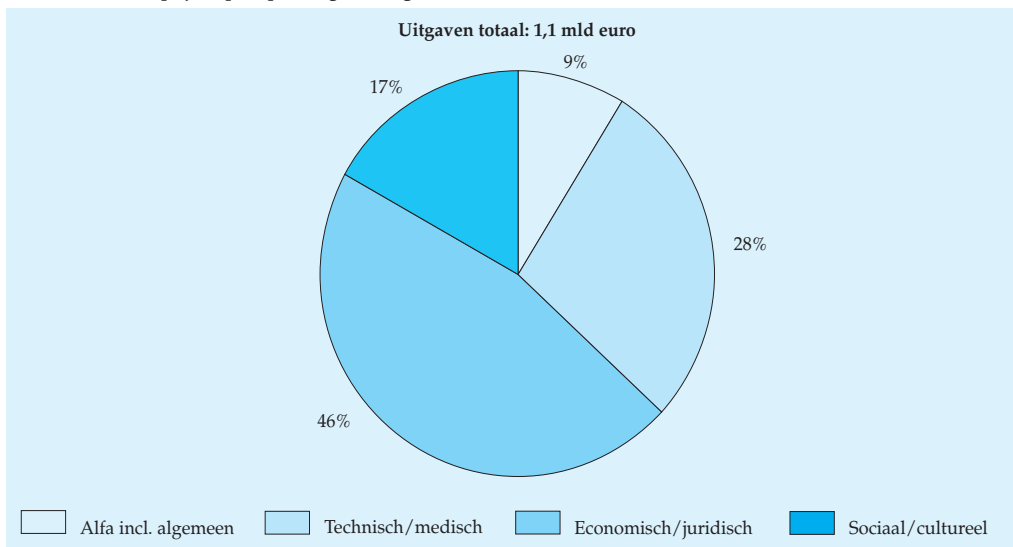
Bron: CBS (Statistiek van de Onderwijsuitgaven).

‘Economisch/juridische’ richting het duurst

Bijna de helft van de uitgaven aan particulier onderwijs gaat naar economische en juridische opleidingen. Dit komt doordat bijna 40 procent van de deelnemers een opleiding in deze richting volgt. Daarnaast zijn de opleidingskosten van deze opleidingen het hoogst met gemiddeld 10 100 euro per deelnemer.

De gemiddelde kosten van de overige drie richtingen – alfa inclusief algemeen, technisch/medisch en sociaal/cultureel – ontlopen elkaar niet veel en liggen rond de 7 500 euro per deelnemer. Na economisch/juridisch wordt de grootste uitgavenpost (ruim een kwart) gevormd door de technische en medische richtingen. Circa 30 procent van het totaal aantal deelnemers aan particulier onderwijs volgt deze richtingen.

8.7.4 Gemiddelde prijzen per opleidingsrichting

Bron: CBS (Statistiek van de Onderwijsuitgaven).

Toelichting

In dit artikel wordt met particulier onderwijs dat deel van het niet-gesubsidieerde onderwijs bedoeld, dat valt binnen de definitie van de internationale onderwijsstatistiek. Onderwijs dat hierin wordt meegenomen, moet:

- een breed erkend diploma opleveren (en niet alleen gericht zijn op het aanleren van vaardigheden, zoals een rijopleiding);
- relevant zijn voor de arbeidsmarkt (een hobbycursus valt hier niet onder);
- minstens 400 uur studiebelasting vereisen en minimaal een half jaar duren;
- geen interne bedrijfsopleiding zijn.

De opleidingen van politie en defensie maken onderdeel uit van dit particulier onderwijs. Deze categorieën zijn namelijk nog niet apart waarneembaar. De internationale scholen vallen in dit artikel buiten het particulier onderwijs, evenals het duale onderwijs.

Het begrip 'kosten' heeft in het particuliere onderwijs betrekking op de uitgaven van naar voltijdequivalenten (vte) omgerekende deelnemers en van hun eventuele werkgevers. In het gesubsidieerde onderwijs betreft het uitgaven die deelnemers (huishoudens) en overheden doen. Gesubsidieerd onderwijs wordt vrijwel geheel betaald door de overheid.

De deelnemersaantallen in het particulier onderwijs zijn verkregen via de Enquête Beroeps Bevolking en registerdata van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (periode 2002 t/m 2006) evenals via de instellingenenquête particulier

onderwijs (periode 1995 t/m 2001). De prijzen van de opleidingen zijn vastgesteld door middel van steekproeven uit publiekstoegankelijke bronnen, zoals studie-gidsen en het internet. Bij de indeling van de populatie is rekening gehouden met het onderwijsniveau, de richting en het type (voltijd, deeltijd of afstandonderwijs).

Dit artikel is een bewerking van het webmagazine artikel '[Particulier onderwijs groeit sneller dan gesubsidieerd onderwijs](#)'. In dit artikel wordt echter consequent gesproken over uitgaven per voltijd deelnemer, terwijl het webmagazine artikel uitgaven per deelnemer bespreekt (ongeacht vol- of deeltijd).

8.8 *Uitgaven aan beroepspraktijkvorming*

In 2007 gaven leerbedrijven bijna 1,9 miljard euro uit aan de beroepspraktijkvorming van leerlingen in het beroepsonderwijs. Een kwart van de totale uitgaven heeft betrekking op stages, driekwart op duaal onderwijs. De meeste uitgaven worden gedaan in het middelbare beroepsonderwijs en in de sectoren 'Zorg' en 'Techniek'.

Wat is beroepspraktijkvorming?

Leren in de praktijk maakt deel uit van iedere opleiding in het beroepsonderwijs. Een praktijkovereenkomst tussen de school, de leerling en het leerbedrijf regelt de duur van de beroepspraktijkvorming, de begeleiding van de deelnemer en andere zaken, zoals de beschrijving van de competenties waarvan de toepassing in de praktijk geleerd moet worden. Er bestaan twee vormen van beroepspraktijkvorming:

- Bij een stage is een leerling voor maximaal zes maanden werkzaam binnen een leerbedrijf. Stages komen voor in de beroepsopleidende leerweg (bol) van het mbo en in de voltijdopleidingen van het hbo.
- Bij duaal onderwijs gaat een leerling, gedurende de hele studie, één of twee dagen in de week naar school en werkt de overige dagen in de praktijk. Duaal onderwijs heeft betrekking op de leerwerktrajecten van het vmbo, de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) van het mbo en de duale opleiding van het hbo.

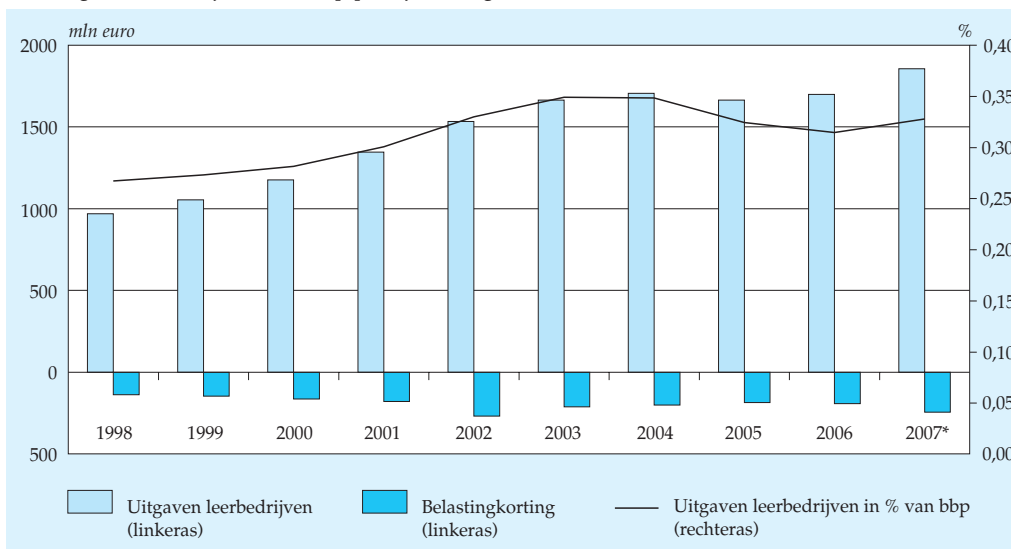
Bedrijven geven 1,9 miljard euro uit aan onderwijs

Leerbedrijven hebben in 2007 1,9 miljard euro besteed aan de beroepspraktijkvorming van leerlingen. Dat is 5 procent van de totale onderwijsuitgaven en 0,3 procent van het bruto binnenlands product. De uitgaven aan beroepspraktijkvorming hebben voornamelijk betrekking op de personeelskosten van de praktijkbegeleiders¹⁾. Bijna 150 miljoen euro gaat op aan overige lasten, zoals de uitgaven voor het les- en oefenmateriaal, de inrichting van de werkplekken en de wervingsprocedure. De vergoedingen en salarissen aan de leerlingen zelf tellen niet mee in de uitgaven aan beroepspraktijkvorming. Deze verdienen zich vaak terug via de geleverde productie van de leerlingen.

Uitgaven met 9 procent toegenomen

De uitgaven aan beroepspraktijkvorming zijn met 9 procent gestegen ten opzichte van 2006. Dat komt vooral door de stijging van het aantal leerlingen dat leren en werken combineert en door de gestegen loonkosten van praktijkbegeleiders. Bovendien kiezen steeds meer mbo-leerlingen voor een opleiding in de zorg- en welzijnssector. Beroepspraktijkvorming binnen deze sector vergt meer inspanningen van de

8.8.1 Uitgaven van bedrijven aan beroepspraktijkvorming

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

praktijkbegeleiders en brengt daardoor hogere kosten met zich mee. Tussen 2003 en 2006 was er nog sprake van een stabilisatie van de uitgaven na een jarenlange groei.

Meer uitgaven naar duaal onderwijs dan naar stages

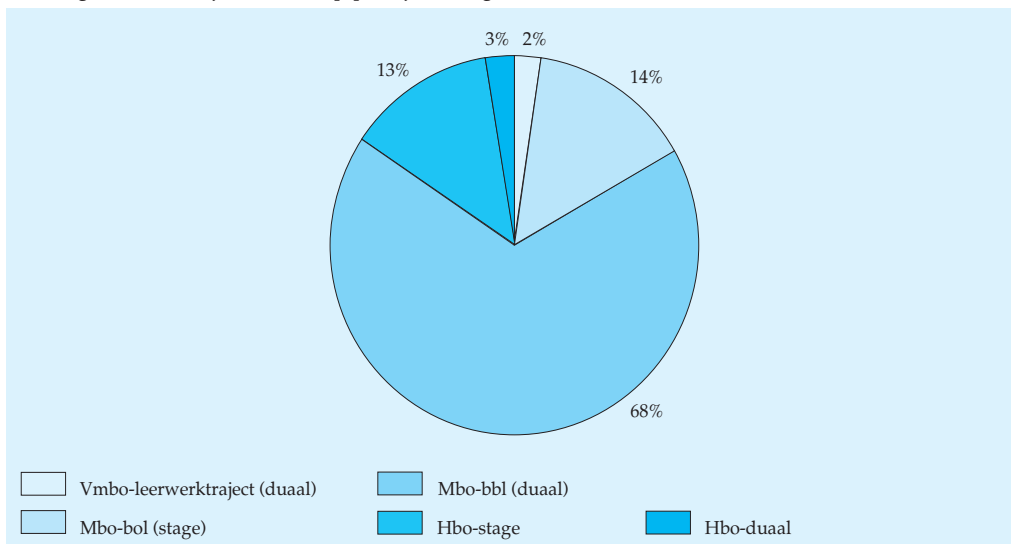
Bijna driekwart van de uitgaven aan beroepspraktijkvorming hangt samen met duaal onderwijs. Leerlingen die deze variant volgen, worden namelijk vaker gezien als reguliere werknemers, waarin bedrijven bereid zijn meer te investeren. Aan stages in het mbo en hbo geven bedrijven veel minder uit, 27 procent. Stages zijn vaak van kortere duur. Bovendien lopen leerlingen niet elk schooljaar stage. In 2007 werd gemiddeld 8 500 euro per duale leerling uitgegeven. De gemiddelde uitgaven per stagiair bedroegen 1 800 euro.

Belastingkorting bedroeg 244 miljoen in 2007

Leerbedrijven die stagiaires of duale leerlingen in dienst nemen, kunnen hiervoor een vergoeding van de Belastingdienst ontvangen. Via de Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie voor de volksverzekeringen kunnen bedrijven een korting krijgen op de loonheffing. De wet is bedoeld om onderwijs voor medewerkers van bedrijven en organisaties te bevorderen. In eerste instantie had de wet betrekking op de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) van het mbo. De laatste jaren is de wet ook van toepassing geworden op stages en andere onderwijsniveaus.

Jaarlijks kan een leerbedrijf maximaal 2 500 euro per leerling gecompenseerd krijgen. In 2007 werd voor 244 miljoen euro beroep gedaan op de fiscale vergoeding.

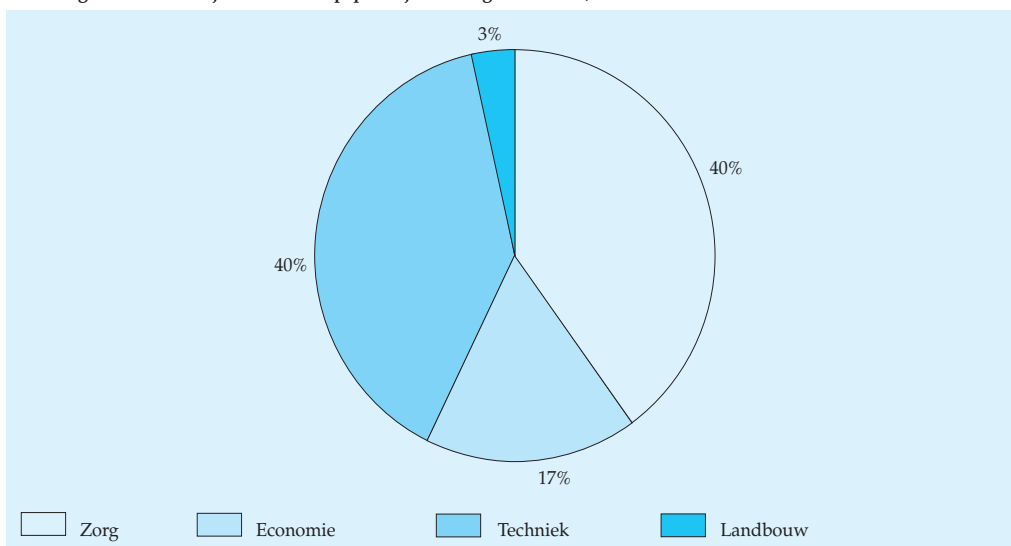
8.8.2 Uitgaven van bedrijven aan beroepspraktijkvorming naar schoolsoort, 2007*

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Dat is 50 miljoen euro meer dan in 2006. Tussen 2003 en 2006 daalde de subsidieverstrekking nog door de afname van het aantal leerlingen in de bbl ten opzichte van die in de bol. Voor een stagelopende bol-leerling ontvangt een bedrijf namelijk een lagere vergoeding.

8.8.3 Uitgaven van bedrijven aan beroepspraktijkvorming naar sector, 2007*

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Beroepspraktijkvorming vooral in het mbo

Ruim 80 procent van de uitgaven aan beroepspraktijkvorming heeft betrekking op mbo-leerlingen. In schooljaar 2007/'08 zaten ruim 500 duizend leerlingen op het mbo, waarvan 160 duizend de duale variant volgden. In het hbo stonden 300 duizend leerlingen ingeschreven in de voltijdopleidingen en 12 duizend in de duale variant.

Meeste uitgaven in sectoren zorg en techniek

Het grootste deel van de uitgaven (80 procent) was bestemd voor beroepspraktijkvorming in de sectoren zorg en techniek. Vanwege de arbeidsintensieve werkzaamheden binnen zorginstellingen hebben leerlingen daar meer begeleiding nodig dan gemiddeld. De hoge uitgaven in de technische sector hangen samen met het relatief grote aantal mbo'ers dat een technische opleiding volgt.

Technische toelichting

De gegevens in deze bijdrage zijn geraamd op basis van input van de Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven, onderzoeken van derden²⁾ en leerlingengegevens van bekostigde onderwijsinstellingen. De uitgaven aan beroepspraktijkvorming zijn onderdeel van de Nederlandse onderwijsuitgaven die het CBS jaarlijks bepaalt. De bepaling hiervan gebeurt aan de hand van internationale richtlijnen die door Unesco, OESO en Eurostat zijn opgesteld.

Noten in de tekst

- 1) Deze zijn afgeleid van het aantal begeleidingsuren en het uurloon per praktijkbegeleider.
- 2) Waaronder: B. Detmar en I.E.M. de Vries (2006), 'Opleiden in de beroepspraktijk: investeringen van mkb-bedrijven in het praktijkleren van het MBO' van Dijk12 Beleidsonderzoek, Amsterdam.

Tabellen

1. Algemeen overzicht

1.2 Matrix van het reguliere onderwijs 2006*

	Leerlingen/studenten 2005/'06							
	w.v. in 2006/'07							
	bao	sbao	speciale scholen	voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	praktijk-onderwijs	vmbo 3+	vmbo theoretische leerweg deeltijd	
	<i>x 1 000</i>							
Leerlingen/studenten 2006/'07								
w.v. in 2005/'06	1 548,9	46,3	61,0	394,3	27,5	223,2	3,2	
basisonderwijs	1 549,5	1 342,3	8,7	4,6	181,3	1,5		
speciaal basisonderwijs	48,3	0,3	36,4	1,5	5,6	4,1		
speciale scholen	57,6	0,7	0,7	49,8	0,9	0,3	0,4	
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	399,3		0,7	203,6	0,5	105,5	0,0	
praktijkonderwijs	27,4		0,1	0,1	21,0	0,2		
vmbo voltijd 3+	125,1		0,5	0,0	0,1	113,4	0,7	
zd	101,5					0,0	0,1	
md	3,1						0,9	
vmbo tl. deeltijd ²⁾	1,1							
zd	99,0		0,1	0,0		2,5	0,1	
md	38,3							
havo voltijd 3+	5,3						0,0	
zd	2,6							
md	120,3		0,0	0,0		0,0		
vwo voltijd 3+	29,4							
zd	1,0							
md	1,2							
bol voltijd	242,2						0,3	
zd	88,9						0,0	
md	10,5						0,0	
bol deeltijd	4,1							
zd	80,2						0,0	
md	53,1						0,0	
hbo voltijd	243,4							
zd	48,9							
md	49,5							
hbo deeltijd	14,4							
zd	163,3							
md	28,5							
wo voltijd	11,4							
zd	2,2							
md								
Totaal onderwijs	3 650,8	1 343,2	45,8	57,3	391,4	27,4	222,0	2,2
Geen onderwijs		206,8	0,5	3,7	2,9	0,1	1,3	1,0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Leerlingenstroom vanaf 1995/'96'.

¹⁾ Bestaat uit leerjaren 1 en 2 van vwo, havo, vmbo (inclusief Iwoo) en leerjaar 3 ongedeelde vwo en havo.

²⁾ Vmbo theoretische leerweg deeltijd.

zd = zonder diploma; md = met diploma.

Bron: Voorlopige cijfers onderwijsmatrix 2006 OCW(Cfi), CBS.

	havo voltijd 3+	havo deeltijd	vwo voltijd 3+	vwo deeltijd	bol voltijd	bol deeltijd
	<i>x 1 000</i>					
Leerlingen/studenten 2006/'07	141,8	7,7	155,9	2,7	338,8	13,2
w.v. in 2005/'06						
basisonderwijs						
speciaal basisonderwijs						
speciale scholen	0,1		0,0		0,4	0,0
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	39,2	0,0	42,8		1,1	0,0
praktijkonderwijs					1,6	0,0
vmbo voltijd 3+					4,7	0,0
zd						
md	8,0	0,1			75,1	0,1
vmbo tl. deeltijd ²⁾					0,2	0,0
zd					0,4	0,0
md		0,2				
havo voltijd 3+	87,5	2,2	0,2		3,5	0,0
zd			2,1		1,4	0,0
md				0,2	0,4	0,0
havo deeltijd		2,7			0,0	0,0
zd					0,1	0,0
md				0,1	0,1	0,0
vwo voltijd 3+	5,8	0,2	110,0	1,2	0,1	0,0
zd					0,1	0,0
md					0,0	0,0
vwo deeltijd		0,0		0,6	0,0	0,0
zd					0,0	
md					0,0	
bol voltijd		0,7		0,0	201,5	0,6
zd		0,1		0,0	25,3	0,2
md		0,0		0,0	0,2	4,9
bol deeltijd		0,0		0,0	0,2	0,2
zd		0,0		0,0	1,3	0,2
md		0,0			0,5	0,2
hbo voltijd						
zd						
md						
hbo deeltijd						
zd						
md						
wo voltijd						
zd						
md						
wo deeltijd						
zd						
md						
Totaal onderwijs	140,5	6,3	155,1	2,1	318,0	6,4
Geen onderwijs	1,2	1,4	0,8	0,6	20,8	6,8

1.2 Matrix van het reguliere onderwijs 2006* (slot)

	Leerlingen/studenten 2005/'06					
	w.v. in 2006/'07					
	bbl	hbo voltijd	hbo deeltijd	wo voltijd	wo deeltijd	geen onderwijs
	<i>x 1 000</i>					
Leerlingen/studenten 2006/'07	138,2	303,8	61,7	193,7	12,6	
w.v. in 2005/'06						
basisonderwijs						11,1
speciaal basisonderwijs						0,5
speciale scholen	0,4					4,0
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	0,1					5,9
praktijkonderwijs	0,7					3,6
vmbo voltijd 3+	1,2					4,4
zd	10,4					7,7
md	0,0					2,1
vmbo tl. deeltijd ²⁾	0,0					0,5
zd	0,0					2,7
md	0,2	30,6	0,0			3,8
havo voltijd 3+	0,1					2,1
zd	0,0	1,4	0,0			1,0
md	0,0					2,9
vwo voltijd 3+	0,0	4,2	0,0	21,6	0,0	3,4
zd	0,0					0,4
md	0,0	0,2	0,0	0,6	0,0	0,4
vwo deeltijd	7,0					32,2
zd	4,0	21,9	1,2			36,3
md	0,5					4,9
bol voltijd	0,2					3,5
zd	58,8					19,9
md	13,8					38,7
hbo voltijd		214,4	1,5	3,1	0,0	24,4
zd		1,8	0,9	5,5	0,2	40,6
md		0,4	38,1	0,1	0,1	10,8
hbo deeltijd		0,0	0,8	0,1	0,1	13,5
zd		3,7	0,3	144,4	1,3	13,7
md		0,1	0,1	3,0	0,1	25,3
wo voltijd		0,0	0,0	0,4	8,1	2,8
zd		0,0	0,0	0,0	0,0	2,2
md						
Totaal onderwijs	97,6	278,8	42,8	178,7	9,9	325,3
Geen onderwijs	40,5	25,0	18,8	15,0	2,7	

2. Primair onderwijs

Kerncijfers

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08
Leerlingen	1 000	1 569,7	1 643,9	1 654,9	1 656,8	1 657,2	1 662,1
w.v.							
basisonderwijs	1 000	1 477,1	1 546,5	1 549,1	1 549,5	1 549,0	1 552,5
speciaal basisonderwijs	1 000	57,5	51,6	50,1	48,3	46,3	44,9
speciale scholen	1 000	35,1	45,8	55,7	59,1	61,9	64,7
w.v.							
basisonderwijs	1 000	23,6	30,3	34,1	35,1	35,8	36,4
voortgezet onderwijs	1 000	11,5	15,5	21,7	23,9	26,1	28,2
Scholen	1	8 262	7 759	7 638	7 619	7 584	7 552
w.v.							
basisonderwijs	1	7 411	7 059	6 986	6 970	6 941	6 913
speciaal basisonderwijs	1	514	368	328	326	320	316
speciale scholen	1	337	332	324	323	323	323
Personeelsleden	1 000 fte	.	110,3	129,3	130,4	131,5	132,0
w.v.							
basisonderwijs	1 000 fte	.	91,7	105,7	105,8	105,8	105,6
speciaal basisonderwijs	1 000 fte	.	7,3	8,1	8,1	7,9	7,8
speciale scholen	1 000 fte	.	11,3	15,5	16,5	17,8	18,6
Uitgaven ¹⁾	mln euro	8 309	

¹⁾ Het betreft hier de totale lasten op de exploitatierekeningen van de po-instellingen (som lasten, financiële lasten en buitengewone lasten). Het betreft kalenderjaren. Zo heeft 2006/'07 betrekking op 2006.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

2.1 Basisonderwijs

2.1.1 Leerlingen in het basisonderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2006/'07	2007/'08		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	1 477,1	1 546,5	1 549,0	1 552,5	787,0	765,5
Leeftijd						
4 jaar	147,5	141,5	147,4	147,3	75,3	72,1
5 jaar	194,9	190,8	198,5	196,3	100,2	96,1
6 jaar	187,0	192,1	198,8	197,1	100,0	97,1
7 jaar	182,1	190,9	194,8	196,6	99,6	96,9
8 jaar	179,9	190,8	188,8	192,2	97,3	95,0
9 jaar	176,8	190,8	184,1	186,3	93,7	92,6
10 jaar	169,6	188,3	178,7	182,2	91,1	91,0
11 jaar	163,1	177,8	174,4	172,9	86,8	86,1
12 jaar en ouder	76,3	83,5	83,3	81,6	43,1	38,5
	<i>%</i>					
Denominatie van de school						
Openbaar	32	32	31	31	31	30
Protestants-christelijk ¹⁾	28	26	28	28	28	28
Rooms-katholiek	33	33	34	34	34	34
Overig bijzonder onderwijs ²⁾	7	9	8	8	7	8

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen 'Basisonderwijs; leerlingen' en 'Reguliere onderwijsinstellingen'.

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

²⁾ Het betreft hier de overige confessionele scholen, scholen voor algemeen bijzonder onderwijs, de vrije school en samenwerkingsverbanden tussen openbare en confessionele scholen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

2.1.2 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het basisonderwijs

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	'95/'96	'06/'07	'07/'08	'95/'96	'06/'07	'07/'08	'95/'96	'06/'07	'07/'08
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	1 477,1	1 549,0	1 552,5	7 411	7 108	7 075	199	218	219
w.v.									
De vier grote steden	163,0	170,9	172,6	614	626	625	265	273	276
w.v.									
Amsterdam	54,8	56,4	56,9	203	209	207	270	270	275
Rotterdam	53,0	50,6	50,2	199	190	190	266	266	264
Den Haag	36,1	41,3	41,8	132	139	138	273	297	303
Utrecht	19,2	22,6	23,7	80	88	90	239	257	263
Overige steden met $\geq 100\ 000$ inwoners	245,1	273,0	274,6	1 021	1 036	1 033	240	263	266
Gemeenten met $< 100\ 000$ inwoners	1 069,0	1 105,1	1 105,4	5 776	5 446	5 417	185	203	204

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.1.3 Brugklasniveau in vergelijking met Cito-advies naar geslacht, herkomstgroepering en inkomsten van het huishouden van de leerling, 2005/06

	Totaal aantal leerlingen met een Cito-advies	Leerlingen met een lager, gelijk of hoger brugklasniveau vergeleken met het Cito-advies			Leerlingen van wie het type brugklas onbekend is	
		totaal	lagere brugklas ¹⁾	gelijke brugklas		hogere brugklas ²⁾
	<i>x 1 000</i>	%			<i>x 1 000</i>	
Totaal ³⁾	144,0	136,0	4	83	13	8,1
Jongens	67,7	67,5	5	83	12	0,1
Meisjes	68,5	68,3	4	82	14	0,1
Autochtonen	108,9	108,8	5	83	12	0,1
Westerse allochtonen	8,1	8,0	3	82	15	0,0
Niet-westerse allochtonen	19,2	19,1	2	82	16	0,1
<i>Inkomstenniveau huishouden ⁴⁾</i>						
<2 keer minimumloon	32,5	32,3	5	82	13	0,1
2 tot 4 keer minimumloon	65,8	65,7	5	83	12	0,1
≥ 4 keer minimumloon	37,3	37,3	3	84	14	0,0
Cito-advies vmbo basis- en kaderberoepsgerichte leerweg ³⁾	44,9	41,1		73	27	3,8
Jongens	19,5	19,3		75	25	0,1
Meisjes	21,8	21,7		72	28	0,1
Autochtonen	29,7	29,6		73	27	0,1
Westerse allochtonen	2,4	2,4		71	29	0,0
Niet-westerse allochtonen	9,3	9,1		76	24	0,1

2.1.3 Brugklasniveau in vergelijking met Cito-advies naar geslacht, herkomstgroepering en inkomsten van het huishouden van de leerling, 2005/06 (slot)

	Totaal aantal leerlingen met een Cito-advies	Leerlingen met een lager, gelijk of hoger brugklas- niveau vergeleken met het Cito-advies			Leerlingen van wie het type brugklas onbekend is	
		totaal	lagere brugklas ¹⁾	gelijke brugklas		hogere brugklas ²⁾
	x 1 000		%		x 1 000	
Cito-advies vmbo gemengde en theoretische leerweg ³⁾	33,2	31,5	8	79	13	1,7
Jongens	15,5	15,5	9	79	12	x
Meisjes	16,0	15,9	6	80	14	x
Autochtonen	25,2	25,2	8	79	13	x
Westerse allochtonen	1,8	1,8	5	79	16	–
Niet-westerse allochtonen	4,5	4,5	5	82	12	0,0
Cito-advies havo ³⁾	39,8	38,1	8	86	6	1,7
Jongens	19,3	19,3	9	85	6	0,0
Meisjes	18,8	18,8	7	87	6	x
Autochtonen	32,1	32,1	8	86	6	x
Westerse allochtonen	2,3	2,3	6	83	11	x
Niet-westerse allochtonen	3,7	3,7	5	89	7	x
Cito-advies vwo ³⁾	26,1	25,2	2	98		0,9
Jongens	13,4	13,3	3	97		x
Meisjes	11,8	11,8	2	98		x
Autochtonen	22,0	21,9	2	98		x
Westerse allochtonen	1,6	1,5	2	98		–
Niet-westerse allochtonen	1,7	1,6	2	98		x

N.B. Meer informatie staat in het artikel 'Cito-toets en de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs' in de CBS-publicatie 'Sociaaleconomische trends, 2e kwartaal 2008'.

¹⁾ Voor citoscore vmbo basis- en kaderberoepsgerichte leerweg is een lagere brugklas niet mogelijk.

²⁾ Voor citoscore vwo is een hogere brugklas niet mogelijk.

³⁾ Inclusief een kleine groep van wie geslacht, herkomstgroepering en/of inkomsten van het huishouden onbekend is.

⁴⁾ Inkomsten uit arbeid en uitkeringen, september 2004.

Bron: Cito, CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2 Speciaal basisonderwijs

2.2.1 Leerlingen in het speciaal basisonderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2006/'07	2007/'08		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	57,5	51,6	46,3	44,9	30,0	15,0
Leeftijd						
4 jaar en jonger	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
5 jaar	1,0	0,9	0,8	0,9	0,6	0,2
6 jaar	2,4	2,1	1,9	1,7	1,2	0,5
7 jaar	4,6	4,0	3,3	3,3	2,3	1,1
8 jaar	7,3	6,2	5,2	5,1	3,5	1,6
9 jaar	9,6	8,4	7,2	7,0	4,7	2,3
10 jaar	10,9	10,1	8,8	8,4	5,5	2,9
11 jaar	10,9	10,3	9,7	9,3	6,2	3,2
12 jaar en ouder	10,5	9,4	9,2	8,9	5,8	3,1
	<i>%</i>					
Denominatie van de school						
Openbaar	29	26	26	25	25	25
Protestants-christelijk ¹⁾	24	24	24	24	24	23
Rooms-katholiek	35	33	33	33	33	34
Overig bijzonder onderwijs ²⁾	13	16	18	18	18	18

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen 'Basisonderwijs; leerlingen' en 'Reguliere onderwijsinstellingen'.

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

²⁾ Het betreft hier de overige confessionele scholen en scholen voor algemeen bijzonder onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2.2 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	'95/'96	'06/'07	'07/'08	'95/'96 ¹⁾	'06/'07	'07/'08	'95/'96 ¹⁾	'06/'07	'07/'08
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	57,5	46,3	44,9	514	367	356	112	126	126
w.v.									
De vier grote steden	6,4	4,8	4,5	64	48	47	100	100	97
w.v.									
Amsterdam	2,3	1,7	1,6	21	17	16	111	101	101
Rotterdam	1,7	1,4	1,4	17	15	15	102	96	90
Den Haag	1,5	1,2	1,2	17	12	12	89	99	96
Utrecht	0,8	0,5	0,4	9	4	4	90	116	104
Overige steden met $\geq 100\ 000$ inwoners	15,2	12,3	11,9	125	87	82	121	142	145
Gemeenten met $< 100\ 000$ inwoners	35,9	29,2	28,5	325	232	227	111	126	125

¹⁾ Het betreft hier respectievelijk het aantal scholen en de gemiddelde schoolgrootte. Een school kan meerdere vestigingen hebben.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.2.3 Leerlingenstromen tussen basisonderwijs en speciaal basisonderwijs

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08
	<i>x 1 000</i>					
Van basisonderwijs naar speciaal basisonderwijs	11,3	10,2	9,3	9,0	8,5	8,6
Van speciaal basisonderwijs naar basisonderwijs	0,4	0,5	0,3	0,5	0,3	0,4

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3 Speciale scholen

2.3.1 Leerlingen op speciale scholen naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2006/'07	2007/'08		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	35,1	45,8	61,9	64,7	45,7	18,9
Basisonderwijs	23,5	30,3	35,8	36,4	25,9	10,5
Voortgezet onderwijs	11,5	15,5	26,1	28,2	19,8	8,4
Leeftijd						
4 jaar en jonger	1,1	1,4	1,2	1,3	0,9	0,4
5 jaar	1,5	2,2	2,4	2,3	1,7	0,7
6 jaar	2,1	2,9	3,2	3,1	2,3	0,9
7 jaar	2,7	3,3	3,7	3,8	2,8	1,1
8 jaar	2,8	3,7	4,1	4,3	3,1	1,2
9 jaar	2,8	3,7	4,4	4,6	3,3	1,3
10 jaar	2,9	3,8	4,7	4,8	3,5	1,3
11 jaar	2,9	3,7	4,9	5,0	3,7	1,3
12 jaar	2,6	3,5	4,9	5,1	3,8	1,3
13 jaar	2,3	3,1	4,7	5,0	3,6	1,4
14 jaar	2,4	3,3	5,2	5,3	3,8	1,5
15 jaar	2,6	3,6	5,5	6,0	4,2	1,8
16 jaar	2,4	3,1	5,2	5,5	3,7	1,8
17 jaar	1,8	2,2	3,9	4,3	2,8	1,5
18 jaar en ouder	2,3	2,5	3,8	4,1	2,6	1,5
	<i>%</i>					
Denominatie van de school						
Openbaar	21	21	19	19	18	20
Protestants-christelijk ¹⁾	13	14	14	14	13	15
Rooms-katholiek	30	27	26	26	26	27
Overig bijzonder onderwijs ²⁾	35	38	41	41	43	38

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen 'Speciaal onderwijs; leerlingen' en 'Reguliere onderwijsinstellingen'.

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

²⁾ Het betreft hier de overige confessionele scholen en scholen voor algemeen bijzonder onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3.2 Leerlingen op speciale scholen naar clusters, afdelingen en geslacht

	1995/'96	2003/'04	2006/'07	2007/'08		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	35,1	54,1	61,9	64,7	45,7	18,9
Basisonderwijs	23,6	33,6	35,8	36,4	25,9	10,5
w.v.						
Cluster 1	.	0,5	0,5	0,5	0,3	0,2
Visueel gehandicapten	0,6	0,5	0,3	0,4	0,2	0,1
Meervoudig gehandicapten	.	.	0,2	0,1	0,1	0,1
Cluster 2	.	7,0	7,0	7,1	4,9	2,2
Dove kinderen	0,4	0,4	0,5	0,4	0,2	0,2
Slechthorende kinderen	1,2	1,2	0,6	0,6	0,3	0,3
Kinderen met ernstige spraak- moeilijkheden	2,8	4,4	5,5	5,7	4,1	1,6
Meervoudig gehandicapten	.	1,0	0,4	0,4	0,2	0,1
Cluster 3	.	16,2	16,4	16,3	10,3	6,0
Zeer moeilijk lerende kinderen	6,5	10,0	9,5	9,4	6,0	3,4
Somatisch langdurig zieken	.	1,4	1,2	1,3	0,8	0,4
Lichamelijk gehandicapten	1,4	1,2	1,4	1,4	0,9	0,5
Meervoudig gehandicapten	.	3,5	4,3	4,2	2,6	1,6
Cluster 4	.	10,0	11,9	12,5	10,4	2,1
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen	3,1	4,0	4,6	4,8	4,2	0,7
Kinderen op pedologische instituten	1,3	1,7	1,9	2,0	1,7	0,4
Psychisch langdurig zieken	.	4,2	5,4	5,7	4,6	1,1
Voortgezet onderwijs	11,5	20,5	26,1	28,2	19,8	8,4
w.v.						
Cluster 1	.	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Visueel gehandicapten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Meervoudig gehandicapten	.	.	0,0	0,1	0,0	0,0
Cluster 2	.	1,8	2,1	2,1	1,5	0,6
Dove kinderen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Slechthorende kinderen	1,0	1,4	1,6	1,6	1,2	0,5
Meervoudig gehandicapten	.	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Cluster 3	.	8,4	10,2	10,7	6,4	4,3
Zeer moeilijk lerende kinderen	3,4	6,2	7,4	7,8	4,6	3,2
Somatisch langdurig zieken	.	0,3	0,6	0,6	0,4	0,3
Lichamelijk gehandicapten	1,1	1,6	1,3	1,4	0,9	0,5
Meervoudig gehandicapten	.	0,3	0,9	0,9	0,6	0,4
Cluster 4	.	10,1	13,7	15,1	11,8	3,4
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen	4,4	8,9	11,8	12,9	10,0	2,9
Kinderen op pedologische instituten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Psychisch langdurig zieken	.	1,1	1,7	2,1	1,6	0,4

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Speciaal onderwijs; leerlingen' en het Webmagazine-artikel 'Aantal leerlingen op speciale scholen bijna verdubbeld'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3.3 Leerlingen in het primair onderwijs met een leerlinggebonden financiering

	Basisonderwijs		Speciaal basisonderwijs	
	2006/'07	2007/'08	2006/'07	2007/'08
	<i>x 1 000</i>			
Totaal	20,0	21,1	3,3	3,8
w.v. leerlingen met een:				
Auditieve of communicatieve beperking (cluster 2)	4,5	4,8	0,4	0,4
Lichamelijke of verstandelijke beperking (cluster 3)	6,3	6,3	1,1	1,3
Ernstige ontwikkelingsstoornis (cluster 4)	9,2	10,0	1,8	2,0

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.3.4 Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte op speciale scholen

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	'95/'96	'06/'07	'07/'08	'95/'96 ¹⁾	'06/'07	'07/'08	'95/'96 ¹⁾	'06/'07	'07/'08
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	35,1	61,9	64,7	337	479	495	104	129	131
w.v.									
De vier grote steden	7,3	11,0	11,4	62	81	85	118	136	134
w.v.									
Amsterdam	2,5	3,6	3,6	21	35	38	119	102	96
Rotterdam	2,5	3,7	3,9	20	26	26	123	143	150
Den Haag	1,2	1,8	1,8	11	10	11	105	177	163
Utrecht	1,2	2,0	2,0	10	10	10	120	197	204
Overige steden met $\geq 100\ 000$ inwoners	10,7	20,2	21,0	94	135	139	113	150	151
Gemeenten met $< 100\ 000$ inwoners	17,1	30,7	32,3	181	263	271	94	117	119

¹⁾ Het betreft hier respectievelijk het aantal scholen en de gemiddelde schoolgrootte.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

2.4.1 Gecumuleerde exploitatierekeningen van instellingen in het primair onderwijs

	2006
	<i>mln euro</i>
Baten	8 376
Rijksbijdragen OCW	7 681
Overige overheidsbijdragen	334
Baten werk iov derden	1
Overige baten	360
w.v.	
Deelnemersbijdragen	7
Ouderbijdragen	28
Resultaat deelnemingen	14
Verhuur onroerende zaken	21
Detachering personeel	13
Schenking en sponsoring	3
Overige	275
Lasten	8 289
Personele lasten	6 867
w.v.	
Lonen, salarissen en sociale lasten	6 757
Overige personele lasten	373
Dotatie voorziening wachtgeld	7
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	53
Overige	313
Uitkeringen	-263
Afschrijvingen	139
w.v.	
Immateriële vaste activa	0
Gebouwen	5
Inventaris en apparatuur	78
Overige materiële vaste activa	56
Huisvestingslasten	542
w.v.	
Huur	36
Dotatie onderhoudsvoorziening	102
Klein onderhoud en reparatie	74
Energie en water	133
Schoonmaakkosten	143
Heffingen	17
Overige huisvestingskosten	37
Overige instellingslasten	741
w.v.	
Administratie- en beheerslasten	235
Inventaris, apparatuur, leermiddelen	267
Dotatie overige voorzieningen	10
Overige (werving, representatie ed)	229
Saldo baten en lasten (1)	88
Saldo financiële baten en lasten (2)	56
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	144
Buitengewoon resultaat (3)	0
Aandeel van derden (4)	0
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3)+(4)	144

Bron: OCW (Cfi), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

2.4.2 Gecumuleerde balans van instellingen in het primair onderwijs

	2006
	<i>mln euro</i>
Activa	
Vaste activa	1 286
Immateriële vaste activa	0
Materiële vaste activa	786
w.o.	
Gebouwen en terreinen	93
Inventaris, apparatuur en leermiddelen	452
Financiële vaste activa	500
w.o. Effecten	432
Vlottende activa	2 721
w.v.	
Voorraden	0
Vorderingen	840
Effecten	60
Liquide middelen	1 821
Totaal activa	4 007
Passiva	
Eigen vermogen	2 421
w.v.	
Stichtingskapitaal	44
Algemene reserve	1 061
Bestemmingsreserves	1 316
Aandeel van derden	0
Egalisatierekening investeringssubsidies	20
Voorzieningen	497
Langlopende schulden	14
Kortlopende schulden	1 055
Totaal passiva	4 007

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Onderwijsinstellingen; financiën'.

Bron: OCW (Cfi), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

2.4.3 Investerings door instellingen in het primair onderwijs

	2006
	<i>mln euro</i>
Investerings	285
w.v.	
Gebouwen en terreinen ¹⁾	57
Inventaris en apparatuur	229
Desinvesteringen	4
w.v.	
Gebouwen en terreinen ¹⁾	3
Inventaris en apparatuur	1
Saldo investeringen	281
w.v.	
Gebouwen en terreinen ¹⁾	54
Inventaris en apparatuur	227

¹⁾ Inclusief overige materiële vaste activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OCW (Cfi).

3. Voortgezet onderwijs

Kerncijfers

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
Leerlingen	1 000	894	894	935	940	943	941
w.v.							
Vwo, havo, mavo, vbo, vmbo (exclusief lwoo)	1 000	807	785	814	814	815	813
Vmbo met indicatie lwoo ¹⁾	1 000	60	79	95	99	100	101
Speciaal voortgezet onderwijs ²⁾	1 000	27	17				
Praktijkonderwijs	1 000		13	26	27	28	27
Geslaagden	1 000	171	153	162	166	170	
Scholen	1	1 096	850	668	666	663	658
w.v.							
voortgezet onderwijs	1	803	692	668	666	663	658
speciaal voortgezet onderwijs	1	293	158				
Personeelsleden	1 000 fte		72,0	81,9	82,8	84,4	85,8
Uitgaven³⁾	mln euro		4 293	5 535	5 813	6 072	

¹⁾ In 1995/'96 was dit het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo).

²⁾ Dit omvat het voortgezet onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden en aan moeilijk lerende kinderen.

³⁾ Betreft de totale lasten op de exploitatierekeningen van de vo-instellingen (tot en met 2005 excl. speciaal voortgezet onderwijs en zelfstandige praktijkscholen die onder het declaratiestelsel vielen). De uitgaven zijn gelijk aan de totale lasten uit de exploitatierekening + de financiële lasten + de buitengewone lasten. Het betreft hier kalenderjaren. Zo heeft 2006/'07 betrekking op 2006.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

3.1 Leerlingen, scholen en geslaagden

3.1.1 Leerlingen in het voortgezet onderwijs met een leerlinggebonden financiering

	2005/'06	2006/'07	2007/'08
	<i>x 1 000</i>		
Totaal	7,0	12,0	14,1
w.v. leerlingen met een			
Auditieve of communicatieve beperking (cluster 2)	1,2	1,7	1,7
Lichamelijke of verstandelijke beperking (cluster 3)	1,6	2,6	2,9
Ernstige ontwikkelingsstoornis (cluster 4)	4,3	7,7	9,5

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.2 Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1995/'96	2000/'01	2006/'07	2007/'08*		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	894,1	894,1	942,8	941,5	474,0	467,5
Leeftijd						
11 jaar of jonger	0,9	1,4	2,1	2,1	1,1	1,0
12 jaar	98,3	108,2	110,2	107,4	51,4	56,0
13 jaar	166,2	184,0	186,2	186,8	94,0	92,8
14 jaar	180,1	188,9	194,3	191,7	96,7	95,1
15 jaar	182,4	182,9	196,5	192,8	97,5	95,3
16 jaar	139,3	135,1	150,4	151,5	77,0	74,5
17 jaar	83,6	67,7	76,1	80,4	40,7	39,7
18 jaar	33,4	21,2	23,0	24,6	13,1	11,5
19 jaar of ouder	10,0	4,7	3,7	3,8	2,3	1,5
Onbekend	-	-	0,3	0,3	0,2	0,2
	%					
Denominatie van de school						
Openbaar	20	25	26	26	25	26
Protestants-christelijk ¹⁾	24	25	23	22	22	22
Rooms-katholiek	32	27	26	26	26	26
Overig bijzonder onderwijs ²⁾	24	23	25	26	27	26

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; leerlingen en geslaagden' en 'Reguliere onderwijsinstellingen'.

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

²⁾ Het betreft hier de overige confessionele scholen, scholen voor algemeen bijzonder onderwijs, de vrije school en samenwerkingsverbanden tussen openbare, confessionele en algemeen bijzondere scholen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.3 De verdeling van autochtone en niet-westers allochtone leerlingen op scholen van het voortgezet onderwijs¹⁾, 2007/'08*

	Gekleurde scholen ²⁾		Niet-westers allochtone leerlingen	Niet-westers allochtone schoolgenoten van ³⁾	
	50%	80%		autochtonen	niet-westerse allochtonen
	%				
Nederland	8	4	14	10	34
w.v.					
De vier grote steden	44	24	44	26	64
w.v.					
Amsterdam	46	30	51	32	68
Rotterdam	50	27	43	23	67
Den Haag	32	15	37	25	56
Utrecht	45	15	36	23	57
Overige steden met $\geq 100\ 000$ inwoners	3	1	15	13	23
Gemeenten met $< 100\ 000$ inwoners	1	0	9	8	18

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs.

²⁾ Een 'gekleurde' school is een schoolvestiging met meer dan 50, respectievelijk 80% niet-westers allochtone leerlingen.

³⁾ Hiermee wordt aangegeven dat niet-westers allochtone leerlingen niet evenredig over de scholen zijn verdeeld. Zo had een leerling op een school voor voortgezet onderwijs in Nederland in 2007/'08 gemiddeld 14% niet-westers allochtone schoolgenoten. Als gekeken wordt naar de herkomstgroepering van de leerling is dit percentage anders. Een niet-westerse allochtoon had gemiddeld 34% niet-westers allochtone schoolgenoten, terwijl een autochtoon of westerse allochtoon gemiddeld maar 10% niet-westers allochtone schoolgenoten had.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.4 Leerlingen, scholen en schoolgrootte in het voortgezet onderwijs

	Leerlingen			Scholen			Gemiddelde schoolgrootte		
	'95/'96	'06/'07	'07/'08*	'95/'96	'06/'07	'07/'08*	'95/'96	'06/'07	'07/'08*
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	894,1	942,8	941,5	1 096	663	658	816	1 422	1 431
w.v.									
De vier grote steden	105,1	104,1	103,2	145	94	95	724	1 107	1 086
w.v.									
Amsterdam	33,1	34,9	34,5	45	35	35	735	996	985
Rotterdam	38,0	36,8	36,3	55	27	28	690	1 365	1 298
Den Haag	21,1	21,5	21,7	27	19	19	783	1 129	1 143
Utrecht	12,9	10,9	10,7	18	13	13	716	837	820
Overige steden met $\geq 100\ 000$ inwoners	211,1	229,0	232,1	249	164	161	848	1 396	1 442
Gemeenten met $< 100\ 000$ inwoners	578,0	609,7	606,2	702	405	402	823	1 506	1 508

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.5 Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar onderwijssoort en leerjaar

	2000/'01	2006/'07	2007/'08*	w.v. in leerjaar			
				3	4	5	6
	<i>x 1 000</i>						
Totaal	894,1	942,8	941,5				
Leerjaar 1	197,8	192,4	189,2				
Vwo, havo, vmbo (exclusief lwoo), algemeen leerjaar	173,2	165,7	163,0				
Vmbo met indicatie lwoo, algemeen leerjaar	24,6	26,7	26,2				
Leerjaar 2	192,5	195,4	194,3				
Vwo, havo, vmbo (exclusief lwoo), algemeen leerjaar	174,8	167,9	167,2				
Vmbo met indicatie lwoo, algemeen leerjaar	17,7	27,6	27,1				
Leerjaar 3 en hoger	473,5	527,4	530,7				
Vwo-havo, gemeenschappelijk leerjaar	5,6	6,3	6,3	6,3			
Vwo	128,2	155,9	161,3	41,8	42,8	40,9	35,9
Havo	117,3	141,8	145,7	40,1	58,1	47,4	
Mavo, vbo, vmbo (exclusief lwoo) w.v.	191,3	177,7	170,0	84,4	85,7		
Mavo	99,0						
Theoretische leerweg		78,5	76,9	34,9	41,9		
Voorbereidend beroepsonderwijs	90,3						
Gemengde leerweg		22,0	22,5	14,4	8,1		
Kaderberoepsgerichte leerweg		49,9	46,7	23,3	23,5		
Basisberoepsgerichte leerweg algemeen		26,1	22,8	11,5	11,3		
leerwerktraject		0,9	0,9	0,3	0,6		
assistentopleiding		0,3	0,3	0,1	0,2		
Vrije school	2,0						
Vmbo met indicatie lwoo w.v.	31,0	45,7	47,4	25,1	22,3		
Theoretische leerweg		2,0	2,4	1,2	1,2		
Gemengde leerweg		1,1	1,3	0,8	0,5		
Kaderberoepsgerichte leerweg		10,5	12,2	6,6	5,6		
Basisberoepsgerichte leerweg algemeen		29,1	28,5	15,3	13,2		
leerwerktraject		2,4	2,3	0,9	1,4		
assistentopleiding		0,6	0,7	0,2	0,5		
Geen leerjaren	30,4	27,5	27,3				
Speciaal voortgezet onderwijs	16,9						
Praktijkonderwijs	13,4	27,5	27,3				

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; leerlingen en geslaagden'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.6 Deelname voortgezet onderwijs¹⁾ leerjaar 3 per herkomstgroepering naar onderwijssoort, 2007/08*

	Totaal	Vwo	Havo	Alge- meen leerjaar havo/ vwo	Vmbo, verdeeld naar leerwegen				Aandeel lwoo van het totaal vmbo
					theo- retisch	ge- mengd	kader- beroeps	basis- beroeps	
	<i>x 1 000</i>		<i>%</i>						
Totaal²⁾	197,6	21	20	3	18	8	15	14	23
Jongens	100,0	19	20	3	19	7	16	16	23
Meisjes	97,6	23	21	3	18	8	14	13	23
De vier grote steden ^{3,4)}	20,8	23	16	5	18	5	15	17	29
Overige steden met ≥100 000 inwoners ⁴⁾	44,3	25	21	3	19	5	14	13	25
Gemeenten met <100 000 inwoners ⁴⁾	132,5	20	21	3	18	9	16	14	21
Autochtonen	155,6	22	21	3	18	8	15	12	21
Jongens	78,9	20	21	3	18	8	16	14	21
Meisjes	76,7	25	21	4	17	9	14	11	21
De vier grote steden ^{3,4)}	9,7	32	18	8	15	6	12	10	22
Overige steden met ≥100 000 inwoners ⁴⁾	34,1	27	22	3	19	6	13	11	23
Gemeenten met <100 000 inwoners ⁴⁾	111,9	20	21	3	18	9	15	13	21
Allochtonen	41,5	16	17	3	20	6	17	21	29
Jongens	20,9	15	16	3	20	6	17	23	28
Meisjes	20,7	18	17	3	20	6	17	19	30
Westerse allochtonen	12,4	25	21	4	18	6	13	13	23
Jongens	6,2	23	20	3	18	6	14	15	22
Meisjes	6,2	26	21	4	18	6	12	12	24
Niet-westerse allochtonen	29,1	13	15	3	21	6	19	24	31
Jongens	14,7	12	15	3	21	6	19	26	29
Meisjes	14,5	14	16	3	21	6	19	23	32
De vier grote steden ^{3,4)}	9,5	12	14	3	22	5	19	25	33
Overige steden met ≥100 000 inwoners ⁴⁾	7,0	14	16	2	22	4	18	24	33
Gemeenten met <100 000 inwoners ⁴⁾	12,7	12	16	2	19	7	19	24	28
Eerste generatie	6,3	11	15	3	19	5	19	28	38
Tweede generatie	22,9	13	15	3	21	6	19	24	29
Turken	6,8	8	12	2	20	7	21	31	33
Marokkanen	5,9	8	13	2	22	5	21	30	32
Surinamers	5,1	13	16	3	22	5	20	21	28
Antillianen en Arubanen	2,1	12	15	2	18	5	20	27	34
Overig niet-westerse allochtonen	9,2	19	19	3	20	6	15	17	29

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; deelname naar herkomstgroepering'.

¹⁾ Exclusief het praktijkonderwijs, maar inclusief de vmbo-afdelingen van de Agrarische Opleidingscentra.

²⁾ Inclusief een klein aantal leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

³⁾ Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht.

⁴⁾ Het betreft hier de schoolgemeente.

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

3.1.7 Sectorkeuze in de hoogste leerjaren¹⁾ van het vbo/vmbo (inclusief lwoo)

	Leerjaar 3			Leerjaar 4		
	2000/'01	2006/'07	2007/'08*	2000/'01	2006/'07	2007/'08*
	x 1 000					
Totaal	64,3	75,9	73,3	55,7	66,9	64,8
Landbouw	8,0	9,5	9,6	7,1	8,9	8,8
Techniek	23,0	21,4	19,6	20,5	19,0	17,9
Economie	16,6	21,4	19,1	13,9	18,0	16,9
Zorg en welzijn	16,8	23,6	20,6	14,2	21,1	20,1
Combinaties van sectoren			4,5			1,1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Exclusief theoretische leerweg, opleiding voor gemengd diploma mavo/vbo, vrije school en algemene voorbereiding maatschappij en beroep.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.8 Sectorkeuze vmbo¹⁾ in de leerjaren 3 en 4 per herkomstgroepering naar geslacht, 2007/08*

	Jongens					Meisjes				
	land- bouw	tech- niek	econo- mie	zorg en welzijn	combi- naties van sec- toren	land- bouw	tech- niek	econo- mie	zorg en welzijn	combi- naties van sec- toren
	%									
Totaal²⁾	12	48	28	8	5	15	4	24	54	3
Autochtonen	14	50	22	8	5	19	4	18	56	4
Allochtonen	4	39	46	7	4	5	3	40	49	2
w.v.										
Westerse allochtonen	7	46	34	9	5	14	5	29	48	4
Niet-westerse allochtonen	2	37	50	7	4	3	2	43	49	2
w.v.										
Turken	2	35	54	5	4	1	2	47	48	2
Marokkanen	2	37	52	6	3	2	2	45	49	1
Surinamers	3	38	47	8	4	4	4	46	44	3
Antillianen en Arubanen	3	46	37	10	5	4	3	35	57	2
Overig niet-westerse allochtonen	3	35	48	10	5	5	3	38	52	3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; deelname naar herkomstgroepering'.

¹⁾ Exclusief de theoretische leerweg.

²⁾ Inclusief een klein aantal leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.9 Profielkeuze in de hoogste leerjaren van de havo en het vwo

	Leerjaar 4			Leerjaar 5			Leerjaar 6		
	'00/'01	'06/'07	'07/'08*	'00/'01	'06/'07	'07/'08*	'00/'01	'06/'07	'07/'08*
	<i>x 1 000</i>								
Havo	45,2	55,7	58,1	35,4	45,6	47,4			
Natuur en techniek	5,9	5,2	6,6	4,2	4,0	4,3			
Natuur en gezondheid	6,7	10,2	10,5	4,1	8,0	8,8			
Economie en maatschappij	16,0	19,9	24,4	12,1	16,6	17,4			
Cultuur en maatschappij	13,2	17,6	12,3	9,8	15,4	15,5			
Overig ¹⁾	3,5	2,7	4,4	5,2	1,6	1,5			
Vwo	33,4	41,6	42,8	28,9	39,0	40,9	30,4	33,6	35,9
Natuur en techniek	3,5	4,2	7,0	4,8	5,4	5,8	1,0	4,5	4,8
Natuur en gezondheid	5,7	9,0	9,5	6,9	12,2	12,8	1,5	10,3	11,2
Economie en maatschappij	6,7	8,7	10,8	8,8	11,8	12,8	1,8	10,3	11,0
Cultuur en maatschappij	3,6	4,9	5,0	4,9	7,3	7,1	1,3	6,7	6,9
Natuur en techniek/ natuur en gezondheid	5,8	8,6	6,8	0,8	1,7	1,7	0,1	1,4	1,4
Economie en maatschappij/ cultuur en maatschappij	5,1	6,0	3,6	0,7	0,2	0,2	0,0	0,2	0,2
Overig ²⁾	3,0	0,2	0,1	2,0	0,3	0,4	24,8	0,3	0,3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; leerlingen en geslaagden' en de Webmagazine-artikelen 'Cultuur en maatschappij niet meer meest populair bij meisjes in havo 4'.

¹⁾ Combinaties van twee of meer profielen, of geen profiel.

²⁾ Overige combinaties van twee of meer profielen, of geen profiel.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.10 Profielkeuze in de hoogste leerjaren van de havo en het vwo¹⁾ per herkomstgroepering naar geslacht, 2007/08*

	Jongens				Meisjes			
	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij	natuur en techniek	natuur en gezondheid	economie en maatschappij	cultuur en maatschappij
	%							
Havo leerjaren 4 en 5²⁾	23	21	50	12	4	22	34	44
Autochtonen	24	21	49	12	4	23	33	44
Allochtonen	20	19	54	14	4	19	38	44
w.v.								
Westerse allochtonen	22	19	50	15	4	17	34	50
Niet-westerse allochtonen	18	18	56	13	4	20	40	41
w.v.								
Turken	16	16	61	11	4	22	41	37
Marokkanen	11	12	65	16	4	16	41	45
Surinamers	18	18	56	14	3	16	44	42
Antillianen en Arubanen	19	21	51	15	5	19	35	47
Overig niet-westerse allochtonen	23	22	50	12	5	23	37	40
Vwo leerjaren 5 en 6²⁾	31	32	37	7	7	39	28	30
Autochtonen	32	32	37	7	7	39	28	30
Allochtonen	28	36	35	8	7	37	29	30
w.v.								
Westerse allochtonen	30	32	35	9	8	35	25	35
Niet-westerse allochtonen	27	39	36	6	6	39	32	26
w.v.								
Turken	19	35	45	5	4	43	32	24
Marokkanen	22	33	44	8	5	28	42	27
Surinamers	25	37	38	5	5	34	40	25
Antillianen en Arubanen	28	35	38	8	4	39	31	29
Overig niet-westerse allochtonen	30	42	30	6	7	42	28	26

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; deelname naar herkomstgroepering'.

¹⁾ Exclusief 'Engelse stroom' (havo-niveau) en 'internationaal baccalaureaat' (vwo-niveau).

²⁾ Inclusief een klein aantal leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is. De percentages van de profielen tellen op tot meer dan 100%, omdat een klein deel van de leerlingen een dubbel profiel kiest (meestal binnen de hoofdrichting).

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.11 Geslaagden voor de eindexamens in het voortgezet onderwijs (exclusief staatsexamens)

	1995/'96	2000/'01	2005/'06	2006/'07		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	170,5	152,5	165,8	169,7	84,3	85,4
Mavo, vbo, vmbo ¹⁾	107,1	95,4	99,3	100,2	52,1	48,1
w.v.						
Mavo	51,5	44,6				
Theoretische leerweg			40,1	41,0	20,5	20,5
Landbouw	5,4	6,3	7,7	8,0	3,8	4,2
w.v.						
vbo	5,4	6,3				
gemengde leerweg			0,8	0,9	0,4	0,5
kaderberoepsgerichte leerweg			3,1	3,3	1,5	1,8
basisberoepsgerichte leerweg			3,7	3,8	1,9	1,8
Techniek	21,9	18,2	16,1	16,4	15,8	0,6
w.v.						
vbo	21,9	18,2				
gemengde leerweg			1,1	1,2	1,1	0,1
kaderberoepsgerichte leerweg			6,5	7,0	6,7	0,3
basisberoepsgerichte leerweg			8,5	8,2	8,0	0,2
Economie	14,9	12,5	16,3	15,7	9,3	6,5
w.v.						
vbo	14,9	12,5				
gemengde leerweg			1,9	1,9	1,1	0,8
kaderberoepsgerichte leerweg			7,9	8,0	4,6	3,4
basisberoepsgerichte leerweg			6,6	5,9	3,6	2,3
Zorg en welzijn	12,8	13,2	19,2	19,1	2,7	16,3
w.v.						
vbo	12,8	13,2				
gemengde leerweg			2,0	2,1	0,3	1,7
kaderberoepsgerichte leerweg			8,9	9,0	1,3	7,7
basisberoepsgerichte leerweg			8,3	8,0	1,1	6,9
Algemene voorbereiding maatschappij en beroep	0,6	0,5				
Havo	34,9	30,2	37,5	39,4	18,5	20,9
w.v.						
zonder profiel	34,9	2,9	–	0,0	–	0,0
natuur en techniek		3,5	3,3	3,2	2,9	0,2
natuur en gezondheid		3,6	6,4	6,9	3,1	3,8
economie en maatschappij		10,9	13,4	14,2	8,9	5,3
cultuur en maatschappij		8,7	13,1	13,7	2,5	11,2
combinaties van profielen		0,6	1,3	1,5	1,1	0,4
Vwo	28,5	27,0	28,9	30,1	13,7	16,3
w.v.						
zonder profiel	28,5	21,6				
natuur en techniek		0,8	3,4	3,2	2,7	0,5
natuur en gezondheid		1,3	8,7	9,2	3,5	5,7
economie en maatschappij		1,7	9,3	9,3	5,0	4,3
cultuur en maatschappij		1,1	5,8	6,1	1,0	5,1
combinaties van profielen		0,4	1,7	2,3	1,6	0,7

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; leerlingen en geslaagden'.

¹⁾ Inclusief leerwegondersteunend onderwijs (lwoo).

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

3.1.12 Slagingspercentages¹⁾ in het voortgezet onderwijs naar herkomstgroepering, 2006/07

	Vwo	Havo	Vmbo								
			Totaal	w.v.							
				theoretische en gemengde leerweg				kaderberoeps- en basisberoepsgerichte leerweg			
				totaal	w.v.		totaal	w.v.			
	theoretisch	gemengd		kaderberoeps	basisberoeps						
Totaal	92	89	95	94	94	94	95	95	95		
Geslacht											
Jongens	91	88	94	94	94	94	95	95	94		
Meisjes	92	90	95	94	94	95	96	96	96		
Herkomstgroepering²⁾											
Autochtonen	93	90	96	95	95	95	96	96	96		
Allochtonen	86	82	91	89	89	89	92	92	92		
w.v.											
Westerse allochtonen	90	88	94	94	94	91	95	95	95		
Niet-westerse allochtonen	82	79	89	87	87	88	91	91	91		
w.v.											
Turken	77	71	84	80	80	85	87	85	88		
Marokkanen	78	80	90	87	87	88	91	92	91		
Surinamers	81	81	91	89	89	86	93	93	93		
Antillianen en Arubanen	87	87	93	93	93	90	93	93	92		
Overige niet-westerse allochtonen	84	81	92	90	90	91	93	93	94		

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; geslaagden naar herkomstgroepering' en het Webmagazine-artikel 'Veel minder geslaagden bij zwaardere exameneis'.

¹⁾ Deze percentages hebben betrekking op de deelnemers aan genoemd eindexamen.

²⁾ Exclusief herkomstgroepering onbekend.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.13 Vertraging in het voortgezet onderwijs¹⁾ naar onderwijssoort, leerjaar, geslacht en herkomstgroepering, 2006/'07–2007/'08*

	Totaal aantal leerlingen totaal	Aandeel vertraagde leerlingen ²⁾					
		geslacht		herkomstgroepering ³⁾			
		jongens	meisjes	autoch- tonen	westerse alloch- tonen	niet- westerse alloch- tonen	
	<i>x 1 000</i>	%					
Totaal	915,2	5	5	4	4	6	6
Leerjaar 1	192,4	2	2	1	1	3	4
Leerjaar 2	195,4	4	4	3	3	5	5
Leerjaar 3							
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg	30,0	5	5	4	4	5	6
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg	30,7	4	4	3	3	5	4
Vmbo theoretische en gemengde leerweg	52,3	7	7	6	6	8	9
Havo/vwo	88,5	6	7	5	5	7	8
Leerjaar 4							
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg	29,3	1	2	1	1	2	2
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg	29,7	2	2	2	2	2	4
Vmbo theoretische en gemengde leerweg	51,3	4	4	4	3	4	7
Havo	55,7	14	16	12	14	15	15
Vwo	41,6	10	12	9	10	11	13
Leerjaar 5							
Havo	45,6	6	7	5	6	5	9
Vwo	39,0	8	10	7	8	9	10
Leerjaar 6							
Vwo	33,6	4	4	3	3	4	7

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; vertraging naar herkomstgroepering'.

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs.

²⁾ Het betreft hier het percentage leerlingen dat in het schooljaar 2007/'08 ofwel in een lager leerjaar, ofwel in een gelijk leerjaar van een niet-hoger schooltype zat dan in het schooljaar 2006/'07.

³⁾ Exclusief een kleine groep leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.14 Doorstroom van leerlingen vanuit het vmbo¹⁾ per geslacht en herkomstgroepering, 2006/07–2007/08*

	Eenheid	Totaal	w.v.				
			geslacht		herkomstgroepering ²⁾		
			jongens	meisjes	autochtonen	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
Vmbo-4 basis- en kaderberoepsgerichte leerweg zonder diploma	<i>x 1 000</i>	6,2	3,8	2,4	3,6	0,4	2,1
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	18	18	19	19	16	16
Mbo bol	%	45	40	53	39	46	57
Mbo bbl	%	14	19	6	20	12	5
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	1	1	1	1	x	1
Uitstroom ⁴⁾	%	20	21	20	21	23	19
Uit GBA/onbekend ⁵⁾	%	1	2	1	1	x	2
Vmbo-4 basis- en kaderberoepsgerichte leerweg met diploma	<i>x 1 000</i>	52,9	28,5	24,4	39,9	2,8	10,2
w.v. in het volgend schooljaar							
Mbo bol	%	73	63	85	69	76	87
Mbo bbl	%	19	29	7	23	14	4
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	0	0	0	0	0	1
Uitstroom ⁴⁾	%	7	7	7	7	9	7
Uit GBA/onbekend ⁵⁾	%	0	0	0	0	1	1
Vmbo-4 gemengde en theoretische leerweg zonder diploma	<i>x 1 000</i>	4,5	2,2	2,3	3,0	0,3	1,2
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	50	47	53	52	47	46
Mbo bol	%	29	29	28	28	29	30
Mbo bbl	%	4	5	2	5	x	x
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	8	8	9	6	12	13
Uitstroom ⁴⁾	%	8	9	7	8	9	9
Uit GBA/onbekend ⁵⁾	%	1	1	1	0	x	1
Vmbo-4 gemengde en theoretische leerweg met diploma	<i>x 1 000</i>	46,8	23,3	23,5	38,0	2,7	6,0
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	19	20	18	18	22	24
Mbo bol	%	73	71	75	74	68	69
Mbo bbl	%	4	5	3	4	2	1
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	0	0	1	0	1	1
Uitstroom ⁴⁾	%	4	4	4	4	6	4
Uit GBA/onbekend ⁵⁾	%	0	0	0	0	0	1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; doorstroom naar herkomst, 2007'.

¹⁾ Exclusief praktijkonderwijs.

²⁾ Exclusief een kleine groep leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

³⁾ Het betreft hier het praktijkonderwijs, het voortgezet speciaal onderwijs, het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs en (ander) onderwijs waarvan de schoolsoort niet eenduidig kon worden vastgesteld.

⁴⁾ Leerlingen die geen bekostigd onderwijs meer volgen en van wie geen speciale omstandigheden bekend zijn (bijvoorbeeld overlijden en emigratie). Een aantal van hen zal nog wel een opleiding volgen in bijvoorbeeld het particulier onderwijs of na een of meerdere jaren weer instromen in het onderwijs.

⁵⁾ Het betreft hier uitschrijvingen uit het GBA door overlijden/emigratie of onbekend in het GBA en niet door in het bekostigd onderwijs.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.1.15 Doorstroom van leerlingen vanuit havo en vwo per geslacht en herkomstgroepering, 2006/'07-2007/'08*

	Eenheid	Totaal	w.v.				
			geslacht		herkomstgroepering ¹⁾		
			jongens	meisjes	autochtonen	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
Havo-5 zonder diploma²⁾	<i>x 1 000</i>	6,1	3,2	2,9	4,3	0,6	1,2
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	49	51	48	52	45	43
Mbo	%	10	9	10	11	6	6
Vavo	%	24	22	25	21	27	33
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	4	5	3	4	3	4
Uitstroom ⁴⁾	%	12	12	12	12	16	12
Uit GBA/onbekend ⁵⁾	%	1	1	2	1	3	2
Havo-5 met diploma	<i>x 1 000</i>	39,5	18,5	21,0	33,0	2,7	3,9
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	5	6	4	5	6	6
Mbo	%	4	3	4	4	2	1
Hbo	%	78	78	78	78	74	83
Overig bekostigd onderwijs	%	0	0	0	0	0	1
Uitstroom ⁴⁾	%	13	13	13	13	17	9
Onbekend	%	0	0	0	0	0	x
Vwo-6 zonder diploma⁶⁾	<i>x 1 000</i>	3,4	1,7	1,6	2,3	0,4	0,6
w.v. in het volgend schooljaar							
Voortgezet onderwijs	%	36	38	33	39	29	32
Mbo	%	1	1	x	1	-	x
Vavo	%	33	30	35	33	29	36
Hbo	%	7	6	8	7	6	5
Overig bekostigd onderwijs ³⁾	%	6	6	5	6	5	6
Uitstroom ⁴⁾	%	15	16	15	13	26	18
Onbekend	%	3	3	3	1	5	2
Vwo-6 met diploma	<i>x 1 000</i>	30,3	13,8	16,4	25,5	2,4	2,4
w.v. in het volgend schooljaar							
Hbo	%	13	11	15	14	9	4
Wo	%	72	75	68	71	70	84
Overig bekostigd onderwijs	%	0	0	0	0	x	x
Uitstroom ⁴⁾	%	15	13	16	14	20	11
Onbekend	%	0	0	1	0	1	1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'VO; doorstroom naar herkomst, 2007'.

¹⁾ Exclusief een kleine groep leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

²⁾ Inclusief leerlingen 'Engelse stroom', van wie de diplomagegevens bij het CBS onbekend zijn.

³⁾ Het betreft hier onderwijs waarvan de soort niet eenduidig kon worden vastgesteld.

⁴⁾ Leerlingen die geen bekostigd onderwijs meer volgen en van wie geen speciale omstandigheden bekend zijn (bijvoorbeeld overlijden en emigratie). Een aantal van hen zal nog wel een opleiding volgen in bijvoorbeeld het particulier onderwijs of na een of meerdere jaren weer instromen in het onderwijs.

⁵⁾ Het betreft hier uitschrijvingen uit het GBA door overlijden/emigratie of onbekend in het GBA en niet door in het bekostigd onderwijs.

⁶⁾ Inclusief leerlingen 'internationaal baccalaureaat', van wie de diplomagegevens bij het CBS onbekend zijn.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

3.2 Uitgaven en inkomsten

3.2.1 Gecumuleerde exploitatierekeningen van instellingen in het voortgezet onderwijs

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Baten	4 297	5 441	5 554	5 866	6 116
Rijksbijdragen OCW	3 918	4 922	5 043	5 350	5 580
Overige overheidsbijdragen	100	151	143	127	133
Baten werk iov derden	4	4	3	3	3
Overige baten	275	364	364	385	399
w.v.					
Deelnemersbijdragen	36	38	34	35	40
Ouderbijdragen	49	75	82	88	90
Resultaat deelnemingen	.	0	0	0	0
Verhuur onroerende zaken	12	12	13	14	16
Detachering personeel	12	19	18	17	22
Schenking en sponsoring	.	2	2	1	2
Overige	166	218	214	231	229
Lasten	4 272	5 460	5 522	5 786	6 026
Personele lasten	3 446	4 393	4 464	4 645	4 759
w.v.					
Lonen, salarissen en sociale lasten	3 158	4 130	4 260	4 405	4 518
Overige personele lasten	353	336	277	310	274
Dotatie voorziening wachtgeld	6	2	3	0	1
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	24	40	53	57	64
Overige	323	294	221	253	209
Uitkeringen	-64	-73	-73	-70	-33
Afschrijvingen	108	153	162	169	183
w.v.					
Immateriële vaste activa	.	0	0	0	0
Gebouwen	16	29	30	34	42
Inventaris en apparatuur	77	111	116	118	119
Overige materiële vaste activa	15	13	16	17	21
Huisvestingslasten	309	391	378	428	462
w.v.					
Huur	17	25	27	30	33
Dotatie onderhoudsvoorziening	80	76	73	105	95
Klein onderhoud en reparatie	40	64	54	57	66
Energie en water	54	72	77	87	104
Schoonmaakkosten	66	97	101	104	111
Heffingen	6	9	9	9	10
Overige huisvestingskosten	47	49	36	37	43
Overige instellingslasten	408	523	519	543	623
w.v.					
Administratie- en beheerslasten	108	156	154	164	179
Inventaris, apparatuur, leermiddelen	99	176	184	191	223
Dotatie overige voorzieningen	34	19	12	11	23
Overige (werving, representatie ed)	167	172	169	177	199
Saldo baten en lasten (1)	25	-20	31	80	89
Saldo financiële baten en lasten (2)	39	45	41	45	44
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	64	26	73	125	133
Buitengewoon resultaat (3)	12	0	2	-5	-18
Aandeel van derden (4)
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3)+(4)	75	26	75	119	115

Bron: OCW (Cfi), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

3.2.2 Gecumuleerde balans van instellingen in het voortgezet onderwijs

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Activa					
Vaste activa	1 116	1 505	1 559	1 680	1 853
Immateriële vaste activa	1	1	1	1	1
Materiële vaste activa	769	1 043	1 111	1 193	1 374
w.o.					
Gebouwen en terreinen	322	499	550	587	714
Inventaris, apparatuur en leermiddelen	418	507	529	560	606
Financiële vaste activa	347	462	447	487	478
w.o. Effecten	259	381	356	373	401
Vlottende activa	1 294	1 482	1 604	1 638	1 749
w.v.					
Vorraden	14	12	12	14	15
Vorderingen	493	621	659	576	562
Effecten	20	8	21	26	29
Liquide middelen	767	842	912	1 022	1 143
Totaal activa	2 410	2 987	3 163	3 318	3 602
Passiva					
Eigen vermogen	1 115	1 335	1 417	1 542	1 665
w.v.					
Stichtingskapitaal	37	13	14	7	10
Algemene reserve	625	744	815	894	947
Bestemmingsreserves	453	579	589	641	708
Aandeel van derden	.	0	0	4	0
Egalisatierekening investeringssubsidies	93	147	148	132	137
Voorzieningen	401	518	548	601	637
Langlopende schulden	120	108	110	127	152
Kortlopende schulden	682	879	940	913	1 011
Totaal passiva	2 410	2 987	3 163	3 318	3 602

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Onderwijsinstellingen; financiën'.

Bron: OCW (Cfi), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

3.2.3 Investerings door instellingen in het voortgezet onderwijs

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Investerings	223	300	264	303	433
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	109	154	127	143	254
Inventaris en apparatuur	114	145	137	159	180
Desinvesteringen	25	62	24	46	71
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	56	20	29	65
Inventaris en apparatuur	.	6	3	17	5
Saldo investeringen	198	238	241	257	363
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	99	107	114	188
Inventaris en apparatuur	.	139	134	143	175

¹⁾ Inclusief overige materiële vaste activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OCW (Cfi).

4. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie

Kerncijfers

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
Deelnemers							
Middelbaar beroepsonderwijs	1 000	436	452	474	483	496	513
w.v.							
Beroepsopleidende leerweg (bol)	1 000	320	299	332	346	355	351
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	1 000	116	153	143	137	141	162
Educatie	1 000	48	37
Vavo	1 000	46	24	13	15	12	13
Geslaagden							
Middelbaar beroepsonderwijs	1 000	111	129	142	146	143	
w.v.							
Beroepsopleidende leerweg (bol)	1 000	75	79	87	86	85	
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	1 000	36	49	56	47	44	
Mbo alleen examendeelnemer	1 000				13	14	
Vavo	1 000	6	5	3	4	3	
Scholen							
Beroepsopleidende leerweg (bol)	1	141	73	68	70	71	71
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl) ¹⁾	1	73	70	67	66	67	67
Vavo	1	52	41	37	37	37	37
Personeelsleden							
Middelbaar beroepsonderwijs en educatie	1 000 fte		33,4	37,0	36,5	37,0	38,4
Uitgaven ²⁾							
	mln euro		2 783	3 655	3 697	3 788	

¹⁾ Vrijwel alle scholen van de bbl zijn verbonden aan een school voor de bol.

²⁾ Het betreft hier de totale lasten op de exploitatierekeningen van de bve-instellingen (som lasten, financiële lasten en buitengewone lasten). Het betreft kalenderjaren. Zo heeft 2006/'07 betrekking op 2006.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW (Cfi).

4.1 Middelbaar beroepsonderwijs

4.1.1 Deelnemers aan het mbo per leerweg en sector naar leeftijd, 2007/08*

	Eenheid	Totaal	w.o.			
			landbouw	techniek	economie	zorg en welzijn
Beroepsopleidende leerweg (bol)¹⁾	<i>x 1 000</i>	351,4	17,0	78,9	128,5	125,0
15 tot 20 jaar	%	71	79	70	71	70
20 tot 25 jaar	%	25	20	25	26	24
25 tot 30 jaar	%	2	1	2	2	3
30 tot 35 jaar	%	1	0	1	1	1
35 jaar en ouder	%	2	1	2	1	3
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)¹⁾	<i>x 1 000</i>	161,9	9,3	73,4	41,4	37,1
15 tot 20 jaar	%	32	33	40	33	17
20 tot 25 jaar	%	29	21	30	32	23
25 tot 30 jaar	%	10	8	10	10	12
30 tot 35 jaar	%	6	7	5	5	8
35 jaar en ouder	%	23	32	15	20	40

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; deelnemers naar leeftijd'.

¹⁾ Inclusief een zeer klein aantal deelnemers waarvan de leeftijd onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.2 Deelnemers aan het mbo naar geslacht, leerweg, sector, opleidingsrichting en herkomstgroepering, 2007/08*

	Autoch- tonen	Allochtonen			Onbekend	Totaal
		totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen		
<i>x 1 000</i>						
Totaal	377,6	135,7	32,2	101,8	1,8	513,3
Geslacht						
Mannen	203,7	68,6	16,9	50,6	1,1	272,3
Vrouwen	173,9	67,1	15,3	51,2	0,6	241,0
Leerweg						
Beroepsopleidende leerweg (bol)	246,0	105,3	21,8	83,0	0,6	351,4
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	131,5	30,4	10,4	18,8	1,2	161,9
Sector						
Landbouw	24,0	2,3	1,2	0,9	0,2	26,3
Techniek	119,4	32,8	9,5	22,8	0,5	152,3
Economie	108,9	61,0	12,2	48,0	0,8	169,8
Zorg en welzijn	123,6	38,6	9,0	29,3	0,3	162,2
Combinatie van sectoren	1,7	1,0	0,2	0,8	0,0	2,7
Opleidingsrichting						
Onderwijs	9,3	2,3	0,5	1,7	0,0	11,6
Vormgeving en audiovisuele productie	16,9	4,0	1,8	2,2	0,0	20,9
Handel, administratie en juridische ondersteuning	59,0	41,0	6,9	33,9	0,2	100,1
ICT	15,1	7,5	1,7	5,8	0,0	22,6
Techniek, industrie en bouw	90,0	22,1	6,4	14,8	0,8	112,1
Landbouw en dieren	19,1	1,6	0,9	0,6	0,1	20,8
Gezondheidszorg en welzijn	89,8	30,8	6,8	23,9	0,2	120,6
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	74,5	21,4	6,5	14,6	0,2	95,8
Algemeen	3,8	5,0	0,7	4,3	0,1	8,9

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO deelnemers naar herkomst/generatie'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.3 Deelnemers aan het mbo per herkomstgroepering naar opleidingsniveau en geslacht, 2007/08*

	Totaal	Assistent- opleiding	Basis- beroeps- opleiding	Vak- opleiding	Middenkader- en specialisten- opleiding
	x 1 000	%			
Totaal ¹⁾	513	4	26	26	44
Mannen ¹⁾	272	5	31	22	41
Vrouwen ¹⁾	241	3	20	30	47
Autochtonen	378	3	24	27	46
Mannen	204	4	30	23	43
Vrouwen	174	2	17	31	49
Allochtonen	134	8	31	24	37
Mannen	68	10	35	20	35
Vrouwen	66	6	27	27	40
Westerse allochtonen	32	6	26	25	43
Mannen	17	7	31	22	40
Vrouwen	15	4	21	28	46
Niet-westerse allochtonen	102	8	32	23	36
Mannen	51	11	37	19	33
Vrouwen	51	6	28	27	38
Turken	22	8	35	23	34
Mannen	11	10	39	20	32
Vrouwen	11	6	31	27	37
Marokkanen	21	8	34	22	36
Mannen	11	10	39	18	33
Vrouwen	11	5	28	27	40
Surinamers	20	6	29	25	39
Mannen	10	8	35	21	37
Vrouwen	11	4	25	30	42
Antillianen en Arubanen	10	10	32	25	33
Mannen	5	14	35	20	31
Vrouwen	5	7	29	30	35
Overige niet-westerse allochtonen	28	10	32	22	35
Mannen	15	12	35	20	33
Vrouwen	14	9	29	25	37

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; deelnemers naar herkomst/generatie'.

¹⁾ Inclusief een klein aantal leerlingen waarvan de herkomstgroepering onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.4 Deelnemers aan de beroepsopleidende leerweg (bol) naar geslacht, leeftijd, opleidingsvorm, sector, opleidingsrichting en niveau

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	320,4	298,9	331,5	346,4	355,5	351,4
Geslacht						
Mannen	163,9	145,5	160,8	166,6	168,7	164,9
Vrouwen	156,6	153,3	170,8	179,9	186,7	186,5
Leeftijd						
15 tot 20 jaar	.	.	.	251,7	254,6	249,3
20 tot 25 jaar	.	.	.	78,4	84,6	86,2
25 tot 30 jaar	.	.	.	6,4	7,3	7,8
30 tot 35 jaar	.	.	.	2,9	2,7	2,5
35 jaar en ouder	.	.	.	7,0	6,3	5,7
Onbekend	.	.	.	0,0	0,0	0,0
Opleidingsvorm						
Voltime	288,7	271,6	315,8	331,0	341,5	339,1
Deeltijd	31,8	27,3	15,7	15,4	13,9	12,3
Sector						
Landbouw	16,9	16,0	15,8	16,4	17,0	17,0
Techniek	90,9	80,5	73,9	78,0	79,9	78,9
Economie	113,9	116,0	134,3	133,6	131,5	128,5
Zorg en welzijn	81,6	86,3	107,5	117,5	124,7	125,0
Combinatie van sectoren				1,0	2,2	2,0
Overig ¹⁾	17,1					
Opleidingsrichting						
Onderwijs	.	.	.	9,4	10,2	10,8
Vormgeving en audiovisuele productie	.	.	.	15,4	18,1	20,6
Handel, administratie en juridische ondersteuning	.	.	.	81,6	79,5	76,4
ICT	.	.	.	22,3	22,0	21,8
Techniek, industrie en bouw	.	.	.	48,5	47,1	44,7
Landbouw en dieren	.	.	.	13,6	13,7	13,6
Gezondheidszorg en welzijn	.	.	.	85,1	88,5	87,2
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	.	.	.	64,7	69,2	69,5
Algemeen	.	.	.	5,8	7,1	6,8
Niveau ²⁾						
Assistentopleiding	.	15,5	15,9	15,7	14,0	11,8
Basisberoepsopleiding	.	46,0	64,6	69,6	69,8	66,1
Vakopleiding	.	55,3	74,4	75,7	79,2	79,1
Middenkaderopleiding	.	180,1	174,1	182,8	190,0	192,4
Specialistenopleiding	.	0,4	2,5	2,6	2,4	2,0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; deelnemers naar richting in detail'.

¹⁾ Hiertoe behoren het voorbereidend hoger beroepsonderwijs (vhbo), havo/mbo-opleidingen en de oriënterende en schakelende programma's.

²⁾ Het schooljaar 2000/'01 is exclusief de toen nog in afbouw zijnde oude mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.5 Deelnemers aan de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) naar geslacht, leeftijd, sector, opleidingsrichting en niveau

	1996/'97 ¹⁾	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	110,5	153,1	142,7	137,0	140,8	161,9
Geslacht						
Mannen	84,4	100,8	90,5	90,3	94,5	107,4
Vrouwen	26,1	52,3	52,2	46,7	46,4	54,5
Leeftijd						
15 tot 20 jaar	.	.	.	48,4	48,4	52,5
20 tot 25 jaar	.	.	.	39,0	40,7	46,3
25 tot 30 jaar	.	.	.	12,7	13,5	16,2
30 tot 35 jaar	.	.	.	8,8	8,7	9,8
35 tot 40 jaar	.	.	.	9,0	9,3	10,9
40 tot 45 jaar				8,9	9,2	11,0
45 tot 50 jaar				6,2	6,6	8,8
50 tot 55 jaar				2,9	3,3	4,6
55 jaar en ouder				1,0	1,2	1,8
Onbekend	.	.	.	0,0	0,0	-
Sector						
Landbouw	7,6	8,1	9,3	8,6	8,8	9,3
Techniek	67,3	75,2	63,0	61,6	64,3	73,4
Economie	24,4	34,9	31,5	33,2	34,4	41,4
Zorg en welzijn	11,2	34,9	39,0	33,6	33,0	37,1
Combinatie van sectoren				0,1	0,3	0,7
Opleidingsrichting						
Onderwijs	.	.	.	0,8	0,7	0,7
Vormgeving en audiovisuele productie	.	.	.	0,3	0,2	0,3
Handel, administratie en juridische ondersteuning	.	.	.	19,7	20,1	23,7
ICT	.	.	.	0,7	0,7	0,8
Techniek, industrie en bouw	.	.	.	57,6	60,2	67,4
Landbouw en dieren	.	.	.	6,5	6,6	7,2
Gezondheidszorg en welzijn	.	.	.	29,8	29,1	33,4
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	.	.	.	21,3	22,2	26,4
Algemeen	.	.	.	0,2	0,9	2,1
Niveau²⁾						
Assistentopleiding		11,7	8,0	7,6	9,0	10,9
Basisberoepsopleiding		69,3	57,4	55,4	56,9	66,9
Vakopleiding		50,3	51,7	49,5	49,4	54,2
Middenkaderopleiding		15,7	20,8	19,8	21,1	25,2
Specialistenopleiding		5,4	4,9	4,7	4,5	4,6

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; deelnemers naar richting in detail'.

¹⁾ Exclusief bijna 18 duizend deelnemers aan interne opleidingen in ziekenhuizen. Vóór invoering van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) werden deze opleidingen voor verpleegkundige of verzorgende bekostigd door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Pas na invoering van de WEB zijn ze in het reguliere mbo ondergebracht bij de bbl.

²⁾ Het schooljaar 2000/'01 is exclusief de toen nog in afbouw zijnde oude mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.6 Geslaagden in het mbo¹⁾ per leerweg en sector naar leeftijd, 2006/'07*

	Eenheid	Totaal	w.o.			
			landbouw	techniek	economie	zorg en welzijn
Beroepsopleidende leerweg (bol)²⁾	<i>x 1 000</i>	84,6	4,2	17,2	32,0	31,1
15 tot 20 jaar	%	57	61	49	60	58
20 tot 25 jaar	%	38	37	45	36	35
25 tot 30 jaar	%	2	1	3	2	3
30 tot 35 jaar	%	1	0	1	1	1
35 jaar en ouder	%	2	1	2	1	4
Beroepsbegeleidende leerweg (bbi)²⁾	<i>x 1 000</i>	43,6	3,4	17,6	11,4	11,1
15 tot 20 jaar	%	28	26	38	30	12
20 tot 25 jaar	%	32	22	36	36	24
25 tot 30 jaar	%	10	8	9	10	12
30 tot 35 jaar	%	7	8	5	6	9
35 jaar en ouder	%	23	35	11	19	44

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; geslaagden naar leeftijd'.

¹⁾ Exclusief 14,4 duizend geslaagden waarvan de leerweg onbekend is.

²⁾ Inclusief een zeer klein aantal geslaagden waarvan de leeftijd onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.7 Geslaagden in het mbo naar geslacht, leerweg, sector, opleidingsrichting en herkomstgroepering, 2006/07*

	Autoch- tonen	Allochtonen			Onbekend	Totaal
		totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen		
<i>x 1 000</i>						
Totaal	108,3	34,3	8,4	25,6	0,3	142,6
Geslacht						
Mannen	57,0	16,2	4,2	11,8	0,1	73,2
Vrouwen	51,3	18,1	4,2	13,8	0,1	69,4
Leerweg						
Beroepsopleidende leerweg (bol)	60,8	23,7	4,9	18,8	0,1	84,6
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	36,7	7,0	2,6	4,3	0,1	43,6
Mbo alleen examendeelnemer	10,8	3,6	1,0	2,6	0,0	14,4
Sector						
Landbouw	7,7	0,7	0,4	0,3	0,0	8,4
Techniek	31,7	8,1	2,3	5,8	0,1	39,8
Economie	33,2	15,4	3,3	12,1	0,1	48,6
Zorg en welzijn	35,6	9,9	2,5	7,4	0,1	45,6
Combinatie van sectoren	0,1	0,0	0,0	0,0	-	0,2
Opleidingsrichting						
Onderwijs	3,4	0,7	0,2	0,5	0,0	4,2
Vormgeving en audiovisuele productie	2,6	0,5	0,3	0,2	0,0	3,1
Handel, administratie en juridische ondersteuning	18,1	10,2	1,8	8,3	0,0	28,2
ICT	4,1	1,8	0,4	1,3	0,0	5,9
Techniek, industrie en bouw	25,1	4,8	1,6	3,2	0,1	29,9
Landbouw en dieren	6,1	0,4	0,2	0,2	0,0	6,6
Gezondheidszorg en welzijn	27,0	8,6	2,0	6,6	0,1	35,6
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	20,4	4,8	1,6	3,1	0,1	25,2
Algemeen	1,5	2,4	0,3	2,1	0,0	3,9

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO geslaagden naar herkomst/generatie'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.8 Geslaagden in de beroepsopleidende leerweg (bol) naar geslacht, leeftijd, opleidingsvorm, sector, opleidingsrichting en niveau

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	74,9	79,4	86,5	86,0	84,6
Geslacht					
Mannen	34,7	36,1	39,1	38,1	37,0
Vrouwen	40,2	43,3	47,5	47,9	47,5
Leeftijd					
15 tot 20 jaar	.	.	.	50,1	48,3
20 tot 25 jaar	.	.	.	31,1	31,7
25 tot 30 jaar	.	.	.	1,9	2,0
30 tot 35 jaar	.	.	.	0,8	0,8
35 jaar en ouder	.	.	.	2,1	1,8
Opleidingsvorm					
Voltijd	69,1	75,0	82,4	82,1	81,3
Deeltijd	5,8	4,4	4,1	3,9	3,3
Sector					
Landbouw	4,3	4,7	4,2	4,2	4,2
Techniek	17,0	16,7	15,7	16,6	17,2
Economie	29,8	33,6	38,6	35,5	32,0
Zorg en welzijn	21,4	24,4	28,0	29,7	31,1
Combinatie van sectoren				0,1	0,1
Overig ¹⁾	2,4				
Opleidingsrichting					
Onderwijs	.	.	.	3,4	3,6
Vormgeving en audiovisuele productie	.	.	.	2,8	2,9
Handel, administratie en juridische ondersteuning	.	.	.	20,4	18,7
ICT	.	.	.	6,3	5,5
Techniek, industrie en bouw	.	.	.	10,1	9,4
Landbouw en dieren	.	.	.	3,4	3,5
Gezondheidszorg en welzijn	.	.	.	23,0	23,6
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	.	.	.	14,6	14,2
Algemeen	.	.	.	2,0	3,2
Niveau²⁾					
Assistentopleiding	.	5,0	7,2	7,5	6,9
Basisberoepsopleiding	.	13,0	19,8	20,4	19,9
Vakopleiding	.	14,0	18,8	16,8	17,3
Middenkaderopleiding	.	45,7	40,0	40,1	39,6
Specialistenopleiding	.	0,2	0,9	1,1	0,9

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; geslaagden naar richting in detail'.

¹⁾ Hiertoe behoren het voorbereidend hoger beroepsonderwijs (vhbo), havo/mbo-opleidingen en de oriënterende en schakelende programma's.

²⁾ Het schooljaar 2000/'01 is exclusief de toen nog in afbouw zijnde oude mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.9 Geslaagden in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) naar geslacht, leeftijd, sector, opleidingsrichting en niveau

	1995/'96 ¹⁾	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	35,6	49,3	55,9	47,0	43,6
Geslacht					
Mannen	.	31,9	33,7	28,7	27,4
Vrouwen	.	17,5	22,3	18,3	16,2
Leeftijd					
15 tot 20 jaar	.	.	.	13,4	12,2
20 tot 25 jaar	.	.	.	14,7	13,9
25 tot 30 jaar	.	.	.	4,6	4,3
30 tot 35 jaar	.	.	.	3,2	2,9
35 jaar en ouder	.	.	.	11,1	10,2
Sector					
Landbouw	2,5	2,9	3,5	3,5	3,4
Techniek	19,8	23,7	22,4	18,5	17,6
Economie	8,2	11,1	14,0	12,3	11,4
Zorg en welzijn	5,1	11,6	16,0	12,7	11,1
Combinatie van sectoren				0,0	0,1
Opleidingsrichting					
Onderwijs	.	.	.	0,5	0,4
Vormgeving en audiovisuele productie	.	.	.	0,1	0,1
Handel, administratie en juridische ondersteuning	.	.	.	6,8	6,3
ICT	.	.	.	0,2	0,2
Techniek, industrie en bouw	.	.	.	17,5	16,6
Landbouw en dieren	.	.	.	2,5	2,4
Gezondheidszorg en welzijn	.	.	.	11,5	10,1
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	.	.	.	7,8	7,3
Algemeen	.	.	.	0,1	0,2
Niveau²⁾					
Assistentopleiding	.	5,3	4,9	4,1	4,1
Basisberoepsopleiding	.	20,8	22,9	18,9	17,4
Vakopleiding	.	17,0	19,1	15,9	14,4
Middenkaderopleiding	.	4,3	7,4	6,9	6,6
Specialistenopleiding	.	1,7	1,7	1,3	1,1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'MBO; geslaagden naar richting in detail'.

¹⁾ Exclusief geslaagden voor interne opleidingen in ziekenhuizen. Vóór invoering van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) werden deze opleidingen voor verpleegkundige of verzorgende bekostigd door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Pas na invoering van de WEB zijn ze in het reguliere mbo ondergebracht bij de bbl.

²⁾ Het schooljaar 2000/'01 is exclusief de toen nog in afbouw zijnde oude mbo-opleidingen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.10 Door- en uitstroom van deelnemers aan het mbo naar niveau¹⁾

	Eenheid	2005/'06	2006/'07*				
			totaal	w.v.			
				geslacht		leerweg ²⁾	
				mannen	vrouwen	bol-voltime bbl	
Assistentopleiding (niveau 1)	<i>x 1 000</i>	23,3	23,0	15,2	7,7	12,5	9,0
w.v. in het volgende schooljaar							
Zelfde niveau	%	19	23	25	19	19	29
Hoger niveau	%	32	30	28	34	40	19
Uit mbo zonder diploma ³⁾	%	29	27	28	25	27	25
Uit mbo met diploma ³⁾	%	20	20	19	22	14	28
Basisberoepsopleiding (niveau 2)	<i>x 1 000</i>	125,0	126,7	79,9	46,8	66,8	56,9
w.v. in het volgende schooljaar							
Lager niveau	%	1	1	1	1	1	0
Zelfde niveau	%	47	49	51	46	50	48
Hoger niveau	%	20	20	18	23	24	16
Uit mbo zonder diploma ³⁾	%	18	18	18	17	16	18
Uit mbo met diploma ³⁾	%	14	13	13	14	10	17
Vakopleiding (niveau 3)	<i>x 1 000</i>	125,2	128,6	58,9	69,7	75,1	49,4
w.v. in het volgende schooljaar							
Lager niveau	%	2	2	2	1	2	1
Zelfde niveau	%	54	55	54	55	56	53
Hoger niveau	%	14	14	14	14	19	7
Uit mbo zonder diploma ³⁾	%	12	13	14	12	11	15
Uit mbo met diploma ³⁾	%	18	17	15	17	11	24
Middenkader- en specialistenopleiding (niveau 4)	<i>x 1 000</i>	209,9	218,0	109,2	108,8	187,1	25,5
w.v. in het volgende schooljaar							
Lager niveau	%	4	4	5	4	5	1
Zelfde niveau	%	64	64	65	63	66	52
Uit mbo zonder diploma ³⁾	%	9	10	11	9	8	17
Uit mbo met diploma ³⁾	%	24	22	20	25	21	29

¹⁾ Deze tabel is gebaseerd op de directe door- en uitstroom tussen twee opeenvolgende schooljaren volgens de onderwijs-nummerbestanden van de IB-groep. Het betreft mbo-deelnemers, exclusief extraneï (examendeelnemers) in het basisjaar en inclusief extraneï in het bestemmingsjaar.

²⁾ Exclusief bol-deeltijd.

³⁾ Zonder c.q. met diploma behaald in het laatste schooljaar.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.1.11 Uitstroom van deelnemers in de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol)¹⁾

	Eenheid	2005/'06	2006/'07*		
			totaal	w.v.	
				mannen	vrouwen
Bol voltijd zonder diploma²⁾	<i>x 1 000</i>	44,7	50,9	28,1	22,8
w.v. in het volgend schooljaar					
Bol deeltijd	%	2	1	1	2
Bbl	%	16	19	22	16
Hoger onderwijs	%	3	4	3	4
Overig (bekostigd) onderwijs ³⁾	%	9	9	9	9
Uitstroom ⁴⁾	%	67	64	62	66
Uit GBA/onbekend ⁵⁾	%	4	3	3	3
Bol voltijd met diploma²⁾	<i>x 1 000</i>	60,5	61,8	28,3	33,4
w.v. in het volgend schooljaar					
Bbl	%	7	8	11	5
Hoger onderwijs	%	36	34	36	33
Overig (bekostigd) onderwijs ³⁾	%	1	1	1	1
Uitstroom ⁴⁾	%	55	56	52	60
Uit GBA/onbekend ⁵⁾	%	1	1	1	1

1) Deze tabel is gebaseerd op de directe door- en uitstroom tussen twee opeenvolgende schooljaren volgens de onderwijs-nummerbestanden van de IB-Groep en geeft alleen die deelnemers weer die in het ene schooljaar bol-voltijd volgden en in het daaropvolgende schooljaar niet meer.

2) Zonder c.q. met diploma behaald in het laatste schooljaar.

3) Het betreft hier het middelbaar beroepsonderwijs als extraneï (examendeelnemers), het voortgezet onderwijs, het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs en (ander) bekostigd onderwijs waarvan de onderwijssoort niet eenduidig kon worden vastgesteld.

4) Deelnemers die geen bekostigd onderwijs meer volgen en van wie geen speciale omstandigheden bekend zijn (bijvoorbeeld overlijden en emigratie). Een aantal van hen zal nog wel een opleiding volgen in bijvoorbeeld het particulier onderwijs of na een of meerdere jaren weer instromen in het onderwijs.

5) Deelnemers die uitgeschreven zijn uit de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) als gevolg van overlijden of emigratie of niet bekend zijn in de GBA.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.2 Educatie

4.2.1 Deelname aan educatie¹⁾

	Eenheid	2006/'07 ²⁾	2007/'08*			
			totaal	w.v.		
				autochtonen	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen
Totaal	<i>x 1 000</i>	48,1	37,1	10,2	5,2	21,4
w.v.						
Niveau 1	%	40	40	40	24	43
Niveau 2	%	34	32	45	29	27
Niveau 3	%	16	18	14	23	18
Niveau 4	%	10	10	2	24	11
Educatieve redzaamheid (4)	%	3	2	0	5	2
Sociale redzaamheid (1-4)	%	48	52	87	39	39
Professionele redzaamheid (1-4)	%	50	46	12	56	59
Mannen	<i>x 1 000</i>	15	11,4	3,4	1,3	6,7
w.v.						
Niveau 1	%	37	37	47	27	34
Niveau 2	%	36	33	42	31	29
Niveau 3	%	17	19	10	22	22
Niveau 4	%	10	11	1	19	14
Educatieve redzaamheid (4)	%	3	2	0	4	3
Sociale redzaamheid (1-4)	%	36	41	84	37	21
Professionele redzaamheid (1-4)	%	61	56	16	59	76
Vrouwen	<i>x 1 000</i>	33	25,7	6,9	3,9	14,7
w.v.						
Niveau 1	%	42	41	37	23	47
Niveau 2	%	33	32	46	28	26
Niveau 3	%	15	17	16	24	16
Niveau 4	%	10	10	2	25	10
Educatieve redzaamheid (4)	%	3	2	1	5	2
Sociale redzaamheid (1-4)	%	53	57	89	39	47
Professionele redzaamheid (1-4)	%	44	41	11	55	51

¹⁾ Het betreft hier uitsluitend de educatie die via de gemeenten door het Ministerie van OCW wordt bekostigd, exclusief het vavo.

²⁾ In dit jaar is het aantal deelnemers niet volledig.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.2.2 Deelnemers aan het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo)

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07 ¹⁾	2007/'08*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	46,0	24,3	12,6	15,0	11,9	12,6
Mavo/vmbo theoretische leerweg	22,7	10,2	3,6	4,5	2,7	2,6
Havo	14,2	9,8	6,5	8,1	6,6	7,1
Vwo	9,1	4,4	2,5	2,5	2,6	2,9
Mannen	15,8	10,2	6,3	7,5	6,2	6,6
Mavo/vmbo theoretische leerweg	6,6	3,8	1,7	2,2	1,4	1,3
Havo	5,6	4,5	3,4	4,1	3,6	3,8
Vwo	3,5	1,9	1,1	1,2	1,2	1,4
Vrouwen	30,3	14,2	6,3	7,5	5,8	6,0
Mavo/vmbo theoretische leerweg	16,1	6,3	1,9	2,3	1,3	1,3
Havo	8,6	5,4	3,1	3,9	3,0	3,3
Vwo	5,6	2,5	1,4	1,3	1,4	1,5

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Educatie; deelnemers en geslaagden'.

¹⁾ Vanaf 2006/'07 kunnen ook leerlingen die ingeschreven zijn bij een school voor voortgezet onderwijs het vavo volgen aan een ROC. Het gaat hierbij vooral om deelnemers van 16 en 17 jaar. Deze groep is uitsluitend bij het vavo meegeteld.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.2.3 Gediplomeerden in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo)

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	5,9	5,4	2,8	4,2	3,5
Mavo/vmbo theoretische leerweg	1,6	1,2	0,8	1,0	0,7
Havo	2,5	2,8	1,3	2,2	1,9
Vwo	1,8	1,4	0,7	1,0	0,9
Mannen	2,6	2,5	1,3	2,1	1,7
Mavo/vmbo theoretische leerweg	0,6	0,6	0,4	0,5	0,4
Havo	1,2	1,3	0,7	1,1	1,0
Vwo	0,8	0,7	0,3	0,5	0,4
Vrouwen	3,3	2,9	1,5	2,1	1,7
Mavo/vmbo theoretische leerweg	1,0	0,6	0,4	0,5	0,3
Havo	1,4	1,5	0,7	1,1	0,9
Vwo	1,0	0,8	0,4	0,5	0,5

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Educatie; deelnemers en geslaagden'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

4.3 Uitgaven en inkomsten

4.3.1 Gecumuleerde exploitatierekeningen van bve-instellingen

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Baten	2 786	3 560	3 690	3 748	3 827
Rijksbijdragen OCW/LNV	2 134	2 666	2 789	2 899	3 028
Overige overheidsbijdragen	302	458	489	455	387
Baten werk iov derden	111	158	154	141	152
Overige baten	239	279	259	253	260
w.v.					
Deelnemersbijdragen	52	87	86	87	85
Ouderbijdragen	2	2	4	4	4
Resultaat deelnemingen	-1	0	-1	1	0
Verhuur onroerende zaken	9	17	17	16	15
Detachering personeel	20	30	26	24	23
Schenking en sponsoring	0	0	0	0	0
Overige	156	142	127	119	132
Lasten	2 716	3 521	3 579	3 644	3 730
Personele lasten	1 959	2 560	2 614	2 669	2 676
w.v.					
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 767	2 308	2 347	2 325	2 298
Overige personele lasten	205	277	290	361	389
Dotatie voorziening wachtgeld	15	16	12	18	10
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	101	136	124	151	206
Overige	88	125	153	192	174
Uitkeringen	-13	-25	-22	-17	-11
Afschrijvingen	171	199	210	213	226
w.v.					
Immateriële vaste activa	0	2	1	1	0
Gebouwen	75	85	93	98	108
Inventaris en apparatuur	94	111	115	112	113
Overige materiële vaste activa	2	1	1	2	5
Huisvestingslasten	212	267	264	266	289
w.v.					
Huur	53	70	76	78	81
Dotatie onderhoudsvoorziening	30	33	21	20	21
Klein onderhoud en reparatie	21	29	31	30	32
Energie en water	34	42	45	49	58
Schoonmaakkosten	44	57	58	57	57
Heffingen	11	13	15	14	14
Overige huisvestingskosten	19	22	19	19	26
Overige instellingslasten	374	496	491	497	539
w.v.					
Administratie- en beheerslasten	164	197	175	178	218
Inventaris, apparatuur, leermiddelen	116	169	160	150	184
Dotatie overige voorzieningen	12	13	9	9	5
Overige (werving, representatie ed)	81	117	148	160	132
Saldo baten en lasten (1)	70	39	112	103	97
Saldo financiële baten en lasten (2)	-4	-15	-18	-21	-18
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	66	24	94	82	79
Buitengewoon resultaat (3)	-2	13	-4	41	-1
Aandeel van derden (4)	.	0	0	0	0
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3)+(4)	64	37	90	123	78

Bron: OCW (Cfi), LNV, CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

4.3.2 Gecumuleerde balans van bve-instellingen

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Activa					
Vaste activa	2 011	2 502	2 574	2 680	2 980
Immateriële vaste activa	1	2	1	1	0
Materiële vaste activa	1 930	2 435	2 513	2 616	2 921
w.o.					
Gebouwen en terreinen	1 575	2 021	2 106	2 210	2 516
Inventaris, apparatuur en leermiddelen	342	398	402	401	398
Financiële vaste activa	80	65	61	63	58
w.o. Effecten	31	27	25	18	20
Vlottende activa	781	837	962	1 010	1 082
w.v.					
Vorraden	7	3	3	3	3
Vorderingen	293	329	334	309	299
Effecten	3	9	7	16	12
Liquide middelen	479	496	617	682	768
Totaal activa	2 792	3 339	3 536	3 690	4 062
Passiva					
Eigen vermogen	1 431	1 710	1 781	1 879	1 962
w.v.					
Stichtingskapitaal	15	4	4	4	4
Algemene reserve	993	1 256	1 341	1 474	1 495
Bestemmingsreserves	424	450	436	402	464
Aandeel van derden	1
Egalisatierekening investeringssubsidies	53	37	34	34	33
Voorzieningen	253	281	332	364	380
Langlopende schulden	471	597	678	749	826
Kortlopende schulden	584	714	712	664	859
Totaal passiva	2 792	3 339	3 536	3 690	4 062

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Onderwijsinstellingen; financiën'.

Bron: OCW (Cfi), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

4.3.3 Investerings door bve-instellingen

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Investerings	285	504	412	403	577
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	184	371	289	288	449
Inventaris en apparatuur	101	132	123	114	128
Desinvesteringen	35	75	142	77	71
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	73	129	72	62
Inventaris en apparatuur	.	2	13	5	9
Saldo investeringen	250	429	269	326	505
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	298	160	216	387
Inventaris en apparatuur	.	130	110	109	119

¹⁾ Inclusief overige materiële vaste activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OCW (Cfi).

5. Hoger onderwijs

Kerncijfers¹⁾

	Eenheid	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
Ingeschrevenen	1 000	445,9	476,7	543,9	560,3	572,9	585,0
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	1 000	270,6	312,7	346,6	356,8	366,7	374,4
wetenschappelijk onderwijs	1 000	177,7	166,3	199,6	205,9	208,6	212,7
Afgestudeerden²⁾							
Hoger beroepsonderwijs:							
bachelor ³⁾	1 000	51,2	53,1	59,3	59,5	59,8	
master/vervolgopleiding	1 000	2,1	3,0	3,8	4,5	4,7	
Wetenschappelijk onderwijs:							
bachelor	1 000		0,1	12,8	19,1	22,0	
master ⁴⁾	1 000			7,2	12,6	19,4	
doctoraal	1 000	28,3	20,4	19,0	16,7	11,1	
beroepsdiploma ⁵⁾	1 000	2,4	2,4	2,9	3,1	3,2	
Instellingen	1	82	75	67	65	65	64
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	1	69	62	54	52	52	51
wetenschappelijk onderwijs	1	13	13	13	13	13	13
Personeelsleden	1 000 fte	60,1	61,7	62,3	61,4	61,9	
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	1 000 fte	20,1	21,7	23,9	24,5	25,3	
wetenschappelijk onderwijs	1 000 fte	40,0	40,0	38,4	36,9	36,6	
	Eenheid	1995	2000	2004	2005	2006	
Uitgaven⁶⁾	mln euro		5 964	7 516	7 774	7 950	
w.v.							
hoger beroepsonderwijs	mln euro		1 957	2 573	2 662	2 760	
wetenschappelijk onderwijs	mln euro		4 007	4 943	5 112	5 190	

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit, de theologische universiteiten en de universiteit voor Humanistiek.

²⁾ Bij afgestudeerden in 2006/'07 gaat het om voorlopige cijfers.

³⁾ Inclusief degenen die vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel voor de hoofdfase van een hbo-studie zijn afgestudeerd en na invoering van dit stelsel het diploma van een associate degreeprogramma hebben behaald.

⁴⁾ Exclusief de afgestudeerden voor een masteropleiding geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie en de afgestudeerden van alle universitaire masteropleidingen voor leraar.

⁵⁾ Inclusief de afgestudeerden voor een masteropleiding geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie en de afgestudeerden van alle universitaire masteropleidingen voor leraar.

⁶⁾ Het betreft hier de totale lasten op de exploitatierekeningen van de hbo- en wo-instellingen (som lasten, financiële lasten en buitengewone lasten). Tot de wo-instellingen is ook de Open Universiteit gerekend.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

5.1 Hoger onderwijs

5.1 Ingeschrevenen in het hoger onderwijs naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	445,9	476,7	543,9	560,3	572,9	585,0
Geslacht						
Mannen	232,6	234,8	265,5	272,9	277,4	282,1
Vrouwen	213,3	241,9	278,4	287,5	295,6	302,8
Opleidingsvorm						
Voltyjd	393,0	396,6	452,6	471,2	486,2	500,0
Deeltijd	51,4	73,0	79,6	77,1	74,6	72,9
Duaal	1,5	7,1	11,7	12,1	12,1	12,0
Studierichting						
Onderwijs	62,6	67,8	82,7	84,6	85,3	83,6
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	40,7	36,5	45,2	47,5	49,8	51,2
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	165,5	181,9	205,5	209,1	211,8	218,4
w.v.						
Sociale wetenschappen ¹⁾	54,4	58,3	64,3	63,8	61,2	62,4
Bedrijfskunde en administratie	85,9	101,6	114,5	116,6	120,0	124,0
Rechten	25,2	22,0	26,7	28,7	30,6	32,0
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	24,1	32,2	36,8	37,6	37,8	37,5
Techniek, industrie en bouwkunde	57,1	49,8	47,6	47,3	47,2	48,1
Landbouw en diergeneeskunde	6,9	6,5	6,9	6,7	6,7	6,5
Gezondheidszorg en welzijn	70,1	79,9	88,5	93,8	98,2	101,8
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	18,9	22,2	30,6	33,6	35,8	37,6
Onbekend	-	-	0,1	0,2	0,2	0,3
HOOP-gebieden						
Onderwijs	54,4	58,5	70,1	71,2	70,8	68,3
Landbouw en natuurlijke omgeving	14,2	11,8	13,2	13,0	12,7	12,6
Natuur	13,2	12,0	13,7	14,6	15,3	16,0
Techniek	80,5	80,9	83,2	83,5	83,6	85,0
Gezondheid	40,3	45,5	53,8	57,0	59,5	61,1
Economie	102,8	131,3	151,0	156,5	161,6	167,6
Recht	27,6	24,0	25,3	25,9	26,3	26,6
Gedrag en maatschappij	71,0	76,7	89,9	93,2	95,6	99,3
Taal en cultuur	42,0	36,0	43,6	45,4	47,5	48,5

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Hoger onderwijs; ingeschrevenen'.

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2 Hoger beroepsonderwijs

5.2.1 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	270,6	312,7	346,6	356,8	366,7	374,4
Geslacht						
Mannen	137,8	149,8	166,3	170,8	175,1	178,5
Vrouwen	132,7	162,9	180,4	186,0	191,6	195,8
Opleidingsvorm						
Voltijd	227,4	245,8	269,3	281,0	292,8	301,4
Deeltijd	41,7	59,9	65,9	64,0	62,0	61,3
Duaal	1,5	7,0	11,5	11,8	11,9	11,7
Studierichting						
Onderwijs	57,1	62,1	75,1	76,8	77,5	75,5
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	15,5	16,5	20,6	21,3	22,1	22,7
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	78,5	99,4	105,1	106,2	109,6	114,5
w.v.						
Sociale wetenschappen ¹⁾	10,4	17,1	19,4	19,4	19,6	20,7
Bedrijfskunde en administratie	68,1	82,2	82,4	82,0	83,5	86,1
Rechten	–	–	3,4	4,8	6,5	7,7
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	9,7	18,4	20,9	21,5	21,5	21,3
Techniek, industrie en bouwkunde	38,0	32,6	30,0	29,7	29,8	30,4
Landbouw en diergeneeskunde	4,1	3,9	4,3	4,2	4,2	4,0
Gezondheidszorg en welzijn	51,0	59,1	61,8	65,2	68,0	70,5
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	16,8	20,7	28,9	31,8	34,0	35,6

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Hoger onderwijs; ingeschrevenen'.

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.2 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar herkomstgroepering

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	270,6	312,7	346,6	356,8	366,7	374,4
Autochtonen	227,3	243,0	265,6	272,7	278,6	282,0
Allochtonen	36,0	50,9	72,7	76,1	79,5	82,1
w.v.						
Westerse allochtonen	20,7	23,3	29,8	30,5	31,3	31,5
Niet-westerse allochtonen	15,3	27,6	42,9	45,6	48,1	50,6
w.v.						
Turken	2,1	4,0	5,8	6,3	7,0	7,6
Marokkanen	1,8	4,2	6,4	6,9	7,5	8,1
Surinamers	4,8	7,1	9,5	10,1	10,6	11,0
Antillianen en Arubanen	2,7	4,4	5,9	6,0	6,1	6,3
Overige niet-westerse allochtonen	3,9	7,9	15,3	16,3	16,9	17,6
Onbekend ¹⁾	7,3	18,8	8,4	8,1	8,6	10,3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HO; ingeschrevenen naar herkomst'.

¹⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.3 Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting per herkomstgroepering, 2007/08*

	Autochtonen	Allochtonen			Onbekend ¹⁾	Totaal
		totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen		
<i>x 1 000</i>						
Totaal	282,0	82,1	31,5	50,6	10,3	374,4
Geslacht						
Mannen	135,9	38,4	14,5	23,9	4,2	178,5
Vrouwen	146,0	43,7	17,0	26,8	6,1	195,8
Opleidingsvorm						
Voltijd	225,0	67,8	25,7	42,2	8,6	301,4
Deeltijd	47,9	11,7	5,1	6,6	1,7	61,3
Duaal	9,1	2,6	0,8	1,8	0,0	11,7
Studierichting						
Onderwijs	63,9	11,2	4,9	6,3	0,4	75,5
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	14,9	5,9	3,9	2,0	1,9	22,7
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	78,2	33,1	10,1	23,0	3,2	114,5
w.v.						
Sociale wetenschappen ²⁾	15,8	4,7	2,0	2,8	0,1	20,7
Bedrijfskunde en administratie	57,9	25,2	7,4	17,8	3,0	86,1
Rechten	4,5	3,2	0,7	2,5	0,0	7,7
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	15,9	5,2	1,9	3,3	0,3	21,3
Techniek, industrie en bouwkunde	24,5	5,6	2,1	3,5	0,3	30,4
Landbouw en diergeneeskunde	3,4	0,5	0,3	0,2	0,2	4,0
Gezondheidszorg en welzijn	53,6	13,5	4,7	8,8	3,3	70,5
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	27,6	7,2	3,7	3,5	0,8	35,6

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HO; ingeschrevenen naar herkomst'.

¹⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.4 Eerstejaarsstudenten in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht, vooropleiding en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	67,3	85,3	88,7	88,9	91,0	92,7
Geslacht						
Mannen	33,2	39,9	41,5	41,7	42,6	43,2
Vrouwen	34,1	45,4	47,2	47,2	48,4	49,5
Vooropleiding						
Havo	23,9	36,3	35,7	36,1	36,8	37,9
Vwo	13,2	10,4	8,6	8,7	8,7	8,6
Mbo	17,6	19,2	25,7	26,6	28,6	29,0
Overige vooropleidingen ¹⁾	12,6	19,4	18,7	17,4	16,8	17,2
Studierichting						
Onderwijs	12,9	16,8	18,0	17,1	17,1	16,0
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	3,8	4,0	5,0	5,1	5,3	5,4
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	19,5	27,7	26,1	26,3	28,0	30,3
w.v.						
Sociale wetenschappen ²⁾	2,8	4,3	4,4	4,3	4,5	5,2
Bedrijfskunde en administratie	16,8	23,4	20,0	20,1	21,4	22,6
Rechten	–	–	1,8	1,9	2,1	2,5
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,3	5,4	5,0	5,2	5,0	4,6
Techniek, industrie en bouwkunde	8,7	8,5	7,7	7,6	7,6	8,1
Landbouw en diergeneeskunde	1,1	1,0	1,2	1,1	1,1	1,0
Gezondheidszorg en welzijn	14,4	16,2	17,3	17,5	18,2	18,7
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	4,5	5,8	8,5	8,8	8,6	8,7

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Hoger onderwijs; eerstejaarsstudenten' en het artikel 'Van mbo en havo naar hbo' in de CBS-publicatie 'Sociaaleconomische trends; 2008, aflevering 2'.

¹⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.5 Afgestudeerden voor het bachelordiploma¹⁾ hbo naar geslacht, opleidingsvorm, studierichting en leeftijd

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	51,2	53,1	59,3	59,5	59,8
Geslacht					
Mannen	25,2	23,4	25,7	26,2	25,8
Vrouwen	26,0	29,7	33,6	33,3	34,0
Opleidingsvorm					
Voltijd ²⁾	43,0	44,1	47,4	48,1	49,9
Deeltijd	8,2	9,0	11,9	11,4	9,8
Studierichting					
Onderwijs	10,3	9,9	12,4	12,3	12,1
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,6	2,4	3,2	3,4	3,5
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	14,8	15,4	18,0	17,6	17,1
w.v.					
Sociale wetenschappen ³⁾	1,7	2,5	3,2	3,2	3,2
Bedrijfskunde en administratie	13,2	13,0	14,7	14,2	13,4
Rechten	–	–	0,0	0,1	0,5
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	1,8	2,2	3,4	3,6	3,4
Techniek, industrie en bouwkunde	7,6	6,3	5,7	5,5	5,2
Landbouw en diergeneeskunde	0,9	0,9	1,0	0,9	1,0
Gezondheidszorg en welzijn	9,7	12,2	11,3	11,7	12,3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	3,4	3,8	4,4	4,6	5,2
Leeftijd					
21 jaar en jonger	6,8	11,2	12,6	13,1	13,9
22 jaar	8,5	10,3	9,5	9,5	9,9
23 jaar	9,5	8,4	9,1	8,9	8,8
24 jaar	7,9	6,3	6,6	6,6	6,7
25 jaar	5,0	3,8	4,3	4,4	4,7
26 jaar	3,1	2,4	2,8	2,8	2,9
27 jaar	1,7	1,4	1,8	2,0	2,0
28 jaar	1,1	1,0	1,3	1,4	1,4
29 jaar	0,8	0,7	1,0	1,0	1,0
30 jaar en ouder	6,7	7,5	10,2	9,7	8,5

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden' en het Webmagazine-artikel 'Afgestudeerde leraar minder vaak meteen voor de klas'.

¹⁾ Inclusief degenen die vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel voor de hoofdfase van een hbo-studie zijn afgestudeerd en na invoering van dit stelsel het diploma van een associate degreeprogramma hebben behaald.

²⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

³⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.6 Afgestudeerden voor het bachelordiploma¹⁾ in het hoger beroepsonderwijs naar herkomstgroepering

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	51,2	53,1	59,3	59,5	59,8
Autochtonen	44,3	42,7	46,9	46,5	46,9
Allochtonen	5,4	6,4	10,2	11,2	11,2
w.v.					
Westerse allochtonen	3,5	3,4	4,8	5,1	5,0
Niet-westerse allochtonen	1,9	3,0	5,4	6,0	6,2
w.v.					
Turken	0,2	0,4	0,6	0,8	0,9
Marokkanen	0,2	0,5	0,8	0,8	0,9
Surinamers	0,6	0,8	1,2	1,2	1,3
Antillianen en Arubanen	0,4	0,4	0,7	0,7	0,7
Overige niet-westerse allochtonen	0,4	0,9	2,1	2,4	2,4
Onbekend ²⁾	1,5	4,0	2,2	1,8	1,6

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden naar herkomst'.

¹⁾ Inclusief degenen die vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel voor de hoofdfase van een hbo-studie zijn afgestudeerd en na invoering van dit stelsel het diploma van een associate degreeprogramma hebben behaald.

²⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.7 Afgestudeerden voor het bachelordiploma¹⁾ in het hoger beroepsonderwijs per herkomstgroepering naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting, 2006/07*

	Autochtonen	Allochtonen			Onbekend ²⁾	Totaal
		totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen		
<i>x 1 000</i>						
Totaal	46,9	11,2	5,0	6,2	1,6	59,8
Geslacht						
Mannen	20,5	4,6	2,1	2,6	0,7	25,8
Vrouwen	26,4	6,6	2,9	3,7	1,0	34,0
Opleidingsvorm						
Voltijd ³⁾	39,0	9,6	4,2	5,3	1,4	49,9
Deeltijd	7,9	1,7	0,8	0,9	0,2	9,8
Studierichting						
Onderwijs	10,5	1,5	0,8	0,8	0,0	12,1
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,3	0,9	0,6	0,3	0,3	3,5
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	12,5	4,3	1,6	2,7	0,4	17,1
Sociale wetenschappen ⁴⁾	2,5	0,7	0,4	0,3	0,0	3,2
Bedrijfskunde en administratie	9,7	3,4	1,2	2,2	0,4	13,4
Rechten	0,4	0,1	0,0	0,1	–	0,5
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,6	0,8	0,3	0,5	0,1	3,4
Techniek, industrie en bouwkunde	4,3	0,8	0,4	0,4	0,1	5,2
Landbouw en diergeneeskunde	0,7	0,2	0,1	0,1	0,0	1,0
Gezondheidszorg en welzijn	9,8	1,9	0,8	1,1	0,7	12,3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	4,2	0,8	0,4	0,3	0,1	5,2

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden naar herkomst'.

¹⁾ Inclusief degenen die na de invoering van het bachelor-masterstelsel het diploma van een associate degreeprogramma hebben behaald.

²⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

³⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

⁴⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.8 Rendementen van studenten in het hbo¹⁾ per cohort naar opleidingsvorm

	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ²⁾ in het hbo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Voltijd³⁾							
1995	57,6	41	58	64	67	69	70
1998	63,2	42	57	64	67	69	70
1999	68,1	42	57	63	66	68	
2000	69,2	41	56	62	66		
2001	67,2	41	56	63			
2002	66,7	42	57				
2003	72,6	41					
Deeltijd							
1995	6,8	39	48	52	54	55	56
1998	10,3	40	48	52	53	54	55
1999	12,0	39	46	49	51	52	
2000	12,5	39	46	49	50		
2001	12,8	39	45	47			
2002	11,7	43	50				
2003	11,1	43					

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO; studievoortgang'.

¹⁾ Exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen en associate degreeprogramma's.

²⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

³⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.9 Rendementen van studenten in het voltijd hbo¹⁾ per cohort naar geslacht, vooropleiding en herkomstgroepering

	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ²⁾ in het hbo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Cohort							
1995	57,6	41	58	64	67	69	70
1998	63,2	42	57	64	67	69	70
1999	68,1	42	57	63	66	68	
2000	69,2	41	56	62	66		
2001	67,2	41	56	63			
2002	66,7	42	57				
2003	72,6	41					
Mannen							
1995	28,6	34	51	59	62	64	65
1998	29,8	34	49	57	61	63	65
1999	32,3	34	49	57	61	63	
2000	32,9	33	48	56	60		
2001	32,1	34	49	56			
2002	32,6	35	50				
2003	34,8	34					
Vrouwen							
1995	29,0	47	65	70	72	73	74
1998	33,4	49	64	70	72	74	75
1999	35,9	48	63	69	72	73	
2000	36,2	47	62	68	71		
2001	35,1	48	63	69			
2002	34,1	48	63				
2003	37,8	48					
Vooropleiding havo							
1995	23,0	34	54	62	66	68	69
1998	28,3	36	54	62	67	69	71
1999	32,5	35	53	62	66	68	
2000	34,4	34	52	60	65		
2001	29,3	34	53	62			
2002	30,5	34	53				
2003	33,2	34					
Vooropleiding vwo							
1995	12,6	48	67	73	75	77	77
1998	10,7	50	67	72	75	77	78
1999	10,4	52	68	74	77	78	
2000	9,6	51	67	73	76		
2001	8,7	50	67	73			
2002	8,3	52	68				
2003	8,1	52					
Vooropleiding mbo/bol							
1995	14,6	44	60	65	67	68	69
1998	16,1	46	60	64	67	68	69
1999	16,1	47	59	64	66	67	
2000	15,1	48	59	64	66		
2001	17,3	48	60	65			
2002	16,6	47	60				
2003	20,0	47					

5.2.9 Rendementen van studenten in het voltijd hbo¹⁾ per cohort naar geslacht, vooropleiding en herkomstgroepering (slot)

	Totaal	Geslaagd voor het bachelordiploma ²⁾ in het hbo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Overige vooropleidingen³⁾							
1995	7,5	41	53	56	58	60	60
1998	8,1	42	51	54	56	58	58
1999	9,2	44	53	56	58	59	
2000	10,2	42	51	55	57		
2001	11,9	42	51	55			
2002	11,3	45	54				
2003	11,3	46					
Autochtonen							
1995	47,2	42	61	67	70	71	72
1998	49,6	44	60	67	70	72	73
1999	52,5	44	60	66	70	71	
2000	52,1	43	59	66	69		
2001	49,4	43	59	66			
2002	48,8	43	60				
2003	53,8	43					
Westerse allochtonen							
1995	4,2	32	49	56	60	62	63
1998	4,7	33	50	58	61	63	65
1999	4,9	33	50	58	61	63	
2000	5,3	34	50	57	61		
2001	5,3	35	52	60			
2002	5,5	39	54				
2003	6,1	39					
Niet-westerse allochtonen							
1995	3,6	25	41	48	52	54	56
1998	5,5	24	38	46	51	54	56
1999	6,4	24	39	48	52	55	
2000	7,2	24	39	47	52		
2001	7,8	27	42	49			
2002	8,8	28	43				
2003	9,5	29					
Onbekend⁴⁾							
1995	2,7	47	54	56	57	58	58
1998	3,4	47	52	54	54	54	54
1999	4,3	51	55	56	56	56	
2000	4,5	49	52	53	53		
2001	4,7	48	51	51			
2002	3,6	53	57				
2003	3,2	56					

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO; studievoortgang'.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen en associate degreeprogramma's.

²⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

³⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

⁴⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.10 Ogediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo¹⁾ per cohort

Cohort	Totaal <i>x 1 000</i>	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
		% (cumulatief)							
1995	57,6	14	18	20	22	23	24	25	25
1998	63,2	15	20	21	22	22	22	23	24
1999	68,1	16	20	21	22	22	23	23	24
2000	69,2	16	20	21	21	22	22	23	
2001	67,2	16	19	20	21	21	22		
2002	66,7	13	17	18	19	20			
2003	72,6	13	17	18	20				
2004	76,2	14	18	20					
2005	76,9	14	19						
2006	79,5	16							

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO; studievoortgang'.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen en associate degreeprogramma's.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.11 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo¹⁾ naar geslacht, vooropleiding, herkomstgroepering en studierichting; stand na 5 jaar van cohort 2002

	Totaal	Geslaagd voor het eerste eind-diploma ²⁾ in het hbo na 5 jaar	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 5 jaar	Ingeschreven in jaar 6		
				totaal	w.v.	
					hbo	wo
	x 1 000	% (cumulatief)				
Totaal	66,7	58	20	22	19	2
Geslacht						
Mannen	32,6	51	23	26	24	2
Vrouwen	34,1	65	17	18	15	2
Vooropleiding						
Havo	30,5	54	17	29	26	3
Vwo	8,3	71	10	19	14	5
Mbo/bol	16,6	60	24	16	15	1
Overig ³⁾	11,3	56	31	13	12	1
Herkomstgroepering						
Autochtonen	48,8	61	18	22	19	2
Westerse allochtonen	5,5	56	20	24	21	3
Niet-westerse allochtonen	8,8	44	26	30	27	4
w.v.						
Turken	1,2	42	27	31	27	5
Marokkanen	1,3	42	29	30	27	3
Surinamers	1,5	40	26	34	31	3
Antillianen en Arubanen	1,2	31	31	37	35	3
Overige niet-westerse allochtonen	3,5	52	23	25	21	4
Onbekend ⁴⁾	3,6	58	41	2	2	0
Studierichting						
Onderwijs	10,4	60	21	19	18	2
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	3,9	59	23	18	16	2
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	22,1	54	21	25	22	3
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	4,1	50	22	28	26	2
Techniek, industrie en bouwkunde	7,6	62	17	21	19	2
Landbouw en diergeneeskunde	1,1	61	24	15	14	1
Gezondheidszorg en welzijn	11,5	63	18	18	15	3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	6,0	60	19	21	20	1

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten, maar exclusief ingeschrevenen voor kort hbo-opleidingen.

²⁾ In het hbo is dit het bachelordiploma of, als het een studie vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel betrof, het diploma voor de hoofdfase van een hbo-opleiding.

³⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

⁴⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.2.12 Afgestudeerden voor een vervolgopleiding of master in het hbo naar geslacht en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	2,1	3,0	3,8	4,5	4,7
Geslacht					
Mannen	0,7	0,9	0,9	0,9	1,0
Vrouwen	1,4	2,1	2,9	3,5	3,7
Studierichting					
Onderwijs	2,0	2,6	3,3	3,8	3,9
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	0,0	0,3	0,5	0,4	0,5
Overige studierichtingen	0,1	0,1	0,1	0,2	0,4

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.3 Uitgaven en inkomsten hbo

5.3.1 Gecumuleerde exploitatierekeningen van hbo-instellingen

	2000	2003	2004	2005	2006
<i>mln euro</i>					
Baten	1 955	2 448	2 580	2 715	2 803
Rijksbijdragen OCW/LNV	1 314	1 634	1 739	1 836	1 876
w.v.					
Normatieve Rijksbijdragen	1 244	1 605	1 705	1 804	1 852
Overige subsidies	70	30	34	33	24
Overige overheidsbijdragen	.	24	15	15	3
Collegegelden	370	434	455	483	510
Baten werk iov derden	137	174	186	201	215
w.v.					
Opbrengst werk iov derden	138	172	185	198	205
w.v.					
Contractonderwijs	.	116	103	101	110
Contractonderzoek	.	9	35	43	42
Overige	.	47	46	54	53
Mutaties onderhanden werk iov derden	-1	2	1	3	9
Overige baten	134	181	186	180	199
w.v.					
Resultaat deelnemingen	1	0	0	0	0
Verhuur onroerende zaken	.	19	21	21	19
Detachering personeel	.	18	19	18	19
Schenking en sponsoring	.	2	4	3	11
Overige	133	143	142	138	149
Lasten	1 889	2 377	2 521	2 602	2 723
Personele lasten	1 308	1 665	1 761	1 824	1 904
w.v.					
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 119	1 456	1 543	1 564	1 607
Overige personele lasten	191	222	228	267	302
w.v.					
Dotatie voorziening wachtgeld	5	4	4	3	12
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	119	111	125	138	161
Overige	66	106	99	126	129
Uitkeringen	-1	-12	-10	-7	-5
Afschrijvingen	128	147	165	180	176
w.v.					
Immateriële vaste activa	3	1	1	2	1
Gebouwen	58	66	73	80	85
Inventaris en apparatuur	64	80	90	87	84
Overige materiële vaste activa	3	0	0	11	5
Overige instellingslasten	453	565	595	598	644
w.v.					
Huur	53	53	55	59	59
Dotatie onderhoudsvoorziening	17	10	13	11	9
Inventaris en apparatuur	19	24	27	32	35
Energie en water	20	21	28	28	34
Heffingen	8	7	10	9	9
Dotatie overige voorzieningen	19	15	29	8	4
Overige	317	435	434	451	493
Saldo baten en lasten (1)	65	71	59	113	80
Saldo financiële baten en lasten (2)	-25	-23	-22	-28	-14
Gewone bedrijfsvoering (1) + (2)	41	49	37	85	65
buitengewoon resultaat (3)	-8	-7	3	5	3
Aandeel van derden (4)	.	0	0	0	0
Exploitatieresultaat (1) + (2) + (3) + (4)	33	42	40	90	68

Bron: OCW (Cfi), LNV, CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.3.2 Gecumuleerde balans van hbo-instellingen

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Activa					
Vaste activa	1 615	1 809	1 907	1 906	1 993
Immateriële vaste activa	3	1	2	3	2
Materiële vaste activa	1 457	1 636	1 734	1 752	1 871
w.o.					
Gebouwen en terreinen	1 240	1 375	1 479	1 500	1 614
Inventaris, apparatuur en leermiddelen	217	252	259	239	243
Financiële vaste activa	155	172	171	151	120
w.o. Effecten	37	46	56	42	26
Vlottende activa	643	748	745	857	741
Vorraden	11	9	9	11	16
Vorderingen	237	257	264	296	317
Effecten	26	46	11	10	11
Liquide middelen	370	436	462	540	396
Totaal activa	2 258	2 557	2 651	2 763	2 734
Passiva					
Eigen vermogen	528	770	832	925	982
Stichtingskapitaal	5	2	2	2	2
Algemene reserve	337	478	522	589	629
Bestemmingsreserves	186	291	308	334	351
Aandeel van derden	.	0	0	0	0
Egalisatierekening investeringssubsidies	11	61	61	67	67
Voorzieningen	270	208	230	216	171
Langlopende schulden	770	680	661	661	587
Kortlopende schulden	679	838	868	895	927
Totaal passiva	2 258	2 557	2 651	2 763	2 734

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Onderwijsinstellingen; financiën'.

Bron: OCW (Cfi), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.3.3 Investerings door hbo-instellingen

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Investerings	169	249	259	263	310
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	103	139	166	183	219
Inventaris en apparatuur	66	110	93	81	91
Desinvesteringen	51	18	35	84	22
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	7	35	82	19
Inventaris en apparatuur	.	10	1	2	3
Saldo investeringen	119	231	223	180	288
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	132	131	101	201
Inventaris en apparatuur	.	100	92	79	88

¹⁾ Inclusief overige materiële vaste activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OCW (Cfi).

5.4 Wetenschappelijk onderwijs

5.4.1 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	177,7	166,3	199,6	205,9	208,6	212,7
Geslacht						
Mannen	96,1	86,2	100,3	103,2	103,4	104,6
Vrouwen	81,7	80,1	99,2	102,7	105,2	108,2
Opleidingsvorm						
Volgtijd	167,6	152,8	185,2	192,1	195,3	200,4
Deeltijd	10,2	13,4	14,1	13,5	13,0	12,0
Duaal	–	0,1	0,2	0,3	0,3	0,4
Studierichting						
Onderwijs	5,8	6,0	7,9	8,2	8,1	8,4
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	25,8	20,4	25,1	26,6	28,2	29,0
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	88,1	83,6	101,3	103,7	103,2	104,8
w.v.						
Sociale wetenschappen ¹⁾	44,5	41,6	45,3	44,7	42,0	42,1
Bedrijfskunde en administratie	18,2	19,8	32,5	34,9	36,8	38,2
Rechten	25,5	22,3	23,6	24,1	24,4	24,5
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	14,5	13,9	16,0	16,2	16,4	16,3
Techniek, industrie en bouwkunde	19,3	17,4	17,8	17,8	17,7	17,9
Landbouw en diergeneeskunde	2,8	2,5	2,6	2,6	2,6	2,5
Gezondheidszorg en welzijn	19,2	21,0	26,9	28,9	30,4	31,5
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	2,1	1,5	1,8	1,8	1,9	2,0
Onbekend	–	–	0,1	0,2	0,2	0,3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Hoger onderwijs; ingeschrevenen'.

¹⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.2 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar herkomstgroepering

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	177,7	166,3	199,6	205,9	208,6	212,7
Autochtonen	146,8	132,4	152,5	155,7	156,1	157,2
Allochtonen	28,7	30,1	43,5	46,1	48,0	49,2
w.v.						
Westerse allochtonen	17,9	16,5	21,1	22,3	23,1	23,3
Niet-westerse allochtonen	10,8	13,7	22,4	23,8	25,0	25,9
w.v.						
Turken	1,2	1,7	2,4	2,6	2,8	2,9
Marokkanen	0,8	1,3	2,2	2,3	2,3	2,4
Surinamers	3,8	3,5	4,7	4,9	5,1	5,1
Antillianen en Arubanen	1,7	2,0	2,8	2,8	2,8	2,9
Overige niet-westerse allochtonen	3,4	5,1	10,2	11,2	12,0	12,5
Onbekend ¹⁾	2,3	3,8	3,6	4,0	4,4	6,3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HO; ingeschrevenen naar herkomst'.

¹⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.3 Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting per herkomstgroepering, 2007/'08*

	Autochtonen	Allochtonen			Onbekend ¹⁾	Totaal
		totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen		
<i>x 1 000</i>						
Totaal	157,2	49,2	23,3	25,9	6,3	212,7
Geslacht						
Mannen	78,9	22,7	10,7	12,0	3,0	104,6
Vrouwen	78,3	26,5	12,6	13,8	3,4	108,2
Opleidingsvorm						
Voltijd	147,6	46,5	22,1	24,4	6,2	200,4
Deeltijd	9,3	2,6	1,2	1,4	0,1	12,0
Duaal	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,4
Studierichting						
Onderwijs	7,2	1,2	0,6	0,6	0,0	8,4
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	21,9	6,2	3,9	2,3	0,8	29,0
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	74,7	25,9	11,8	14,1	4,2	104,8
w.v.						
Sociale wetenschappen ²⁾	30,7	9,2	5,1	4,1	2,1	42,1
Bedrijfskunde en administratie	27,1	9,4	3,9	5,5	1,7	38,2
Rechten	17,0	7,2	2,8	4,5	0,3	24,5
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	12,3	3,8	1,8	2,0	0,3	16,3
Techniek, industrie en bouwkunde	13,3	4,2	1,9	2,3	0,4	17,9
Landbouw en diergeneeskunde	2,1	0,4	0,2	0,2	0,1	2,5
Gezondheidszorg en welzijn	24,1	7,0	2,8	4,2	0,5	31,5
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	1,4	0,5	0,3	0,2	0,1	2,0
Onbekend	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HO; ingeschrevenen naar herkomst'.

¹⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.4 Eerstejaarsstudenten in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht, vooropleiding en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	29,9	32,9	40,8	42,3	43,3	45,3
Geslacht						
Mannen	15,9	16,0	19,6	20,4	20,5	21,4
Vrouwen	14,1	16,8	21,2	21,9	22,8	23,9
Vooropleiding						
Vwo	20,3	21,1	23,9	24,9	25,6	26,4
Hbo-propedeuse	1,8	2,2	2,9	2,9	3,0	3,1
Hbo-einddiploma	5,0	6,1	8,3	8,1	7,7	7,7
Overige vooropleidingen ¹⁾	2,9	3,4	5,7	6,4	7,0	8,2
Studierichting						
Onderwijs	1,2	1,6	1,9	2,0	1,9	1,9
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	4,2	4,2	5,2	5,7	6,0	6,1
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	14,8	17,1	20,8	21,6	21,9	23,5
Sociale wetenschappen ²⁾	7,4	9,0	8,5	8,9	8,6	9,2
Bedrijfskunde en administratie	2,8	4,0	7,6	8,0	8,5	9,4
Rechten	4,6	4,1	4,7	4,7	4,8	4,9
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,7	3,1	3,2	3,1	3,4	3,4
Techniek, industrie en bouwkunde	3,4	3,1	3,7	3,7	3,6	4,0
Landbouw en diergeneeskunde	0,4	0,3	0,5	0,5	0,5	0,5
Gezondheidszorg en welzijn	3,0	3,2	5,1	5,3	5,5	5,3
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,3	0,2	0,5	0,4	0,4	0,5
Onbekend	-	-	0,1	0,1	0,1	0,1

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Hoger onderwijs; eerstejaarsstudenten'.

¹⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

²⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.5 Afgestudeerden voor een doctoraal examen of master in het wo¹⁾ naar geslacht, opleidingsvorm, studierichting en leeftijd

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	28,3	20,4	26,2	29,3	30,5
Geslacht					
Mannen	14,1	10,0	12,1	13,8	14,1
Vrouwen	14,2	10,4	14,1	15,5	16,4
Onderwijsvorm					
Volgtijd ²⁾	27,0	18,6	24,3	27,1	27,9
Deeltijd	1,3	1,8	1,9	2,1	2,6
Studierichting					
Onderwijs	1,1	0,8	1,1	1,3	1,3
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	3,9	2,2	2,7	2,9	3,4
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	14,5	10,6	14,0	16,3	16,7
Sociale wetenschappen ³⁾	7,8	5,1	6,8	7,7	6,8
Bedrijfskunde en administratie	3,3	2,7	4,3	5,7	6,4
Rechten	3,5	2,7	2,9	2,9	3,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,5	1,6	2,2	2,5	2,6
Techniek, industrie en bouwkunde	2,6	1,8	2,3	2,3	2,2
Landbouw en diergeneeskunde	0,4	0,3	0,5	0,4	0,4
Gezondheidszorg en welzijn	2,5	2,9	3,0	3,2	3,5
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,7	0,3	0,5	0,5	0,5
Onbekend	-	-	0,0	0,0	0,0
Leeftijd					
22 jaar en jonger	2,6	2,8	3,2	3,6	3,7
23 jaar	5,9	3,9	4,5	4,7	4,7
24 jaar	6,3	4,1	5,2	5,5	5,4
25 jaar	4,7	3,1	4,1	4,8	4,8
26 jaar	2,9	2,0	2,9	3,2	3,5
27 jaar	1,6	1,2	1,8	2,1	2,2
28 jaar	0,9	0,7	1,0	1,3	1,4
29 jaar	0,6	0,4	0,7	0,9	1,0
30 jaar en ouder	2,7	2,2	2,8	3,2	3,8

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden'.

¹⁾ Vanaf 2002/'03 zijn afgestudeerden voor een doctoraal examen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld. De afgestudeerden voor een masteropleiding geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie en de afgestudeerden voor alle universitaire masteropleidingen voor leraar zijn buiten beschouwing gelaten. Zij tellen mee bij de beroepsdiploma's.

²⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

³⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.6 Afgestudeerden voor een doctoraal examen of master¹⁾ in het wetenschappelijk onderwijs naar herkomstgroepering

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	28,3	20,4	26,2	29,3	30,5
Autochtonen	24,4	16,8	20,3	22,3	22,8
Allochtonen	3,6	2,9	5,2	6,2	7,0
w.v.					
Westerse allochtonen	2,5	1,8	2,8	3,3	3,7
Niet-westerse allochtonen	1,1	1,1	2,4	2,9	3,3
w.v.					
Turken	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3
Marokkanen	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Surinamers	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5
Antillianen en Arubanen	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3
Overige niet-westerse allochtonen	0,3	0,4	1,4	1,7	1,9
Onbekend ²⁾	0,3	0,7	0,7	0,9	0,7

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden naar herkomst'.

¹⁾ Vanaf 2002/'03 zijn afgestudeerden voor een doctoraal examen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld. De afgestudeerden voor een masteropleiding geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie en de afgestudeerden voor alle universitaire masteropleidingen voor leraar zijn buiten beschouwing gelaten. Zij tellen mee bij de beroepsdiploma's.

²⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

5.4.7 Afgestudeerden voor een doctoraal examen of master¹⁾ in het wetenschappelijk onderwijs per herkomstgroepering naar geslacht, opleidingsvorm en studierichting, 2006/07*

	Autochtonen	Allochtonen			Onbekend ²⁾	Totaal
		totaal	westerse allochtonen	niet-westerse allochtonen		
<i>x 1 000</i>						
Totaal	22,8	7,0	3,7	3,3	0,7	30,5
Geslacht						
Mannen	10,7	3,1	1,6	1,5	0,3	14,1
Vrouwen	12,1	3,9	2,1	1,8	0,4	16,4
Opleidingsvorm						
Voltijd ³⁾	20,7	6,5	3,5	3,1	0,7	27,9
Deeltijd	2,1	0,5	0,3	0,2	0,0	2,6
Studierichting						
Onderwijs	1,1	0,2	0,1	0,1	0,0	1,3
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,5	0,8	0,5	0,3	0,1	3,4
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten w.v.	12,4	3,8	2,0	1,8	0,4	16,7
Sociale wetenschappen ⁴⁾	5,2	1,5	0,9	0,6	0,2	6,8
Bedrijfskunde en administratie	4,7	1,5	0,7	0,8	0,2	6,4
Rechten	2,5	0,8	0,4	0,4	0,1	3,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	1,8	0,7	0,4	0,3	0,0	2,6
Techniek, industrie en bouwkunde	1,5	0,6	0,3	0,3	0,0	2,2
Landbouw en diergeneeskunde	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,4
Gezondheidszorg en welzijn	2,7	0,6	0,3	0,3	0,1	3,5
Persoonlijke dienstverlening, vervoer, milieu en veiligheid	0,3	0,2	0,1	0,1	0,0	0,5
Onbekend	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden naar herkomst'.

¹⁾ De afgestudeerden voor een masteropleiding geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie en de afgestudeerden voor alle universitaire masteropleidingen voor leraar zijn buiten beschouwing gelaten. Zij tellen mee bij de beroepsdiploma's.

²⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

³⁾ Inclusief afgestudeerden voor duale studievarianten.

⁴⁾ Inclusief economie, journalistiek, documentatie en informatie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.8 Rendementen van studenten in het wo per cohort¹⁾ naar opleidingsvorm

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ²⁾ in het wo na						
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
Voltijd³⁾								
1995	28,3	6	10	26	43	54	60	64
1999	31,1	7	14	31	48	61	68	
2000	30,9	8	19	37	54	66		
2001	33,4	12	26	46	61			
2002	33,4	22	41	56				
2003	34,1	22	42					
2004	35,9	22						
Deeltijd								
1995	1,7	6	13	20	26	31	34	36
1999	2,1	5	12	19	25	31	34	
2000	2,2	5	14	21	29	35		
2001	2,0	5	12	21	31			
2002	2,1	7	19	31				
2003	1,8	13	24					
2004	1,3	12						
Totaal								
		Geslaagd voor het bachelordiploma ⁴⁾ hbo na						
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
Voltijd³⁾								
1995	28,3	1	2	4	7	8	8	9
1999	31,1	1	2	5	6	7	8	
2000	30,9	1	2	4	6	7		
2001	33,4	1	2	5	6			
2002	33,4	1	2	5				
2003	34,1	1	2					
2004	35,9	1						
Deeltijd								
1995	1,7	2	3	3	3	3	3	4
1999	2,1	3	3	4	4	4	4	
2000	2,2	2	3	3	3	3		
2001	2,0	2	3	4	4			
2002	2,1	2	3	3				
2003	1,8	2	2					
2004	1,3	2						

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'WO; studievoortgang'.

¹⁾ Als gevolg van de invoering van het bachelor-masterstelsel zijn de rendementen tussen de afzonderlijke cohortjaren niet goed met elkaar te vergelijken. Geleidelijk aan is het aandeel geslaagden voor de vierjarige doctoraalopleiding op het totaal aantal geslaagden steeds kleiner geworden, terwijl dat voor de driejarige bacheloropleiding steeds verder toenam.

²⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding.

³⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

⁴⁾ Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het om het diploma voor de hoofdfase van een hbo-studie.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.9 Rendementen van studenten in het voltijd wo¹⁾ per cohort²⁾ naar geslacht, vooropleiding en herkomstgroepering

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ³⁾ in het wo na						
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)						
Cohort								
1995	28,3	6	10	26	43	54	60	64
1998	30,3	6	12	28	45	57	65	69
1999	31,1	7	14	31	48	61	68	
2000	30,9	8	19	37	54	66		
2001	33,4	12	26	46	61			
2002	33,4	22	41	56				
2003	34,1	22	42					
2004	35,9	22						
Mannen								
1995	15,1	6	9	21	36	48	55	59
1998	15,3	6	10	23	38	51	60	65
1999	15,6	6	13	25	41	54	63	
2000	15,2	8	17	30	46	60		
2001	16,4	11	23	40	54			
2002	16,0	17	34	48				
2003	16,6	16	34					
2004	17,3	17						
Vrouwen								
1995	13,2	6	11	32	51	62	67	69
1998	15,0	6	13	34	53	64	70	73
1999	15,5	7	16	36	55	67	73	
2000	15,7	9	21	44	61	72		
2001	17,0	13	29	53	67			
2002	17,3	27	48	63				
2003	17,4	28	50					
2004	18,6	27						
Vooropleiding vwo								
1995	20,2	0	2	22	43	57	64	68
1998	21,2	0	4	24	45	60	69	74
1999	21,5	0	6	25	47	63	72	
2000	21,0	2	12	32	53	68		
2001	22,1	5	19	43	61			
2002	21,4	16	37	54				
2003	22,7	18	39					
2004	23,8	17						
Vooropleiding hbo								
1995	4,2	35	48	54	57	58	59	59
1998	4,1	33	49	57	60	62	64	65
1999	4,9	32	49	58	62	64	65	
2000	5,0	33	52	60	65	67		
2001	5,5	35	53	63	68			
2002	6,0	38	57	66				
2003	5,6	40	57					
2004	6,1	41						
Overige vooropleidingen⁴⁾								
1995	3,9	4	9	21	31	37	41	44
1998	5,1	8	13	25	36	43	48	51
1999	4,7	8	15	29	41	49	53	
2000	4,9	10	18	34	46	54		
2001	5,8	16	27	44	54			
2002	5,9	25	40	51				
2003	5,7	23	40					
2004	6,1	23						

5.4.9 Rendementen van studenten in het voltijd wo¹⁾ per cohort²⁾ naar geslacht, vooropleiding en herkomstgroepering (slot)

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ³⁾ in het wo na						
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
Autochtonen								
1995	22,9	6	10	28	46	57	64	67
1998	23,4	6	12	30	48	61	68	72
1999	24,4	6	14	32	50	63	71	
2000	23,9	8	20	38	56	68		
2001	25,4	11	26	47	63			
2002	25,4	21	42	57				
2003	25,8	22	43					
2004	27,2	22						
Westerse allochtonen								
1995	2,5	3	6	21	36	48	55	59
1998	3,1	4	8	24	41	53	61	66
1999	2,9	4	10	25	42	56	64	
2000	3,0	6	15	32	49	60		
2001	3,3	12	25	44	58			
2002	3,3	23	42	55				
2003	3,4	21	40					
2004	3,6	24						
Niet-westerse allochtonen								
1995	1,8	3	6	17	29	39	46	51
1998	2,4	3	7	20	33	44	52	57
1999	2,6	3	9	22	36	48	56	
2000	2,9	6	15	29	43	55		
2001	3,4	9	21	35	49			
2002	3,7	17	32	45				
2003	4,0	18	33					
2004	4,1	17						
Onbekend⁵⁾								
1995	1,1	10	15	23	28	31	32	32
1998	1,5	18	24	31	34	37	39	40
1999	1,2	22	31	41	47	50	51	
2000	1,1	25	32	44	53	54		
2001	1,3	32	38	55	58			
2002	1,0	40	52	57				
2003	0,9	37	56					
2004	1,0	41						

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'WO; studievoortgang'.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Als gevolg van de invoering van het bachelor-masterstelsel zijn de rendementen tussen de afzonderlijke cohortjaren niet goed met elkaar te vergelijken. Geleidelijk aan is het aandeel geslaagden voor de vierjarige doctoraalopleiding op het totaal aantal geslaagden steeds kleiner geworden, terwijl dat voor de driejarige bacheloropleiding steeds verder toenam.

³⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding.

⁴⁾ Inclusief onbekend (onder andere buitenlandse vooropleidingen).

⁵⁾ Het betreft hier veelal studenten met een buitenlandse nationaliteit, maar waarvan het geboorteland onbekend is.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.10 Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ per cohort naar enkele vooropleidingen

	Totaal	Uit het hoger onderwijs na							
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
	x 1 000	% (cumulatief)							
Cohort									
1995	28,3	10	12	15	16	17	18	19	20
1998	30,3	9	11	13	14	14	14	15	16
1999	31,1	8	11	12	12	13	13	14	15
2000	30,9	8	10	10	11	12	12	13	
2001	33,4	7	9	10	10	11	12		
2002	33,4	7	8	9	10	11			
2003	34,1	6	8	9	11				
2004	35,9	7	9	11					
2005	36,3	7	9						
2006	36,4	7							
Vooropleiding vwo									
1995	20,2	4	6	8	9	10	11	12	13
1998	21,2	4	5	6	7	7	7	8	9
1999	21,5	4	5	6	6	6	7	8	9
2000	21,0	4	5	5	5	6	6	8	
2001	22,1	4	4	5	5	5	6		
2002	21,4	3	4	4	5	6			
2003	22,7	3	4	5	6				
2004	23,8	3	4	5					
2005	24,9	3	5						
2006	25,6	4							
Vooropleiding hbo									
1995	4,2	25	30	33	35	36	36	36	37
1998	4,1	20	25	28	30	30	31	31	32
1999	4,9	20	25	27	28	29	30	30	30
2000	5,0	16	21	23	24	26	26	27	
2001	5,5	15	19	21	22	24	25		
2002	6,0	15	19	21	23	24			
2003	5,6	16	20	24	25				
2004	6,1	17	23	26					
2005	5,2	19	25						
2006	4,3	19							

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'WO; studievoortgang'.

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.11 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding naar geslacht en herkomstgroepering; stand na 6 jaar van cohort 2001

	Totaal	Geslaagd voor het eerste eind-diploma ²⁾ in het ho na 6 jaar	Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 6 jaar	Ingeschreven in jaar 7		
				totaal	w.v.	
					wo	hbo
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>				
Totaal	22,1	67	6	26	22	4
Geslacht						
Mannen	11,0	58	8	34	28	6
Vrouwen	11,1	77	4	19	16	3
Herkomstgroepering						
Autochtonen	18,2	70	6	25	20	4
Westerse allochtonen	2,0	60	9	30	25	5
Niet-westerse allochtonen	2,0	54	10	36	32	5
w.o.						
Turken	0,2	49	10	41	36	5
Marokkanen	0,2	56	12	32	27	5
Surinamers	0,5	53	9	38	33	5
Antillianen en Arubanen	0,3	50	14	36	29	7
Overige niet-westerse allochtonen	0,8	58	7	35	32	3

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding in het wo. Incidenteel gaat het om een diploma voor een masteropleiding in het wo. Voor degenen die zijn overgestapt van het wo naar het hbo gaat het om het bachelordiploma van een hbo-opleiding.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.12 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding voor enkele studierichtingen met een nominale studieduur van 4 jaar; stand na 6 jaar van cohort 2001

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ²⁾ in het h o na 6 jaar			Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 6 jaar	Ingeschreven in jaar 7		
		totaal	w.v.			totaal	w.v.	
			wo	hbo			wo	hbo
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
Totaal	17,2	70	63	7	6	25	20	5
Onderwijs	0,8	82	69	13	4	14	10	4
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	2,7	66	59	7	8	26	20	6
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	11,1	70	63	7	6	24	19	5
Gezondheidszorg en welzijn	2,7	67	64	3	3	30	28	2

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding in het wo. Incidenteel gaat het om een diploma van een masteropleiding in het wo. Voor degenen die zijn overgestapt van het wo naar het hbo gaat het om het bachelordiploma van een hbo-opleiding.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.13 Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd wo¹⁾ met vwo als vooropleiding voor studierichtingen met een nominale studieduur van 5 jaar; stand na 7 jaar van cohort 2000

	Totaal	Geslaagd voor het eerste einddiploma ²⁾ in het h o na 7 jaar			Uit het hoger onderwijs zonder diploma na 7 jaar	Ingeschreven in jaar 8		
		totaal	w.v.			totaal	w.v.	
			wo	hbo			wo	hbo
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>						
Totaal	4,9	70	61	8	7	24	20	4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2,5	68	61	7	10	23	20	3
Techniek, industrie en bouwkunde	2,2	69	58	10	5	26	22	4
Landbouw en diergeneeskunde	0,3	87	81	5	4	10	5	4

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen voor duale studievarianten.

²⁾ Doorgaans is dit het diploma voor een doctoraal- of bacheloropleiding in het wo. Incidenteel gaat het om een diploma van een masteropleiding in het wo. Voor degenen die zijn overgestapt van het wo naar het hbo gaat het om het bachelordiploma van een hbo-opleiding.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.14 Afgestudeerden voor een beroepsdiploma¹⁾ in het wo naar geslacht en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07*
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	2,4	2,4	2,9	3,1	3,2
Geslacht					
Mannen	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2
Vrouwen	1,4	1,5	1,8	2,0	2,1
Studierichting					
Onderwijs	0,6	0,5	0,7	0,7	0,6
Landbouw en diergeneeskunde	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Gezondheidszorg en welzijn	1,7	1,8	2,1	2,2	2,4
Overige studierichtingen	0,0	–	–	0,0	0,0

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HBO en WO; geslaagden'.

¹⁾ Inclusief de afgestudeerden voor een masteropleiding geneeskunde, diergeneeskunde, tandheelkunde en farmacie en de afgestudeerden voor alle universitaire masteropleidingen voor leraar.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.15 Promoties naar geslacht en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07
Totaal	2 600	2 526	2 879	2 993	3 160
Geslacht					
Mannen	1 885	1 729	1 781	1 836	1 839
Vrouwen	715	797	1 098	1 157	1 321
Studierichting ¹⁾					
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	250	215	209	230	233
Letterkunde	206	165	158	176	164
Godgeleerdheid	30	36	33	39	47
Wijsbegeerte	14	14	18	15	22
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	499	494	514	566	591
Sociale wetenschappen	232	259	248	282	302
Ruimtelijke wetenschappen, geografie en prehistorie	29	28	39	22	24
Economische wetenschappen	107	88	92	99	116
Bedrijfskunde	12	26	36	30	28
Rechtsgeleerdheid	119	93	99	133	121
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica					
Wiskunde en natuurwetenschappen	594	530	508	479	501
Techniek, industrie en bouwkunde					
Technische wetenschappen	401	390	557	535	549
Landbouw en diergeneeskunde	191	229	221	250	266
Landbouwwetenschappen	158	194	172	204	230
Diergeneeskunde	33	35	49	46	36
Gezondheidszorg en welzijn					
Geneeskunde	665	668	870	933	1 020

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Wetenschappelijk onderwijs; promoties' en de Webmagazine-artikelen 'Vrouwelijke doctor in opmars' en 'Relatief veel jonge vrouwen met doctorstitel'.

¹⁾ In tegenstelling tot alle andere tabellen met een verdeling naar studierichting in het hoger onderwijs zijn hier faculteiten in plaats van opleidingsclusters onder de hoofdgroepen van de ISCED vermeld. De uitkomsten berusten op een bestaande indeling naar faculteiten in een CBS-enquête, omdat de beschikbare registerinformatie geen gegevens over promoties bevat.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.4.16 Ingeschrevenen, eerstejaars en afgestudeerden aan de theologische universiteiten¹⁾ en de Universiteit voor Humanistiek naar instelling, geslacht, onderwijsvorm en studierichting

	1995/'96	2000/'01	2004/'05	2005/'06	2006/'07	2007/'08
Ingeschrevenen	1 300	1 203	1 214	1 190	752	973
Instelling						
Theologie in Utrecht en Tilburg	648	541	479	441		
Overige instellingen	652	662	735	749	752	973
Geslacht						
Mannen	698	566	577	551	355	520
Vrouwen	602	637	637	639	397	453
Onderwijsvorm						
Voltijd	922	792	783	789	677	783
Deeltijd	378	411	431	401	75	190
Studierichting						
Theologie	1 064	881	908	862	399	640
Humanistiek	236	322	306	328	353	333
Eerstejaars	170	172	166	211	138	143
Instelling						
Theologie in Utrecht en Tilburg	120	108	104	78		
Overige instellingen	50	64	62	133	138	143
Geslacht						
Mannen	72	63	76	87	62	78
Vrouwen	98	109	90	124	76	65
Onderwijsvorm						
Voltijd	131	119	120	142	122	130
Deeltijd	39	53	46	69	16	13
Studierichting						
Theologie	93	89	120	145	81	88
Humanistiek	77	83	46	66	57	55
Afgestudeerden voor een doctoraalexamen of master	95	91	136	66	70	
Instelling						
Theologie in Utrecht en Tilburg	50	42	42			
Overige instellingen	45	49	94	66	70	
Geslacht						
Mannen	53	52	69	31	35	
Vrouwen	42	39	67	35	35	
Promoties	17	7	7	11	15	

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Theologie en humanistiek'.

¹⁾ Vanaf het studiejaar 2006/'07 zijn de theologische universiteit in Utrecht en Tilburg beide opgegaan in de reguliere universiteit van Tilburg. Vanaf het studiejaar 2007/'08 is de theologische universiteit in Kampen gefuseerd met het Theologisch Wetenschappelijk Instituut Leiden. Voorheen kwam dit instituut niet voor in de enquête van het CBS.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

5.5 Uitgaven en inkomsten wetenschappelijk onderwijs

5.5.1 Gecumuleerde exploitatierekeningen van universiteiten

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Baten	3 974	4 776	4 940	5 125	5 306
Rijksbijdragen OCW/LNV	2 761	3 210	3 289	3 391	3 484
w.v.					
Normatieve Rijksbijdragen	2 729	3 169	3 249	3 326	3 422
Overige subsidies	33	41	40	66	62
Overige overheidsbijdragen	.	8	8	8	7
Collegegelden	212	273	296	314	331
Baten werk iov derden	682	849	926	969	1 013
w.v.					
Opbrengst werk iov derden	690	822	883	952	971
w.v.					
Contractonderwijs	.	108	118	100	111
Contractonderzoek	.	567	616	801	813
Overige	.	148	150	51	47
Mutaties onderhanden werk iov derden	-8	28	43	17	42
Overige baten	319	435	421	444	471
Lasten	3 975	4 754	4 903	5 085	5 169
Personele lasten	2 370	2 796	2 830	2 924	2 869
w.v.					
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 985	2 430	2 536	2 564	2 544
Overige personele lasten	389	367	293	364	328
w.v.					
Dotatie voorziening wachtgeld	61	42	32	88	58
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	144	122	121	128	154
Overige	185	203	140	148	115
Uitkeringen	-5	-1	1	-4	-2
Afschrijvingen	172	232	283	264	276
w.v.					
Immateriële vaste activa	.	2	3	1	1
Gebouwen	98	134	177	157	166
Inventaris en apparatuur	73	91	96	99	102
Overige materiële vaste activa	1	4	6	7	6
Inkomensoverdrachten	482	632	664	671	698
w.v.					
Rijksbijdr.acad. ziekenhuizen	401	504	528	502	511
Affiliaties	15	12	8	13	16
Subsidies en bijdragen	55	59	69	56	70
Diversen	10	57	61	100	101
Overige instellingslasten	952	1 094	1 126	1 226	1 326
w.v.					
Huur	25	38	36	33	37
Dotatie onderhoudsvoorziening	72	16	2	12	36
Inventaris en apparatuur	124	116	104	131	134
Energie en water	49	58	56	59	80
Heffingen	15	16	15	17	17
Dotatie overige voorzieningen	8	24	4	31	29
Overige	659	826	908	944	994
Saldo baten en lasten (1)	-1	22	37	40	137
Saldo financiële baten en lasten (2)	44	24	16	11	19
Gewone bedrijfsvoering (1) + (2)	43	46	53	51	157
Buitengewoon resultaat (3)	-5	-24	-4	-4	-1
Aandeel van derden (4)	.	-6	-5	-7	-8
Exploitatieresultaat (1) + (2) + (3) + (4)	38	16	44	40	147

Bron: OCW (Cfi), LNV, CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.5.2 Gecumuleerde balans van universiteiten

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Activa					
Vaste activa	2 557	3 066	3 092	3 224	3 369
Immateriële vaste activa	5	10	10	2	8
Materiële vaste activa	2 293	2 804	2 895	3 031	3 142
w.o.					
Gebouwen en terreinen	2 039	2 502	2 604	2 740	2 853
Inventaris, apparatuur en leermiddelen	254	285	284	278	273
Financiële vaste activa	259	252	187	192	219
w.o. Effecten	148	176	112	120	143
Vlottende activa	1 500	1 221	1 202	1 156	1 218
Vorraden	302	33	26	24	37
Vorderingen	440	495	483	490	540
Effecten	177	37	15	10	12
Liquide middelen	580	657	678	633	629
Totaal activa	4 056	4 287	4 294	4 380	4 587
Passiva					
Eigen vermogen	2 501	2 333	2 366	2 399	2 544
Stichtingskapitaal	.	201	93	93	93
Algemene reserve	2 501	1 603	1 701	1 735	1 903
Bestemmingsreserves	.	529	572	570	548
Aandeel van derden	.	0	1	3	3
Egalisatierekening investeringssubsidies	.	22	25	29	37
Voorzieningen	367	467	441	422	417
Langlopende schulden	90	254	274	245	254
Kortlopende schulden	1 098	1 212	1 188	1 282	1 332
Totaal passiva	4 056	4 287	4 294	4 380	4 587

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Onderwijsinstellingen; financiën'.

Bron: OCW (Cfi), CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

5.5.3 Investerings door wo-instellingen

	2000	2003	2004	2005	2006
	<i>mln euro</i>				
Investerings	274	493	396	391	485
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	179	405	303	302	342
Inventaris en apparatuur	96	88	93	89	143
Desinvesteringen	2	83	32	15	110
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	76	31	11	59
Inventaris en apparatuur	.	7	1	4	51
Saldo investeringen	273	410	364	376	375
w.v.					
Gebouwen en terreinen ¹⁾	.	329	272	292	283
Inventaris en apparatuur	.	82	92	85	92

¹⁾ Inclusief overige materiële vaste activa.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven), OCW (Cfi).

5.6 Vergelijking tussen cijfers van het CBS en het Ministerie van OCW

5.6.1 Ingeschrevenen hoger onderwijs¹⁾, 2007/08*

	OCW-deel	LNV-deel	Totaal
	<i>x 1 000</i>		
OCW/LNV-cijfers			
Hbo	365,6	7,9	373,5
Wo	206,8	4,7	211,5
Totaal hoger onderwijs	572,4	12,6	585,0
CBS-cijfers			
Hbo			374,4
Wo			212,7
Totaal hoger onderwijs inclusief dubbele inschrijvingen			587,1
Dubbele inschrijvingen			-2,1
Totaal hoger onderwijs exclusief dubbele inschrijvingen			585,0

¹⁾ Het betreft hier de ingeschrevenen die worden bekostigd door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit (LNV).

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

5.6.2 Ingeschrevenen hoger onderwijs naar studierichting, 2007/08*

	HOOP-gebieden									
	Onder- wijs	Land- bouw en natuur- lijke omge- ving	Natuur	Tech- niek	Ge- zond- heid	Econo- mie	Recht	Gedrag en maat- schap- pij	Taal en cultuur	Totaal
	<i>x 1 000</i>									
Iscedgebieden										
Onderwijs	68,2	0,7	0,3	-	-	-	-	14,3	-	83,6
Taalwetenschappen, geschiedenis en kunst	0,1	-	0,0	7,1	-	1,2	0,0	2,1	40,7	51,2
Sociale wetenschappen, bedrijfskunde en rechten	-	2,2	0,3	7,9	0,1	129,2	26,6	45,0	7,0	218,4
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	-	1,1	11,2	17,7	0,2	7,3	-	-	0,0	37,5
Techniek, industrie en bouwkunde	-	2,2	0,3	44,7	-	-	-	0,2	0,6	48,1
Landbouw en diergeneeskunde	-	5,1	-	-	1,5	-	-	-	-	6,5
Gezondheidszorg en welzijn	-	0,1	3,3	4,6	58,3	0,3	-	35,1	0,1	101,8
Persoonlijke dienstver- lening, vervoer, milieu en veiligheid	-	1,2	0,3	2,9	1,1	29,5	-	2,6	-	37,6
Onbekend	-	-	0,2	-	-	-	-	-	0,0	0,3
Totaal	68,3	12,6	16,0	85,0	61,1	167,6	26,6	99,3	48,5	585,0

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken), OCW(Cfi).

6. Levenlang leren

6.1 Deelname aan het post-initieel onderwijs van personen van 15–64 jaar¹⁾

	1995	2000	2003	2004	2005	2006
	%					
Totaal	11,6	13,7	15,2	14,0	13,7	13,6
Geslacht						
Mannen	12,4	14,5	15,0	13,8	13,6	13,6
Vrouwen	10,9	13,0	15,5	14,3	13,7	13,6
Leeftijd						
15–19 jaar	29,9	21,9	36,5	28,8	23,6	23,7
20–24 jaar	19,7	21,4	24,0	19,9	20,7	21,3
25–29 jaar	18,6	20,6	23,1	21,2	21,1	22,0
30–34 jaar	15,0	17,8	19,2	19,0	18,4	17,1
35–39 jaar	13,3	15,9	17,5	16,1	15,2	15,9
40–44 jaar	10,3	14,4	15,4	14,3	14,7	13,9
45–49 jaar	7,6	11,2	13,1	13,7	12,9	12,4
50–54 jaar	5,8	8,9	10,3	9,5	10,1	10,3
55–59 jaar	3,7	6,3	6,6	6,3	6,2	6,9
60–64 jaar	3,5	4,4	5,2	4,9	4,5	4,6
Opleidingsniveau van de bevolking						
Basisonderwijs	5,4	7,0	8,1	8,3	7,2	8,2
Vmbo/mavo/vbo	8,7	9,3	11,5	8,8	8,1	8,7
Havo/vwo/mbo	13,0	15,4	16,1	14,8	14,4	14,1
Hbo	17,8	18,9	20,2	19,2	19,2	18,5
Wo	15,7	19,2	19,6	19,8	19,2	19,1
Herkomstgroepering						
Autochtoon	11,3	13,4	14,5	13,4	13,1	13,0
Niet-westerse allochtoon	16,1	15,7	20,0	18,6	17,6	17,9
Westerse allochtoon	13,5	15,3	16,5	15,0	14,7	14,4
Beroepsbevolking						
Werkzame beroepsbevolking	13,7	16,1	17,5	16,1	15,9	15,5
Werkloze beroepsbevolking	14,1	14,7	13,8	12,8	13,8	14,1
Niet-beroepsbevolking	6,8	7,7	9,4	8,8	7,7	8,4
Bedrijfstak						
Industrie	12,0	13,8	13,2	12,5	12,2	11,8
Handel en horeca	11,0	12,3	14,3	11,3	11,6	11,2
Financiën en zakelijke dienstverlening	19,6	20,2	20,1	19,4	20,4	19,8
Overheid, onderwijs, gezondheid, cultuur	15,1	18,2	21,0	19,5	18,4	18,5
Overige bedrijfstakken	10,5	12,4	13,1	12,5	12,0	10,9
Bedrijfsgrootte						
1– 9 werknemers	11,7	11,2	12,8	11,8	11,6	11,8
10–99 werknemers	12,5	14,4	17,8	15,4	15,4	14,9
100 of meer werknemers	15,5	18,5	19,1	18,8	18,3	17,8

¹⁾ Als percentage van de overeenkomstige groep in de bevolking die geen initieel onderwijs meer volgt.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

6.2 Deelnemers Open Universiteit naar geslacht, programma, arbeidspositie en vooropleiding¹⁾

	1995	2000	2005	2006	2007	2008
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	27,2	20,1	16,9	16,3	15,2	13,7
w.o. Eerstejaarsstudenten	12,1	8,3	5,6	5,5	5,5	5,1
Geslacht						
Mannen	16,7	11,0	8,4	8,1	7,3	6,5
Vrouwen	10,5	9,1	8,5	8,3	8,0	7,2
Programma						
Diplomastudenten	13,0	13,3	13,2	11,8	9,7	9,4
Cursusstudenten	5,9	4,1	1,7	2,3	2,8	2,6
Nog open	5,6	2,8	2,1	2,2	2,8	1,7
Onbekend	2,7	0,0				
	<i>%</i>					
Arbeidspositie						
Met betaald werk	69	68	63	61	63	61
Zonder betaald werk	26	20	19	20	19	18
Onbekend	6	13	18	19	18	20
Vooropleiding						
Basisonderwijs	0	0	0	0	0	0
Vbo/vmbo: kaderberoeps- en basisberoepsgerichte leerweg	1	1	1	1	1	1
Mavo/vmbo: theoretische en gemengde leerweg	7	6	6	5	5	5
Havo/vwo	21	20	22	22	23	22
Mbo	12	12	12	12	13	13
Hbo	33	32	37	37	36	36
Wo	16	15	16	17	15	16
Onbekend	10	14	5	6	7	7

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'Open Universiteit; studenten'.

¹⁾ Met een of meer inschrijvingen in het laatste jaar, stand per 1 januari.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

7. Uitgaven voor onderwijs

7.1 Totale uitgaven aan onderwijs

	2000	2004	2005	2006	2007*
<i>mln euro</i>					
Totaal	23 828	31 203	32 560	33 956	34 688
Uitgaven aan onderwijsinstellingen w.v.	21 494	28 312	29 574	30 223	31 269
Overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen	18 039	23 475	24 751	25 380	26 198
Private uitgaven aan onderwijsinstellingen	3 456	4 837	4 824	4 842	5 071
Overheidsuitgaven aan huishoudens en bedrijven ¹⁾	2 333	2 891	2 986	3 734	3 419
Uitgaven uitgedrukt in prijzen van 2000	23 828	27 785	28 313	29 022	29 199
%					
In % van het bruto binnenlands produkt	5,7	6,4	6,3	6,3	6,1
<i>euro</i>					
Per hoofd van de bevolking	1 502	1 919	1 997	2 079	2 121
Uitgedrukt in prijzen van 2000	1 502	1 709	1 736	1 777	1 785
%					
Overheidsuitgaven aan onderwijs ²⁾, als % van de totale overheidsuitgaven	11,2	11,8	12,2	12,0	11,7

¹⁾ De overheidsuitgaven aan huishoudens zijn exclusief de subsidies voor collegegelden. De overheidsuitgaven aan bedrijven zijn exclusief belastingkorting Beroepspraktijkvorming (BPV). Dit om dubbelbetaling te voorkomen en de optelbaarheid van verschillende financieringsstromen mogelijk te maken.

²⁾ Deze overheidsuitgaven zijn inclusief de subsidies aan collegegelden en de belastingkorting Beroepspraktijkvorming.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

7.2 Onderwijsuitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer

	2000	2004	2005	2006	2007*
<i>1 000 euro</i>					
Basisonderwijs	3,7	5,0	5,2	5,3	5,3
Speciaal onderwijs	8,7	13,2	13,2	13,8	14,7
Voortgezet onderwijs	6,1	7,5	7,8	7,8	8,1
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	6,8	8,5	8,7	9,1	9,4
Hoger beroepsonderwijs	7,2	8,5	8,7	8,6	9,0
Hoger beroepsonderwijs excl. R&D	7,2	8,4	8,6	8,5	8,9
Wetenschappelijk onderwijs	19,5	20,4	21,0	21,1	21,5
Wetenschappelijk onderwijs excl. R&D	8,2	8,6	8,7	8,7	8,7
Uitgaven uitgedrukt in prijzen van 2000					
Basisonderwijs	3,7	4,5	4,5	4,5	4,4
Speciaal onderwijs	8,7	11,8	11,5	11,8	12,3
Voortgezet onderwijs	6,1	6,7	6,7	6,7	6,8
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	6,8	7,5	7,6	7,8	7,9
Hoger beroepsonderwijs	7,2	7,5	7,5	7,4	7,6
Hoger beroepsonderwijs excl. R&D	7,2	7,4	7,4	7,3	7,5
Wetenschappelijk onderwijs	19,5	18,2	18,2	18,0	18,1
Wetenschappelijk onderwijs excl. R&D	8,2	7,7	7,6	7,5	7,3

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

7.3 Overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen

	2000	2004	2005	2006	2007*
<i>mln euro</i>					
Totale overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen	18 039	23 475	24 751	25 380	26 198
Per onderwijssoort					
Basisonderwijs	5 890	7 923	8 276	8 372	8 346
Speciaal onderwijs	695	1 117	1 100	1 142	1 195
Voortgezet onderwijs	5 233	6 709	7 145	7 199	7 534
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	1 833	2 400	2 639	2 953	3 088
Hoger beroepsonderwijs	1 454	1 837	1 923	1 951	2 143
Wetenschappelijk onderwijs	2 934	3 490	3 666	3 762	3 892

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

7.4 Overheidsuitgaven aan huishoudens en bedrijven

	2000	2004	2005	2006	2007*
	<i>mln euro</i>				
Totale overheidsuitgaven aan huishoudens en bedrijven	2 686	3 322	3 376	4 105	3 860
Aan huishoudens: studiefinanciering	2 416	2 986	3 053	3 769	3 457
Beurzen en tegemoetkoming	1 587	1 922	1 864	2 126	1 505
Voortgezet onderwijs	221	267	207	211	213
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	750	848	799	921	558
Hoger beroepsonderwijs	387	557	578	679	511
Wetenschappelijk onderwijs	230	250	279	315	224
Leningen	829	1 065	1 190	1 644	1 952
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	30	80	108	247	475
Hoger beroepsonderwijs	515	496	555	737	793
Wetenschappelijk onderwijs	285	489	526	660	683
Aan bedrijven: subsidies	270	336	323	335	404
Basisonderwijs	62	78	78	89	91
Speciaal onderwijs	4	5	5	6	7
Voortgezet onderwijs	39	55	57	66	70
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	162	191	175	167	227
Hoger beroepsonderwijs	3	7	7	7	9

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

7.5 Private uitgaven aan onderwijs

	2000	2004	2005	2006	2007*
<i>mln euro</i>					
Totaal private uitgaven aan onderwijs	4 385	6 040	6 147	6 285	6 544
Huishoudens					
<i>Aan onderwijsinstellingen</i>	1 727	2 351	2 246	2 265	2 314
Basisonderwijs	89	109	112	116	120
Speciaal onderwijs	14	5	5	5	5
Voortgezet onderwijs	365	496	342	366	377
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	451	694	620	574	586
Hoger beroepsonderwijs	505	628	702	723	737
Wetenschappelijk onderwijs	303	421	466	482	489
<i>Aan niet-onderwijsinstellingen</i>	929	1 204	1 323	1 443	1 473
Basisonderwijs	36	39	39	39	39
Speciaal onderwijs	9	9	11	12	13
Voortgezet onderwijs	370	478	547	614	617
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	261	352	383	421	435
Hoger beroepsonderwijs	165	207	218	227	236
Wetenschappelijk onderwijs	88	118	126	129	134
Bedrijven					
<i>Aan onderwijsinstellingen, voor</i>	1 684	2 407	2 471	2 465	2 639
Contractonderzoek	233	316	410	387	402
Begeleidingskosten duale leerlingen en stagiaires	1 177	1 705	1 665	1 694	1 858
Bijdrage werkgever voor particuliere opleidingen	274	387	397	384	378
Buitenland					
<i>Aan onderwijsinstellingen, voor</i>	45	79	107	113	118
Contractonderzoek	45	79	107	113	118

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

8. Onderwijs en maatschappelijke omgeving

8.1.1 Bevolking van 15–65 jaar naar arbeidspositie, geslacht en onderwijsniveau, 2007

	Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Vmbo, mbo-1, avo onder- bouw	w.o.	Havo, vwo, mbo	w.o.				Hbo, Wo bachelor	Wo master, doctor
			totaal	avo onder- bouw	totaal	mbo-2 en -3	mbo-4	havo, vwo			
	x 1 000	%									
Bevolking	10 963	8	24	10	42	15	17	10	16	9	
Mannen	5 518	8	22	9	42	15	18	10	16	11	
Vrouwen	5 446	9	25	11	41	15	16	11	16	8	
Werkzame beroepsbevolking	7 259	5	18	6	44	16	20	9	20	12	
Mannen	4 146	5	19	5	43	16	20	8	18	13	
Vrouwen	3 114	4	17	7	46	16	20	10	22	11	
Werkloze beroepsbevolking	344	10	27	11	42	16	14	13	11	9	
Mannen	153	13	25	10	40	14	12	14	11	10	
Vrouwen	190	7	29	12	44	17	15	12	11	8	
Niet beroepsbevolking	3 360	16	35	17	35	12	10	13	8	4	
Mannen	1 219	17	33	19	36	11	10	15	8	5	
Vrouwen	2 141	16	37	16	35	13	10	12	8	4	

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Meer informatie is te vinden in StatLine in de map Onderwijs de tabel: [beroepsbev.; onderwijsniveau/-richting](#).

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

8.1.2 Bevolking van 15–65 jaar naar arbeidspositie, leeftijd en onderwijsniveau, 2007

	Totaal ¹⁾		Vmbo, mbo-1, avo onder- bouw	w.o.	Havo, vwo, mbo	w.o.			Hbo, Wo bachelor	Wo master, doctor
	x 1 000	%				totaal	mbo-2 en -3	mbo-4		
Bevolking	10 963	8	24	10	42	15	17	10	16	9
15–25 jaar	1 957	12	41	28	39	8	10	20	6	1
25–35 jaar	2 022	4	14	5	45	13	22	9	22	13
35–45 jaar	2 574	5	18	5	46	16	21	9	17	12
45–55 jaar	2 364	9	21	6	41	16	17	8	18	10
55–65 jaar	2 047	13	27	7	35	18	13	5	15	9
Werkzame beroepsbevolking	7 259	5	18	6	44	16	20	9	20	12
15–25 jaar	790	4	32	16	50	16	17	16	10	2
25–35 jaar	1 694	2	12	4	45	13	24	8	24	14
35–45 jaar	2 093	4	16	5	47	16	22	9	20	13
45–55 jaar	1 809	6	18	6	42	16	18	7	21	12
55–65 jaar	874	8	21	5	38	18	15	5	20	13
Werkloze beroepsbevolking	344	10	27	11	42	16	14	13	11	9
15–25 jaar	80	14	40	22	36	8	11	17	6	2
25–35 jaar	61	10	22	7	43	15	13	15	12	11
35–45 jaar	80	7	23	7	47	18	17	13	11	11
45–55 jaar	73	10	24	9	44	20	14	10	13	9
55–65 jaar	50	9	22	7	41	21	14	5	17	12
Niet-beroepsbevolking	3 360	16	35	17	35	12	10	13	8	4
15–25 jaar	1 087	17	47	37	31	3	5	24	3	1
25–35 jaar	267	11	22	7	45	14	15	16	11	8
35–45 jaar	401	14	27	7	44	19	14	12	8	6
45–55 jaar	481	19	31	9	35	17	11	8	9	5
55–65 jaar	1 123	17	32	8	34	17	11	5	12	6

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Meer informatie is te vinden in StatLine in de map Onderwijs de tabel: [beroepsbev.; onderwijsniveau/-richting](#).

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

8.1.3 Bevolking van 15–65 jaar naar arbeidspositie, herkomstgroepering en onderwijsniveau, 2007

	Totaal ¹⁾	Basis- onder- wijs	Vmbo, w.o.		Havo, w.o.			Hbo, Wo bache- lor	Wo master, doctor	
			mbo-1, avo onder- bouw	totaal	avo onder- bouw	totaal	mbo-2 en -3			mbo-4 havo, vwo
	<i>x 1 000 %</i>									
Bevolking	10 963	8	24	10	42	15	17	10	16	9
Autochtonen	8 755	7	24	10	42	14	18	9	17	9
Allochtonen	2 208	12	23	9	41	16	11	14	10	12
Westerse allochtonen	1 014	7	19	9	42	17	12	13	14	15
Niet-westerse allochtonen	1 194	17	26	10	39	15	10	15	7	8
Turken	251	26	29	10	34	11	8	15	4	4
Marokkanen	209	24	28	8	35	13	11	11	6	4
Surinamers	244	13	25	13	43	16	15	12	12	6
Antillianen/Arubanen	92	12	25	10	42	17	14	11	13	5
Overige niet westerse allochtonen	398	12	23	9	42	16	6	20	6	16
Werkzame beroepsbevolking	7 259	5	18	6	44	16	20	9	20	12
Autochtonen	5 970	4	18	6	44	15	21	8	21	11
Allochtonen	1 289	7	18	6	45	17	14	13	14	15
Westerse allochtonen	652	4	15	6	44	17	15	12	17	19
Niet-westerse allochtonen	638	10	21	6	45	17	14	14	10	11
Turken	128	17	25	7	42	15	13	14	7	7
Marokkanen	104	13	22	5	45	18	18	10	10	6
Surinamers	153	8	20	10	48	17	18	13	15	8
Antillianen/Arubanen	54	6	20	7	48	20	18	9	18	7
Overige niet westerse allochtonen	199	7	17	4	46	19	8	18	8	19
Werkloze beroepsbevolking	344	10	27	11	42	16	14	13	11	9
Autochtonen	231	9	28	12	42	15	16	11	13	8
Allochtonen	113	12	25	8	43	18	10	15	8	10
Westerse allochtonen	40	6	21	9	47	22	11	13	13	12
Niet-westerse allochtonen	73	15	27	8	41	16	9	16	5	9
Turken	13	28	34	6	31	7	5	19	3	2
Marokkanen	13	21	34	11	35	14	9	12	3	3
Surinamers	13	12	28	14	48	17	18	13	7	1
Antillianen/Arubanen	6	20	30	13	36	20	10	6	5	3
Overige niet westerse allochtonen	28	6	19	3	46	21	6	19	7	20
Niet beroepsbevolking	3 360	16	35	17	35	12	10	13	8	4
Autochtonen	2 554	15	37	18	36	12	11	12	9	3
Allochtonen	806	21	31	15	34	12	6	16	5	6
Westerse allochtonen	322	13	29	16	39	15	8	16	8	9
Niet-westerse allochtonen	484	27	32	14	30	10	4	16	3	5
Turken	111	36	34	14	25	7	3	15	1	2
Marokkanen	93	37	33	10	24	8	5	11	1	1
Surinamers	78	22	33	19	32	13	8	11	8	2
Antillianen/Arubanen	31	20	31	14	34	12	8	14	7	3
Overige niet westerse allochtonen	171	18	30	15	36	13	3	21	3	11

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Meer informatie is te vinden in StatLine in de map Onderwijs de tabel: [beroepsbev.; onderwijsniveau/-richting](#).

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

8.1.4 Bevolking van 15–65 jaar naar arbeidspositie, landsdeel en onderwijsniveau, 2007

	Totaal ¹⁾		Basis- onder- wijs	Vmbo, mbo-1, avo onder- bouw	w.o.	Havo, vwo, mbo	w.o.			Hbo, Wo bachelor	Wo master, doctor
	x 1 000	%		totaal	avo onder- bouw	totaal	mbo-2 en -3	mbo-4	havo, vwo		
Bevolking	10 963	8	24	10	42	15	17	10	16	9	
Noord	1 128	9	24	9	44	17	19	8	15	7	
Oost	2 302	8	25	10	43	15	19	9	16	7	
West	5 156	8	22	10	40	14	15	12	16	12	
Zuid	2 378	9	25	10	42	15	18	9	16	7	
Werkzame beroepsbevolking	7 259	5	18	6	44	16	20	9	20	12	
Noord	719	5	19	6	48	17	24	7	19	9	
Oost	1 530	4	20	6	46	16	22	7	20	9	
West	3 455	5	17	6	42	14	18	10	20	15	
Zuid	1 556	5	19	6	46	17	22	7	20	9	
Werkloze beroepsbevolking	344	10	27	11	42	16	14	13	11	9	
Noord	44	9	27	10	46	18	16	12	9	7	
Oost	71	10	26	9	46	20	15	11	12	6	
West	156	9	25	11	41	14	12	15	12	12	
Zuid	72	11	31	13	39	16	14	9	11	5	
Niet-beroepsbevolking	3 360	16	35	17	35	12	10	13	8	4	
Noord	364	16	35	16	36	15	11	10	8	3	
Oost	701	16	36	18	35	12	11	12	8	3	
West	1 545	16	34	17	36	12	9	15	9	5	
Zuid	749	18	37	17	33	12	9	12	7	3	

¹⁾ Inclusief onderwijsniveau onbekend.

Meer informatie is te vinden in StatLine in de map Onderwijs de tabel: [beroepsbev.: onderwijsniveau/-richting](#).

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking).

8.2 Vertraging in de schoolloopbaan: het voortgezet onderwijs

8.2.1 Leerlingen met vertraging naar brugklatype en onderwijssoort in 2007/08, brugklascohort 2004/05

	Totaal aantal leerlingen	w.v. met vertraging ¹⁾	
	x 1 000		%
Totaal	185,8	18,4	10
w.v. in 2007/'08*			
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg	23,1	2,3	10
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg	25,7	2,7	10
Vmbo gemengd/theoretische leerweg	47,7	5,6	12
Algemeen leerjaar havo/vwo ²⁾	0,7	0,7	100
Havo	39,5	5,3	14
Vwo	40,2	1,8	5
Uit het voortgezet onderwijs ³⁾	8,8		
Brugklas vmbo basis- en kaderberoepsgerichte leerweg	30,6	2,7	9
w.v. in 2007/'08*			
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg	14,8	1,4	10
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg	8,8	0,8	9
Vmbo gemengd/theoretische leerweg	3,4	0,4	13
Algemeen leerjaar havo/vwo ²⁾	x	x	x
Havo	0,3	0,1	19
Vwo	0,0	x	x
Uit het voortgezet onderwijs ³⁾	3,3		
Brugklas algemeen voortgezet onderwijs/vmbo	57,5	5,0	9
w.v. in 2007/'08*			
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg	6,8	0,6	9
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg	12,1	1,1	9
Vmbo gemengd/theoretische leerweg	17,0	1,5	9
Algemeen leerjaar havo/vwo ²⁾	0,2	0,2	100
Havo	10,4	1,4	13
Vwo	8,1	0,3	4
Uit het voortgezet onderwijs ³⁾	2,9		
Brugklas algemeen voortgezet onderwijs	97,6	10,7	11
w.v. in 2007/'08*			
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg	1,5	0,2	14
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg	4,8	0,8	18
Vmbo gemengd/theoretische leerweg	27,3	3,7	14
Algemeen leerjaar havo/vwo ²⁾	0,5	0,5	100
Havo	28,8	3,9	14
Vwo	32,1	1,5	5
Uit het voortgezet onderwijs ³⁾	2,6		

N.B. Meer informatie staat in de Statline-tabellen 'VO cohorten: VO studievoortgang, leerlingkenmerken' en 'VO cohorten: VO studievoortgang, ouderkenmerken'.

- ¹⁾ Het gaat hier om leerlingen die aan het begin van het vierde jaar in het voortgezet onderwijs (2007/'08) nog in leerjaar 3 zitten.
²⁾ Het algemene leerjaar havo/vwo komt alleen voor tot en met leerjaar 3. De leerlingen in dit algemene leerjaar zijn dus per definitie vertraagd.
³⁾ Het betreft leerlingen die niet langer een opleiding volgen in het door de ministeries van OCW of LNV bekostigd voortgezet onderwijs (exclusief het praktijkonderwijs); wel kunnen ze zijn uitgestroomd naar ander onderwijs, zoals de lagere niveaus van het mbo of het particulier onderwijs, of zijn geëmigreerd of overleden.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

8.2.2 Leerlingen met vertraging¹⁾ tot en met 2007/08 naar achtergrondkenmerken, brugklascohort 2004/05

	Totaal aantal leer- lingen	w.v. met vertraging		Jongens		Meisjes		w.v. met vertraging	
		aantal	aandeel	totaal	aantal	aandeel	totaal	aantal	aandeel
		<i>x 1 000</i>	%	<i>x 1 000</i>		%	<i>x 1 000</i>		%
Totaal²⁾	185,8	18,4	10	94,4	11,1	12	91,4	7,2	8
Herkomstgroepering									
Autochtonen	144,0	13,4	9	73,3	8,3	11	70,7	5,1	7
Westerse allochtonen	11,7	1,5	13	5,9	0,9	15	5,8	0,6	11
Niet-westerse allochtonen	28,8	3,4	12	14,5	2,0	13	14,3	1,5	10
Gezinstype									
Thuiswonend met 2 ouders	154,0	14,1	9	78,3	8,6	11	75,7	5,5	7
Thuiswonend met 1 ouder	27,2	3,9	14	13,7	2,3	16	13,5	1,6	12
Overig gezinstype	1,5	0,1	10	0,7	0,1	10	0,7	0,1	10
Inkomsten huishouden³⁾									
<2 keer minimumloon	46,2	5,7	12	23,2	3,3	14	23,1	2,4	10
2 tot 4 keer minimumloon	85,9	8,1	9	43,9	4,9	11	42,0	3,1	7
≥4 keer minimumloon	50,3	4,2	8	25,5	2,7	10	24,7	1,6	6

N.B. Meer informatie staat in de Statline-tabellen 'VO cohorten: VO studievoortgang, leerlingkenmerken' en 'VO cohorten: VO studievoortgang, ouderkenmerken'.

¹⁾ Het gaat hier om leerlingen die aan het begin van het vierde jaar in het voortgezet onderwijs (2007/'08) nog in leerjaar 3 zitten.

²⁾ Inclusief leerlingen met achtergrondkenmerken onbekend.

³⁾ Deze bestaan uit inkomsten uit arbeid en uitkeringen van het totale huishouden waartoe de leerling eind september 2004 behoorde.

Bron: CBS (Onderwijsstatistiek).

8.3 Voortijdig schoolverlaters naar achtergrondkenmerken

8.3.1 Percentage voortijdig schoolverlaters naar achtergrondkenmerken

	2004/'05	2005/'06
Totaal	4,4	3,9
Geslacht		
Jongens	5,2	4,6
Meisjes	3,7	3,2
Afsluiten examenjaar met/zonder diploma in voortgezet onderwijs		
Vmbo leerjaar 4 met diploma	7,4	6,1
Vmbo leerjaar 4 zonder diploma	17,0	16,6
Havo 5/vwo 6 met diploma	0,0	0,0
Havo 5/vwo 6 zonder diploma	14,6	8,6
Vmbo met/zonder leerwegondersteunend onderwijs (lwoo)		
Vmbo leerjaar 3 (exclusief lwoo)	1,7	1,4
Vmbo leerjaar 3 lwoo	3,3	2,6
Vmbo leerjaar 4 met diploma (exclusief lwoo)	6,8	5,5
Vmbo leerjaar 4 zonder diploma (exclusief lwoo)	14,3	14,0
Vmbo leerjaar 4 lwoo met diploma	6,6	8,9
Vmbo leerjaar 4 lwoo zonder diploma	25,2	23,2
Vertraging in het voortgezet onderwijs		
Geen vertraging	0,9	0,8
1 jaar vertraging	4,0	3,3
2 jaar vertraging of meer	10,9	9,0
Vertraging onbekend	10,4	9,1
Herkomstgroepering		
Autochtonen	3,8	3,3
Westerse allochtonen	5,7	5,1
Niet-westerse allochtonen	7,1	6,7
w.v.		
Turken	6,6	6,0
Marokkanen	7,1	6,6
Surinamers	7,4	6,9
Antillianen en Arubanen	8,3	7,8
Overige niet-westerse allochtonen	7,1	6,8
Huishouden		
Thuiswonend, twee-oudergezin	3,4	2,9
Thuiswonend, eenoudergezin	6,9	6,3
Eigen huishouden	15,0	13,7
Instellingen en instituten	12,1	18,1
Inkomstenniveau huishouden		
<0,9 keer minimumloon	8,4	8,1
0,9 tot 1,1 keer minimumloon	7,0	6,5
1,1 tot 1,5 keer minimumloon	6,5	6,0
1,5 tot 2,0 keer minimumloon	5,5	5,1
2,0 tot 4,0 keer minimumloon	3,8	3,3
≥4,0 keer minimumloon	3,3	2,7
De vier grote steden		
Amsterdam	6,9	6,4
Rotterdam	7,8	6,5
Den Haag	5,8	6,1
Utrecht	5,9	5,5

N.B. Meer informatie over voortijdig schoolverlaters staat in de StatLine-tabellen 'VSV naar achtergrondkenmerken'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

8.3.2 Percentage voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) en niet-voortijdig schoolverlaters (niet-vsv'ers) verdacht van een misdrijf, 2005/'06

	Vsv'ers	Niet-vsv'ers
Totaal	18,2	3,7
Geslacht		
Jongens	25,0	5,9
Meisjes	8,1	1,5
Onderwijssoort		
Voortgezet onderwijs	14,1	2,2
w.v.		
Leerjaar 1-2	14,8	1,2
Vmbo leerjaar 3-4	16,1	5,3
Havo leerjaar 3-5	7,3	1,8
Vwo leerjaar 3-6	3,1	0,8
Middelbaar beroepsonderwijs	20,0	7,6
w.v.		
Niveau 1: assistentopleiding	32,4	24,4
Niveau 2: basisberoepsopleiding	22,7	12,6
Niveau 3: vakopleiding	11,7	6,2
Niveau 4: middenkader- en specialistenopleiding	12,4	4,8
Herkomstgroepering		
Autochtonen	14,4	2,8
Westerse allochtonen	19,5	4,2
Niet-westerse allochtonen	27,5	8,4
w.v.		
Turken	22,9	6,8
Marokkanen	39,5	13,0
Surinamers	27,2	7,9
Antillianen en Arubanen	34,5	11,1
Overige niet-westerse allochtonen	20,8	6,2

N.B. Meer informatie over voortijdig schoolverlaters staat in de StatLine-tabellen 'VSV en verdacht van misdrijf'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

8.4 Gediplomeerde schoolverlaters uit het mbo op de arbeidsmarkt

8.4.1 Mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit 2004/05; arbeidsmarktpositie eind september 2005

	Totaal		w.v.				
			met werk ¹⁾		minder dan 12 uur werk of geen werk		
		x 1 000	%	totaal	w.o.	totaal	w.o.
				werknemers		met uitkering	
				totaal	w.o.		
				voltijd			
	x 1 000	%	x 1 000	%	x 1 000	%	
Totaal mbo-gediplomeerde schoolverlaters	58,0	87	50,2	45	11,7	17	
Leerweg en diplomaniveau							
Voltijd beroepsopleidende leerweg (bol-vt)	27,4	80	21,9	31	9,0	11	
w.v.							
Assistentopleiding (niveau 1)	1,6	54	0,9	32	0,9	22	
Basisberoepsopleiding (niveau 2)	4,7	71	3,4	26	2,1	13	
Vakopleiding (niveau 3)	6,3	83	5,2	24	2,0	9	
Middenkader- en specialistenopleiding (niveau 4)	14,7	85	12,4	36	4,1	8	
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl)	30,6	93	28,3	55	2,7	36	
w.v.							
Assistentopleiding (niveau 1)	2,6	89	2,3	52	0,4	45	
Basisberoepsopleiding (niveau 2)	9,7	91	8,8	58	1,1	42	
Vakopleiding (niveau 3)	12,0	95	11,3	54	0,9	27	
Middenkader- en specialistenopleiding (niveau 4)	6,2	96	5,9	53	0,3	33	
Opleidingsrichting							
Onderwijs	0,9	83	0,8	27	0,2	27	
Vormgeving en audiovisuele productie	1,1	82	0,8	36	0,4	9	
Handel, administratie en juridische ondersteuning	9,6	85	8,1	39	2,5	14	
ICT	2,2	82	1,8	49	0,6	12	
Techniek, industrie en bouw	13,3	91	12,0	78	1,6	19	
Landbouw en dieren	3,7	84	3,0	54	0,9	14	
Gezondheidszorg en welzijn	17,5	90	15,6	23	2,8	23	
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	9,7	84	8,1	41	2,7	13	

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen over mbo-gediplomeerden naar arbeidsmarkt.

¹⁾ Het gaat hier om al het betaald werk als werknemer of zelfstandige in Nederland, gemeten op 30 september 2005. Dit is inclusief personen die minder dan 12 uur per week werken.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

8.4.2 Mbo-gediplomeerde schoolverlaters uit 2004/05; voltijd werknemers en hun inkomsten uit werk, eind september 2005

	Totaal	w.v. maandinkomsten uit werk, naar factor van het minimum(jeugd)loon					Fiscaal maandbedrag voltijd werknemers
		<0,5 keer	0,5 tot 0,9	0,9 tot 1,2	1,2 tot 1,5	≥1,5	
	x 1 000	%					1 000 euro
Totaal voltijd werknemers	22,4	1	3	10	23	63	1,7
Leerweg en diplomaniveau							
Voltijd beroepsopleidende leerweg (bol-vt) w.v.	6,9	3	8	19	23	48	1,3
Assistentopleiding (niveau 1)	0,3	3	8	11	14	63	1,0
Basisberoepsopleiding (niveau 2)	0,9	3	10	17	19	51	1,1
Vakopleiding (niveau 3)	1,2	3	9	20	21	48	1,3
Middenkader- en specialistenopleiding (niveau 4)	4,5	2	7	19	25	46	1,3
Beroepsbegeleidende leerweg (bbl) w.v.	15,5	1	1	6	22	70	2,0
Assistentopleiding (niveau 1)	1,2	1	2	15	41	41	1,8
Basisberoepsopleiding (niveau 2)	5,1	1	2	7	21	69	1,8
Vakopleiding (niveau 3)	6,1	0	1	4	20	74	2,0
Middenkader- en specialistenopleiding (niveau 4)	3,1	0	0	3	20	76	2,2
Opleidingsrichting; voltijd bol							
Onderwijs	0,1	–	6	15	27	52	1,3
Vormgeving en audiovisuele productie	0,2	3	13	30	28	27	1,2
Handel, administratie en juridische ondersteuning	1,5	3	8	19	29	41	1,2
ICT	0,5	5	9	19	25	42	1,3
Techniek, industrie en bouw	1,5	2	7	19	25	47	1,4
Landbouw en dieren	0,5	4	6	25	20	45	1,2
Gezondheidszorg en welzijn	1,2	1	7	14	17	61	1,4
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	1,4	3	10	18	19	50	1,1
Opleidingsrichting; bbl							
Onderwijs	0,2	–	1	5	24	70	2,3
Vormgeving en audiovisuele productie	0,1	–	–	11	40	49	1,7
Handel, administratie en juridische ondersteuning	1,6	0	2	11	35	52	1,7
ICT	0,4	–	1	2	3	94	3,3
Techniek, industrie en bouw	7,8	0	1	4	19	76	2,0
Landbouw en dieren	1,1	0	2	13	41	43	1,7
Gezondheidszorg en welzijn	2,4	0	1	3	20	77	2,1
Persoonlijke dienstverlening, vervoer en veiligheid	1,9	1	2	8	21	68	1,8

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabellen over mbo-gediplomeerden naar arbeidsmarkt.

- 1) Een aantal personen met een voltijd baan verdient minder dan het minimumloon. Dit is te verklaren door de volgende zaken:
- Het kan zijn dat iemand niet de gehele maand september voltijd heeft gewerkt, maar bijvoorbeeld maar twee weken. Hierdoor ligt zijn maandbedrag onder het minimum maandloon;
 - Het maandbedrag is een fiscaal bedrag, het minimumloon is een bruto bedrag;
 - Er kan een klein verschil ontstaan doordat het verdiende maandbedrag van september een berekening is van het jaar-salaris vermenigvuldigd met 30/365 (30 dagen van september). Het maandbedrag van bijvoorbeeld december (31 dagen) zou dus iets hoger uitvallen en wél boven het maandelijkse minimumloonbedrag kunnen uitkomen.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken).

8.5 Afgestudeerden hoger onderwijs op de arbeidsmarkt

8.5.1 Arbeidsmarktpositie van voltijd afgestudeerden in het hoger onderwijs, cohort 1999/'00

	Aandeel afgestudeerden naar tijdstip na afstuderen					
	Direct na afstuderen	1 jaar na afstuderen	2 jaar na afstuderen	3 jaar na afstuderen	4 jaar na afstuderen	5 jaar na afstuderen
	%					
Hoger onderwijs						
Afgestudeerden met betaald werk	74,0	85,6	87,5	89,1	89,9	90,2
w.v.						
Werknemers	72,7	83,9	85,5	86,8	87,1	86,9
Zelfstandigen	1,3	1,7	2,0	2,4	2,8	3,3
Afgestudeerden met een uitkering	2,2	1,3	1,5	2,1	2,3	2,2
Doorstuderende afgestudeerden	11,0	7,8	6,1	3,7	2,0	1,2
Overige afgestudeerden	12,7	4,5	3,6	3,2	3,3	3,3
Emigratie/sterfte	0,0	0,8	1,4	1,9	2,5	3,0
Autochtone afgestudeerden met betaald werk	74,7	86,2	88,1	89,9	90,8	91,1
Niet-westers allochtone afgestudeerden met betaald werk	69,0	80,5	81,8	82,5	81,1	82,1
Hoger beroepsonderwijs						
Afgestudeerden met betaald werk	74,4	83,7	85,9	88,5	90,3	91,1
w.v.						
Werknemers	73,0	81,9	83,8	86,0	87,4	87,8
Zelfstandigen	1,4	1,8	2,1	2,5	2,9	3,3
Afgestudeerden met een uitkering	1,8	1,2	1,5	2,1	2,2	2,0
Doorstuderende afgestudeerden	13,5	10,4	8,2	4,7	2,4	1,4
Overige afgestudeerden	10,4	4,1	3,4	3,2	3,1	3,0
Emigratie/sterfte	0,0	0,7	1,1	1,5	2,0	2,5
Autochtone afgestudeerden met betaald werk	75,1	84,3	86,6	89,2	91,2	92,1
Niet-westers allochtone afgestudeerden met betaald werk	67,8	78,0	79,5	81,5	81,0	82,4
Wetenschappelijk onderwijs						
Afgestudeerden met betaald werk	73,3	90,0	91,1	90,7	88,9	88,0
w.v.						
Werknemers	72,0	88,6	89,4	88,6	86,3	84,7
Zelfstandigen	1,3	1,4	1,7	2,1	2,6	3,4
Afgestudeerden met een uitkering	3,3	1,4	1,4	2,0	2,6	2,6
Doorstuderende afgestudeerden	5,2	2,0	1,4	1,2	1,0	0,8
Overige afgestudeerden	18,2	5,3	4,1	3,2	3,9	4,1
Emigratie/sterfte	0,0	1,2	2,0	2,9	3,6	4,4
Autochtone afgestudeerden met betaald werk	73,8	90,8	91,7	91,5	89,7	88,8
Niet-westers allochtone afgestudeerden met betaald werk	71,7	85,9	87,0	85,9	81,5	80,4

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HO; arbeidsmarktpositie afgestudeerden'.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken, SSB).

8.5.2 Afgestudeerden voltijd hoger onderwijs, loon van werknemers¹⁾

	Naar tijdstip na afstuderen					
	Direct na afstuderen	1 jaar na afstuderen	2 jaar na afstuderen	3 jaar na afstuderen	4 jaar na afstuderen	5 jaar na afstuderen
<i>1 000 euro</i>						
Hoger onderwijs						
Cohort 1999/'00	1,4	2,0	2,2	2,4	2,6	2,7
Cohort 2000/'01	1,5	2,0	2,2	2,4	2,6	
Cohort 2001/'02	1,5	2,0	2,2	2,4		
Cohort 2002/'03	1,5	2,0	2,2			
Cohort 2003/'04	1,5	2,0				
Cohort 2004/'05	1,5					
Hoger beroepsonderwijs						
Cohort 1999/'00	1,4	1,9	2,1	2,2	2,4	2,5
Cohort 2000/'01	1,4	1,9	2,1	2,2	2,4	
Cohort 2001/'02	1,4	1,9	2,1	2,2		
Cohort 2002/'03	1,3	1,9	2,1			
Cohort 2003/'04	1,4	1,9				
Cohort 2004/'05	1,4					
Wetenschappelijk onderwijs						
Cohort 1999/'00	1,7	2,2	2,5	2,8	3,0	3,2
Cohort 2000/'01	1,7	2,3	2,5	2,8	3,0	
Cohort 2001/'02	1,7	2,3	2,5	2,8		
Cohort 2002/'03	1,7	2,2	2,6			
Cohort 2003/'04	1,7	2,3				
Cohort 2004/'05	1,8					

N.B. Meer informatie staat in de StatLine-tabel 'HO; arbeidsmarktpositie afgestudeerden'.

¹⁾ Het loon is het gemiddeld fiscaal maandloon van personen die in september als werknemer werkzaam waren.

Bron: CBS (Onderwijsstatistieken, SSB).

8.6 De loopbaan van gepromoveerden

8.6.1 De arbeidsmarkt voor gepromoveerde en niet-gepromoveerde academici in de werkzame beroepsbevolking, 2004/2007

	Totaal	w.v.		Totaal	w.v.	
		Niet-gepro-mo-veerd	Gepro-mo-veerd		Niet-gepro-mo-veerd	Gepro-mo-veerd
	<i>x 1 000</i>			%		
Totaal	736	683	53	77	77	78
Soort dienstverband						
Werknemer in vast dienstverband	526	488	38	71	71	71
Bij goed functioneren in vaste dienst (=vast dienstverband)	28	26	2	4	4	4
In tijdelijke dienst ≥1 jaar (=vast dienstverband)	23	20	2	3	3	4
Zelfstandigen	143	132	10	19	19	19
Geen vast dienstverband	17	17	1	2	2	1
Positie in de werkkring						
Geen bijzondere categorie, vast dienstverband en vaste uren	564	523	41	77	77	77
Uitzend- of oproepkracht	13	12	0	2	2	1
Geen vast dienstverband/geen vaste uren	17	16	1	2	2	2
Zelfstandige	136	126	10	18	18	19
Overig	7	6	1	1	1	1
Arbeidsuren						
12-19 uur	29	27	2	3	3	3
20-34 uur	208	195	14	22	22	21
35 uur en meer	499	461	38	52	52	56

Bron: CBS (Enquête Beroepsbevolking).

8.6.2 Bedrijfs- en beroepskenmerken van gepromoveerde en niet-gepromoveerde academici in de werkzame beroepsbevolking, 2004/2007

	Totaal	w.v.		Totaal	w.v.	
		Niet-gepromoveerd	Gepromoveerd		Niet-gepromoveerd	Gepromoveerd
	<i>x 1 000</i>			%		
Totaal	736	683	53	77	77	78
Bedrijfssector						
Landbouw en industrie	81	76	5	11	11	9
Commerciële dienstverlening	266	254	11	36	37	21
w.o. Onderzoeksinstellingen	10	7	2	1	1	4
Niet-commerciële dienstverlening w.o.	349	314	33	47	46	63
Overheid	90	85	4	12	12	8
Hoger onderwijs	44	35	9	6	5	17
Overig onderwijs	10	10	0	1	1	0
Onbekend	40	38	3	5	6	6
Beroepsniveau (Beroepenclassificatie 1992)						
Elementaire beroepen	7	7	0	1	1	0
Lagere beroepen	23	23	0	3	3	0
Middelbare beroepen	84	82	2	11	12	4
Hogere beroepen	210	204	6	29	30	11
Wetenschappelijke beroepen	403	359	44	55	53	83
	9	8	1	1	1	1
Beroepsrichting (Beroepenclassificatie 1992)						
Docenten, staffuncties in onderwijs, onderwijskundig	81	72	9	11	11	17
Agrarisch	7	7	0	1	1	0
Exact	10	7	3	1	1	6
Technisch	60	57	3	8	8	6
Transport, communicatie en verkeer	9	9	0	1	1	0
Medisch en paramedisch	66	53	13	9	8	25
Economisch, administratief en commercieel	239	230	8	32	34	15
Juridisch, bestuurlijk, openbare orde en veiligheid	62	59	3	8	9	6
Taal en cultuur	34	33	1	5	5	2
Gedrag en maatschappij	84	79	5	11	12	9
Persoonlijke en sociale verzorging	13	13	0	2	2	1
Management	36	34	2	5	5	4
	35	30	5	5	4	10
Sociale klasse						
I Hogere leidinggevend, academici	437	392	45	59	57	86
II Supervisors hoofdarbeid, hooggeschoolde hoofdarbeid	145	141	4	20	21	7
IIIa Geschoolde hoofdarbeid	41	40	1	6	6	1
IIIb Half- en ongeschoolde hoofdarbeid	10	10	0	1	1	0
IV t/m VII Zelfstandigen, handarbeid en agrarische arbeid	27	26	1	4	4	2
Onbekend	76	74	2	10	11	4
				<i>absoluut</i>		
Beroepsprestige (gemiddeld)				67	67	75
Socialeconomische status (gemiddeld)				66	65	73

Bron: CBS (Enquête Beroepsbevolking).

8.8 Uitgaven aan beroepspraktijkvorming

8.8.1 Uitgaven aan beroepspraktijkvorming

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
<i>mln euro</i>									
Totaal	820	1 177	1 346	1 534	1 665	1 705	1 665	1 698	1 856
Vmbo-duaal	0	0	6	17	21	27	33	39	47
Mbo-stage (bol)	120	140	151	165	183	203	224	243	253
Zorg	56	70	76	84	98	111	125	139	147
Economie	22	26	30	34	37	40	43	44	44
Techniek	39	41	42	43	45	48	52	56	58
Landbouw	3	3	3	3	3	4	4	4	4
Mbo-duaal (bb)	594	886	1 020	1 166	1 257	1 249	1 161	1 153	1 278
Zorg ¹⁾	112	306	379	472	542	534	463	430	462
Economie	70	94	113	127	137	135	128	137	159
Techniek	383	452	492	526	532	530	520	536	605
Landbouw	29	33	36	41	46	50	50	49	52
Hbo-stage (voltijdopleiding)	105	135	146	156	167	185	203	218	233
Zorg	39	53	55	58	61	68	76	85	92
Economie	38	51	56	62	67	75	82	88	94
Techniek	26	31	33	35	38	41	43	45	46
Landbouw	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Hbo-duaal	2	16	23	30	37	41	44	45	46
Zorg	0	9	13	16	19	22	24	25	25
Economie	2	5	6	8	10	12	12	13	13
Techniek	0	2	4	6	7	8	7	7	8
Landbouw	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Belastingkorting ²⁾	–	165	179	269	212	202	187	193	244

¹⁾ Tot en met schooljaar 1996/'97 ontbreekt een deel van de opleidingen voor verpleegkundigen.

²⁾ De belastingkorting is in deze tabel niet verrekend met de totale uitgaven.

Bron: CBS (Statistiek van de onderwijsuitgaven).

Onderwijs op de CBS-website

StatLine

De cijfers van het CBS zijn beschikbaar via internet. Via internet kunt u toegang verkrijgen tot StatLine, de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een themaboom een keuze worden gemaakt uit alle publicaties die zijn opgenomen in StatLine.

Hoe vindt u de cijfers over onderwijs in StatLine?

Bijna alle informatie over onderwijs kunt u het snelst als volgt vinden. Ga naar de homepage van het CBS (www.cbs.nl). Kies voor het thema *Onderwijs*. U ziet dan een overzicht van de meest recente cijfers en artikelen over onderwijs. Ook heeft u dan toegang (weer via de horizontale menubalk bovenin) tot de *Cijfers*, maar ook tot de *Publicaties* op het thematerrein. Als u doorklikt op *Cijfers*, krijgt u een voorselectie van tabellen te zien.

Wilt u andere tabellen, scroll dan naar beneden. Daar kunt u klikken op *Alle tabellen over Onderwijs in de databank StatLine*.

Onder dit hoofdniveau *Onderwijs* staan algemene tabellen, zoals de onderwijsmatrices. Daaronder zijn de tabellen onderverdeeld in een aantal hoofdgroepen:

- Kerncijfers
- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Middelbaar beroepsonderwijs en educatie
- Voortijdig schoolverlaters
- Hoger onderwijs
- Onderwijsfinanciën
- Levenlang leren
- Overig

U kunt ook op de homepage kiezen voor *Cijfers* i.p.v. *Thema*, en vervolgens voor *Cijfers per thema* en dan voor thema *Onderwijs* (dan komt u in de bovengenoemde selectie terecht) of voor *StatLine Databank*. Als u dat laatste doet, kunt u kiezen tussen zoeken op trefwoord of selecteren via de themaboom. Indien u kiest voor selecteren via de themaboom, kiest u het thema *Onderwijs*.

Toelichting op enkele gebruikte begrippen

Denominatie

In Nederland worden openbare en bijzondere scholen onderscheiden. Openbare scholen bieden hun onderwijs niet vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing aan. Bijzondere scholen geven vaak wel onderwijs vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing. Bijvoorbeeld rooms-katholieke, protestants-christelijke, reformatorische en islamitische scholen. Een deel van het bijzonder onderwijs bestaat uit niet-confessionele scholen. Dit zijn de vrije school, samenwerkingsverbanden tussen openbare en bijzondere scholen en scholen voor algemeen bijzonder onderwijs. Deze scholen voor algemeen bijzonder onderwijs kennen een grote verscheidenheid aan stromingen. Ze worden enerzijds gekenmerkt door de eigen wijze waarop zij vorm geven aan hun onderwijs (het pedagogisch concept) en anderzijds door een aantal gemeenschappelijke waarden, zoals een grote betrokkenheid van de ouders, uitgesproken ideeën van de ouders over het onderwijs, hoge kwalitatieve eisen en openheid voor vernieuwingen.

Zowel openbare als bijzondere scholen zijn vrij hun onderwijs in te richten volgens een bepaalde opvoedingsvisie of onderwijsmethode. Voorbeelden hiervan zijn het Montessori-, Dalton- en Jenaplanonderwijs.

EU-19

Hieronder vallen de 19 landen van de Europese Unie (EU) die ook lid zijn van de OESO: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

Herkomstgroepering

Bij de herkomstgroepering wordt onderscheid gemaakt tussen autochtonen en allochtonen. Tot de autochtonen behoren alle in Nederland woonachtige personen van wie beide ouders in Nederland geboren zijn. Tot de allochtonen behoren alle in Nederland woonachtige personen die minstens één in het buitenland geboren ouder hebben. De allochtonen zijn in twee hoofdgroepen te verdelen. Tot de westerse allochtonen behoren degenen die afkomstig zijn uit Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Japan, Oceanië en Indonesië. Tot de niet-westerse allochtonen behoren degenen die afkomstig zijn uit Afrika, Azië (exclusief Japan en Indonesië), Zuid-Amerika en Turkije. Daarnaast is bij de allochtonen soms onderscheid gemaakt tussen de eerste en tweede generatie. Allochtonen die zelf in het buitenland zijn geboren, vormen de eerste generatie; allochtonen die in Nederland zijn geboren, vormen de tweede generatie.

OESO

Onder de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) vallen: Australië, België, Canada, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, IJsland Italië, Japan, Korea, Luxemburg, Mexico, Nederland, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Turkije, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Zweden en Zwitserland.

Onderwijzend personeel

De cijfers over het personeel hebben betrekking op het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel tezamen. Bij deze gegevens (in fte's) gaat het om arbeidsmarkt cijfers in plaats van cijfers over de toegekende formatie.

Onderwijsuitgaven

De financiële gegevens gaan over instellingen in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs, het (hoger) beroepsonderwijs, het wetenschappelijk onderwijs (met inbegrip van de Open Universiteit) en de volwasseneneducatie die worden gesubsidieerd door het Ministerie van OCW (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) en het Ministerie van LNV (Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit). Deze instellingen zijn wettelijk verplicht om jaarlijks voor 1 juli de jaarrekening bij het Ministerie van OCW (c.q. LNV) in te dienen. Hiermee wordt financiële verantwoording afgelegd over het afgelopen verslagjaar. De ministeries van OCW en LNV hebben aan de instellingen voorschriften verstrekt over de wijze waarop de jaarrekening moet worden opgesteld. Door instellingsaccountants is gecontroleerd of de instellingen de voorschriften hebben nageleefd bij het samenstellen van de jaarrekeningen. De jaarrekeningen worden door Centrale Financiën Instellingen (Cfi), een agentschap van het Ministerie van OCW, verwerkt. Over de verslagjaren 1998 tot en met 2006 heeft het CBS, grotendeels gebaseerd op in bestandsvorm verstrekte data van Cfi, geconsolideerde exploitatierekeningen en balansen en investeringsoverzichten opgesteld.

Lijst van afkortingen

AOC's	Agrarische Opleidingscentra
avo	algemeen voortgezet onderwijs
BaMa	Bachelor-master
bao	basisonderwijs
bbl	beroepsbegeleidende leerweg
BBP	Bruto Binnenlands Product
bol	beroepsopleidende leerweg
bol-vt	beroepsopleidende leerweg, voltijd
bve	beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
Cfi	Centrale Financiën Instellingen
CITO	Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling
CROHO	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs
EBB	Enquête beroepsbevolking
EU	Europese Unie
fte	fulltime equivalent
GBA	Gemeentelijke Basis Administratie
havo	hoger algemeen voortgezet onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
HKS	Herkenningdienst Systeem
HOOP	Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan
IBG	Informatie Beheer Groep
ICT	informatie- en communicatietechnologie
iobk	in hun ontwikkeling bedreigde kleuters
ISCED	International Standard Classification of Education
ISOVSO	Interimwet Speciaal Onderwijs en Voortgezet Speciaal Onderwijs
ivbo	individueel voorbereidend beroepsonderwijs
KLPD	Korps Landelijke Politiediensten
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van de Wetenschappen
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

lom	leer- en opvoedingsmoeilijkheden
lwoo	leerwegondersteunend onderwijs (voorheen ivbo)
mavo	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
mlk	moeilijk lerende kinderen
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OU	Open Universiteit
po	primair onderwijs
pro	praktijkonderwijs
ROC	Regionaal Opleidingen Centrum
sbao	speciaal basisonderwijs
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
so	speciaal onderwijs
SOI	Standaard Onderwijsindeling
SSB	Sociaal Statistisch Bestand
svo	speciaal voortgezet onderwijs
UMC	Universitaire Medische Centra
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
vavo	voortgezet algemeen volwassenenonderwijs
vbo	voorbereidend beroepsonderwijs
vhbo	voorbereidend hoger beroepsonderwijs
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
vmbo-bk	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs, basis- en kaderberoepsgerichte leerweg
vo	voortgezet onderwijs
VSNU	Vereniging van Universiteiten
vso	voortgezet speciaal onderwijs
VSV	Voortijdig Schoolverlaten
vve	voor- en vroegschoolse educatie
vwo	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WBO	Wet op het Basisonderwijs

WEB	Wet Educatie en Beroepsonderwijs
WEC	Wet op de Expertisecentra
WHW	Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek
wo	wetenschappelijk onderwijs
WPO	Wet op het Primair Onderwijs
WSF	Wet op de studiefinanciering
WTOS	Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten
WVO	Wet op het Voortgezet Onderwijs
zmlk	zeer moeilijk lerende kinderen
zmok	zeer moeilijk opvoedbare kinderen

Aan deze publicatie werkten mee

Auteurs

Mevr. drs. D.M. Andarabi-van Klaveren
F. Blom
Drs. A.P.C. Brouwers
Drs. C.Y. Lai
Mr. H.A. Elbers
Mevr. drs. E. Gorree
Mevr. drs. M.I. Hartgers
K.F.J.M. van der Heide
Mevr. drs. W.M. Jenje-Heijdel
R.C. Kapel
T.J.J. van Miltenburg
Ing. R.J. Overbeek
Mevr. drs. L.H.M. Stroucken
Drs. D.E.W. Takkenberg
Mevr. drs. T. Traag
Drs. M.R. de Vries

Aan hoofdstuk 8.6 De loopbaan van gepromoveerden heeft de heer drs. J.C.G. van Steen van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een bijdrage geleverd.

Redactie

Mevr. J. Elfring

